

SIMPOZIONUL
CUCUTENI-5000 Redivivus:
Științe exacte și mai puțin exacte
(ediția a VII^a)

Culegere de lucrări

Chișinău 2012

CZU 930.85:94(=135.1)(082)

C93

Culegerea include comunicările prezentate în cadrul Simpozionului Internațional „CUCUTENI–5000 Redivivus: științe exacte și mai puțin exacte”, organizat la Chișinău în perioada 13-15 septembrie 2012 de către Universitatea Tehnică a Moldovei, Institutul Patrimoniului Cultural, AȘM, Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași, Universitatea „V. Alecsandri”, Bacău, Academia Tehnică din România, Forul Democrat al Românilor din Moldova, Asociația Culturală Pro Basarabia și Bucovina, Muzeul de Istorie al Vămii Republicii Moldova, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, Muzeul de Istorie și Etnografie „Cetatea Soroca”, Colegiul de Arte din Soroca, Uniunea Societăților Tehnico-Științifice din Republica Moldova, Liceul de Creativitate și Inventică „Prometeu – Prim, Chișinău”.

Consiliul editorial: Valeriu Dulgheru

Coperta: Maxim Vaculenco

Procesare computerizată: Valeriu Dulgheru

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Cucuteni 5000 Redivivus: științe exacte și mai puțin exacte”, simp. (7; 2012; Chișinău). Simpozionul „Cucuteni 5000 Redivivus: științe exacte și mai puțin exacte”, (ed. a 7-a): Culeg. De lucrări, 13-15 sept. 2012 /consiliul ed.: Valeriu Dulgheru..-Ch.: Tehnica-Info, 2013. - 297p.

Antetit.: Univ. Tehn. a Moldovei (UTM), Chișinău, Univ. Tehn. „Gh. Asachi”, Iași, Forul Democrat al Românilor din Moldova [et.al.]. - Bibliogr. la sfârșitul art. și în notele de subsol. – Apare cu sprijinul financiar al Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică, AgroIndbank, Uniunii Societăților Tehnico-Științifice din Rep. Moldova, Vasile Petrea, întreprinzător

100 ex.

ISBN 978-9975-63-343-7

CZU 930.85:94(=135.1)(082)

C93

Organizatori:

*Universitatea Tehnică a Moldovei
Institutul Patrimoniului Cultural, AȘM
Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași
Universitatea „V. Alecsandri”, Bacău
Academia de Științe Tehnice din România (ASTR)
Forul Democrat al Românilor din Moldova
Asociația Culturală Pro Basarabia și Bucovina
Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași
Muzeul de Istorie al Vămii Republicii Moldova
Muzeul de Istorie și Etnografie „Cetatea Soroca”
Colegiul de Arte din Soroca
Liceul de Creativitate și Inventică „Prometeu – Prim”, Chișinău*

Cu sprijinul:

*Universității Tehnice a Moldovei (UTM), Chișinău
Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică, AȘM
Vasile Petrea, întreprinzător
AgroIndbank, Chișinău
Societății pe Acțiuni „Românești S.A.”
Uniunii Societăților Tehnico-Științifice din Republica Moldova*

Președinți de onoare:

*Duca Gheorghe, academician, președinte al Academiei de Științe a Moldovei
Bostan Ion, academician, rector al Universității Tehnice a Moldovei*

Comitetul de organizare:

***Bostan Ion**, Academician rector, Universitatea Tehnică a Moldovei
Cantemir Lorin, prof.dr.ing., Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași, România, Academia de Științe Tehnice din România
Dorogan Valerian, **prof.dr.hab.**, vice-rector, Universitatea Tehnică a Moldovei
Dulgheru Valeriu, **prof.dr.hab.**, șef catedră, Universitatea Tehnică a Moldovei
Zaporojan Sergiu, **conf.dr.**, șef departament, Universitatea Tehnică a Moldovei
Puiu Vasile, **prof. dr.ing.**, Universitatea „V. Alecsandri”, Bacău, România
Bulat Nicolae, director al Muzeului de Istorie și Etnografie “Cetatea Sorocii”
Costin Petru, directorul Muzeului de Istorie al Vămii de Stat a Republicii Moldova
Grițenco Tamara, directorul Colegiului de Arte din Soroca*

Silvestru Aurelian, dr., director, Liceul teoretic de Creativitate „Prometeu-Prim”, Chişinău.

Cartofeanu Vasile, dr., decan, Universitatea Tehnică a Moldovei

Manole Ilie, dr. şef catedră, Universitatea Tehnică a Moldovei

Podborschi Valeriu, şef catedră, Universitatea Tehnică a Moldovei

Stratan Zinaida, director Biblioteca, Universitatea Tehnică a Moldovei.

Comitetul de onoare:

Timofte Nicolae, Preşedintele Republicii Moldova

Ghimpu Mihai, Preşedintele Partidului Liberal, Republica Moldova

Şleahţişchi Mihai, consilier prezidenţial

Sandu Maia, Ministrul Educaţiei, Republica Moldova

Şalaru Anatol, Ministru, Republica Moldova

Postică Gheorghe, vice-ministru al Culturii, Republica Moldova

Reniţă Iurie, Ambasador Extraordinar şi Plenipotentiar al Republicii Moldova în România

Tănăsescu Florin, prof.dr.ing., Academia de Ştiinţe Tehnice din România

Cantemir Lorin, prof.dr.ing., Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iaşi, România

Puiu Vasile, prof.dr.ing., Universitatea „V. Alecsandri”, Bacău, România

Dabija Nicolae, academician, poet, Preşedintele Forului Democrat al Românilor din Moldova

Leviţki Oleg, dr.hab., directorul Centrului de Arheologie al Republicii Moldova

Herlea Alexandru, prof.dr.ing., Preşedintele Casei Române din Paris

Lorenz Peter, prof.dr.ing., Universitatea din Saarbrücken, Germania

Gheorghe Adrian, prof.dr.ing. Old Dominion University, SUA

Paraschivoiu Ion, prof.dr.ing., École Polytechnique de Montréal, Canada

Simionescu Petru-Aurelian, dr.ing.prof., Universitatea Texas A&M University-Corpus Christi, SUA

Munteanu Radu, prof.dr.ing., Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, România

Graur Adrian, prof.dr.ing., University „Ştefan cel Mare”, Suceava, Romania

Abrudan Ioan, dr.ing.prof. rector al Universităţii Transilvania din Braşov, România

Talaba Doru, dr.ing.prof., vice rector al Universităţii Transilvania din Braşov, România

Tighineanu Ion, dr.hab.prof. m.cor., vice- preşedinte al Academiei de Ştiinţe a Moldovei

Canţer Valeriu, dr.hab.prof. academician, Preşedinte al Consiliului Naţional de Atestare şi Acreditare din Republica of Moldova

Moşanu Alexandru, dr.hab. prof. în istorie, academician, Universitatea de Stat din Moldova

Ungureanu Ion, ex- ministru al Culturii
Cimpoi Mihai, academician, scriitor, Republica Moldova
Dincescu Ștefan, scriitor, Bacău, România
Vișa Ion, dr.ing.prof., Universitatea Transilvania din Brașov.
Belostechnic Grigore, Dr.hab.prof., rector al Academiei de Studii
Economice din Moldova
Ghidirim Gheorghe, academician, dr.hab. prof., Universitatea de Stat de
Medicină și Farmacie din Moldova
Sârghi Constantin, dr.hab. prof.univ., Director General „Românești S.A.”
Grigoraș Ștefan, dr.ing.prof., vice rector al Universității Tehnice „Gh.
Asachi”, Iași, România
Ghimși Ștefan, dr.ing. prof.univ. Director Departament Cercetare
Științifică, Universitatea “C.Brâncuși” din Târgu Jiu, România.
Șoimaru Vasile, dr.hab.prof., Academia de Studii Economice din Moldova
Chircă Sergiu, academician, dr.hab.prof., Academia de Studii Economice
din Moldova
Petrea Vasile, director general Piata Agricolă, Ciocana
Manolea Gheorghe, prof.dr.ing., Universitatea din Craiova, România
Stratulat Lăcrimioara, dr., Directorul Complexului Muzeal Național
"Moldova" Iași, România
Tun Mihai, primar, c. Cucuteni
Olaru Dumitru, prof.dr.ing., Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași,
România
Sofonea Liviu, dr.prof., Comitetul Român pentru Istoria și Filozofia Științei
și Tehnicii al Academiei Române, Universitatea Alma Mater, Sibiu.
Buga Ion, dr.hab. prof. în istorie, Universitatea de Stat din Moldova
Petrencu Anatol, dr.hab.prof. în istorie, președinte INIS „ProMemoria”
Silvestru Aurelian, dr. în psihologie, scriitor, director al Liceului de
Creativitate și Inventică „Prometeu – Prim”, Chișinău
Colesnic Iurie, scriitor
Cernea Gheorghe, dr.hab. prof. în istorie, Universitatea de Stat din
Moldova
Sandu Ion, dr.prof. Universitatea “A.I.Cuza”, Iași România
Plahteanu Boris, Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași, România
Ciupan Cornel. Dr.ing.prof., Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca,
România
Stanciu Emil, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, România
Chiriță Lenuța, director al Muzeului Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu”,
Iași

CUPRINS

CUVÂNT DE SALUT.....	9
CUVÂNT ÎNAINTE.....	14
I. CIVILIZAȚIA CUCUTENI.....	19
<i>Oleg Levițki</i> <i>Ghenadie Sîrbu</i>	Date preliminare privind rezultatele investigațiilor arheologice din cadrul așezării fortificate Trinca – „La șanț” (campania 2011)..... 21
<i>Otilia Mircea</i> <i>Ion Sandu</i> <i>Viorica Vasilache</i> <i>Carmen Marian</i>	Analiza unor fragmente ceramice din neolitic în vederea restaurării și a integrării cromatice..... 34
<i>Tamara Macovei</i> <i>Sergiu Bodean</i>	Cercetări privind ornamentarea cu șnurul a ceramicii de tip cucuteni C..... 41 Cromograma cultică tradițională în frumosul cotidian.. 46
<i>Lorin Cantemir</i> <i>Andrei Jantea</i> <i>Mihai Tun</i> <i>Constantin Bărbâncă</i> <i>Bianca Maria Marin</i>	Considerații privind situările Cucuteni A - Tripolie BI din podișul codrilor și câmpia Nistrului..... 51 15 000 de ani de la realizarea oalelor ceramice. 5000 de folosire a roții olarului. Amândouă mai sunt utile..... 52
	Cultura Cucuteni, viza pe pașaportul nostru spre patrimoniul cultural universal..... 62
II. DE LA CIVILIZAȚIA CUCUTENI LA TRACO – GETO – DACI.....	67
<i>Viorel Ungureanu</i> <i>Viorel Ungureanu</i> <i>Sebastian Vîrtosu</i> <i>Anișoara Munteanu</i> <i>Sebastian Vîrtosu</i> <i>Anișoara Munteanu</i> <i>Andrei Diaconu</i> <i>Valeriu Dulgheru</i> <i>Lorin Cantemir</i> <i>Natalia Pichler-Tennenberg</i> <i>Alex Pichler-Tennenberg</i>	Ro – zeul suprem al traco-geto-dacilor..... 69 Mostenirea geto-daca a limbii române..... 79 Calendarul dacic din ansamblul de sanctuare de la Sarmisegetuza Regia..... 84 Spațiul carpato-danubiano-pontic, spațiul limbii protoindo-europene - continuitate multimilenară..... 95 Arheologie lingvistică..... 102 Urme dacice în Marea Britanie (partea 1) 103
III. DIN ISTORIA ARTELOR, TEHNICII ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ROMÂNESC.....	109
<i>Evelina Graur</i> <i>Radu Munteanu</i> <i>Adrian Graur</i> <i>Evelina Graur</i> <i>Radu Munteanu</i> <i>Liviu-Alexandru Sofonea</i>	The beginnings of technical education in Transylvania..... 111 Through the history of electrical engineering in Cluj..... 121 Sisteme – tehnice relevante. Exemple moldovenești:

<i>Victoria Cotorobai</i>	cetăți nistrene ș.a.....	130
<i>Eduard Cotorobai</i>		
<i>Victoria Cotorobai</i>	Sisteme tehnice-educationale relevante din spațiul	
<i>Ioan-Cristian Cotorobai</i>	carpato-danubiano-pontic. Exemple din situsul	
<i>Liviu-Alexandru Sofonea</i>	moldav: <i>casus. schola latina de la cotnari et.al.....</i>	131
<i>Lorin Cantemir</i>	Despre geometria ornamental – artistică	
<i>Constantin Ion Bărbâncă</i>	cucuteniană, nașterea și apariția geometriilor.....	132
<i>Elena Cantemir</i>		
<i>Constantin Antonovici</i>		
<i>Ștefan Andrei</i>		
<i>Cornel Ciupan</i>	De la unelte la mașini-unelte.....	142
<i>Emilia Ciupan</i>		
<i>Lorin Cantemir</i>	Fascinația spiralei cucuteniene. Partea I.....	150
<i>Ștefan Andrei</i>		
<i>Antonovici Constantin</i>		
<i>Ștefan Andrei</i>	Arii și volume cucuteniene.....	161
<i>Adrian Pușoru</i>	Pe două roți, de-a lungul timpului (II) (autovehicule)..	164
<i>Alexandra Teodorescu</i>	Locuri geometrice în gimnaziu	169
IV. FILOSOFIE, SOCIOLOGIE prin prisma cucuteniană.....		173
<i>Ecaterina Lozovanu</i>	Strategia cognitivă a lui Al. Einstein.....	175
<i>Monica Nănescu</i>	Petru Poni - personalitate reprezentativa a	
	învățământului universitar românesc de chimie.....	185
<i>Costin Clit</i>	Viața monahală în eparhia Hușilor, studiu de caz:	
	schitul Dobrușa.....	191
<i>Elena Helerea</i>	Homo juris – profesorul Alexandru Herlea	
	(1907 – 1979).....	198
<i>Mihai Bocancea</i>	Gavril Troțușan – mare demnitar al Moldovei	
<i>Lazăr Croitor</i>	în prima jumătate a secolului al XVI ^{-lea}	207
<i>Iurie Colesnic</i>	Un fabricant autohton.....	215
V. 200 DE ANI DE LA OCUPAREA BASARABIEI DE CĂTRE RUSIA		217
<i>Alexandru Herlea</i>	Doua secole de la prima ocupare rusească a	
	teritoriului Moldovei dintre Prut și Nistru.....	219
<i>Adrian Jicu</i>	Istoria, componentă definitivă a identității naționale.	
	Răpirea Basarabiei în concepția lui Mihai Eminescu...	223
<i>Vasile Vasilos</i>	Tratatul de la București din 1812 și anexarea	
	Basarabiei.....	231
<i>Maria Danilov</i>	Anul 1812 reflectat în cartea de patrimoniu.....	240
<i>Elena Romanciuc</i>	Făuritorii unirii – întregitori de neam.....	242
<i>Valeriu Dulgheru</i>	200 de ani de răstignire a Basarabiei.....	246

VI. PREZENTARE DE CARTE.....		255
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Nicolae Dabija: Prutul are două maluri: români uitați.....	257
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Lorin Cantemir: Pagini alese din istorie. De la începuturi până la regele Decebal.....	259
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Radu Munteanu: Din patrimoniul creativității românești.....	261
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Andrei Vartic: Ospețele nemuririi.....	263
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Ion Iachim: Cireșe pentru MAREȘAL.....	265
<i>Vasile George Puiu</i>	Ștefan Dincescu: Fiii alambicului.....	267
<i>Vasile George Puiu</i>	Ștefan Dincescu: Prezentarea unui set de cărți....	268
<i>Vasile George Puiu</i>	Mihai Bocancea, Lazăr Croitor: Gavril Troțușan și epoca sa. Biserica din Părhăuți.....	271
<i>Vasile George Puiu</i>	Valeriu Dulgheru: 200 de ani de răstignire a Basarabiei.....	273
<i>Vasile George Puiu</i>	Ștefan Plugaru: Ierarhi ai mitropoliei Basarabiei în perioada interbelică.....	275
<i>Vasile George Puiu</i>	Sebastian Vîrtosu, Anișoara Munteanu: Spațiul carpato-danubiano-pontic, spațiul limbii protoindo-europene - continuitate multimilenară.....	277
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Ion Paraschivoiu: Dor de Țară.....	279
	Victor Cobzac: Spicuri din volumul 2 de versuri „Prologul marilor iubiri”.....	280
	Victor Cobzac: Spicuri din volumul 3 de versuri „Magna”.....	282
ANEXE.....		285
	Simpozionul „Cucuteni 5000 Redivivus: Științe exacte și mai puțin exacte”. Deschidere (foto).....	285
	Simpozionul „Cucuteni 5000 Redivivus: Științe exacte și mai puțin exacte” . Cetatea Soroca (foto).....	290

CUVANT DE SALUT

Alexandru HERLEA, prof.dr.ing., Directorul Casei Române, Paris, Franța

*Domnule Presedinte! Domnilor academicieni!
Doamnelor și domnilor participanti, dragi colegi!*

Sunt deosebit de onorat să mă adresez dumneavoastră și să vă transmit un cald salut și urări de succes cu ocazia celei de a 7^a ediții a Simpozionul „Cucuteni 5000 Redivivus”. O fac atât în calitate de universitar, profesor emerit la Universitatea de Tehnologie Belfort-Montbéliard (UTBM) - Franța și fost președinte al Societății Internaționale de Istoria Tehnicii, cât și, în primul rând, în calitate de român – președinte al Casei Românești din Paris și fost ministru al Integrării Europene al Guvernului României. Ași fi dorit s-o fac personal, dar probleme de sănătate mă împiedică anul acesta să particip fizic la această manifestare, așa cum am făcut-o anii trecuți.

Sunt însă alături de d-voastră din tot sufletul și am trimis comunicarea mea, mai exact discursul ținut la Paris cu ocazia comemorării a 200 de ani de la prima ocupare a Moldovei dintre Prut și Nistru de către imperiul țarist, pentru a fi publicată în Actele Simpozionului. Regret în special că nu pot modera, cum era prevăzut, alături de prof. Lorin Cantemir, secția a 2^a a Simpozionului, cea dedicată Istoriei Științei și Tehnicii. Multe din comunicările din acest domeniu, pe care le-am auzit în anii precedenți, au fost de mare interes pentru istoria tehnicii, în special cea din Moldova.

„Cucuteni 5000 Redivivus” – reuniune anuală care este la cea de a 7^a ediție - este deja bine cunoscută nu numai în Republica Moldova și România, unde se bucură de un remarcabil renume, dar și în mediile academice din alte țări europene. Ea se afirmă ca o manifestare importantă în eforturile pe care poporul român, a cărui cultură este parte integrantă a culturii europene, le face pe calea revenirii definitive în Europa.

Abordarea holistică, care transgresează frontierele dintre discipline, caracterizează spiritul în care este conceput acest simpozion, al cărui sub-titlu este revelator : „*științe exacte și mai puțin exacte*”. Faptul că o astfel de abordare este lansată de Universitatea Tehnică a Moldovei, unul din principalii inițiatori și pivot al acestui simpozion, este revelator pentru viziunea pe care Universitatea o are privind întreaga ei activitate și strategie de cercetare și de formare. Depășind limitele strict tehnico-științifice, ea se situează pe o poziție modernă, europeană, cea în care inginerul, omul de știință, nu este numai un executant sau un cercetător în turnul lui de fildeș, ci și o persoană implicată în viața cetății, cel care înțelege legătura strânsă și influențele reciproce între lumea tehnico-științifică și cea economică, socială, politică.

Nu este deci întâmplător că Universitatea Tehnică a Moldovei, direct sau prin diferiții ei membri și reprezentanți, este angajată activ în eforturile de depășire a trecutului totalitar, de afirmare a identității naționale și culturale românești, de promovare a marilor valori de libertate, democrație, justiție, solidaritate și de aliniere la standardele Uniunii Europene. Ea este membră a spațiului universitar european, are convenții și colaborări cu o serie de universități europene (cum este universitatea căreia îi aparține - din Franța), are legături susținute cu universitățile de tehnologie și cu alte universități din România cu profil tehnic afirmat. Universitatea Tehnică a Moldovei este un portdrapel și un antemergator al reunificării spațiului cultural românesc și al evoluției europene a Moldovei.

Simpozionul „Cucuteni 5000 Redivivus: științe exacte și mai puțin exacte” caracterizează perfect Universitatea Tehnică a Moldovei. El este o elocventă materializare a viziunii și acțiunii acesteia. Succesul lui, de care nu mă îndoiesc, este simbolic și purtător de speranță pentru Moldova, pământ românesc. Încă o dată vă doresc succes și îmi exprim speranța de a ne revedea anul viitor, la ediția a 8^a a Simpozionului.

CUVANT DE SALUT

Peter LORENZ, Prof emerit, Dr-Ing. Dr. H.C., Republica Federală a Germaniei

Mult Stimat domnule presedinte!

Doamnelor si domniilor!

Dragi prieteni!

Cu ocazia celui de al VII^{-lea} Simpozion „Cucuteni 5000 Redivivus: Stiințe exacte și mai puțin exacte“, care se desfășoară la Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, adresez tuturor participanților cordiale felicitări și succes deplin în desfășurarea manifestației. Alegerea Chișinăului ca loc de desfășurare a Simpozionului v-a contribui pe plan internațional la cunoașterea și popularizarea mai adecvată a acestui ținut istoric deosebit de frumos, dar din pacate „Terra ingognita“ pentru foarte mulți tineri din țările vestice.

Alegerea Universității Tehnice a Moldovei ca loc de desfășurare efectivă a lucrărilor este pe deplin meritată dacă recunoaștem că „*Inginerul este principala forță creatoare a societății capabil să facă viața umană mai confortabilă*“, după cum menționează în prezentarea universității, dl rector academician Prof. Ion Bostan!

Au trecut 200 de ani din acele timpuri de tristă pomină, când stihiiile politice au dat buzna în viața frumoaselor pământuri românești. Schimbări de ordin politic, economic și social au creat dificultăți considerabile.

A venit însă momentul să privim spre viitor și să încercăm să câștigăm pretutindeni prieteni, chiar dacă trecutul nu încurajează întotdeauna acest pas. O schimbare fundamentală în destinul Republicii Moldova în direcția integrării europene nu se poate realiza decât dacă toți cetățenii și întreaga Europă profită de aceste schimbări, respectiv dacă este un pas înainte în direcția păcii.

Modelul german de reunificare a țării fără vărsare de sânge trebuie studiat cu atenție. Reunificarea a fost un proces paralel cu adâncirea integrării Uniunii Europene, de ex. prin introducerea monedei unice Euro și altele.

Reunificarea a fost înfăptuită de popor, dar nu s-ar fi putut face fără înțelepciune politică deosebită, crezul politic în reușită, răbdare, diplomație și așteptarea unui moment istoric prielnic. Toate partidele politice din Germania au fost unite și au susținut actul istoric unic dar și toate statele Europei și-au dat acordul.

Moldovenii între Prut și Nistru trebuie să fie siguri că au mulți prieteni în Germania, Europa și în lume. O dovadă a interesului și a perspectivelor de viitor au fost subliniate și de vizita recentă a d-nei Dr. Angela Merkel, cancelar federal al Republicii Federative Germania. O integrare europeană și de facto desființarea granițelor cu România se poate face doar într-un context de prietenie și de susținere a procesului de către toți vecinii țării, aducând în final avantaje certe și acestora.

Prezentul Simpozion v-a reprezenta, desigur, un pas înainte spre întărirea gândirii europene, dar și al tradiției istorice milenare a ținutului respectiv, a bunătății, firii blânde și ospitalității moldovenești!

Doresc și urez tuturor participanților mult succes, iar rezultatele Simpozionului să constituie un aport semnificativ în soluționarea importantelor probleme, care stau azi în fața Dumneavoastră și a noastră!

CUVANT DE SALUT

**Ștefan GRIGORAȘ, Prof.univ.dr.ing., vice-rector,
Universitatea Tehnică “Gh. Asachi”, Iași**

*Stimate Domnule Presedinte!
Stimate și Stimați Invitați!
Stimate și Stimați Organizatori!
Dragi Colegi și prieteni !*

Despre ideea mareață a D-lui prof. Lorin Cantemir de a organiza un simpozion cu tematica Culturii Cucuteni, la care să participe specialiști din diverse domenii ale științelor reale și umanistice, putem acum afirma cu tărie că a prins rădăcini, acum destul de adânci dacă ne referim la faptul că ne aflăm la a VII^a ediție a acestui simpozion.

Acest lucru nu ar fi fost posibil fără sprijinul și devotamentul fără de margini al unor **adevărați români**, indiferent de pe ce parte a Prutului își au obârșia, mulți dintre ei prezenți și în această sală, de la instituții organizatoare deosebite, indiferent că acestea sunt universități, academii, asociații sau instituții culturale, complexe muzeale sau licee.

Obiectivul principal declarat, acela de a găsi astfel răspunsuri la multe întrebări ce țin de trecutul istoric al neamului nostru, preluând metodele de cercetare din domeniul științelor exacte, este tot mai aproape de atingerea deplină, pe măsură ce numărul edițiilor crește.

Reamintirea periodică, la nivelul fiecărei generații, că cine nu are un trecut corespunzător nu va avea nici un viitor pe măsură, așa cum foarte bine preciza marele nostru poet Mihai Eminescu - „**La trecutu-ți mare, mare viitor**” – trebuie să fie o datorie sfântă pe care fiecare dintre noi să o ducă cu succes la îndeplinire, la momentul potrivit.

Scurt istoric al colaborărilor dintre Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași și Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău

Un loc important în deschiderea internațională a universității noastre îl ocupă colaborarea cu Republica Moldova, având în vedere istoria comună, tradiția, vecinătatea, sprijinul reciproc acordat, suportul special acordat de statul român, interesul comun pentru dezvoltarea învățământului superior și în particular pentru domeniul științelor tehnice.

Relațiile de colaborare ale universității noastre cu instituțiile din Republica Moldova au început în anii 1970, dezvoltându-se și diversificându-se continuu până în prezent, în special după 1990, cu obținerea unor rezultate remarcabile de ambele părți.

S-au inițiat acorduri inter-universitare de colaborare pentru schimb de profesori și cercetători pentru predare și cercetare, schimb de material didactic, colaborări în proiecte de cercetare, promovarea mobilității studenților, masteranzilor și doctoranzilor, etc. cu:

- Universitatea Academiei de Științe Chișinău din 2011;

- Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, Institutul Ingineriei Electronice și Nanotehnologii, din 2010;
- Academia de Științe a Moldovei din Chișinău, Institutul de Chimie, din 2009;
- Universitatea „Alec Russo” din Bălți, Facultatea de Tehnică, Fizică, Matematică și Informatică, din 2009;
- Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Chișinău, Facultatea de Cadastru și Ingineria Mediului, din 2001;
- Universitatea de Stat din Chișinău, Facultatea de Chimie Industrială și Ecologică, din 2002.

Dar cea mai puternică relație de colaborare, atât pe plan științific cât și de suflet, o avem cu Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău, materializată, printre altele, prin 3 acorduri principale de colaborare: 1994 (inginerie chimică), 2006 (cadastru), 2010 (toate domeniile ingineresti).

Începând cu anul universitar 1990/1991, Guvernul României a dat posibilitatea cetățenilor din Republica Moldova să vină la studii în România, cu bursă sau subvenție din partea statului român, beneficiind de acest program în perioada 1990 – 2012 un număr total de 4345 studenți moldoveni la studii universitare complete, cu o medie de 200 studenți/an și 20 doctoranzi la UT Iași.

Studenți din RM la UT Iași	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
La studii univers.	24	52	84	162	161	225	222	234	209	215	188

Studenți din RM la UT Iași	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
La studii univers.	201	250	244	246	243	174	162	215	192	333	309

Referitor la colaborarea strânsă dintre UT Iași și Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău, se pot remarca multiple acțiuni, cum ar fi:

- în perioada 2000 – 2008, funcționarea Facultății Transfrontaliere de Inginerie, cu domeniile Inginerie economică și Geodezie, specializările: Inginerie economică în energetică și electrotehnică și Cadastru, finanțată de statul român prin intermediul MECTS, cu 50 studenți/ an studiu – studii universitare de licență cu durata de 5 ani, finalizând 3 serii de absolvenți;

- în perioada 2009-2012 s-au inițiat convenții de cotutelă cu Universitatea Tehnică a Moldovei pentru 4 doctoranzi, din care 3 în cadrul programului POSDRU din fonduri structurale, cu Facultățile de Construcții de Mașini și Management Industrial și Electronică, Telecomunicații și Tehnologia Informației;

- în anul universitar 2011-2012 un doctorand și un postdoctorand au efectuat stagii de cercetare la UT Iași cu durata de 5 luni în domeniile Electronică și Textile, în cadrul programului francofon „Eugen Ionescu” de burse de cercetare oferite de Guvernul României / MAE și gestionat de Biroul Europei Centrale și de Est al Agenției Universitare de Francofonie;

- în anul universitar 2010-2011 s-a creat centrul de cercetare și educație interdisciplinar „*Sisteme Inteligente*”, sub umbrela Asociației internaționale BSUN – Black Sea Universities Network, în colaborare cu Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău, Universitatea Politehnică București, Institutul de Informatică Teoretică al Academiei Române – Filiala Iași, Institutul de Inginerie Electronică și Nanotehnologii Chișinău și Institutul de Matematică și Informatică ale Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău;

- în perioada 2010-2012 derularea unor proiecte comune de cercetare, dintre care menționăm: prin acord bilateral MIVIEM în domeniul Electronicii și proiectul Academiei de Științe a Moldovei – România „*Metode Inovative pentru investigarea ecografică în scop medical*” la care UT Iași și UTM sunt parteneri;

- școli de vară și concursuri studențești în domeniul științelor inginerești în Iași și Chișinău cu participare reciprocă (Concursul de Microcontrolere și aplicații – Mihail Konteschweller - la UTIași, Concursul internațional de Ingineria Sistemelor Microelectronice Sergiu Rădăuțan – la UTM, Concursul internațional științific de Calculatoare „Hard&Soft”- la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, cu participare de la UTIași și UTM) etc.

- 3 acorduri de colaborare pentru schimb de cadre didactice pentru predare, cercetare și perfecționare, participări la sesiuni științifice, simpozioane, conferințe, vizite, stagii de studii pentru studenți, schimb de informații științifice și publicații, conducere doctorat în cotutelă, acțiuni comune de promovare, etc.: în toate domeniile 2010 – 2020; Cadastru, geodezie și construcții pe perioada 2006-2016; Inginerie chimică și electrofizică din 1994, cu durata nelimitată.

Desigur că ar mai fi multe de spus despre această colaborare, pe care ne-o dorim tot mai strânsă și de o tot mai mare amploare, dar scopul principal al întâlnirii noastre dina aceste zile este acela de a participa la acest minumat simpozion CUCUTENI 5000 REDIVIVUS.

De aceea, în încheiere vă rog sa-mi permiteți ca, din partea conducerii Universității noastre, personal a Domnului Rector Ion GIURMĂ, a Consiliului de Administrație al Universității, a conducerii Fac. de Mecanica și a delegației noastre prezentă în sală să vă transmit urarea de deplin succes în desfășurarea acestui simpozion, fapt de care nu ne îndoim câtuși de puțin, realizări deosebite în noul an universitar, atât pe plan științific cât și personal, multa sănătate și să auzim numai de bine.

Ca semn de prețuire și recunoaștere a strânselor relații de colaborare și prietenie ce animă cele două comunități universitare, permiteți-mi să înmânez, din partea universității noastre, însemnele cele mai de preț ale acesteia (Placheta Omagială și Diploma de Recunoștință) următoarelor personalități remarcabile ale Universității Tehnice a Moldovei din Chișinău:

Domnului Academician, Prof.Dr.Hab. Ion BOSTAN – Rector al UTM ;

Domnului Prof.Dr.Hab. Valerian DOROGAN – Vice-Rector al UTM ;

Domnului Prof.Dr.Hab.Valeriu DULGHERU – UTM.

De asemenea, în semn de prețuire pentru opera remarcabilă a Domnului DABIJA Nicolae, Universitatea noastră îi acordă Medalia Jubiliara și Diploma de Recunoștință.

CUVÂNT ÎNAINTE

„Necunoscându-ți trecutul, nu poți zidi viitorul”

Promovarea adevărului despre trecutul istoric glorios al Neamului este o datorie a fiecărui intelectual. Există multiple căi de a face acest lucru nobil. Una dintre ele sunt Simpozioanele naționale și internaționale. Ediția a 7-a a simpozionului „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte” a avut loc în incinta Universității Tehnice a Moldovei cu participarea Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei în perioada 13-15 septembrie 2012 în cadrul activităților multilaterale de cunoaștere a rădăcinilor Civilizațiilor Europene și promovării Istoriei Științelor și Tehnicii. La organizarea Simpozionului au participat: *Universitatea Tehnică a Moldovei; Institutul Patrimoniului Cultural, AȘM; Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași; Universitatea „V. Alecsandri”, Bacău; Academia de Științe Tehnice din România (ASTR); Forul Democrat al Românilor din Moldova; Asociația Culturală Pro Basarabia și Bucovina; Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași; Muzeul de Istorie al Vămii Republicii Moldova; Muzeul de Istorie și Etnografie „Cetatea Soroca”; Colegiul de Arte din Soroca; Liceul de Creativitate și Inventică „Prometeu – Prim”, Chișinău.* Un aport considerabil în pregătirea Sălii Festive a Universității Tehnice a Moldovei pentru realizarea lucrărilor Simpozionului l-a adus dl Petru Costin, directorul Muzeului de Istorie al Vamei Republicii Moldova. Domnia sa a amenajat în Sală o impresionantă expoziție de drapele istorice vechi, arme și alte diverse vestigii arheologice.

Ținând cont de misiunea supremă a universitarilor – valorificarea și promovarea patrimoniului cultural, științific și tehnic, în a. 2006 Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău în colaborare cu Universitatea Tehnică “Gh.Asachi” Iași, Universitatea “V. Alecsandri”, Bacău și Complexul Muzeal Național “Moldova” Iași la propunerea profesorului ieșean, D.H.C. al Universității Tehnice a Moldovei, au inițiat Simpozionul Internațional „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte”, care actualmente este la a șaptea ediție. **Simpozionul este unic prin faptul că sunt acceptate lucrări științifice din toate domeniile de cercetare, care au tangență la Civilizația Cucuteni, istoria științelor și tehnicii europene.** Edițiile 1,2,3,5 au fost organizate la Universitatea Tehnică a Moldovei, a 4-a și a 6-a ediții - la Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” din Iași și Universitatea „V. Alecsandri” din Bacău, întrunind participanți din Republica Moldova, România, Franța, Germania, Rusia, Polonia, Kazahstan, Bielarusi etc.). Culegerile lucrărilor pot fi accesate pe situl <http://cucuteni5000.utm.md/>

Oaspeți de onoare ai Simpozionului au fost: *Șleahțișchi Mihai - consilierul Președintelui Republicii Moldova; Șalaru Anatol, ministru; Duca Gheorghe, președinte al Academiei de Științe a Moldovei; Moșanu Alexandru, președinte al primului parlament democratic al Republicii Moldova, dr.hab. prof. în istorie, academician, Universitatea de Stat din Moldova; Cantemir Lorin, prof.dr.ing., Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași, România; Puiu Vasile, prof.dr.ing., Universitatea „V. Alecsandri”, Bacău, România; simbolul Simpozionului, primarul comunei Cucuteni Dl Mihai Tun; Dabija Nicolae, academician, poet, Președintele*

Forului Democrat al Românilor din Moldova; Mihai Gașițanu, dr.ing.prof. Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” Iași; Munteanu Radu, prof.dr.ing., Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, România; Graur Adrian, prof.dr.ing., University „Ștefan cel Mare”, Suceava, Romania; Cașer Valeriu, dr.hab.prof. academician, Președinte al Consiliului Național de Atestare și Acreditare din Republica of Moldova; Ghidirim Gheorghe, academician, dr.hab. prof., Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie din Moldova; Grigoraș Ștefan, dr.ing.prof., vice-rector al Universității Tehnice „Gh. Asachi”, Iași, România; Șoimaru Vasile, dr.hab.prof., Academia de Studii Economice din Moldova; Sandu Ion, dr.prof. Universitatea “A.I.Cuza”, Iași România; Plahteanu Boris, Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași, România.

Simpozionul a fost deschis de rectorul Universității Tehnice a Moldovei, academician Ion Bostan, prin audierea imnului universitarilor „Gaudeamus” și al Forului Democrat al Românilor din Republica Moldova, interpretat de minunatul cor de copii de la Liceul „Prometeu Prim”.

În cuvântul de salut al Președintelui Republicii Moldova adresat participanților la Simpozion (de menționat că Sala Festivă a Universității Tehnice a Moldovei a fost arhiplină) dat citirii de consilierul dr. Mihai Șleahțișchi s-a menționat importanța Simpozionului pentru scoaterea din anonimat a Istoriei Neamului Nostru, dorindu-i succese la lucrările Simpozionului.

Ministrul Anatol Șalaru a ținut să menționeze în cuvântul său de salut importanța aprofundării relațiilor între cele două maluri ale Prutului, importanța revenirii la studierea rădăcinilor multimilenare ale Neamului.

Deschiderea Simpozionului. Foto D. Saranciuc. 13.09.2012.

Deschiderea Simpozionului. Foto D. Saranciuc. 13.09.2012.

Nicolae Dabija, academician al Academiei Române, președinte al FDRM, a ținut un cuvânt de salut emoționant în stilul său inconfundabil, menționând importanța pentru generațiile următoare a unor astfel de Simpozioane venite să scoată de sub stratul gros al uitării anumite aspecte ale istoriei multimilenare a Neamului.

Academicianul Alexandru Moșanu a menționat importanța Simpozionului pentru cunoașterea și promovarea trecutului istoric glorios al Neamului, în special, în rândul tineretului studios, care era prezent în sală.

Profesorul Lorin Cantemir, mentorul spiritual al Simpozionului, a ținut un emoționant cuvânt de salut, menționând importanța continuării edițiilor Simpozionului și creșterii numărului participanților și calității lucrărilor.

Profesorul Radu Munteanu, fost rector al Universității Tehnice din Cluj timp de 8 ani, cunoscut de public prin discursurile sale filozofice, a ținut un impresionant cuvânt de salut, menționând rolul educației în formarea personalității și legăturile strânse între Universitatea Tehnică din Cluj și Universitatea Tehnică a Moldovei.

Profesorul Adrian Graur, fost rector al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava timp de 8 ani, în discursul său a menționat legăturile foarte strânse între Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava și Universitatea Tehnică a Moldovei.

Ion Paraschivoiu, dr.ing. profesor la Ecole Technique de Montreal, Canada, a adus un călduros cuvânt de salut din partea Academiei Româno-Americane de Arte și Științe, președinte al căreia este.

Președintele Academiei de Științe a Moldovei, acad. Gheorghe Duca, a venit cu un cuvânt de salut din partea Academiei de Științe a Moldovei, care a fost unul dintre organizatorii și finanțatorii Simpozionului, menționând importanța acestui Simpozion pentru cunoașterea celei mai vechi culturi europene – cultura Cucuteni.

Profesorul Vasile Puiu a venit cu un cuvânt de salut din partea Universității „V. Alecsandri” din Bacău și Asociației Pro-Basarabia și Bucovina, vicepreședinte al căreia este.

Profesorul Ion Sandu, specialist în domeniul conservării Patrimoniului Cultural, a venit cu un cuvânt de salut din partea Universității „A.I.Cuza” din Iași și Forumului Inventatorilor Români.

Au venit cu cuvinte de salut, de asemenea, prorectorul Ștefan Grigoraș din partea Universității Tehnice „Gh. Asachi” Iași și acad. Valeriu Canțer, președintele Consiliului Național de Atestare și Acreditare.

Deosebit de interesante au fost discursurile prezentate în ședința în plen de: Oleg Levițchi, directorul Institutului Patrimoniului Cultural al AȘM dr.hab., care a prezentat unele rezultate ale investigațiilor arheologice din cadrul așezării fortificate TRINCA „LA ȘANȚ” (Campania 2011); Ion Sandu, dr. prof.univ. care a prezentat analiza unor fragmente ceramice din Neolitic în vederea restaurării și a integrării cromatice ș.a.

Civilizația Cucuteni este una dintre cele mai vechi civilizații europene și Civilizația europeană cu cel mai larg areal de răspândire – cca 350000 km². Este regretabil faptul că în Republica Moldova se acordă puțină atenție și puține mijloace pentru valorificarea siturilor – urmelor culturii cucuteniene pe teritoriul Republicii. Interesul ar trebui să fie cu atât mai mare cu cât actualul teritoriu al Republicii Moldova se află chiar în centrul geografic al spațiului cucutenian de altădată. Dar se știe că orice proces pornește de la un centru de cristalizare, care mai apoi se

răspândește în toate direcțiile. Deci, s-ar putea întâmpla ca acest centru să se fi aflat pe actualul teritoriu al Republicii Moldova. De ce tac specialiștii? Acest fapt, la o argumentare serioasă, ar putea fi un imbold serios pentru atragerea finanțării europene în valorificarea inestimabilelor vestigii ale culturii Cucuteni de pe teritoriul Republicii Moldova, care au mai rămas, dar care tot mai mult dispar fără urme.

În ziua a doua a Simpozionului lucrările au continuat la Soroca, în cetatea Soroca, cu un impresionant spectacol, regizat de Dr. în teatru V. Ignat, asistat de N. Bulat, directorul Muzeului „Cetatea Soroca”, și Tamara Grițenco, directorul Colegiului de Arte din or. Soroca. Ștefan cel Mare cu părcălabul de Soroca, însoțiți de ostași – apărători ai cetății, îmbrăcați în haine și înarmați cu arme de epocă au fost miezul spectacolului. „Vorbește Io domnitorul Moldovei! Vă blagoslovesc pe cei care ați pornit această frumoasă lucrare „Cucuteni 5000 Redivivus”. Să trăiți! Aveți multe cetăți de recucerit. Voi sunteți cu armele minții și ale adevărului istoric, cu armele demnității Neamului românesc. Să păziți tricolorul!”. Minunatul colectiv artistic de la Colegiu a înscenat o veritabilă nuntă moldovenească. Mai apoi au evoluat colective artistice al Colegiului. Eleva Andreea Timotin a interpretat câteva cântece din repertoriul cuplului Teodorovici, fiind apreciată cu Diploma Universității Tehnice a Moldovei. Studenți ai Colegiului au demonstrat diverse meșteșuguri populare. Spre finalul spectacolului Anatol Cazacu, membrul legendarei formații „Noroc”, a interpretat câteva cântece din repertoriul ansamblelor „Mondial” și „Noroc”. Participant la mai multe ediții ale Simpozionului, nelipsit și de această dată a fost bardul basarabean Marcel Zgherea. Un moment emoționant a fost înmânarea de către Ștefan cel Mare a uricelor scrise de Măria Sa tuturor participanților la Simpozion.

În final maestrul Nicolae Dabija a ținut un emoționant discurs influențat de ceea ce a avut loc în Cetatea Sorociei: „Maria ta, la Soroca nu mai sta / De la Bălți la Chișinău, Ca să-ți mântui neamul tău/. C-avem multă iarbă rea/ În toată, botezată acum, Moldavia / Si Voronini și Dodoni /Ca viermele cel prin pomi.

Maria Ta! Ne pare bine că te-am găsit aici de unde n-ai plecat niciodată. Pentru că cetățile noastre au fost un zid al Europei aici la marginile Nistrului. Să nu uităm, că dincolo de Nistru (oaspeții noștri nu cunosc) este Țicanăuca, care pe timpul lui Duca Vodă era capitala Moldovei. Pe atunci Moldova avea trei capitale: la Iași, la Soroca, de fapt dincolo de Nistru la Țicanăuca, și la Nemirov, fiind și hatman al Ucrainei.

Măria Ta! Avem aici printre noi una din urmașele tale, o copilă de 12 ani, Teodora George Puiu, care dorește să-ți recitească câteva poeme. Să știți că fetele române, valahe pot mânui și sabia, dar și pana”.

În continuare tânăra Teodora a recitat câteva poeme proprii:

Hotar: Durerea unei stânci /Auzită de sufletul mării /Oprește vorbele zădarnice.

Repaus: Chiar și melodia apei/ Își oprește pentru scurt timp / Nefârșitele valuri.

Percepție: Aud tunete sihastre / Văd omul gânditor ca veacul / Ascund vorbele zadarnice / Privesc chipurile și simt cum zboară timpul în neant”.

În final inginerul și poetul Vasile Puiu a ținut în discurs emoționant, dând o apreciere înaltă organizării spectacolului de la Soroca: „Măria Ta! Vreau să mă declar aici învins de prietenul meu Nicolae Bulat, care m-a doborât în războiul de anul trecut și de anul acesta. Ceea ce s-a întâmplat astăzi aici la Soroca este extraordinar”.

Valeriu Dulgheru

**I. CIVILIZAȚIA
CUCUTENI**

**DATE PRELIMINARE PRIVIND REZULTATELE INVESTIGAȚIILOR
ARHEOLOGICE DIN CADRUL AȘEZĂRII FORTIFICATE TRINCA –
„LA ȘANȚ” (CAMPANIA 2011)¹**

*Levițki Oleg, Dr. hab.,
Sîrbu Ghenadie, doctorand
Institutul Patrimoniului Cultural, Academia de Științe a Moldovei*

Abstract: In 2011, the archaeological excavations in the site of Trinca „La Șanț” were carried out in order to study the defense system, reveal construction peculiarities of rampart, and understanding the stage of Middle Cucuteni-Tripolie cultural complex when the fortification was established.

The data collected from the section excavation suggest that the rampart and moat were constructed on the open settlement that belongs to middle part of the cultural complex Cucuteni-Tripolie. The moat characterized by a trapezoid outline of transversal section was dug in the limestone rock. The rampart consists of a wall built of large limestone boulders with width of approx. 2,5 to 3 m and height of 1 m, covered with a layer of stones and debris smaller thickness up to 0.5 m, which in turn was covered with a layer of granular humus. Inside the fortress, were identified and studied 10 complexes deepened into the limestone rock and represented by remains of an oval housing and circular or oval household pits.

The collected archaeological material includes more than 10,000 fragments of pottery vessels and dozens of vessels whole or intact, approx. 2400 animal bone fragments, 160 individual findings such as anthropomorphic and zoomorphic small sculptures, pottery, flint tools and weapons, artifacts made of bone, antler, and stone. Our preliminary conclusion on chronological position of the settlement Trinca „La Șanț” in the Cucuteni B - Tripolie CI phase is based on the technological aspect, morphological repertoire, and especially the stylistic aspect of the discovered artifacts.

Săpăturile arheologice efectuate în Campania anului 2011 în situl Trinca „La Șanț” au avut ca scop principal cercetarea sistemului defensiv, identificarea particularităților constructive ale valului și, respectiv, stabilirea etapei din perioada mijlocie a complexului cultural Cucuteni-Tripolie când acesta a fost edificat.

1. Amplasarea geografică și istoric cercetărilor

Situl Trinca „La Șanț” este amplasat la periferia de sud-vest a localității cu același nume, pe un promontoriu format de valea râulețului Draghiște. Altitudinea promontoriului este de 245,2 m, înălțime față de lunca râulețului menționat este de aproximativ 75 m. La nord-est promontoriul este limitat de peretele stâncos al defileului Trinca, în care se găsește obiectivul din epoca paleoliticului mijlociu - grota Trinca III, numită de localnici „Grota lui Scridon”. Partea de nord-vest, în locul unde lățimea este cea mai mică, este întretăiată, pe o linie ușor arcuită, orientată de la sud-

¹ Cercetările arheologice în microzona Trinca, raionul Edineț au fost posibile grație proiectului internațional „Școala de vară a tinerilor arheologi din țările CSI”, organizată de către Centrul de Arheologie al Institutul Patrimoniului Cultural AȘM, cu susținerea financiară a Fondului Interstatal pentru Colaborare Umanitară a Statelor CSI, dedicată „Anului patrimoniului istorico-cultural”. Proiectul și săpăturile au fost coordonate de către dr. hab. Oleg Levițki.

vest la nord-est de un sistem defensiv format din val și șanț. În locul curbării maxime sistemul de apărare este întrerupt pe un segment de 3 m. În plan, incinta fortificației are forma cvasitriunghiulară, mărginită de pereți stâncoși, în unele locuri, de pante ce coboară abrupt spre talvegul râulețului (fig.1).

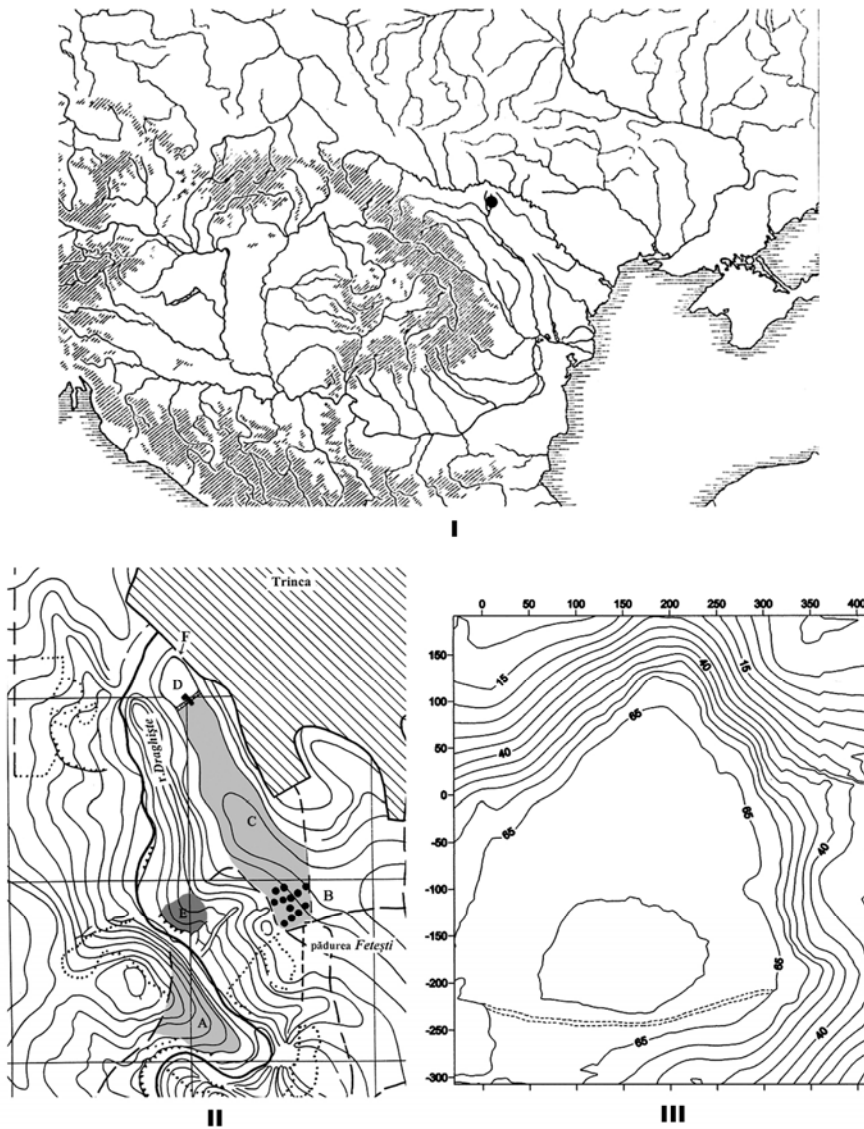

Fig. 1. Trinca-La Șanț 2011. I – localizarea microzonei Trinca pe harta geografică; II – schița topografică a microzonei Trinca; III – schița topografică a sitului Trinca-La Șanț.

Așezarea nominalizată este cunoscută încă de la mijlocul anilor '90 ai secolului trecut. Primele investigații sistematice au fost întreprinse în 1999, și au cuprins o

suprafață de 48 m², limitându-se doar la secționarea sistemului defensiv. În baza materialul ceramic descoperit, situl a fost atribuit, orientativ, perioadei mijlocii de evoluție a complexului cultural Cucuteni-Tripolie (Levițki et all. 1999; Levițki et all. 2000; Levițki, Chitic 2006, 169-180; Alaiba 2004, 28-39; Levițki, Alaiba 2009, 29-39; Levițki, Alaiba 2008, 176-193; Idem 2009, 18-28). În același timp, mai multe aspecte referitoare la acest sit au rămas neelucidate. Dintre ele mai semnificative sunt: la ce etapă a perioadei mijlocii a culturii Cucuteni-Tripolie a fost construită linia de fortificație, particularităților constructive ale sistemului defensiv, în special ale valului ș.a.

2. Date generale despre investigațiile din anul 2011

În campania anului 2011 (fig. 2, I-II) a fost trasată o secțiune paralelă celei din 1999, între care s-a păstrat un martor de 0,5 m. Inițial a fost cuprinsă o suprafață de 88

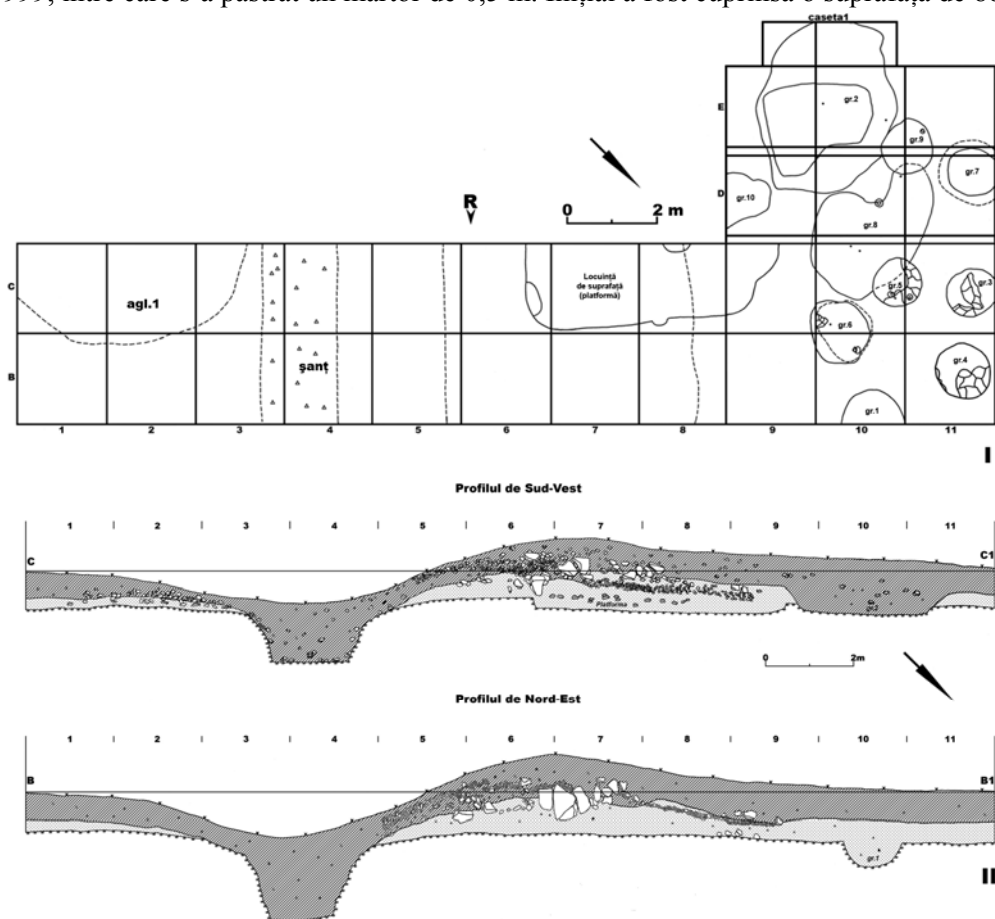

Fig. 2. Trinca-La Șanț 2011. I – planul secțiunii II; II – stratigrafia verticală.

m², iar, în procesul investigațiilor a apărut necesitatea extinderii ei cu încă 30 m², astfel încât în final totalizându-se 115 m².

Secționarea liniei de fortificație, cu lățimea de 4 m, a permis să se stabilească că:

- sistemul defensiv a fost construit pe suprafața unei așezări deschise din perioada mijlocie a culturii Cucuteni-Tripolie;

- șanțul (fig.3, I), cu secțiunea trapezoidală, a fost săpat în stânca calcaroasă și a întretăiat o construcție² adâncită ce a existat înainte de edificarea sistemului defensiv;

- valul (fig.3, II) a fost ridicat în câteva etape, peste ruinele unor complexe de locuit de suprafață (platforme de lut). La bază, constă dintr-un perete din pietre masive de

- calcar rupt cu lățimea de cca. 2,5-3 m și înălțimea de 1 m, flancat din ambele părți, la distanța de cca. 0,8 - 1 m, cu șiruri longitudinale paralele formate din bolovani mari de calcar. Acestea sunt suprapuse de un strat de pietre de dimensiuni mai mici și moluz cu grosimea de până la 0,5 m, care la rândul său a fost acoperit cu un strat de cernoziom granulat, în prezent înțelenit.

Investigațiile efectuate în incinta fortificației au dus la identificarea și cercetarea a 10 complexe adâncite, săpate în roca calcaroasă, reprezentate prin vestigiile unei locuințe de formă ovală neregulată și gropi menajere circulare sau ovale, unele dintre care parțial se suprapun. Dat fiind volumul limitat pus la dispoziție de editori, în acest articol vom prezenta succint doar două dintre complexele cercetate, pe care le considerăm mai importante.

Groapa 2 (locuință adâncită?) (fig.4, III). Depistată în carourile D9-D10, E9-E10 și Caseta 1, la adâncimea de 1,93 - 1,95 m de la reper. La nivelul depistării, groapa avea formă ovală neregulată cu diametrele de 3,8 x 2,97 m, orientată sud-vest - nord-est. În secțiune, pe direcția nord-vest - sud-est, pereții sunt profilați oblic spre fundul aproximativ drept, atunci când pe direcția sud-vest - nord-est, aceștia coboară lin spre fund sub un unghi foarte mic, aproximativ pe mijlocul gropii se află o coborâre bruscă până la adâncimea 2,6 m de la reper. Adâncimea gropii de la nivelul depistării este de cca. 0,64 m.

Umplutura gropii constă din sol brun în compoziție cu un bogat și variat material arheologic: 3465 fragmente de ceramică (dintre care 3120 aparțin vaselor de factură fină și doar 345 recipientelor din categoria grosieră), 360 fragmente de oase de animale, 41 de silexuri, 23 fragmente de lipitură, pietre de diferite dimensiuni, un număr mare de piese individuale confecționate din lut, reprezentate prin statuete antropomorfe și figurine zoomorfe, ustensile din os, silex și piatră.

Locuința de suprafață (platformă de lut) (fig.4, I-II). Depistată în procesul degajării stratului V, în carourile C6, C7, C8 și C9, la adâncimea de 1,06-1,24 m de la reper. În caroul C6, vestigiile acesteia erau suprapuse de emplectonul de piatră a valului. În cadrul suprafeței investigate, a fost dezvelită doar periferia de nord-est a platformei, cu dimensiunile de 5,64x1,86 m, cea mai mare parte a acesteia aflându-se spre sud-vest, în afara secțiunii II. Vestigiile locuinței, reprezentate printr-o aglomerație de chirpic și straturi de lipituri păstrate *in situ*. Bucățile de chirpic, de forme neregulate, cu dimensiunile cuprinse între 20x30 cm, în unele cazuri prezintă

² În raportul de săpătură construcția întretăiată de șanț este notată ca Aglomerația 1.

I

II

Fig. 3. Trinca-La Șanț 2011. I – imagine cu șanțul; II – imagine cu valul.

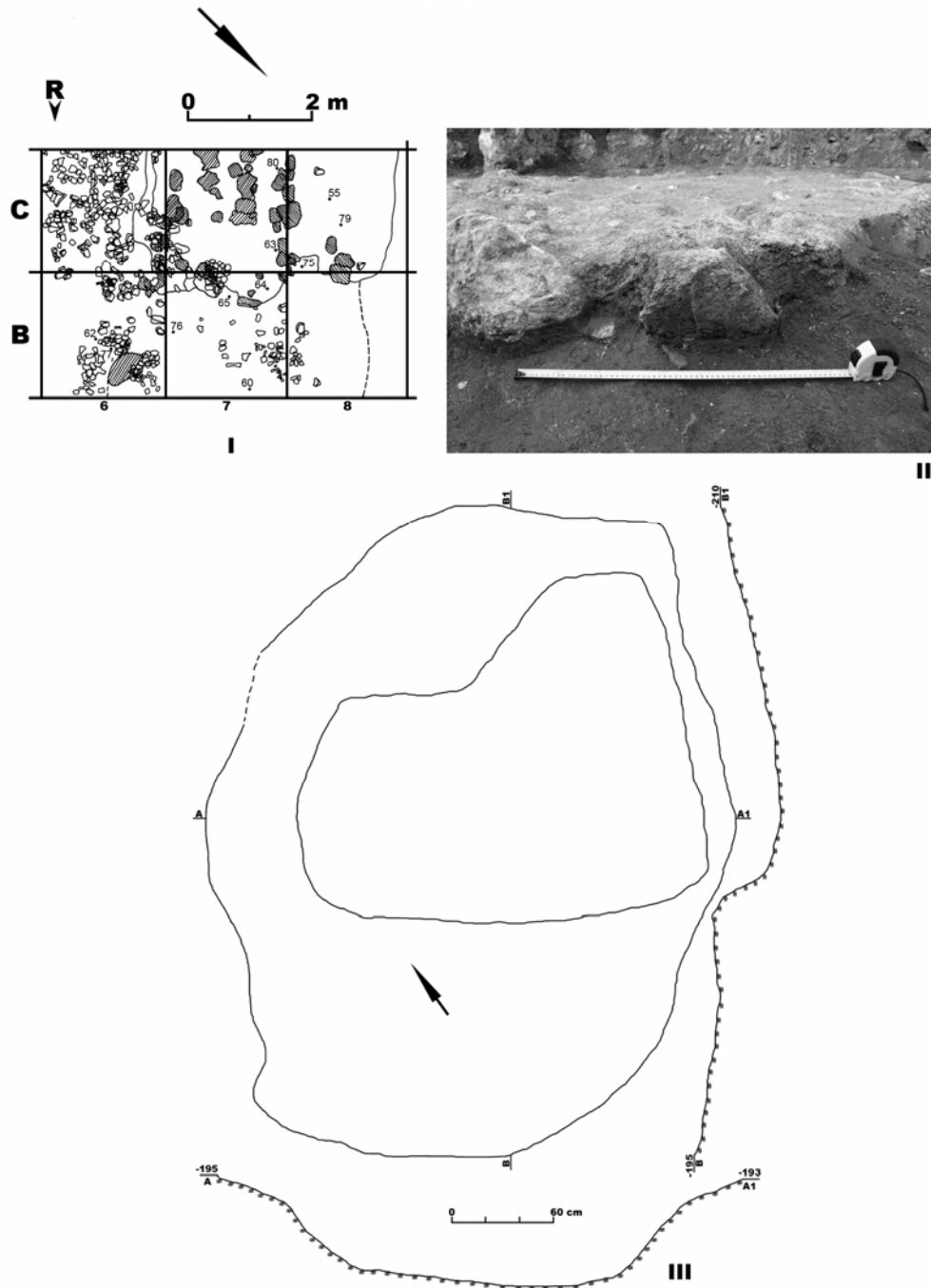

Fig. 4. Trinca-La Șanț 2011. I – planul locuinței de suprafață; II – imagine cu fragmente de lipitură cu urme de nuiiele de la locuința de suprafață; III – planul și profilele gropii 2 (locuința adâncită?).

amprente clare de la nuiele, scânduri, posibil pari. În imediata apropiere a locuinței dinspre est, a fost descoperită o concentrație de ceramică în amestec cu pietre și oase de animale ce se înșiră pe perimetrul a câteva carouri (B6, B7 și C6).

Lotul de ceramică recuperat atât din locuință, cât și din imediata apropiere însumează 856 de fragmente provenite de la recipiente din categoria fină și doar trei fragmente aparțin categoriei grosiere. Din numărul de fragmente descoperite doar pe 222 sa păstrat decorul pictat cu brun pe fonul cărămiziu iar pe trei fragmente a fost aplicată pictură bicromă cu brun și roșu. Tot aici s-au descoperit și șase piese individuale.

3. Vestigii ale culturii materiale

Materialul arheologic recuperat, însumează mai mult de 10 mii de fragmente de ceramică și zeci de recipiente întregi sau întregibile, cca. 2400 fragmente de oase de animale, 162 de piese individuale - plastică antropomorfo și zoomorfă, ustensile de lut ars, unelte și arme de silex, piese de os, corn și piatră.

3.1. Ceramica

Ansamblul ceramic, la general, este reprezentat prin fragmente și vase întregi sau întregibile modelate din pastă bine frământată cu ardere uniformă și o cantitate mică de recipiente ce conțin în pastă scoică și într-un singur caz șamotă de granulație medie.

Din punct de vedere morfologic, în cadrul *ceramicii fine*, s-au identificat următoarele forme de vase: străchini, cupe, capace, vase cu corpul sferic, cratere etc. Întregi, întregibile sau reconstituite grafic sunt următoarele:

Străchini miniaturale, cu corpul sferic (fig.5, 2) sau tronconic (fig.5, 4), buza rotunjită și trasă slab în interior sau teșită oblic spre exterior, diametrul gurii cuprins în limita 8,5 - 12 cm, fundul îngust și drept. Decorul este monocrom aplicat pe suprafața exterioară sau interioară. La exterior fiind organizat într-un registru mărginit, în partea de jos a vasului, cu două benzi orizontale de culoare brună, pe umăr sunt plasate benzi dispuse în zig-zag (fig.5, 2). Pe interior a fost aplicată pictură reprezentată printr-o fâșie orizontală pe buză, restul corpului fiind decorat cu câte două bande dispuse în formă de „X” (fig.5, 4).

Străchini cu corpul tronconic (fig.5, 6) cu partea superioară înclinată lin spre interior, buza dreaptă subțiată ori rotunjită cu diametrul gurii cuprins între 20 și 35 cm. Decorul este monocrom, pictat cu brun pe fonul vasului, aplicat atât pe exterior cât și pe interior. Registrul stilistic de pe suprafața interioară este reprezentat prin două fâșii de triunghiuri dispuse în zig-zag pe marginea exterioară a buzei, festoane pe interiorul buzei, benzi arcuite și oblice. La exterior au fost aplicate benzi de triunghiuri în zig-zag, mărginite cu o bandă orizontală.

Cupă miniaturală cu corpul sferic (fig.5, 1), gâtul scurt și buza cu marginea teșită spre interior - diametrul gurii de aproximativ 10 cm. Vasul, la trecerea de la gât spre umăr, este prevăzut cu două torți. *Cupe* cu corpul sferic sau rotunjită (fig.5, 5) cu gâtul cilindric, scurt, buza rotunjită și ușor evazată. Doar într-un singur caz trecerea de

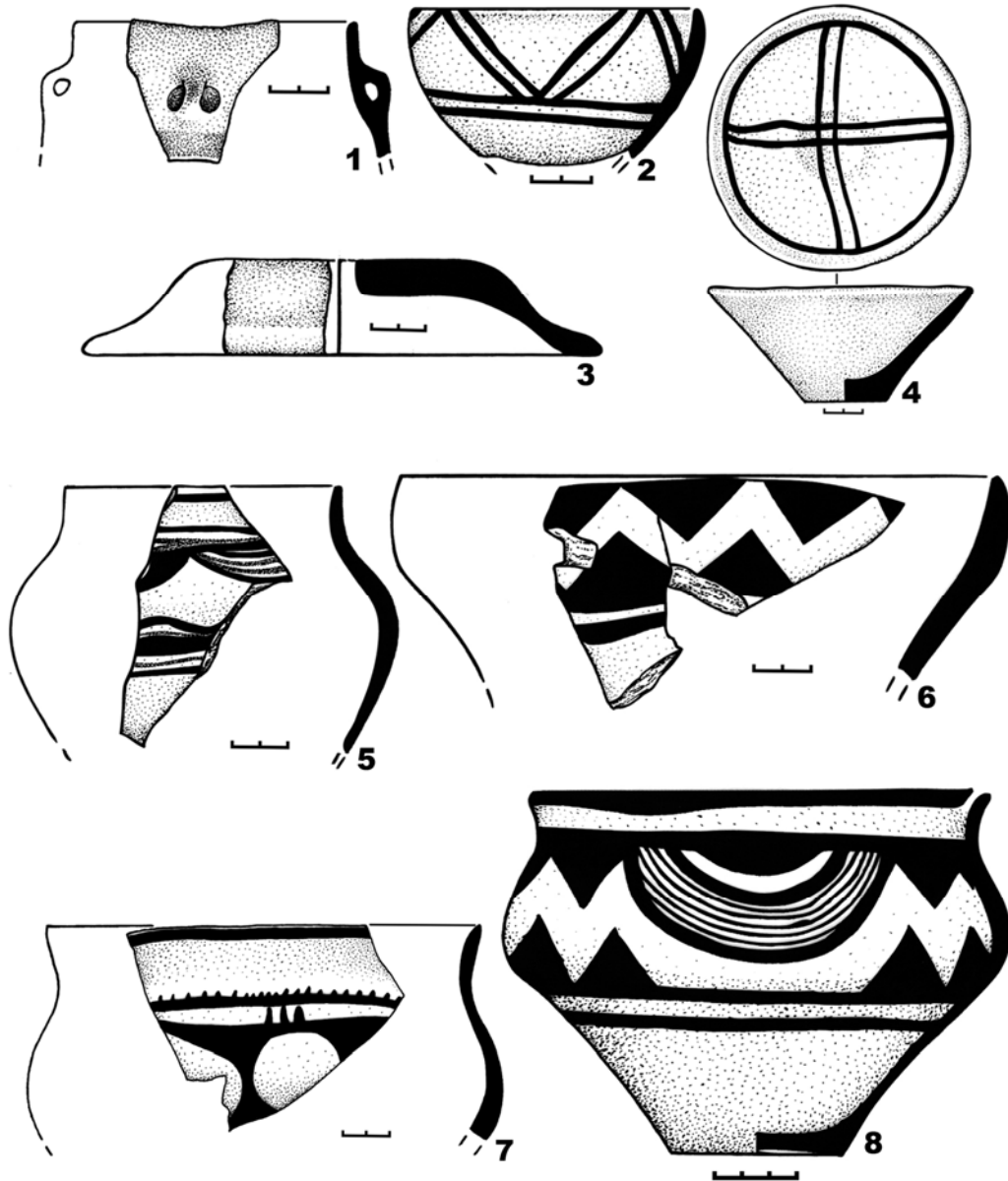

Fig. 5. Trinca-La Șanț 2011. Ceramică fină.

la gât spre partea bombată a vasului se face printr-un prag. Decorul policrom este aplicat pe partea exterioară, organizat într-un registru dispus pe umăr, este mărginit de două benzi orizontale, una pe gât și alta mai jos de diametrul maxim, ambele de culoare brună. Pe buză a fost trasă o linie de culoare tot brună, restul ornamentului este reprezentat prin benzi multiliniare oblice și drepte de culoare brună completate cu fâșii

asemănătoare de culoare roșie. Decorul pictat este completat cu butoane tronconice sau torți mici perforate orizontal amplasate în limita dintre buză și umăr.

Capace în formă de calota sferică sau tronconică (fig.5, 3) cu partea superioară aproximativ dreaptă și baza evazată brusc sau oblic cu marginea rotunjită sau ascuțită. Decorul nu s-a păstrat.

Vas cu corpul sferic (fig.5, 7), gâtul scurt, buza ușor evazată cu marginea ascuțită - diametrul de aproximativ 20 cm. Decorul este monocrom, plasat pe suprafața exterioară, organizat într-un registru mărginit pe gât cu o bandă dințată de culoare brună, pe buză a fost trasată o bandă orizontală de aceeași culoare, umărul a fost ornamentat cu un „ochi cu sprâncenele ridicate în sus”.

Crater de formă bitronconică (fig.5, 8) cu pereții concavi în partea superioară, gâtul cilindric, scurt și buza evazată cu marginea rotunjită și - fundul îngust și drept. Diametrul gurii este de aproximativ 17,5 cm., Decorul monocrom, pictat cu brun la exterior este organizat într-un registru compus din ghirlandă cu festoane, triunghiuri cu vârful în jos și benzi multiliniare, mai jos de umăr au fost trasate două benzi dintre care una a fost completată cu patru grupuri de triunghiuri cu vârful în sus. Buza a fost ornamentată atât pe interior cât și pe exterior cu o bandă simplă orizontală.

Repertoriul morfologic al recipientelor din *categoria grosieră* se limitează la următoarele tipuri:

Cupă miniaturală cu corpul sferic, gâtul cilindric, scurt și buza rotunjită. Culoarea obținută în urma ardrii este cenușie cu nuanțe gălbui. Decorul este reprezentat prin ciupituri pe buză, striuri verticale pe gât, la trecerea de la gât spre umăr au fost plasate pastile grupate câte trei, două mici prin părți și una mai mare pe mijloc (fig.6, 5).

Cupă cu gâtul cilindric/tronconic larg și buza evazată cu marginea tăiată orizontal. Culoarea vasului este cenușie cu nuanțe gălbui. Decorul constă din ciupituri pe partea exterioară a buzei, impresiuni perpendiculare dispuse tot pe buză, striuri verticale pe gât, la trecerea de la gât spre umăr sunt plasați butoni conici alungiți în plan vertical în pereche (fig.6, 2).

Vas cu corpul sferic cu gâtul cilindric, înalt și buza teșită slab spre exterior. Diametrul gurii este aproximativ 19,5 cm. Recipientul a fost modelat din pastă în amestec cu șamotă. Culoarea suprafeței exterioare este cenușie, cea interioară - neagră (fig.6, 3).

Crater modelat din pastă grosieră în amestec cu scoică pisată, la ardere a fost obținută culoarea neagră cu pete cenușii. Are formă bitronconică cu umărul rotunjit, gâtul scurt, buza ușor evazată cu marginea rotunjită (diametrul de circa 17,5 cm) și fundul îngust, drept. Decorat de la limita superioară până în dreptul maxim de rotunjire, cu striuri verticale. Pe buză au fost aplicate impresiuni realizate cu unghia, pe umăr - o bandă de striuri în formă de ghirlandă. Sub margine și pe umăr vasul este prevăzut butoni în pereche, de formă conică (fig.6, 6).

Oală cu corpul bitronconic, umărul rotunjit, gâtul vertical ușor înclinat în interior și buza cu marginea rotunjită (diametrul gurii de circa 13,6 cm) și fundul îngust, drept. Culoarea pe ambele suprafețe este cenușie cu pete negre. Nemijlocit sub margine, recipientul a fost decorat cu o bandă orizontală formată din linii incizate

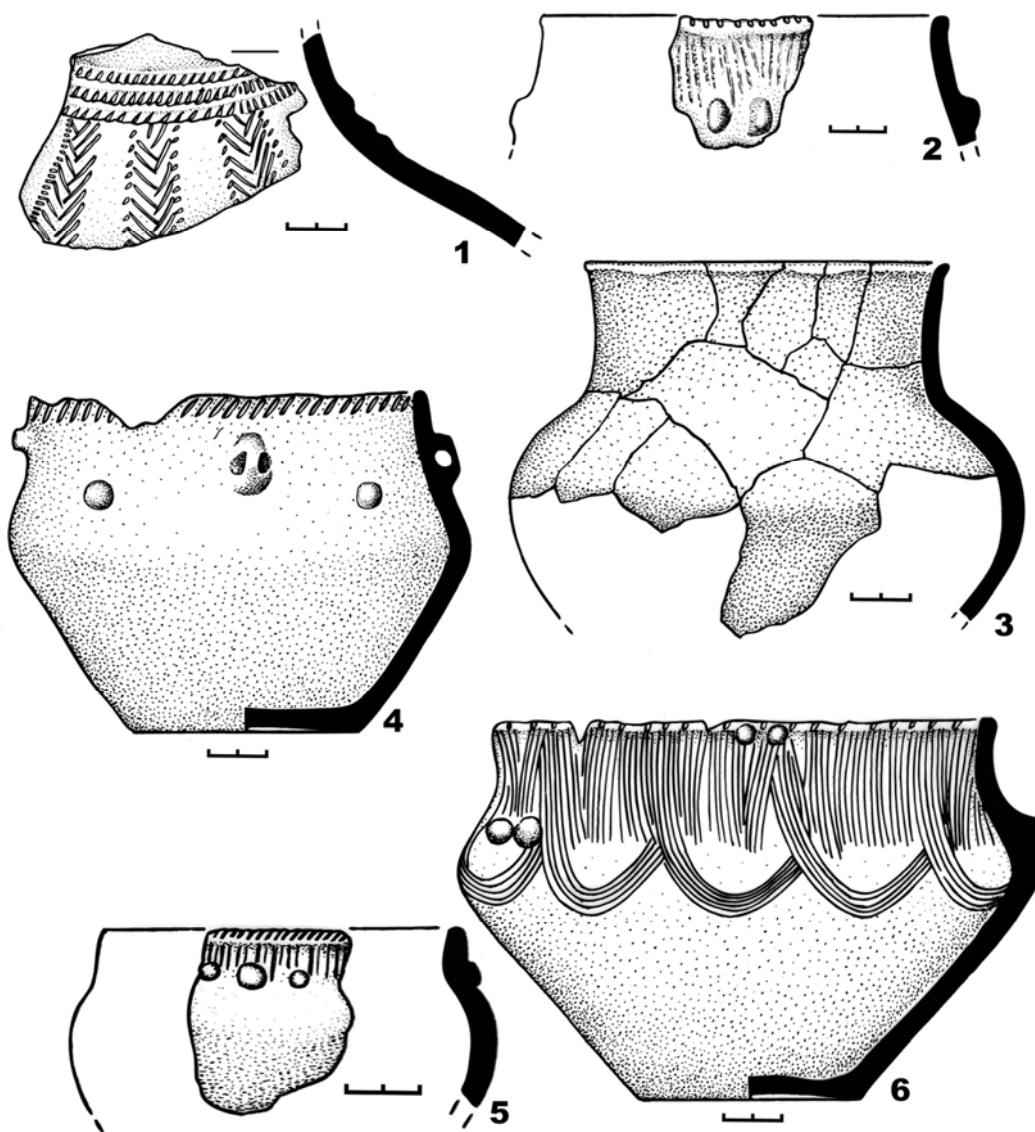

Fig. 6. Trinca-La Șanț 2011. Ceramică grosieră.

dispuse oblic. Mai jos de aceasta, la distanța de circa 1 cm sunt amplasate patru torți mici, în spațiul dintre care a fost intercalate pastile rotunde, plate (fig.6, 4).

Tot categoriei grosiere aparțin și câteva fragmente de ceramică care, probabil, se atribuie unei alt mediu cultural, eventual, culturii amforelor sferice. După reconstituirea grafică s-a stabilit că aceste fragmente provin de la un vas cu corpul bitronconic, gâtul cilindric, umerii ușor arcuiți. Decorul este foarte complex reprezentat prin elemente incizate în formă de spic pe umăr și brâie (trei) în relief combinate cu incizii oblice aplatate pe gât (fig.6, 1).

3.2. Piese de inventar (fig.7)

Din piesele individuale descoperite cele mai numeroase (aproximativ 42 %) sunt *statuetele antropomorfe* (feminine și masculine), modelate din pastă de calitate bună cu degresanți de nisip, în unele cazuri și cu cuarț de granulație mică. Capul este de formă discoidală cu carenă mediană ce-l desparte în doi lobi perforați, gâtul scurt, brațele superioare redat prin amorse, sânii evidențiați prin pastile, partea inferioară este finisată într-un picior cilindric cu capă conică sau discoidală. Stilistic, prin linii incizate, sunt redat anumite elemente de vestimentație (centură) și podoabe (colier). Un exemplar a fost decorat cu pictură brună aplicată pe tot corpul.

Figurinele zoomorfe au fost modelate mai realist, majoritatea sunt reprezentate prin animale de talie mică și doar un singur exemplar este de talie mare (bovină).

Din categoria *ustensilele de lut ars* fac parte greutatea de la războiul de țesut de forma este ovală aplatizată cu perforație verticală pentru prindere modelate din pastă de calitate medie în amestec cu calcar; fusaiiolele bitronconice de dimensiuni mici, din pastă fină în amestec cu nisip, decorate pe umăr cu ciupituri realizate cu unghia; pintandere de formă conică.

Piesele de silex sunt reprezentate prin *unelte* - gratoare pe capăt de lamă, lame de seceră, cuțite, sfredele, topoare cu patera lucrativă bine prelucrată, cu retușă oblică sau verticală și *arme* - vârfuri de săgeți de formă triunghiulară cu baza dreaptă.

Ansamblul *pieselor din os* este format din străpungătoare, cuțite și dălți. Ca materie primă s-a folosit osul de la membrele inferioare ale animalelor de talie medie și mare. Din corn au fost executate două unelte: un străpungător și un ciocan.

Din categoria *uneltelor de piatră* fac parte rășnițele, lucrate pe roca calcaroasă, partea destinată utilizării este ușor albiată.

4. Concluzii

Recapitulând, remarcăm încă odată, că categoria principală de descoperiri este reprezentată de materialul ceramic. Aspectul lui tehnologic, repertoriul morfologic, care include practic toate tipurile de vase specifice culturii Cucuteni-Tripolie, în special pentru faza Cucuteni B - Tripolie CI și îndeosebi aspectul stilistic, în care predomină ornamentul pictat, reprezentat prin decorul de tip ϵ , realizat prin negru-brun, aplicat direct pe fonul brut al vasului sau pe angobă, și ζ - pictură în negru înviorată uneori de linii și dungii roșii (în cadrul categoriei fine) (Schmidt 2007, 39-42) și cel realizat în tehnica imprimării, cu măturicea și completat cu pastile sau butoni - prezintă argumentele principale pentru încadrarea cronologică preventivă a sitului Trinca „La Șanț” în faza Cucuteni B - Tripolie CI.

Examinarea detaliată a rezultatelor investigațiilor din campania anului 2011, posibil vor permite o serie de constatări mai exacte cu privire la etapa când a fost fortificată așezarea. Tot odată, pentru completarea imaginii de ansamblu asupra sitului Trinca „La Șanț” se impun noi și ample cercetări de teren.

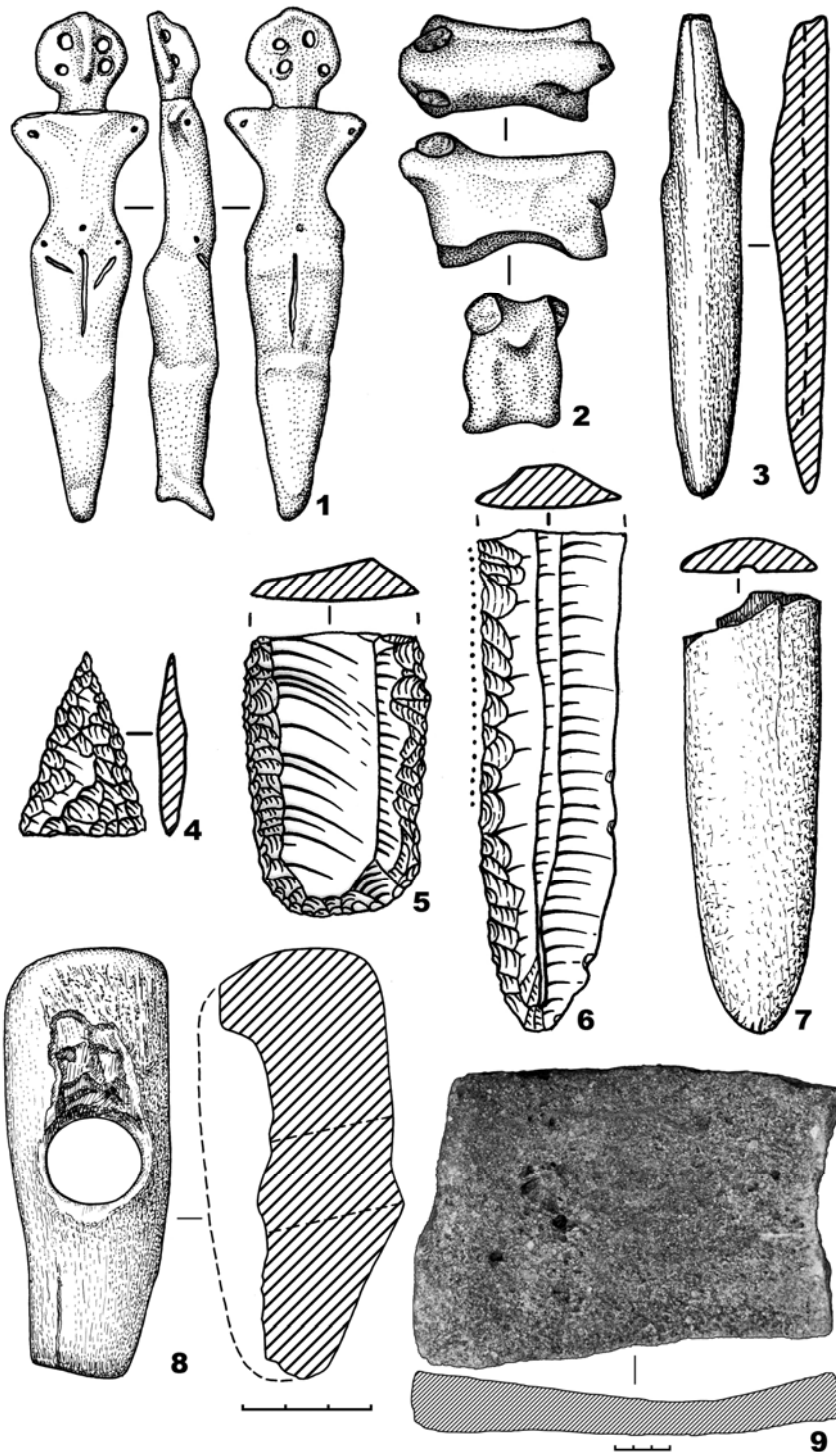

Fig. 7. Trinca-La Șanț 2011. Piese de inventar.

Bibliografie

1. **R. Alaiba.** Ceramica Cucuteni de tip C descoperită în stațiunea Trinca-La Șanț, raionul Edineț, Republica Moldova. În: *Thracians and Circumpontic world I. Proceedings of the Ninth International congress of Tracology*, (Chișinău 2004), 28-39.
2. **O. Levițki, R. Alaiba, V. Bubulici.** Raport asupra investigațiilor arheologice efectuate în anii 1997-1998 la Trinca „Izvoru lui Luca” raionul Edineț, Republica Moldova. În: *Cercetări arheologice în aria Nord-Tracă, III* (București 1999), 17-166.
3. **O. Levițki, O. Chitic.** În ce perioadă putea fi fortificată așezarea Trinca „La Șanț” (raionul Edineț, Republica Moldova)?. *Revista Arheologică*, SN, VII, nr. 1-2, 2006, 169-180.
4. **O. Levițki, R. Alaiba.** Ceramica pictată din etapa Cucuteni B₂, descoperită la Trinca-La Șanț, Raionul Edineț, Republica Moldova. *CARPICA*, Tome XXXVII, 176-193.
5. **O. Levițki, R. Alaiba.** Anthropomorphic statuettes discovered in the settlement of Trinca-La Șanț. *CARPICA*, Tome XXXVIII, 18-28.
6. **O. Levițki, R. Alaiba.** The archaeological sites Trinca – La Șanț, Cucuteni B₂, Edineț Distric, Republic of Moldova. În: *Annales d’Université Valahia Targoviste, Section d’Archéologie et d’Histoire*, Tome XI, Numéro 2, 2009, 29-39.
7. **O. Levițki, R. Alaiba, V. Bubulici, Gh. Coban.** Raport despre investigațiile arheologice efectuate în necropola tumulară din perioada hallstattiană târzie „drumul Feteștilor” și așezarea fortificată „La Șanț” din preajma satului Trinca județul Edineț, R. Moldova în anul 1999. *Arhiva MNAIM*, nr.inv. 372.
8. **H. Schmidt.** Cucuteni. (Volum îngrijit și prefațat de Mădălin-Cornel Văleanu), Iași 2007.

ANALIZA UNOR FRAGMENTE CERAMICE DIN NEOLITIC ÎN VEDEREA RESTAURĂRII ȘI A INTEGRĂRII CROMATICE

Otilia Mircea, dr., Muzeul de Istorie Roman, str. Cuza Vodă nr. 19, Roman, România
Ion Sandu, prof.univ.dr., Universitatea „Al. I. Cuza” Iasi, Platforma
ARHEOINVEST, Blvd. Carol I, Nr. 11, 700506, Iasi, Romania
Viorica Vasilache, CS.dr., Universitatea „Al. I. Cuza” Iasi, Platforma
ARHEOINVEST, Blvd. Carol I, Nr. 11, 700506, Iasi, Romania

Rezumat. *This paper presents involving non-invasive techniques of optical microscopy (OM) and scanning electron spectroscopy coupled with X-ray (SEM-EDX), to study the chemical composition of pottery fragments found in archaeological excavations from the county Neamt Valeni-Botești and Săbăoani and restoration techniques and chromatic integration of their to exposure in the museum.*

1. Introducere

În contextul datării materialelor arheologice, dintre artefactele cel mai ades descoperite în urma săpăturilor arheologice (piatră, os, metale, sticlă etc.), pe seama tipologiei, respectiv a formei sau a existenței/inexistenței decorului, ceramica reprezintă o tehnică de datare certă, fiind considerată chiar a doua modalitate sigură de încadrare istorică, după cea dată de monede [1].

Plecând de la compoziția lutului prelucrat înainte de ardere, cu elementele din sol, aflate într-o anumită proporție în diferite minerale, prin ardere au avut loc transformări care au conferit ceramicii proprietăți noi, cum ar fi rezistența și durabilitate în timp. Arderea lutului, prelucrarea unor forme și utilizarea acestor în variate scopuri casnice, iar mai apoi asimilarea unor forme noi și perfecționarea producerii lor, sunt atribuite unei evoluții în timp, de la selectarea materiei prime până la aplicarea decorului pictat [2-7].

Astăzi, pe baza materialelor arheologice descoperite în timp, care definesc cu certitudine etapele distincte de prelucrare și utilizare a vaselor ceramice, putem deosebi obiecte lucrate cu mâna din pastă mai mult sau mai puțin omogenă, de la acele forme arhaice, la vase, care au impresionat atât prin tehnică, dar mai ales estetic, prin pictura realizată cu pigmenți, precum oxid mangano-feros pentru negru, oxid de fier pentru roșu, carbonați de calciu pentru alb [8-11].

Implicarea unor tehnici moderne de investigare a fragmentelor din ceramică descoperite în siturile arheologice ne ajută în stabilirea naturii chimice a componentelor constructive, microstructurii și dispunerii elementelor mineralogice, a temperaturii și tipului de ardere, a modului de utilizare, a traseului parcurs de la punerea în operă până la descoperire (cu fixarea contextelor), a stării de conservare și a altor caracteristici arheometrice și ceramologice [12-18].

Lucrarea de față prezintă o serie de date experimentale obținute prin microscopie optică și microscopie electronică de baleaj, cuplată cu spectrometrie de raze X efectuate pe două grupe de fragmente ceramice provenite din săpăturile arheologice efectuate la Săbăoani și la Văleni-Botești în punctul La Humărie din județul Neam, în vederea autentificării și stabilirii demersului de restaurare.

2. Partea experimentală

Descrierea fragmentelor ceramice

În studiu s-au luat mai multe fragmente ceramice provenite din săpăturile arheologice efectuate în județul Neamț, iar dintre ele prezentăm cazuistica a două fragmente, care aparțin unor vase descoperite la Săbăoani, în punctul La Islaz (Fig. 1), și două care aparțin unui castron (Fig. 2), găsit în urma cercetării arheologice de la Văleni-Botești, în punctul La Humărie.

Fig. 1. Fragmente ceramice descoperite la Săbăoani în punctul La Islaz:
a - F1, b - F2.

Fig. 2. Fragmente ceramice descoperite la Văleni-Botești în punctul La Humărie:
a – F3, b – F4.

Fragmentele F3 și F4 au fost obținute din pastă de culoare gălbuie și păstrează bine decorul pictat.

Tehnici experimentale

Microscopia optică

În analiză s-a utilizat un microscop optic performant tip Zeiss Axio Imager A1m, prevăzut cu un aparat de fotografiat digital de înaltă rezoluție (AxioCam, MRC), conectat la calculator și care utilizează un program AxioVisionRel 4.7.

SEM-EDX

În analiză s-a utilizat un microscop electronic cu scanare, SEM model VEGA II LSH, produs de firma TESCAN Cehia, cuplat cu un detector EDX tip QUANTAX QX2, produs de firma BRUKER/ROENTEC Germania.

Tehnica, alături de vizualizarea microfotogramei, permite redarea imaginii cu maparea (dispunerea) atomilor pe suprafața cercetată, iar în baza spectrului de raze X determinarea compoziției elementale (în procente gravimetrice sau molare), a unei

microstructuri sau a unei zone selectate și evaluarea variației compoziției de-a lungul unui vector dispus în aria sau secțiunea analizată.

Tehnicile utilizate pentru analize se găsesc în Laboratorul de Investigare Științifică și Conservarea Bunurilor de Patrimoniu Cultural din cadrul Platformei de Formare și Cercetare Interdisciplinară a Universității „Al.I.Cuza” Iași.

3. Rezultate și discuții

Cele patru fragmente luate în analiză au fost mai întâi studiate vizual și prin microscopie optică evidențiindu-se anumite caracteristici privind forma vasului inițial, morfologia și distribuția structurilor de suprafață aparținând ceramicii de bază și a componentelor din contaminare.

Fragmentul **F1** provine din partea superioară a unui vas de dimensiuni mari, fiind bine conturată gura și toarta vasului. În secțiune peretele vasului are diametrul de 1,2 cm. La suprafața exterioară ceramica este încărcată de depuneri din sol (Fig. 3).

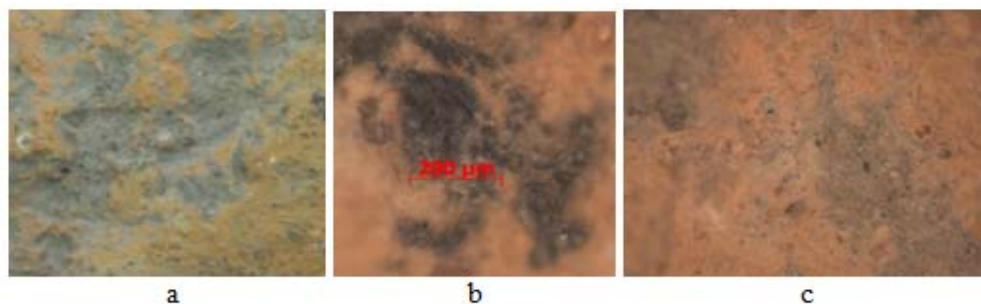

Fig. 3. Suprafața fragmentului F1: a,b,c - contaminarea ceramicii cu microstructuri din sol.

Fragmentul **F2** provine de la un vas mic, realizat din pastă de culoare gălbuie, cu diametrul peretelui de 5,5 mm. La suprafața ceramicii s-au identificat depuneri din sol (Fig. 4).

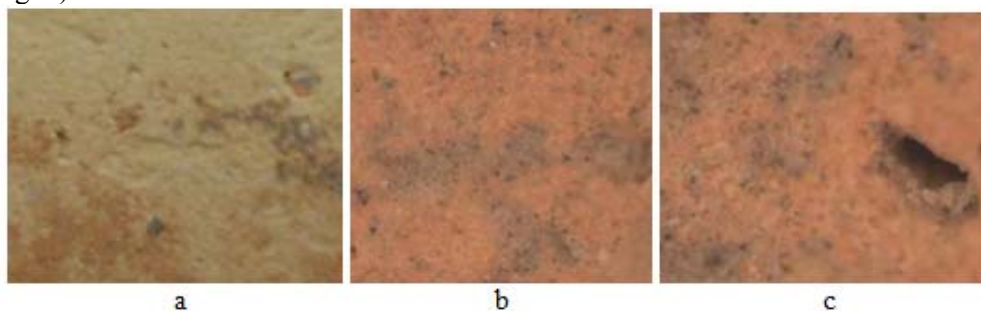

Fig. 4. Suprafața pe fragmentul F2: a, b, c – depuneri pe suprafața ceramicii

Fragmentele **F3** și **F4** aparțin unui castron obținut din pastă de culoare gălbuie, cu diametrul peretelui de 6,00 mm. La suprafața ceramicii se păstrează decorul realizat din pigmenți de culoare închisă (Fig. 5). În microfotografiile obținute prin SEM din Fig. 6 sunt prezentate structurile și compoziția pastei fiecărui fragment, iar în Fig. 7 structura contaminării ceramicii pe fragmentele F3 și F4.

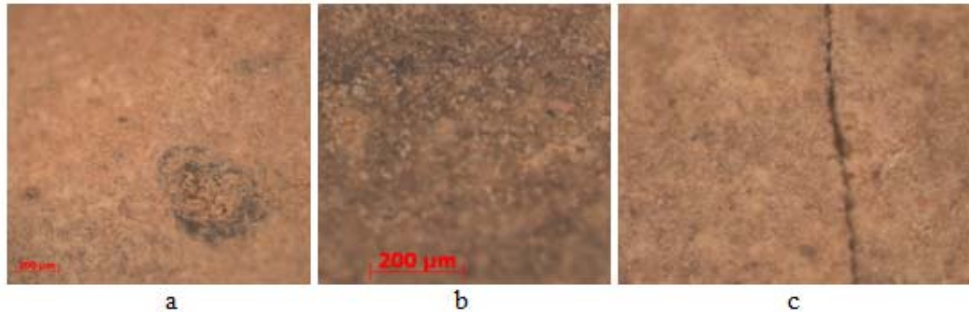

Fig. 5. Imagini pe F3 și F4 : a, b – pigmenți, c – fisuri de suprafață cu microstructuri din sol.

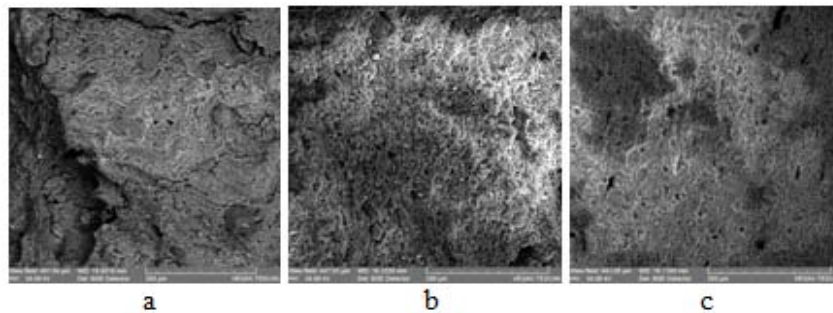

Fig. 6. Imagini SEM ale structurii pastei ceramice la mărimi de 500X BSE:
a – F1, b – F2, c – F3.

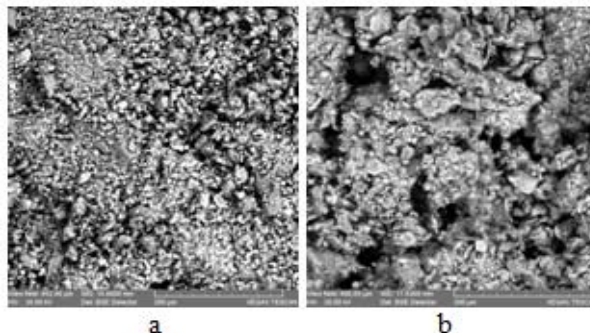

Fig. 7. Imaginile SEM ale structurilor de contaminare la mărime de 500X BSE:
a - F3, b - F4.

În urma analizei EDX s-a identificat, la toate fragmentele de ceramică, prezența următoarelor elemente chimice: Si, Al, Fe, Ca, Mg, K, Na, P, Ti și O (Tabelul 1). În

Tabelul 1. Compoziția elementală a ceramicii de bază.

Sample	Compoziția elemental – procente de masa										
	Si	Al	Fe	Ca	Mg	K	Na	P	Ti	C	O
F1	35,342	10,108	5,317	1,527	1,978	3,489	0,959	0,688	0,860	-	39,732
F2	29,015	11,171	4,551	6,289	2,952	3,080	0,986	1,439	0,823	-	39,694
F3	27,496	9,623	4,738	7,842	2,468	2,831	0,697	0,099	0,581	0,148	43,476

plus, apare o cantitate mică de C la fragmentul F3, care s-a dovedit a fi din contaminare. De asemenea, putem preciza că cele trei artefacte au fost confecționate din paste diferite, cu toate că primele două provin din același sit (Săbăoani). Mai mult, probele F2 și F3, care provin din situri diferite, conform datelor din literatură [4, 5] ar trebui să fie ceramici obținute din luturi calcaroase, lucru evidențiat de conținutul ridicat de Ca (>5%).

Dacă se ia în discuție compoziția contaminanților (Tabelul 2) de pe fragmentele F3 și F4 (fragmente din același obiect) se poate observa că apar concentrații diferite pentru Ca și Mg și respectiv Na, ceea ce înseamnă că s-au contaminat în mod diferit. Mai mult, la F3 întâlnim Cl, iar C întâlnim doar la F4 și nu la F3 care conține în ceramica de bază acest element. Prezența Ca >5% la F2 și F3 se consideră că este tot din contaminare, dar una profundă prin segregare de la suprafață spre faza de volum a ceramicii.

Tabelul 2. Compoziția elementală a contaminărilor de pe fragmentele de ceramică F3 și F4

Sample	Compoziția elementală – procente de masa											
	Si	Al	Fe	Ca	Mg	K	Na	P	Ti	C	O	Cl
F1	27,493	8,923	5,963	6,030	1,878	2,891	0,632	0,544	0,844	-	43,199	1,602
F2	29,334	12,039	7,800	1,085	1,003	3,280	0,193	0,246	0,799	0,070	44,151	-

Aceste observații pot fi completate analizând cele trei module caustice Si/Al, Ca/Mg și K/Na (Tabelul 3). Primul modul (Si/Al) este o caracteristică arheometrică foarte importantă, care justifică bine vechimea și apartenența la un anumit tip de

Tabelul 3. Rapoartele Si/Al, Ca/Mg și K/Na ale fragmentelor de ceramică

Sample	Si/Al	Ca/Mg	K/Na
F1	3,496438	0,771992	3,63816
F2	2,59735	2,13042	3,12373
F3	2,857321	3,177472	4,06169

ceramică. Celelalte două module (Ca/Mg și K/Na) sunt legate de contaminare, respectiv de agresivitatea sitului, fiind caracteristici arheometrice cu indici nesemnificativi. Totuși al doilea modul (Ca/Mg), când este cuprins între 0,5 și 2,5 înseamnă că aceste elemente provin din ardere, iar când raportul este mai mare decât 3 sunt din contaminare. Raportul K/Na arată dinamica schimbului ionic. Probele care au acest raport mai mare de 10 demonstrează că mediul de zacere a avut o încărcare salină ridicată.

Tabelul 4. Rapoartele Si/Al, Ca/Mg și K/Na a contaminărilor de pe fragmentele F3 și F4.

Sample	Si/Al	Ca/Mg	K/Na
F3	3,081	3,211	4,574
F4	2,436	1,081	16,994

La proba F4 valoarea foarte ridicată a modulului K/Na se corelează cu compoziția mai ridicată în Al(III) și Fe(III) ce conferă acestei ceramici o capacitate mare de schimb ionic. Dacă elementele din modulul Si/Al sunt nemobile ca structură, celelalte au mobilități ridicate, dar mult diferite. Elementele modulului K/Na sunt cele mai mobile fiind susceptibile proceselor de soluție prin schimb ionic, în schimb Ca/Mg care sunt semimobile sunt susceptibile proceselor de segregare termică.

4. Repere în restaurarea ceramicii

În procesul de restaurare și conservare a vaselor ceramice în vederea etalării muzeale sunt efectuate o serie de intervenții (tratamente mecanice și chimice) care respectă principiile de bază ale restaurării: reversibilitatea restaurării, compatibilitatea materialelor și a produselor utilizate, redarea cu fidelitate a decorului, vizibilitatea intervențiilor etc. Fluxul tehnologic al procesului de restaurare implică operațiile: spălarea fragmentelor extrase din sit pentru eliminarea depunerilor; neutralizarea fragmentelor în apă distilată; uscarea fragmentelor; conservarea inițială a fragmentelor; asamblarea vasului; completarea golurilor, modelarea și finisarea plombelor; integrarea cromatică a plombelor și refacerea decorului/picturii; conservarea finală a vasului restaurat. Starea de conservare a fragmentelor ceramice extrase din siturile arheologice reprezintă punctul de plecare în refacerea vaselor originale. Astfel, la calitatea produsului finit, obținut dintr-o componentă argiloasă (caolinit, ilmenit) și degresanți (cuarț, muscovit, feldspat), pe suprafața ceramicii sunt întâlnite depuneri din sol, pentru care se impune un tratament preliminar ansamblării vasului.

Cromatica ceramicii pleacă pe de o parte de la compoziția argilelor, astfel oxizii de fier dau culoarea roșie, iar o cantitate mare de alumina dă culoarea galbenă, iar pe de altă parte de la pigmenții utilizați (în cazul picturii), precum oxid mangano-feros pentru negru, oxid de fier pentru roșu, carbonați de calciu pentru alb.

Din procesul clasic de restaurare a unui vas ceramic, care include asamblarea fragmentelor componente plecând de la partea de jos spre gura acestuia, *integrarea cromatică*, reprezintă una dintre cele mai sensibile operații, care implică un proces elaborat privitor la realizarea picturii în raport cu fragmentul original. Îndepărtarea picturii, din timpul manipulării, ca urmare a slabei aderențe, precum și a degradării acesteia din timpul perioadei de zacere în sol, impune operații de refacere și conservare, prin înlocuirea tratamentelor umede de eliminare a depunerilor de sol de pe suprafețele ceramice.

În restaurarea vaselor ceramice prin reintegrare structurală și cromatică se folosesc materiale compatibile cu compoziția ceramicii de bază, dar și a contaminanților din faza de volum a ceramicii. În acest scop, restauratorii aleg acele materiale care au inerție chimică față de compozițiile prezentate în tabelele 1-3.

Mulțumiri

Cercetare finanțată prin proiectul „*Promovarea cercetării științifice din domeniul criminalisticii în activitatea judiciară*”, cod contract: POSDRU/86/1.2/S/62307, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

Bibliografie

1. **A. M. Pollard, C. Heron.** *Archaeological Chemistry*, The Royal Society of Chemistry, UK, 1996
2. **I. Sandu, V. Vasilache, F.A. Tencariu, V. Cotiugă.** *Conservarea Științifică a Artefactelor din Ceramică*, Ed. Universității “Al.I. Cuza”, Iași, 2010.
3. **V. Ramasamy, G. Suresh, V. Meenakshisundaram, V. Gajendran,** *Characterization of minerals and naturally occurring radionuclides in river sediments*, Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology, 1(3), 2009, pp. 140-144.
4. **R. Ravisankar, A. Rajalakshimi, E. Manicandan.** *Mineral characterization of soil samples in and around saltfield area Kelambakkam, Tamilnadu, India*, Acta Ciencia Indica, XXXII(3), 2006, pp. 341-346.
5. **M. Maggetti.** *Mineralogical and petrographical methods for the study of ancient pottery*, First European Workshop on Archaeological Ceramics, (eds. F. Burragato, O. Grubessi, L. Lazzarini), Rome, 1994, pp. 23–35.
7. **I. Sandu, V. Cotiuga, A.V. Sandu, A.C. Ciocan, G.I. Olteanu, V. Vasilache.** *New Archaeometric Characteristics for Ancient Pottery Identification*, International Journal of Conservation Science, 1 ,2, 2010, pp. 75-82.
8. **L. Ellis.** *The Cucuteni – Tripolye Culture*, BAR International Series, 217, Oxford, 1984, pp. 92-114.
9. **C. Orton, P. Tyers, A. Vince.** *Pottery in Archaeology*, Cambridge University Press, 1993.
10. **A. Bouquillon.** *History of pottery. Pottery Materials. Processes, Properties and Applications* (eds. P. Boch, J-C Niepce), ISTE, London, 2007, pp. 29-53.
11. **D.P.S. Peacock.** *Pottery in Roman and Medieval Archaeology*, Pottery in early commerce: Characterization and Trade in Roman and Later pottery (ed. D.P.S. Peacock), Academic Press, London, New York, San Francisco, 1977, pp. 21-34.
12. **R. Drennan.** *Statistics for acaheologists: a commonsense approach*, New York, 1996, pp. 29-32.
13. **M. W. Barsoum.** *Fundamentals of pottery*, Bristol-Philadelphia, 2003.
14. **I. Sandu.** *Degradarea și Deteriorarea Bunurilor de Patrimoniu Cultural*, vol. I, Ed. Universității “Al.I. Cuza”, Iasi, 2008.
15. **G. Bronitsky, R. Hamer.** *Experiments in pottery Technology: the Effect of Various Tempering Materials on Impact and Thermal-Shock Resistance*, American Antiquity, 51, 1, 1986, pp. 89-101.
16. **J.M. Skibo, M.B. Schiffer and K.C. Reid.** *Organic Tempered Pottery: An Experimental Study*, American Antiquity, 54, 1, 1989, pp. 122-146.
17. **M.B. Schiffer, J.M. Skibo.** *Theory and Experiment in the Study of Technological Change*, Current Anthropology, 28, 5, 1987, pp. 595-622.
18. **M.B. Schiffer, J.M. Skibo, T.K. Boelke, M.A. Neupert, M. Aronson,** *New perspectives on Experimental Archaeology: Surface Treatment and Thermal Response of the Clay Cooking Pot*, American Antiquity, 59, 2, 1994, pp. 197-217.

CERCETĂRI PRIVIND ORNAMENTAREA CU ȘNURUL A CERAMICII DE TIP CUCUTENI C

Carmen Marian, cercetător științific, dr. ing.
Complexul Muzeal Național “Moldova”, Iași, România

Abstract. *The Cucuteni C ceramic ware constantly coexisted throughout time with the painted ceramic ware of the Cucuteni culture, being a parallel manifestation with phases AB and B and not posterior to the same. Such primitive ceramic ware shows, as specific elements, the technology of clay preparation, the usage of imperfect firing and the modality of achievement the ornamentation (through incisions, through impressions achieved with the comb /a shell or a cord). The paper presents the researches undertaken on shards of the type C ceramic ware which shows, together with other ornamentation modalities, the corded ornamentation. Researches pointed out information regarding both ornamental motifs achieved with the wrapped cord and the characteristics of the elements used for creating the ornamentation (structure of the wrapped cord, parameters of the wrapping, pointing out superficial elements of the wrapping support etc.).*

1. Considerații generale privind ceramica ornamentată cu șnurul

Ceramica primitivă de tip C este legată de existența unei culturi neolitice, relativ primitive, de vânători și pescari, și, mai târziu, de crescători de animale domestice, cultură în cadrul căreia se dezvoltă ceramica primitivă decorată cu scoica, cu pieptenele, și, mai apoi, cu șnurul [1]. Această ceramică străină, denumită de tip „C”, prezintă ca elemente specifice tehnologia de preparare a argilei (care folosește ca degresant cochiliile de scoici pisate și pietricelele), utilizarea unei arderi imperfecte și modalitatea de realizare a decorului [2,3].

Ceramica ornamentată cu șnurul este semnalată pe teritoriul României în cadrul culturilor Cucuteni și Cernavodă I, fiind corelată cu mișcările de populații care au loc în arealul „vechii Europe”, la sfârșitul eneoliticului. Decorul șnurat apare pe ceramica populațiilor care se infiltrează în sectorul estic al României și care provin, în cea mai mare parte, din stepele nord-pontice și din cele de dincolo de Nipru [2]. Referitor la modalitatea de executare a decorului ceramicii Cucuteni C, într-o primă etapă, și anume etapa Cucuteni A₃, ornamentarea se realizează cu incizii dispuse în fascicule de benzi aranjate sub forma unor desene diverse pentru ca, în etapa Cucuteni AB₁, să apară impresiunile realizate cu ajutorul pieptenului sau a unei scoici. Odată cu etapa Cucuteni AB₂ apare decorul șnurat care se va menține dincolo de ultimele manifestări ale ceramicii Cucuteni C (etapa Cucuteni B₂), în cadrul formațiunilor culturale de tip Horodiștea și Foltești. Tehnica de ornamentare prin incizii oferă, cel mai adesea, motive ornamentale asemănătoare cu cele realizate prin tehnica impresiunilor cu șnur. Cercetările au demonstrat că ceramica de tip C coexistă în timp, în mod constant, cu ceramica pictată, fiind o manifestare paralelă cu fazele AB și B și nu ulterioară acestora [1,2].

În vastul context sud-european, problematica ceramicii decorate cu șnurul a fost abordată de mulți cercetători. Dintre aceștia P. Roman a adus o serie de precizări de

ordin terminologic privind ceramica ornamentată cu șnurul și cea încrustată pe impresiuni de șnur.

Ceramica ornamentată cu șnurul este definită de impresiunile rezultate prin apăsarea unui șnur în pasta moale a vasului. În unele situații, acest șnur poate fi utilizat ca atare, simplu, caz în care este folosită noțiunea de șnur răsucit (sau adevărat). În alte situații, acest șnur poate fi înfășurat pe un suport constituit dintr-un bețișor sau un alt șnur, caz în care se folosește noțiunea de șnur înfășurat (sau fals) [4].

Ceramica încrustată pe impresiuni de șnur definește o categorie larg răspândită în sud-estul Europei la care impresiunile de șnur reprezintă doar un mijloc tehnic pentru reținerea pastei încrustate.

Decorul șnurat este aplicat pe partea exterioară a vasului, aproape invariabil pe umăr, imediat sub joncțiunea cu gâtul. În cadrul motivelor ornamentale obținute prin tehnica impresiunilor cu șnur predomină triunghiurile hașurate, simple sau etajate, și benzile orizontale și oblice. De multe ori, decorurile șnurate sunt asociate cu un decor incizat, canelat sau cu un decor constând dintr-un șir de proeminente de diferite forme și mărimi [4].

Din punct de vedere tehnic, metodele folosite pentru ornamentarea ceramicii cu șnurul sunt variate. În cadrul ceramicii Cucuteni C, decorul șnurat a fost realizat, la început, cu șnur înfășurat și, în ultima etapă, cu șnur răsucit.

În cazul decorului realizat prin imprimarea unui șnur înfășurat în jurul unui bastonaș de lungimi variabile, efectul produs depinde de modalitatea de înfășurare și de grosimea șnurului. Motivul de bază îl constituie căpriorul care poate fi simplu sau multiplu. Acesta formează o friză pe umărul vasului care, uneori, este delimitată în partea superioară printr-o centură realizată din aceleași bastonașe dispuse unul lângă altul, sub forma unui șir continuu.

În cazul utilizării șnurului răsucit, impresiunile se realizează prin derularea șnurului liber, pe pasta moale a vasului, o dată sau de mai multe ori, în jurul vasului. Motivele ornamentale rezultate au forma unor centuri dispuse, de obicei, în zona umărului. În alte situații, impresiunea unui șnur răsucit este utilizată pentru a sublinia tranziția gât-umăr.

De asemenea, sunt destul de frecvente frizele compuse din mici segmente de șnur înfășurat sau răsucit, dispuse vertical sau oblic, combinațiile fiind numeroase. Elementele de decor secundar constau în proeminente, incizii, bucranii și, mai ales, în striurile dispuse pe gâtul vasului sub forma unor fascicole verticale sau oblice. Decorul șnurat este asociat, de o manieră aproape constantă, striurilor de pe gâtul vasului. În unele cazuri, decorul șnurat are un rol secundar, limitat la buza vasului [2].

2. Analiza decorului șnurat al unor fragmente ceramice din cultura Cucuteni

Spre deosebire de piatră sau alte materiale descoperite în siturile arheologice, lutul din care sunt alcătuite vasele ceramice se prelucrează mai ușor, permițând, astfel, manifestarea unor modalități creative de exprimare dintre cele mai diverse, materializate în caracteristicile tehnologice, morfologice și stilistice ale produselor finite. Studiile de specialitate au evidențiat faptul că aceste caracteristici ale vaselor sunt specifice unor anumite perioade de timp din preistorie, acestea putând fi, astfel,

utilizate ca repere zonale sau culturale. Este și cazul unor fragmente ceramice din depozitul de piese arheologice al Muzeului de Istorie a Moldovei din Iași, fragmente care au fost clasificate de specialiștii muzeului ca făcând parte din categoria ceramicii Cucuteni C [5]. Folosirea ca degresant a scoicilor pisate și a pietricelelor în tehnologia de preparare a argilei, utilizarea unei arderi imperfecte alături de modalitatea de realizare a decorului au constituit elemente specifice de identificare a acestor fragmente ceramice.

Privitor la realizarea decorului, toate fragmentele analizate prezintă decor realizat prin presarea unui șnur în argila moale a vasului (decor șnurat) alături de alte modalități de decorare (incizii, proeminențe etc.).

Pentru cercetarea decorului, pe fragmentele ceramice s-a aplicat un material de amprentare obținându-se, astfel, mulajul pozitiv al elementelor imprimare pe suprafața vasului ceramic. Mulajele au fost analizate la un stereomicroscop, în lumină directă, sub diverse unghiuri de incidență. Cercetarea mulajelor a furnizat informații legate de caracteristicile elementelor folosite pentru realizarea decorului (structura șnurului înfășurat, parametrii înfășurării, evidențierea unor elemente de suprafață ale suportului de înfășurare etc.).

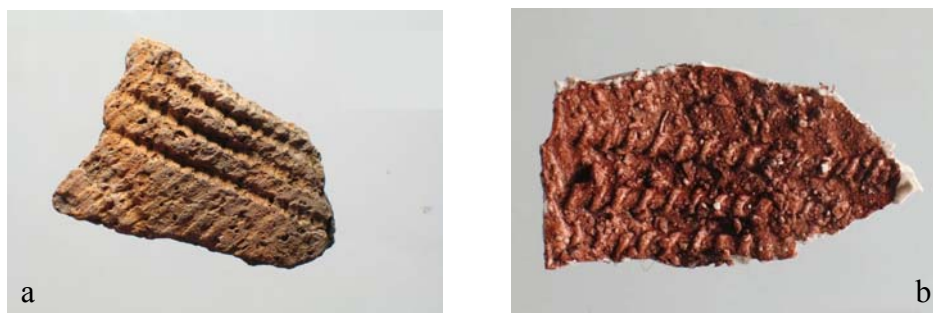

Fig. 1 Ceramică de tip C, faza Cucuteni A a. Fragment ceramic. b. Mulajul fragmentului ceramic

Fig. 2. Ceramică de tip C, etapa Cucuteni B_{1a} : a. Fragment ceramic. b. Mulajul fragmentului ceramic c. Mulajul fragmentului ceramic de pe marginea vasului.

Fig.3 Ceramică de tip C, etapa Cucuteni B_{1a}: a. Fragment ceramic; b. Mulajul fragmentului ceramic.

Fig. 4. Ceramică de tip C, etapa Cucuteni B_{1a}: a. Fragment ceramic; b. Mulajul fragmentului ceramic.

Fig. 5. Ceramică de tip C, subfaza Cucuteni B₂: a. Fragment ceramic; b. Mulajul fragmentului ceramic.

Decorul șnurat este realizat, în mod exclusiv, cu un șnur înfășurat pe un suport rigid, de tipul bastonașelor, de lungime variabilă (1- 4 cm). Impresiunile cu șnur înfășurat produc efecte diferite, în funcție de densitatea înfășurării (mai strânsă sau mai

largă) și de structura și finețea șnurului. La unele fragmente ceramice analizate înfășurările sunt destul de largi astfel încât suportul de înfășurare este vizibil între spirele înfășurării, fiind alcătuit, probabil, dintr-un material vegetal la care se pot observa canalele liberiene. Decorul șnurat este poziționat, aproape constant, pe umărul vasului, la joncțiunea cu gâtul, și este alcătuit din linii oblice paralele sau linii oblice care formează motivul căpriorului. În cazul a două fragmente ceramice, decorul șnurat apare și pe marginea vasului.

Din punctul de vedere al structurii șnurului înfășurat, acesta este un șnur simplu, alcătuit prin răsucirea unei înșirui de fibre, în sens S. În cazul a două fragmente ceramice, șnurul este alcătuit prin răsucirea în sens S a două elemente simple.

Decorul șnurat este asociat, aproape constant, striurilor de pe gâtul vasului, dispuse vertical sau oblic, la distanțe egale sau grupate în fascicole.

Fig. 6. Ceramică de tip C, subfaza Cucuteni B₂; a. Fragment ceramic. b. Mulajul fragmentului ceramic

Cercetările experimentale, în curs de desfășurare, sperăm să contribuie la îmbogățirea bazei documentare privitoare la ceramica de tip C.

Bibliografie

1. **Nestor I.** *Cu privire la periodizarea etapelor târzii ale neoliticului din R.P.R.*, Studii și Cercetări de Istorie Veche, Tomul X, nr. 2, București, 1959, p. 246-264.
2. **Dodd- Oprîțescu A.** *Ceramica ornamentată cu șnurul din aria culturilor Cucuteni și Cernavodă*, Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie, Tomul 32, nr.4, București, 1981, p. 511-528.
3. **Dumitrescu H.** *Cercetări arheologice la Văleni (Jud. Neamț)*, Studii și Cercetări de Istorie Veche, Anul I, Vol II, București, 1950, p. 19-51.
4. **Roman I. P.** *Așezări cu ceramică șnurată din Thracia, Macedonia, Thessalia și raporturile lor cu evoluția culturală din regiunile carpato-danubiene*, Thraco-Dacia, Tomul VII, 1-2, București, 1986, p 14-30.
5. **Petrescu-Dâmbovița M., Văleanu M.** *Cucuteni –Cetățuie Monografie arheologică*, Iași, 2004, p. 223-238.

CROMOGRAMA CULTICĂ TRADIȚIONALĂ ÎN FRUMOSUL COTIDIAN

Tamara Macovei, dr.

Institutul Patrimoniului Cultural AȘ RM

Este unanim recunoscut că o civilizație, o etnie, o comunitate, în definitiv o spiritualitate se distinge de altele prin anumite caracteristici, simboluri și semne valorice determinate de felul de a interpreta și simți lucrurile și fenomenele de către om într-o perioadă îndelungată de timp. Este adevărat și faptul că evoluția de la semnul ordinar la simbol ar dura milenii și că deosebirea dintre aceste două fenomene de esență umană este radicală.

Vom reține că semnificația simbolurilor a fost și este condiționată de societate, anturaj, de individ, de situația acestuia într-o anumită stare afectivă. Și evident, abordarea științifică cu clar și bun discernământ, pe baze de probe sigure și judecăți coerente ne poate autoriza o opțiune univocă relativă la devenirea și semnificațiile simbolurilor cromografice.

În acest sens M. Eliade ne atenționează că: ”Gândirea simbolică se află la polul opus al gândirii științifice”. Astfel spus interpretarea simbolului sau a cromogramii cultice presupune eforturi de analiză, pătrundere, coroborare considerabile și, nu în ultimul rând, tact sporit, întrucât simbolurile în speța cele primare, sunt construite din substraturi ideatice și afective în relații cu manifestări mistice, cultice, ritualice.

Ca orice bun creat, simbolul are un început al său, un istoric propriu al devenirii. În spațiul larg, carpatic, *simbolurile cromografice* au existat încă din mileniul al cincizecilea, în practicile de cult al omului primar. O definiție recomandabilă a noțiunii de cult o găsim în *Dicționarul enciclopedic de artă veche a României*: „Conceptul cultic reprezintă o noțiune, o formulă logică de factură religioasă, un grupaj de cunoștințe generale despre valoarea și însemnătatea convingerilor spirituale”. Conceptele cultice ”primare” au pregătit calea pe podiumul de cult, au stat la baza marelui Cult Solar. În starea de spirit generalizată, *cromograma* a ocupat un loc de importanță majoră, pentru că aceasta constituia, în concepția lumii antice din Carpați, o modalitate principală de exteriorizare.

Dialogul omului cu el însuși, dialogul acestuia cu entitatea abstractă protectoare, atotstăpânitoare, se făcea exclusiv prin simbol, iar *cromografia* era partea principală în sistemul simbolistic. Dacă facem o analiză rezultă că elementul de simbol era de fapt, raționamentul, complexul de judecăți materializate și venerate până la gradul sacral. De aici rezultă valoarea fiecărui semn inciziografic pus în legătură cu alte obiecte de ritual, rezultă valoarea plasticii preantice.

În arealul *Cucuteni* populația folosea trei culori alese special pentru exprimarea simțurilor cultice. Acestea erau cele parvenite din paleoliticul final, modificate în formă, în conținutul ideatic, în modul de redare și utilizare: ocru-roșu, albul-os, și negru brun. La acestea s-a adăugat, în neolitic, verdele-vegetal, atunci când pomul vieții, arborele primordial, a fost consacrat ca element cosmic și introdus în ritualul axului thanatic. Atunci la Boroșteni –Gorg, musterianul aduna ocru-roșu din munți(o pulbere bogată în oxizi de fier) și o folosea în ritualul incipient al practicilor religioase. Omul străvechi purta amuletă cu multiple semnificații, iar în mileniul XI (anul 10650),

la Cuina Turcului falanga de ecvideu, după ce se gravau semne de jur împrejur, după ce să șlefuiă și retrata cu ocru-roșu, era transmisă din generație în generație și aceasta se făcea, bănuim, respectându-se un anumit ritual.

În această perioadă *cromagramelor* li se rezervau spații considerabile în ornamentul specific al tuturor centrelor spirituale, în Cultul Solar precum Arșeud, în Basarabia: Ruseștii-Noi, Costești, Brînzeni ș.a. – toate pe fundalul contactului cultural al marilor grupuri de așezări paleolitice. Arealurile cultice semnalate au cristalizat perimetrele civilizațiilor carpatice, precum Cucuteni, Gumelnița, Hamangia, Petrești, Porțile-de-Fer, Tisa, Vădastra. Prin marele lor sanctuare - de amploare celor de la Căscioarele, Sarmisegetusa – au contribuit la afirmarea simbolurilor sacre, la consolidarea conceptului cultic imprimat de acestea.

În perioada îndepărtată au fost selecționate și au fost utilizate, în scopuri cultice, culorile primare. Perioada în care s-au format gusturile pentru expresia cromatică a fost neoliticul. Din „neoliticul superior ne sunt cunoscute vase bicrome pictate cu negru sau alb pe roșu în cultura Criș. În Cucuteni și Petrești în neoliticul superior se practica tricromia, pictura cu alb și negru pe roșu sau cu roșu, brun și negru pe pereții construcțiilor și pe ocru-roz al pastei vaselor, în negru pe roșu, precum și așa numita pictură cu grafit. Materialul colorant folosit era de origine minerală, exact nici azi nu se poate preciza compoziția lor. Dar e și mai rău că nu cunoaștem nimic cu privire la semnificația acestor culori. Se poate bănui că erau legate de niște superstiții.

Un lucru este bine cunoscut că era o perfectă nebunie la o anumită gamă cromatică, roșu, alb, negru, brun. Rezultă că odată cu primele semne de incizare, au apărut și acești pigmenți dăunători de roșu, alb și negru care au pus bazele primii civilizații din Carpați cu peste zece mii de ani înainte de Christos. Cu acești pigmenți selecționați, culorile primare urmau să împlinescă o civilizație a efectelor coloriste.

Simbolurile cromatice izolate, combinate sau exprimate în benzi concepute logic, au îmbogățit ideatic ceramica de ritual, veșmintele, cromatica locuințelor și însuși ritualul religios.

Simbolul exprimat prin imagini vizuale cromatice a intrat în practica populației vechi odată cu crearea imaginii forțelor atotputernice, cu crearea conceptului dual privind viața și formele ei cosmice, terestre și subterane. Prin simbol coloristic, prin forma și poziția acestuia, prin mediul în care acesta a fost antrenat, omul s-a orientat spre faptele Binelui și le-a alungat pe cele ale Răului, a creat climatul spiritual generalizat, specific spațiului carpatic.

La români, simbolurile, inclusiv cele cromatice, au teaurizat informații cultice specifice, au alcătuit fondul patrimonial carpatic, inconfundabil. Examinarea cronologică a apariției covârșitoare a lor, a sugerat considerația că acestea au fost create în spațiul carpatic și extinse, prin influențe culturale, în ritm identic în centura planetară a Cultului Solar. Au circulat pe același traseu în practicile primilor agricultori și în dogmele credințelor primare. Omul a schițat semne ciudate, neconforme cu realitatea, a pictat și înfrumusețat cu ele pereții care nu-și găseau corespondent în viața reală, dar care se subordonau puterii de discernământ simbolic și ideatic. Așa zisele desene rupestre abstracte au înmagazinat dovezi relative la nivelul evoluției capacității de a reține trăirile intense spirituale. Prin mileniul al V-lea omul carpatic s-a ridicat și

se afla pe o nouă treaptă a evoluției sale, întrase în stadiul în care putea modifica imagini *chromoinciziograme*; în care a procedat la înmulțirea idolilor de lut, fenomen stimulat de concepțiile cu contur inexistent în viața reală.

Fiecare vatră avea repertoriul simbolistic propriu, care se apropia de entitățile universale, cu care alimenta și înprospăta stare de spirit generalizată. Fiind în permanente căutări, oamenii adăugau derivate noi la semnele străvechi îmbogățind mijloacele de exprimare a imaginilor tradiționale. Volutele incizate cu grafit de la Dorohoi sunt mărturie a acestor imagini fictive materializate în schița incizată. Patru volute paralele suitoare, incizate în anii gravețianului oriental, n-au fost un produs al impresiilor culese din semnele reale, ci semne care dovedesc existența unui concept cultic, a stărilor care certificau legătura omului cu forțele nevăzute, dar recunoscute. Prin faptele sale, carpaticul a fost credincios cu multe milenii mai devreme, dacă această incizie a fost posibilă la finele epocii precredințelor, atunci când s-a stabilit sensul spiralic îndreptat spre înalțuri. Un exemplu edificator: semnul solar al echilibrului perfect, bine – rău (Yng-Yang), în China (1500, î.Chr.), este considerat creația împăratului Fun-Xi, iar la Hăbășești (Iași) a fost sculptat pe vas ritual de lut, în 4,500, î.Chr., cel mai vechi produs util omului, obținut prin prelucrări complexe prin malaxare, modelare, tratare tehnică. După fragmentele recoltate în urma cercetărilor, acest tip de ceramică era obținut în templu cu un anumit ritual și numai pentru uzanță cultice. Ulterior au fost cercetate cupele și vasele de utilitate curentă. După o astfel de ierarhizare, ceramica sacră avea destinația de suport plastic necesar de scriere a mesajelor cultice. Semnele ce alcătuiau aceste texte, fie ele așezate haotic, apoi în sistem bandat, au rezistat peste cinci milenii și au rămas active, cu prospețimea inițială.

Toate semnele arhitepale au ornat ceramica tuturor timpurilor în spațiul nostru, iar vasele de „moși”, străchinile, ulcioarele, oalele, ulcelele au purtat fără întrerupere, toate semnele create între mileniiile XIII-VII și perpetuate de idoli din lut purificat, fie având ei chip de vase ori făpturi umane.

În segmentul oriental al spațiului carpatic, vatra Cucuteni a fost cea mai activă, în preantichitate, în privința doctrinelor cultice. Este posibil ca efervescența cutumelor să fie creat vitalitatea normelor, iar acestea să fi produs miracolul existenței, fără întrerupere, a omului aici dintotdeauna? Atmosfera sacră s-a extins mereu, cuprinzând spații considerabile, și s-a păstrat în conștiința și practicile aceluiași neam. Deci două semne arhetipale, după modul lor de redare și utilizare, s-au putut regăsi și supraviețui la carpaticii îndepărtați de nucleul genetic primordial, impuși radial în spor de populație.

De-a lungul timpurilor, semnele cultice s-au păstrat în formă neschimbată, pe aceleași produse tipice. Astfel, alternanța aceluiași trei culori sacre: roșu, alb și negru s-a înregistrat până în secolele din urmă. Pe angoba albă au fost pictate semnele cu roșu, iar ca să iasă în evidență, au fost conturate cu negru. În spațiul carpatic, în arealul Cucuteni, semnele au fost redare aerat, stilizarea fiecărui semn fiind vădită, dar fără abatere de la forma inițială. Constatarea confirmă ideea că fiecare semn răspundea unei oportunități semantice. Și sub aspect cromatic au funcționat norme ce conduceau la exprimare prin pictograme, acestea fiind, de fapt, mijloace de exprimare ale prescrierii în istoria civilizațiilor. Cel puțin un mileniu înaintea scrierii uniforme, oamenii de la

Tărtăria comunica prin sistem propriu, apelând la culoare și incizie prin tradiție locală carpatică (se vedea *Materialele Congresului al IV-lea Internațional de Dacologie: Tărtăria 2003, care și-a desfășurat lucrările la 19 și 20 iunie, București*).

Ca o particularitate majoră a cromografiei cucuteniene s-a impus folosirea sporită a spiralei. În componență cu celelalte arhetipuri carpatice, spirala în volute suitoare ocupa locul de frunte printre arhetipuri, în toate vetrele din alealul carpatic. Spirala cu volute unghiulare a ocupat primul loc în spațiul culturii Vîdastra , însă aceasta nu marca drumul spre cer (*VI. Dumitrescu, Arta culturii Cucuteni, p. 115; a se vedea și volutele de la Srachina – Dorohoi, mileniul al XV-lea*), ci labirintul spre altar, spre templu; nu legătura cu cosmosul, ci căutarea identității spirituale.

Spirala pictată în volute suitoare a ornat vasele cultice în table și frize, a alcătuit un lanț fugător în șnur continuu, adesea paralel în cazul redării apelor miraculoase. Două volute legate opuse (S), - acel „es „, colorat - au constituit semnul dual, al echilibrului dintre bine și rău. Toate arhetipurile carpatice s-au răspândit înainte de cristalizarea centrelor cultice ale primei religii solare. Așadar, și semnul „S” a rămas activ pe tot teritoriul primelor agricultori, ca și originarul lui – spirala cu multiple volute. Lanțul fugător cu zale formate cu semne S legate, încleștate sau ordonate pe același plan a constituit elementul principal în modul de exprimare a preantecilor și apoi a anticilor carpatici.

Ca ornament pentru vase și pentru figuri antropomorfe, pentru altare și pentru alte articole de uzanță frecventă, lanțul volutelor opuse a constituit predominanta în spațiul cultic cucutenian. În spațiul simbolistic unitar carpatic, arealul Cucuteni a eșit în evidență, prin folosirea semnelor arhetipale comune, în context diferit și cu mijloace tehnice de redare mult perfecționate

Cromografia cucuteniană a evidențiat limita extremă, orientală a spațiului carpatic, precum și abundența semnelor spiralice în contextul mesajelor cultice exprimate în pictograme și semne bandate.

Cromograma cucuteniană a făcut epoca în spațiul ei originar și a înșirat milenii pe firul neîntrerupt al unui neam din totdeauna stabil în lege și faptă.

Ornamentica primară în frumosul cotidian de pe costumul popular a conservat multe elemente specifice care atestă funcția cultică a patrimoniului simbolistic arhaic. Același lanț fugător cu zale formate din semne S legate, încleștate sau ordonate, figurinele așezate în cerc sau anumite semne așezate pe maramă, au accentuat importanța dansului în desfășurarea ritualului, rostul dansului sacru. (*A se vedea Hora de la Frumușica*) Și până astăzi vesmintele și-au păstrat particularitatea simbolistică, au rămas cu aceeași încărcătură grafică și policromă, cu aceeași putere în păstrarea tainei privind conținutul ideatic al imaginii. Peste câteva milenii franjuri, care îmbogățeau bordura limitelor inferioare, s-au complementat cu horboțica, iar în satele moldovenești aceștia s-au ridicat la un nivel cu totul excepțional. Din totdeauna această friză de franjuri a fost un element particular aplicat veșmintelor și un plus estetic pentru hainele de sărbătoare ale femeii. (*A se vedea imaginile de la Brânzeni, Costești, a. 3000 î. Ghr.*).

Toate semnele primare și derivatele principale nu au lipsit din cromografia vestimentară. Cu aceste semne au fost concepute benzi compoziționale. De exemplu :

altița simbolul de pe care și-a păstrat înțelesul ideatic greu explicabil, dar s-a transmis peste milenii și poartă mesaje deocamdată nedescifrate. Altița a perpetuat poziția policromă pe partea superioară a mânicii cămășii femeiești. De la altiță în partea de sus, cât și în partea de jos, sunt cusute trei rânduri de râuri ornamentate bogat cu simboluri autohtone. După estimările cercetărilor de dată recentă, această friză compozițională s-a păstrat pe întregul areal Cucuteni, cu excepția extremei vestice, care a fost expusă unor restricții în ceea ce privește manifestarea liberă a populației autohtone. Broderia altiței în alb pe alb și galben pe alb a fost și este specifică ornamentului cămășii femeiești. Mâneca cămășii, cu cât era mai bogat brodată, cu atât mai semnificativă erau simbolurile de pe ea. Cămașa cu altiță se purta frecvent în timpurile îndepărtate.

Culorile primare au întărit vechile concepte care au stat la temeiul doctrinelor Cultului Solar. Potrivit acestora grafica și culoarea contribuiau în mare măsură la departajarea conceptelor de viață terestră și viața veșnică în cadrul sistemului dual. În limita acestei interpretări, a fost imaginat și arborele primordial cu cele trei niveluri ale ramurilor, bradul sau pomul vieții pe care îl atestăm ca ornament pe cămăși, mai ales în zona bucovinei și a Camencii din Transnistria. În mileniul al VI-lea î.Chr. ramura de brad, prin poziția ei, simboliza axele existențiale și viața sub cele două aspecte doctrinare. Pomul vieții alcătuit pe principii axelor existențiale terestre a împodobit covorul moldovenesc, esența cultică aducând aici multe variante și deosebite compoziții. Astfel, simbolurile de pe cămăși, ii, fote, catrințe, șorț, bondițe, burnuz, de pe scurtă, tulpan, bariz, basma, testemel, maramă cârpă, ștergarul de cap, brăe, cingători, și de pe papucii la femei; și de pe cămașă, bondiță, pieptar, cioareci, nădragi ițari, bernevici, suman, cojoc, bondă, burcă și de pe chimire - la bărbați constituie o particularitate simbolică cromatică esențială a spațiului carpatic, o notă distinctă neînregistrată la alte popoare.

Bibliografie

1. **Dumitrescu VI.** *Arta culturii Cucuteni*. Ed. Meridiane, București, 1979.
2. **Cărciumaru M.** *Mărturii ale artei rupestre preistorice în România*. Ed. Sport-Turism, București, 1987.
3. **Comșa E.** *Figurile antropomorfe din epoca neolitică pe teritoriul României*. Ed. Academiei Române, București, 1995.
4. Revista „Sud – Est” (*artă, cultură, civilizație*), Chișinău 1997, 14 /30/.
5. **Petrescu P.** *Motive decorative celebre*. București, 1972.

CONSIDERAȚII PRIVIND SITURILE CUCUTENI A - TRIPOLIE BI DIN PODIȘUL CODRILOR ȘI CÂMPIA NISTRULUI

Sergiu Bodean, cercetător științific,
Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

Abstract: Archaeological explorations carried out during the period from the mid of XX century to the present time in the area of Codru Hills and Dniester Valley have revealed the presence of settlements of Cucuteni A – Tripolie BI period, seven of which were excavated and studied (Ruseștii Noi I, Horodca X, Horodca Mare, Stolniceni-Cetate, Stolniceni-Vișina, Vadul lui Vodă, Speia). From the chronological point of view, the oldest monuments are those that yielded the implements similar to findings excavated in Ruseștii Noi I (Vadul lui Vodă, Speia). It was suggested that early settlements appeared on the background of the monuments of Holercani I (Precucuteni III) type from the watershed of Dniester. However, recent discoveries revealed a transitional chronological sequence from the level III of Târgu Frumos (jud. Iași, România) to Ruseștii Noi I, which share many specific characters in pottery, small anthropomorphic and zoomorphic sculpture, etc.

The second chronological group is represented by archaeological monuments that yielded the implements similar to those from Horodca X (Horodca X, Horodca Mare, Stolniceni-Cetate, Stolniceni-Vișina). The pottery complex is dominated by characteristics typical for Cucuteni A₃ - Cucuteni A₄ combined with stylistical group which will be dominating during the stage of Cucuteni A-B₁. At the present moment it is not possible to affirm that the above indicated chronological groups represent a local evolutionary process: the group of monuments Precucuteni III (Mileștii Mici-Vatra Satului, Chișinău-Valea Morilor, Cărbuna I ș.a.) – the group of Ruseștii Noi I type with corresponding similar monuments – the group of Horodca X type. At the present state of knowledge the hypothesis on consecutive penetration of population groups from the Prut watershed area to Codru Hills during Cucuteni A-Tripolie BI is more plausible.

Prospecțiunile efectuate de la mijlocul sec. XX și până în prezent în regiunea Podișului Codrilor și Câmpiei Nistrului au evidențiat prezența așezărilor din faza Cucuteni A - Tripolie BI, șapte dintre acestea fiind cercetate prin săpături sau sondaje (Ruseștii Noi I, Horodca X, Horodca Mare, Stolniceni-Cetate, Stolniceni-Vișina, Vadul lui Vodă, Speia).

Din punct de vedere cronologic, cele mai timpurii sunt cele cu inventar similar celui descoperit la Ruseștii Noi I (Vadul lui Vodă, Speia). În literatura de specialitate s-a susținut că ele au apărut pe fondul așezărilor de tip Holercani I (Precucuteni III) din bazinul Nistrului, dar cercetările din ultima perioadă indică existența unei secvențe cronologice ilustrată de nivelul III al așezării Târgu Frumos (jud. Iași, România) cu care așezările de tip Ruseștii Noi I au mai multe similitudini în ceea ce privește ceramica, plastica antropomorfă și zoomorfă etc.

A doua grupă cronologică este reprezentată de siturile cu inventar analogic celui de la Horodca X (Horodca X, Horodca Mare, Stolniceni-Cetate, Stolniceni-Vișina). În complexul ceramic cu caracteristici preponderent Cucuteni A₃ - Cucuteni A₄ al ultimelor sunt prezente și grupe stilistice care vor căpăta o răspândire mai mare în etapa Cucuteni A-B₁.

Deocamdată nu putem susține că aceste două grupe cronologice de așezări din regiunea vizată ar fi apărut în urma unei evoluții locale: așezări Precucuteni III (Mileștii Mici-Vatra Satului, Chișinău-Valea Morilor, Cărbuna I ș.a.) – așezări de tip Ruseștii Noi I și respectiv așezări de tip Ruseștii Noi I – așezări de tip Horodca X. În stadiul actual al cercetărilor mai plauzibilă ni se pare ipoteza conform căreia au avut loc pătrunderi succesive de grupuri de populație din bazinul Prutului în zona Codrilor Moldovei pe parcursul fazei Cucuteni A-Tripolie BI.

15 000 DE ANI DE LA REALIZAREA OALELOR CERAMICE. 5000 DE FOLOSIRE A ROȚII OLARULUI. AMÂNDOUĂ MAI SUNT UTILE

Cantemir Lorin,
prof. dr. ing. dr. H.C., membru A.S.T.R.,
Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași
Jantea Andrei, dr. ing., Direcția Regională de Drumuri și Poduri Iași
Mihai Tun, ex-primar Cucuteni
Bărbântă Constantin Ion, drd. ing., R.M.R. Pașcani

***Abstract:** The paper presents the emergence and spread of ceramic vessels. The first artifacts found around the world showing the appearance and use of technology for the ceramic are introduced here. It is accepted that this apparition took place later than the early Neolithic. Primitive methods and modeling of ceramic vessels and pottery wheel use are presented. The uncertainty considerations made by Hubert Schmidt on technology used to make pottery Cucuteni are explained in this work. It highlights the authors' opinion that these uncertainties would be removed if Cucuteni vessels were subjected to measurement of volume and size of their symmetric or eccentric forms, with the technical methods.*

1. Introducere

Pe o anumită treaptă de evoluție a intelectului, a percepției și a îndemnării fizice, umanoizii au obținut un surplus de hrană care depășea nevoile curente; probabil a apărut conștientizarea necesității și posibilității de păstrare-depozitare, de pregătire și servire a hranei (fructe, semințe, plante, rădăcini, vânat). Pentru toate acestea era nevoie de obiecte anume-vase. Este de presupus că primele vase erau în formă de boluri rudimentare, realizate din lemn sau piatră, ceea ce nu era ușor de realizat ținând seama de tehnologiile primitive și de îndemnarea pe care o aveau hominizii primitivi care probabil nu erau așa grăbiți cum sunt contemporanii noștri. Pe de altă parte trebuie să subliniem faptul că într-o perioadă suficient de lungă, în comunitatea istoricilor și etnografilor se impusese ideea că oalele ceramice au apărut odată cu agricultura și datorită acesteia. Descoperirile arheologice ceva mai recente infirmă însă această părere, supoziție. Astfel cele mai vechi urme de vase ceramice s-au descoperit în Japonia în zone în care au locuit vânătorii și pescarii paleolitici și în nici un caz agricultorii. Astfel, cele mai vechi artefacte sunt 40 de cioburi, rămășițele unui vas găsit la ODAI -Yamamoto, localitate situată în nordul insulei Honshu - Japonia. 30 dintre acestea erau acoperite de un strat de material carbonizat – probabil hrana care se pregătea. Datarea acestor cioburi le plasează în perioada anilor 14000 î. e. n.

De asemenea peșterile FUHUI, SEMDUKUJI, KAMIKOIWA, conțin artefacte similare datate ca fiind din anul 10 500 î. e. n. Mai mult, în estul îndepărtat al RUSIEI s-au găsit urme de prelucrare a lutului în zona fluviului AMUR din anii 13 000 - 11 000 î. e. n., TRANSBAICAL 9000 î. e. n., Valea Fluviului Galben 8800 î. e. n. Aceste descoperiri ne duc la supoziția că olăritul a ajuns în zonele enumerate datorită vânătorilor, pescarilor japonezi – migratori.

Este de acceptat că la începutul începuturilor, olăritul era realizat cu o

tehnologie mult mai simplă și mai rapidă decât cea a vaselor de piatră și chiar de lemn care nu puteau fi puse la foc și care la început aveau doar două utilizări esențiale:

a. – păstrarea și depozitarea hranei și

b. – pregătirea și servirea ei; având forme de pocal, bol, strachină, pahar, deci cele mai simple și utile volume.

În ceea ce privește apariția și răspândirea olăritului pe mapamond, este de crezut în esență că a apărut spontan în diverse zone, în funcție de nivelul de dezvoltare al populațiilor, al acuității cu care au resimțit necesitatea oalelor și într-o oarecare măsură prin „*exportul*” în zonele adiacente de contact uman – direct, dar nu numai. Astfel în jurul anilor 7500 î. e. n., olăritul apare în AFRICA DE NORD – sudul Saharei.

În America, cea mai veche tehnică a lutului a fost descoperită la TAPERINHA și PEDRA PINTADA în AMAZONIA 5500 î. e. n., Nordul COLUMBIEI 4500 î. e. n., Coasta ECUADORULUI 3200 î. e. n., Coasta PERULUI 2460 î. e. n. și Sudul AMERICII CENTRALE 1805 î. e. n. Desigur între aceste zone au existat diferențe în ceea ce privește stilul, forma și tehnologia folosită.

Restrângând zona de interes la EUROPA și România, să precizăm că în zona limitrofă a Mesopotamiei se consemnează existența unor cuptoare de ardere a ceramicii încă din anul 5000 î. e. n., ceea ce ne face să credem că olăritul primitiv era cunoscut și folosit cu câteva sute de ani înainte. Dar chiar mult mai aproape, în Grecia la Atena s-au găsit figurine ceramice roșii ca provenind din perioada 530 - 330 î. e. n. Este de crezut că pe linia Mesopotamia - Elada, olăritul a fost mult practicat, devenind o preocupare principală și de mare calitate. Ca mărturie amintim că în mormântul lui Baqt de la Beni Hasan – EGIPT, într-o pictură murală pe două benzi (vezi figura 1), este prezentată prin vignete, o serie de scene din tehnologia de fabricare a oalelor ceramice, pictură datată din 1970 î. e. n. La o primă vedere, pictura murală realizată pe două benzi reprezintă diverse etape ale procesului tehnologic al olăritului. Din imaginile reprezentate, unele pot fi decriptate cu siguranță. Astfel, în stânga benzii superioare este figurată o masă cu un picior care probabil reprezintă masa-roata olarului pe care se află un vas, probabil cu apa necesară umezirii pastei de argilă-lut. Mai puțin clar, în partea dreaptă a mesei olarului, jos, este figurat un burduf - rezervor de lichid. Alăturat sunt figurate două siluete care frământă cu picioarele masa argilosoasă. În scena următoare, o siluetă aplecată porționează argila din care se vor fabrica vasele. Se pare că urmează o primă modelare căreia i se va da forma definitivă cu ajutorul roții olarului căreia i se dă o importanță deosebită fiind figurată de șase ori. Ceea ce este curios și surprinzător este faptul că în două vignete sunt reprezentate două roți ale olarului, figurate alăturat, între care pare să existe un obiect intermediar care face o legătură funcțională între cele două roți, care să permită antrenarea simultană a acestora de către un singur meșter sau chiar la nevoie de amândoi, probabil după necesități. Se mai vede clar că acționarea mesei sau a meselor se face cu o mână, cealaltă fiind utilizată pentru modelare. Se mai observă că într-o mână pentru modelare, se află un obiect curbat, probabil pentru modelarea și finisarea suprafețelor oalei. Pe banda de jos în stânga se poate observa o secvență de depozitare în vederea uscării sau arderii. Autorii consideră că reproducerea picturii în alb-negru a făcut să se piardă unele detalii semnificative pentru procesul tehnologic, dar fără nici un dubiu

Fig.1 Pictură murală din Egipt.

lucrurile esențiale au fost reprezentate și înțelese.

În ceea ce privește Spațiul românesc, vom prelua considerațiile făcute de Dumitru Berciu (vezi bibliografia) care afirmă că în neolitic se dezvoltă meșteșugurile casnice - torsul, țesutul, împletitul, olăritul. Mai consemnăm și subliniem constatările următoare: „Săpăturile efectuate la Jericho – Palestina, Jarmo – Irak, Beidha – Iordania și în alte localități din Anatolia, au dovedit că începuturile neoliticului se plasează înaintea folosirii ceramicii, perioadă care pentru început a fost denumită „*neoliticul aceramic*”. În ceea ce privește România, se estimează faptul că perioada neolitică a durat cca. 3000 - 3500 de ani, considerându-se că începutul poate fi acceptat plasat în anul 5500 î. e. n.

Cât privește populația epocii neolitice de pe teritoriul României, pe baza cercetărilor românești antropologice făcute folosind materialul osteologic găsit, s-a constatat: o componentă veche mediteranoidă cu difuzarea primului neolitic dinspre regiunea egeoanatoliană și cu pătrunderi succesive dinspre sud-est. Vom reține această ultimă constatare în mod special pentru că poate argumenta și explica cum a ajuns cunoașterea și utilizarea roții la Cucuteni – autorii presupun că roata a apărut în Europa sudică de unde a ajuns în Muntenia, Ardeal, Ungaria și Moldova, prin mesagerii diverselor culturi, printre care menționăm Starcevo - Criș, care este dovedit că a avut puncte de intersecție, suprapunere cu cultura Cucuteni, cel puțin la Perieni.

2. Considerații privind tehnologiile de realizare a vaselor ceramice, inclusiv cele cucuteniene

După cum a afirmat cercetătorul PLISCHKE, pe mapamond sunt cunoscute cinci tehnologii de bază de modelare a vaselor ceramice. Patru dintre acestea sunt considerate primitive întrucât nu folosesc scule sau dispozitive create special pentru această operație. A cincea tehnologie folosește masa rotativă a olarului sau așa zisa „*roata olarului*”.

Desigur, considerațiile cercetătorului Plischke nu pot fi considerate exhaustive. Considerațiile formulate de Plischke se bazează pe procedeele pe care le mai practică populațiile ultimelor triburi primitive care mai trăiesc în zone izolate, inaccesibile sau

greu accesibile civilizației, ființe umane care nu au evoluat și care și-au conservat civilizația primitivă.

În cele ce urmează, autorii vor prezenta succint cele patru metode primitive de modelare:

METODA I

După pregătirea materialului argilos și frământarea lui umectat, acesta se porționează într-un boț, bulgăre, calup, care se pune pe o suprafață plană și rigidă, după care se introduce în masa argiloasă o piatră lunguiață care realizează cavitatea primară a vasului. Urmează modelarea pastei în jurul pietrei, pentru a realiza pereții vasului.

METODELE II și III

Se premodelează pasta de argilă, realizându-se un fel de batoane de forma lumânărilor sau cârnaților cabanos. Modelarea începe prin realizarea fundului vasului. În acest scop, batonul de argilă se încolățește fie ca o spirală, fie se realizează cercuri concentrice lipite. Ulterior prin alte cercuri din batoane suprapuse vertical, se realizează pereții vasului care apoi sunt lipiți și neteziți.

METODA IV

Se realizează baza – fundul vasului la care se atașează pe toată periferia un fel de petale din pastă de argilă. Ulterior acestea sunt ridicate vertical și lipite între ele, obținându-se astfel pereții oalei.

Este firesc ca la cele patru tehnologii primitive să mai adăugăm ultima tehnologie, care folosește un dispozitiv elaborat și adaptat pentru fabricarea oalelor, cunoscută și răspândită roată a olarului, o masă rotativă provenită dintr-un ansamblu monobloc format dintr-o osie care la cele două capete era prevăzută cu două roți primitive formate din două discuri pline (a se vedea referința bibliografică). În istorie se consemnează că asemenea ansambluri monobloc format din două roți pline (discuri) solidarizate printr-o osie comună, toate realizate din același trunchi de copac, au fost folosite pentru care de luptă. De asemenea realitatea arată că roțile pline nu rezistă la eforturile laterale. Istoria consemnează ruperea de osie a acestor roți. Autorii cred că aceste deteriorări ale roților au creat prin forța lucrurilor prototipul unei mese rotative care ulterior a fost utilizată pentru modelarea oalelor. Să mai menționăm că în istorie, roata se cunoaște din niște pictograme din Mesopotamia și Irak, apreciate ca fiind realizate în jurul anilor 3500 î. e. n. Roata sau masa olarului a apărut după această dată, constituind o a doua utilizare a roții. În același timp se conturează părerea că roata olarului de sorginte mesopotamiană nu putea ajunge în aceeași perioadă la Cucuteni.

Între timp, o descoperire surprinzătoare poate aduce o lămurire a problemei. Astfel, spre sfârșitul secolului XX, într-o mlaștină din Ljubljana – Slovenia, a fost descoperită o roată de lemn datată ca fiind din anii 5100 - 5350 î. e. n. (vezi figura 5).

Având în vedere modul de construcție din nouă scânduri alăturate, este aproape sigur că predecesoarea ei, monobloc, a apărut cu cel puțin 1000 de ani înainte, și în Europa. Autorii consideră că primele roți au apărut probabil în sudul Europei pe coasta Adriaticei în mileniul VI î. e. n. În sprijinul acestei ipoteze, autorii aduc următoarele dovezi. Astfel, în situl neolitic polonez Bronocice a fost descoperit un vas de ceramică având o grafică ce a fost percepută ca reprezentând vehicule cu patru roți, având un jug în formă de „V”, iar în Ungaria au fost descoperite modele din lut ale unor vehicule tot

pe patru roți considerate ca fiind realizate în perioada anilor 3600 – 2800 î.e.n. Dar mai mult, dintr-o perioadă apropiată, 3400 - 3000 î. e. n., s-au găsit resturi ale unor roți de lemn în Elveția. Mai adăugăm la toate acestea și o roată dintr-o singură bucată cu butuc și cu un spațiu cilindric, probabil pentru osie. Această concepție ne duce la concluzia că această roată găsită în Olanda în locația De Eese (vezi figura 2), era deja o roată liberă, deci se putea învârti în jurul osiei. După numărul și pertinența dovezilor arheologice găsite, precum și după vechimea lor, pare din ce în ce mai sigur că prioritatea apariției și utilizării roții trebuie să fie acordată Europei, părere indirect susținută și de faptul că omul de Neanderthal și Cro-Magnon sunt și ei europeni și marcând un nivel ridicat al evoluției hominizilor.

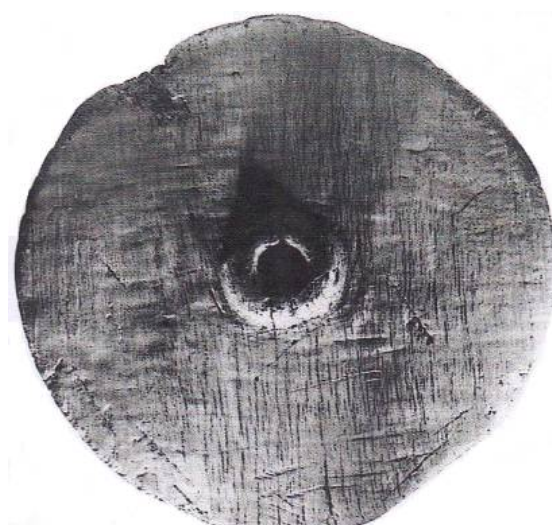

Fig.2 Roată găsită în Olanda în localitatea De Eese.

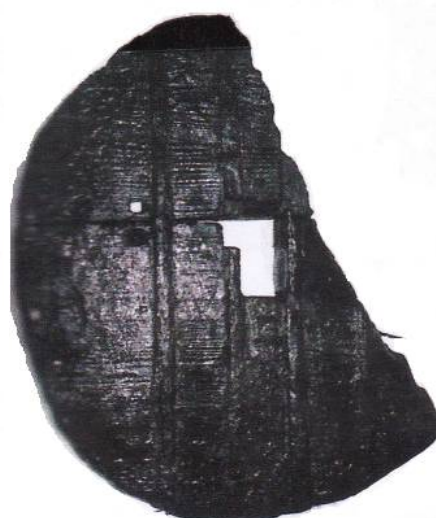

Fig.3 Roată din Ljubljana, Slovenia.

3. Despre ezitățile lui Hubert Schmidt privind utilizarea sau neutilizarea roții olarului la Cucuteni

Vom pleca de la afirmația lui H. Schmidt, cităm: „Nu există urme ale utilizării roții olarului sau ale unei forme premergătoare acesteia, dar perfecțiunea formelor este remarcabilă”.

Autorii nu doresc să conteste această afirmație corectă și bazată pe o impresie strict vizuală, dar continuăm subliniind că perfecțiunea reală nu poate fi stabilită decât prin măsurători tehnice care după câte știm nu s-au făcut și nici nu au fost marcate în vreun fel. Mai mult, reputatul cercetător nu și-a argumentat părerea prin exemple cu care să asigure credibilitatea. Mai mult, orice corp-dispozitiv premergător roții ar fi trebuit să aibă o axă de rotație, fapt care ar trebui să se regăsească la oala realizată. Din câte cunosc autorii, nu sunt cunoscute dispozitive care să poată fi considerate premergătoare roții, mai ales la dimensiunile acesteia. Astfel inventariind rămășițele arheologice de roți găsite în mărime naturală și nu sub formă de jucării sau pictograme,

Fig. 4. Roata olarului de la schitul Stavnice, Voineşti – Iaşi. Foto Dan Vrabie – Iaşi.

reproduceri sau obiecte de cult sau ritualice, diametrele acestora variau între 70 și 100 centimetri, toate având o grosime aproape standardizată de 5 centimetri.

Roata olarului a meşterului ceramist Dumitru Ifrim – zis “Regele” din satul Schitul Stavnice, comuna Voineşti, judeţul Iaşi – România.

Discul superior – suport pentru modelare – din fier de 2 mm grosime.

Discul inferior “Roata mare” – din lemn de 70 mm grosime și acționată cu piciorul.

În ceea ce privește afirmația lui H. Schmidt privind lipsa de urme lăsate de folosirea roții, răstălmăcită, ea poate avea două sensuri:

- a. – urme ale procesului tehnologic realizat cu roata;
- b. – urme ale existenței fizice a roții.

Arheologic, roata olarului este atestată în Mesopotamia – Sumer și în localitățile Ur și Uruk din Irak în jurul anului 3500 î. e. n., fiind probabil folosită în aceeași perioadă în Irak. Primele roți ale olarului, sumeriene, au fost realizate din lemn. Există posibilitatea ca ele să provină din osiile cu două roți folosite la carele de luptă care suferiseră deteriorări și li se găsisse o nouă utilizare. Arheologii consemnează că din aceste roți, practic nu a mai rămas nimic. În aceeași perioadă, însă s-au confecționat și roți din argilă care paradoxal s-au conservat mai bine. Acționarea acestora se realiza cu mâna. Rezultă că mâna liberă era utilizată pentru modelarea vasului ceramic. Este de crezut că acest lucru era facil pentru oalele de dimensiuni mici, dar odată cu creșterea acestora era nevoie de încă o mână. Se putea apela la un al doilea meșter, dar este de

crezut că procesul de coordonare a două mâini diferite, nu dădea rezultate bune. Credem că acest lucru a determinat căutarea unei alte soluții de acționare și aceasta a fost găsită utilizând o a doua roată pe același ax cu roata-masă de fabricație, acționarea realizându-se cu piciorul. Nu se știe exact când a avut loc această inovație. Indiciile existente plasează acest lucru între milenii IV și III î. e. n. Această nouă roată a olarului, mai corect denumită „roțile olarului”, se mai folosește și astăzi în Siria, Palestina, Irak, bazinul Indului și desigur în România. În același timp, autorii se simt datori să facă niște corecții față de aprecieri făcute de pseudo-arheologi care practică arheologia după ureche. Astfel, în legătură cu roata olarului, se face afirmația precum că aceasta ar trebui să se rotească cu 100 rotații pe minut sau 1,66 rotații pe secundă. În realitate în mod normal, folosind impulsul piciorului, cu greu se poate depăși o singură rotație pe secundă, o viteză absolut suficientă pentru a se realiza modelarea și corectarea ei la nevoie. Revenind la constatarea lui H. Schmidt care susținea că nu a găsit urme fizice ale roții olarului, explicația este foarte simplă și naturală. Chiar H. Schmidt menționează în repetate rânduri că a găsit „grămezi de arsură” ale locuințelor mistuite de flăcări, construite în perioade istorice diferite. Ținem să subliniem că printre resturile arderilor incomplete s-au găsit trunchiuri de arbori necioplite, iar unele rotunjite, cu diametre cuprinse între 5 și 8 centimetri. Se prea poate ca aceste trunchiuri să fi fost trunchiuri verzi, umede, deci au ars mai greu.

Casele cucuteniene, fiind construite din trunchiuri și pereți din nuiete împletite tencuite cu lut, din stuf și paie în cantități importante mai ales pentru acoperișuri, au fost supuse la numeroase incendii și astfel se explică lipsa de urme a roții olarului: au ars în atâtea incendii.

4. Unele supoziții privind tehnologia de modelare a oalelor cucuteniene

Este de crezut și înțeles că secretele meseriei de olar erau bine păstrate și transmise probabil numai în familie prin viu grai.

Demonstrații tehnologice. Pe de altă parte deținerea unei roți a olarului pentru acea vreme este echivalentă pentru zilele noastre cu a deține un elicopter. Este greu de conceput că un tânăr membru din familia olarului avea accesul ușor de a folosi roata, fără să facă o perioadă de ucenicie, când probabil folosea tehnici de modelat din categoria celor așa zise primitive care, nu ne îndoim, fuseseră perfecționate conform etapei superioare a evoluției intelectuale și a abilităților meșteșugărești dobândite. Mai este de înțeles că pentru timpurile cucuteniene, meșteșugul olăritului era la mare cinste și prețuire, și probabil, pătrunderea și adoptarea unui nou venit în tagma olarilor nu era rapidă și nici simplă. Viitorul meșter olar, probabil că trebuia să dovedească însușirile pe care le avea, începând de la cele mai elementare elemente din meșteșugul olăritului. Credem deci că începea prin a utiliza cea mai simplă tehnologie primitivă de modelare, aceea de a frământa și pregăti pasta argiloasă de frământat și de a realiza prima modelare. Pentru a înțelege mai bine realizările civilizației cucuteniene, trebuie să nu uităm faptul că ea a avut loc în epoca neoliticului când numărul de unelte și diversitatea lor cunoscuseră o creștere semnificativă care permitea abordarea de noi tehnologii și realizarea de noi produse. Astfel să nu uităm faptul că se construiau case

din trunchiuri prelucrate de copaci, faptul că în cuptoarele pentru arsul ceramicii sau topirea minereului de fier se obțineau temperaturi ridicate și relativ controlabile. În acest context, autorii consideră că tehnologiile primitive de modelare s-au îmbunătățit. Astfel este de crezut că piatra folosită la realizarea volumului gol al vasului ceramic a

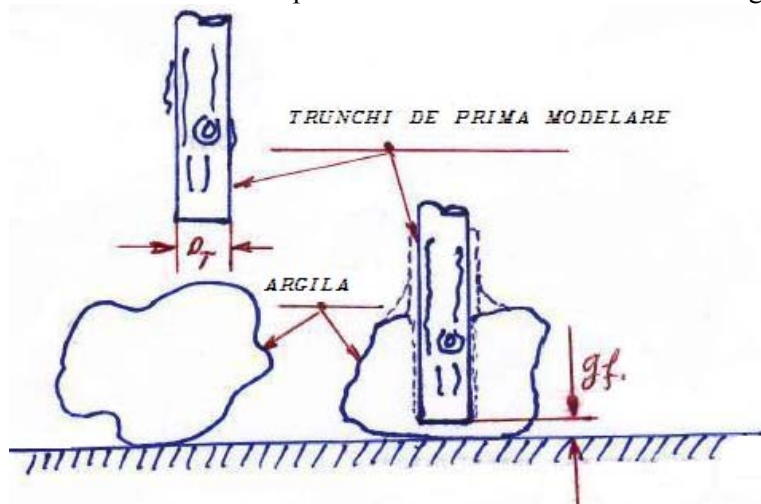

Fig.4 Modelarea boțului de argilă.

fost înlocuită printr-un segment de trunchi de copac, care putea fi adus mai ușor la forma dorită (vezi figura 4).

Folosirea unui trunchi de copac pentru modelare, realiza simplu un volum cilindric care ar putea fi considerat ca fiind realizat cu roata olarului. Să mai constatăm că din

marea varietate de vase cucuteniene există un număr important la care regăsim volume cilindrice cum ar fi „vasele suport”, „vas cu picior înalt”, fructierele, care sunt o asociere între un vas „strachină” și un vas cilindric, mergând mai departe pe folosirea unei tehnologii primitive, dar nativ-instinctuale a batoanelor prefabricate și posibil încolăcite în jurul unui segment de trunchi de copac ce putea fi fasonat sub diverse alte forme-volum geometrice: con, trunchi de con, pâlnie, semisferă, sferă etc.; dar mai mult se poate ca aceste volume de vase să fie modelate separat iar ulterior asociate într-un singur vas realizat din diverse volume, desigur apelându-se și la o racordare artistică a volumelor și cu o parțială remodelare locală. După cum se știe, materia primă folosită în olărie este argila în primul rând și lutul în rândul al doilea. Amândouă sunt roci sedimentare. Argila este alcătuită dintr-un amestec de silicați, este o rocă pelitică formată din cele mai fine roci alterate constituite din hidrați de aluminiu și magneziu, cu diferite impurități minerale și cu resturi de substanțe organice. Lutul, provenit din latinescul lutus, este tot o argilă, dar nisipoasă cu cantități variabile de cuarț cu granule de feruginoase și lipsită de calcar. Acest lucru face ca pasta din lut să fie mai aspră și deranjantă pentru procesul de modelare. În plus se pare că este mai predispusă la fisurare, ceea ce explică preferința olarilor pentru argila-argilă. Structural, ambele materii prime conțin cristale sub formă de granule, dar și de mici suprafețe plate, care în prezența apei, lunecă facil asigurând plasticitatea. La o anumită temperatură, cristalele se topesc lipindu-se și realizând astfel rigiditatea argilei arse-coapte. Acest lucru nu trebuie să ne facă să credem că până la ardere nu sunt probleme. Astfel, argila umedă se modelează ușor, dar ea nu rezistă la eforturile mecanice care apar în timpul modelării. Astfel, la vasele mari, greutatea proprie devine importantă și apasă în

straturile inferioare ale oalei, deformându-le. De asemenea în timpul modelării pereților, se exercită asupra acestora, două eforturi tangențiale de strângere care supun pereții și la efort de torsiune. Apare evident că modelarea vaselor mari pune probleme speciale. Și astăzi, oalele mai mari de 60 cm sunt realizate inițial din două părți distincte care ulterior sunt alipite. Pe baza acestei constatări, autorii cred că multe dintre vasele cucuteniene care sunt realizate din mai multe volume au fost realizate prin același procedeu: *de asociere și alipire ulterioară a unor volume modelate separat.*

Concluzii

La întrebarea hamletian-cucuteniană dacă roata olarului a fost sau nu folosită la modelarea oalelor cucuteniene, autorii consideră că ipoteza avansată în lucrarea Cucuteni „*Magia ceramicii*”, la pagina 27, în care se precizează că metoda tehnologică a realizării oalelor cucuteniene s-a bazat pe răsucirea lutului, combinată cu un procedeu de rotație: disc, turnetă sau chiar roata olarului, nu este argumentată și exemplificată. Este adevărat că volumul citat are mai multe valențe informativ-artistice.

În consecință, autorii, având o formație profesională tehnico-inginerească, vor aduce unele precizări privind problemele tehnologice și meșteșugărești intervenite în procesul de modelare al oalelor cucuteniene.

Din analiza desenelor și fotografiilor de artefacte cucuteniene prezentate în volumul „*Cucuteni*” al lui H. Schmidt, rezultă faptul că în general, grosimea vaselor cucuteniene este aproximativ constantă pentru un anumit vas. Printr-o logică inginerească simplă rezultă cu certitudine că acest lucru nu se poate obține dacă nu există în procesul modelării, două puncte-repere de ghidaj și control permanent al grosimii pereților, punctele fiind față în față, unul în exterior iar celălalt în interior; deci este vorba de un dispozitiv mecanic, suficient de complicat, ceea ce este exclus pentru nivelul tehnic al civilizației cucuteniene. Varianta posibilă este de a realiza pereții vasului printr-o prefabricare a lor „*la vedere*”, explicit prin modelarea unor batoane-tip lumânare din argilă, care pot fi realizate de dimensiuni aproximativ egale, prin comparație și „*la vedere*”, și ulterior încolăcirea lor sub formă de spirală sau cercuri concentrice, ceea ce poate considerată și ca o „*răsucire*”. Cât privește utilizarea ulterioară a unor discuri, turnete, sau chiar roți, din bibliografia avută la dispoziție, nu au fost găsite referiri sau artefacte care să justifice existența unor elemente premergătoare roții olarului. Singurele obiecte cunoscute pentru perioada considerată și care puteau avea mișcare de rotație erau „*FUSOAIELE*” și inelele de piatră, dar formele lor, precum și dimensiunile lor mici, exclud utilizarea lor pentru modelarea oalelor. Singurul obiect care ar putea intra în discuție este discul. Dar și această ipoteză este de neluat în seamă, pentru următoarele motive: Pentru a putea fi utilizat discul la modelare, acesta ar fi trebuit să aibă un ax de rotație prevăzut la capete cu lagăre și totul montat într-un cadru adecvat, dar toate acestea erau imposibil de imaginat pentru perioada considerată. Cititorii trebuie să fie convinși că roata nu a fost inventată ca obiect de sine stătător, ci datorită unei necesități umane – cititorul interesat poate consulta bibliografia indicată în care se explică cum a fost concepută roata – de fapt un

sistem monobloc format dintr-o osie prevăzută la capete cu două roți pline discuri, toate realizate dintr-un singur trunchi de copac!!!

Față de toate aspectele mai sus prezentate, cel mai probabil este folosirea roții olarului după apariția și conceperea osiei cu două roți, dar nu a celei concepute și reprezentate în pictogramele din Ur și Uruk – Irak.

Cea mai probabilă este varianta folosirii roții olarului la Cucuteni, roată care nu-și are originea în Ur și Uruk, ci: ÎN EUROPA, fiind o rudă a roții găsite în mlaștinile din Ljubljana – Slovenia (vezi figura 5), sau o străbunică a acesteia, roata sud europeană-coast-adriatică.

Autorii consideră că prima roată europeană, ținând seama de relicvele găsite, a fost probabil realizată la mijlocul mileniului VI î.e.n. În concluzia-concluziilor, autorii consideră că toate supozițiile și incertitudinile apărute pot fi confirmate sau infirmate printr-o acțiune de măsurare tehnică a tuturor oalelor cucuteniene, care să constate dacă volumele acestora sunt realizate printr-o mișcare de rotație caracteristică folosirii roții olarului, ceea ce ar trebui să se manifeste prin: existența unei axe de simetrie și a unui centru de rotație, prin coaxialitatea tuturor diametrelor volumelor caracteristice, cilindrice, sferice, semisferice ale bazei oalelor, precum și ale deschiderilor superioare. Se înțelege că existența abaterilor de la aceste condiții se explică prin utilizarea mâinilor sau a unor accesorii aleatorii, în timp ce contrariul ar fi mărturia folosirii unui dispozitiv rigid, neinfluențat de aprecierea umană.

Încă o dată, autorii trebuie să constate că lipsa de pregătire multidisciplinară a arheologilor duce la erori și incertitudini păguboase.

Bibliografie

1. **Cantemir L., Aparaschivei A.** *Model posibil de inventare a roții.* Vol. Electroputerea, la 50 de ani de existență – Craiova, 1999.
2. **Cantemir L., Cuciureanu D., Nițucă C.** *Invenția-invențiilor. De la bușteanul rostogolitor la roata cu spițe.* În volumul „A XII-a Conferință Internațională de Invenție, cercetări și tehnologii inovative performanțe – Iași, 2008.
3. **Cantemir L., Cuciureanu D., Nițucă C., Panait A. A.** *Dilema invenției epocale a umanității. Ce a fost la început, osia fixă cu două roți sau roata singulară?*
4. **Schmidt H.** *Cucuteni.* Complexul Muzeal Național „Moldova” Cucuteni Iași – Magia ceramicii – Iași, 2009.
5. Dicționar politehnic – București, Ed. Tehnica, 1957.
6. Larousse Bordas 1997. *Memoire du monde* – București, Ed. Olimp, 2000.
7. **Gagan B. M.** *Șaptezeci de invenții ale antichității* - Ed. Aquila 93, 2005.

CULTURA CUCUTENI, VIZA PE PASAPORTUL NOSTRU SPRE PATRIMONIUL CULTURAL UNIVERSAL

Marin Bianca Maria

Clasa a XI^a, Colegiul Sportiv "Nadia Comaneci" Onesti

Abstract: *The paper presents the various activities that have the task to removing from the crowd this "great civilization" as it was called the Cucuteni civilization at the Vatican. An important role was played by Dr. Romeo Dumitrescu, Romanian origin, settled in Canada, which was strongly influenced by Mircea Eliade.*

"Originea unui simbol pretuieste cat descoperirea unei dinastii de faraoni" afirma in 1936 cel mai mare istoric al religiilor, Mircea Eliade, intr-o pledoarie europeana pentru cultura Cucuteni pe care o considera cea mai spectaculoasa si mai veche cultura eneolitica din Europa. El stia despre Cucuteni ca este o civilizatie sincrona cu primele constructii ale piramidelor egiptene si de aceea considera ca trebuie sa fie atent cercetata si prezentata cu mai multa persuasiune mediilor culturale europene.

Acest vis a strabatut in istorie mileniul al II^{-lea}, dar a ramas doar in faza de proiectie, preistoria noastra ramanand ascunsa in spatele Cortinei de Fier, expertii occidentali avand la dispozitie putine obiecte si informatii.

Dupa 1989, speranta batea la fereastra mintii si sufletului istoricilor nostri. Sustinerea unor proiecte care sa dea un brand cultural identitar Romaniei s-a dovedit repede a fi doar un vis al unor cercetatori si specialisti care stiu dureros ce e suta de euro, intr-o lume a miliardarilor aparuti peste noapte, inculti sau ignoranti, dezumanizati de patima banului. Unii dintre ei sunt chiar colectionari de obiecte de patrimoniu (adevarate sau false), convinsi ca fac astfel o adevarata investitie financiara.

In ciuda faptului ca civilizatia Cucuteni a suscitad interesul unor institutii media planetare, precum National Geographic si Discovery, generand ipoteze istorice fascinante chiar si pentru neinitiati, statul roman a ramas nepasator fata de imperativul salvarii acestui tezaur in acele momente de confuzie si declin cultural ce au urmat dramaticului decembrie 1989.

Speranta a venit din Canada, prin doctorul Romeo Dumitrescu, cetatean canadian de origine romana, ce in 1980 absolvea medicina la Iasi. Dupa 2 ani, cu un deltaplan, a avut prima tentativa de a fugi din tara. S-a ales cu o fractura si... nu numai! In 1984 a reusit si a ajuns in Canada, unde a inceput o activitate prospera, devenind si colectionar de arta. Dupa revolutia din 1989, a revenit in tara. Intr-o zi, un dealar ocazional i-a adus cateva vase de ceramica. Iata ce marturisea: *„Aveau ceva rudimentar, primitiv si totusi mi-am dat seama ca am in fata niste capodopere. Am intrebat ce-i cu ele. Atunci am auzit de Cucuteni pentru prima data. Dar cand am intrebat si de unde sunt, am ramas uluit: fusesera descoperite langa orasul Moinesti, unde m-am nascut! Mi s-a aprins o lumina in cap, am inteles atunci ca mi-am gasit misiunea vietii: sa inteleg aceasta cultura straveche, sa salvez siturile amenintate, s-o fac cat mai cunoscuta"*.

Il chema acasa "Soborul zeitelor" de la Isaia? (complex de cult format din 36 de piese, descoperit la Poduri-Dealul Ghindaru, la un km de casa parinteasca).

Nu marturisea oare poetul-filozof si filozoful-poet Lucian Blaga?

*"Inchis in cerul aceleiasi vetre
fac schimb de taine cu stramosii,
norodul spalad de ape subt pietre."*

*Seara se intampla mulcom s-ascult
in mine cum se tot revarsa
povestile sangelui uitat de mult.* (“Biografie”)

Obstacolele ce i s-au ivit in cale n-au fost putine si nici usoare. Pe unele le intelege. Rezerva mediului academic era inevitabila. Un intrus cu bani si relatii nu putea decat sa trezeasca suspiciuni printre arheologii institutelor de profil, specialisti buni, dar adesea lipsiti de mijloace si tot mai exasperati de amploarea crescanda a pradarii patrimoniului arheologic national. Dar pe masura ce faptele au inceput sa vorbeasca, contestatarii si-au domolit tonul. Pentru ca noile descoperiri sunt inregistrate in patrimoniul fundatiei si raman in proprietatea statului roman. Si pentru ca salvarea unui tezaur preistoric in momente de confuzie si declin cultural, cum se intampla acum in “*tranzitia*” noastra, era o prioritate.

In 1992, Romeo Dumitrescu a infiintat Fundatia “*Cucuteni pentru Mileniul III*”, pe care o conduce impreuna cu sotia sa, Emilia. Aceasta si-a axat activitatea pe studiul culturii cucuteniene abia dupa 2000.

Cultura Cucuteni si-a descoperit in aceasta fundatie protectorul de care avea nevoie pentru a putea prezenta, an de an, dovezile ei de mister, stranietate si valoare a ceramicii. Amintim cateva dintre obiectivele propuse de fundatie si partial realizate:

A cumparat 5 situri cucuteniene: „*Am aflat ca doua hectare de teren ticsite de ceramica de Cucuteni fusesera atribuite taranilor prin Legea 18, pentru a cultiva porumb. Le-am cumparat. Apoi am angajat personal calificat pentru a face sapaturi sistematice si a recupera cioburile salvate de sub rotile tractoarelor. Tineri arheologi si restauratori au asamblat deja sute de vase. Dar este de lucru acolo pentru zeci de ani*”. A finantat editarea unor carti de cercetare, reviste si cataloage dedicate acestei culturi si filmele documentare “*Nepotii lui Adam*” si “*Construite pentru a fi arse*”.

Si-a propus editarea unei enciclopedii a culturii cucuteniene, precum si realizarea unei pagini web special dedicata acestei civilizatii; sa deschida la Bucuresti un muzeu Cucuteni; sa faca publice rezultate primite de la laboratoare din Canada asupra amprentei luate de pe degetul mare al unui cucutenian.

Pentru a-si intretine pasiunea starnita de Cucuteni și cucutenieni, Dr. Romeo Dumitrescu investise din banii proprii, pana in 2007, peste 350.000 euro.

Cu inteligenta, el a intervenit in aplanarea luptei romano-ucrainiene pentru Cucuteni. Constientizand ca “*arheologia se globalizeaza*” si ca “*nu putem ramane pasivi*”, patruns de indemnul lui Mircea Eliade a inteles ca organizarea unor expozitii pe care sa le exportam strainatati era o oportunitate (mai ales ca ucrainenii organizasera o expozitie la Paris). Iata ce a urmat.

I. In perioada 16 sept – 30 octombrie 2008, la Palatul de Justitie al Vaticanului, a avut loc expozitia “*Cultura Cucuteni – Tripolje, straveche civilizatie a vechii Europe*”, realizata la initiativa presedintelui Fundatiei “*Cucuteni pentru Mileniul III*”, cu sprijinul financiar si logistic al Ministerului Culturii si Cultelor, in colaborare cu reprezentantii Ucrainei si Republicii Moldova. Pentru prima data de la descoperirea civilizatiei Cucuteni, in 1885, se realiza o astfel de expozitie care acoperea intreg arealul in care s-a manifestat. Concomitent, se realiza prima colaborare in domeniul istoric si cultural dintre Romania, Moldova si Ucraina.

Cele 643 de exponate (430 din Romania, 170 din Ucraina si 43 din Republica Moldova) povesteau lumii despre o civilizatie unitara extinsa pe aproximativ 350.000km², caracterizata printr-o puternica originalitate si cu un nivel de progres surprinzator pentru acea epoca, ce a dainuit cam 1200 de ani.

Mari personalitati din domeniul istoriei, arheologiei, istoriei religiilor, artei si-au marturisit fascinatia produsa de aceasta civilizatie ce, dupa unele ipoteze, ar fi leaganul

sumerienilor, daca nu chiar locul miticei Atlantida. Presa italiana a insistat pe misterele acestei civilizatii minunate, ce a trezit interesul lumii intregi.

2. In 2009, neoliticul din tara noastra a fost prezentat in cadrul expozitiei de la Olten, uimindu-i pe elvetieni. Savantii occidentali s-au declarat din nou fascinati de complexitatea si atributele stravechii culturi Cucuteni, si au recunoscut-o ca fiind leaganul civilizatiei europene. Cunoasterea acestor vechi civilizatii a atins o noua dimensiune odata cu traversarea Atlanticului.

3. In perioada 25 noiembrie 2009 – 25 aprilie 2010 Institutul de Studii ale Lumii Vechi de la Universitatea New York a gazduit expozitia intitulata “*Lumea Pierduta a Vechii Europe: Valea Dunarii 5000 – 3500 i. Hr.*”. In cadrul acestui exceptional eveniment cultural focalizarea s-a facut pe unele dintre culturile preistorice celebre din Balcani: Cucuteni, Hamangia, Boian si Gumelnita. Centrul de greutate se afla pe teritoriul tarii noastre – motiv pentru care 185 din cele 250 de artefacte proveneau din patrimoniul arheologic autohton, celelalte apartinand unor muzee din Republica Moldova si din Bulgaria. Exponatele au generat publicului american si mai ales lumii stiintifice un adevarat “*soc cultural*”, oferindu-le ocazia sa descopere pe viu o pagina aproape necunoscuta a istoriei mondiale: culturile neolitice din Valea Dunarii. Cultura Cucuteni, deja celebra datorita minunatei sale ceramici pictate, le-a oferit americanilor contactul cu una din cele mai rafinate culturi preistorice europene si poate chiar din lume. Acesta poate fi considerat momentul in care “*preistoricii*” nostri s-au apropiat de cucerirea intregii lumi.

Printre simbolurile stravechii civilizatii ce au uimit America doua sunt de o valoare artistica exceptionala. Este vorba despre cei doi “*Ganditori*” care au fost prezentati pentru prima data impreuna in cadrul aceleiasi expozitii – Ganditorul de la Hamangia si cel de la Tarpesti.

Ca vechime, “*Gânditorul*” de la Hamangia precede Piramida lui Keops (a cărei construcție a început, se pare, în prima jumătate a mileniului III î.e.n.), el făcând excepție epocii căreia aparține prin grija cu care a fost lucrat și prin multitudinea de simboluri pe care le transmite. În anul 2000, statueta de la Hamangia a fost desemnată, de către o comisie internațională, să fie unul dintre cele 10 artefacte ale culturii pământene care ar trebui să ne reprezinte planeta. Respectiv, “*Gânditorul*” ar trebui să fie unul dintre simbolurile care să fie trimise în spațiu pentru o eventuală întâlnire cu o civilizație extraterestră.

The New York Times a publicat la data de 1 decembrie 2009 in sectiunea Science, articolul intitulat „*A Lost European Culture Pulled from Obscurity*”(O cultura europeana pierduta scoasa din obscuritate) semnat de John Noble Willford. Autorul vorbeste, pe larg, despre aceasta pagina aproape necunoscuta a preistoriei europene si, de ce nu, chiar mondiale si considera expozitia drept „*scoaterea din obscuritate a unei perioade importante din istoria omenirii*”. Ea marcheaza primul contact direct al lumii academice si al publicului occidental cu culturile vechi din familiile Cucuteni – Hamangia – Vinca – Tripolie si precursorile lor.

Dr. Roger S. Bagnall, directorul Institutului de Studiere a Lumii Vechi, cunoscut specialist in arheologia egipteană, a marturisit: „*Pana acum foarte multi arheologi nu au zisera de aceste culturi ale Vechii Europe*”. Referindu-se la ceramica cucuteniana rafinata si viu colorata, a afirmat: „*La vremea aceea, cu siguranta, egiptenii nu faceau astfel de obiecte de olarit*”.

Se remarca faptul ca expozitia gazduieste exponate de o valoare inestimabila care atesta ca civilizatia a inceput la poalele Muntilor Carpati cu mult inaintea civilizatiei grecesti sau a celei romane. „*Inaintea gloriei care a fost Grecia si Roma, inainte chiar de primele orase ale Mesopotaniei sau a templelor de-a lungul Nilului,*

au trait in valea de jos a Dunarii si la poalele Balcanilor oameni care au fost primii in arta, tehnologie si comert la mare distanta”.

Dr Anthony, profesor de antropologie la Hartwick College din Oneonta, New York, și autor al volumului *"The Horse, the Wheel, and Language: How Bronze-Age Riders from the Eurasian Steppes Shaped the Modern World"* a fost și curatorul invitat al acestei expoziții, a declarat: *„La apogeu, în jurul anului 4500 î.H., Vechea Europă era unul dintre locurile cele mai rafinate și avansate din punct de vedere tehnologic din lume și prezenta multe din semnele politice, tehnologice și ideologice ale civilizației”.*

Intr-un fel, pentru cercetatorii americani si cei din spatiul vestic, istoria recenta a ridicat valul de pe misterele preistoriei. Spre deosebire de lumea stiintifica europeana, care are inca mari rezerve in acceptarea importantei stiintifice, dar si istorice a acestor culturi stravechi, savantii americani nu au nici un fel de probleme in recunoasterea pozitiei lor unice in istoria civilizatiei.

Demn de remarcat este si catalogul expozitiei, publicat de Princeton University Press. Este și primul compendiu în engleză al cercetărilor referitoare la descoperirile Vechii Europe. Cartea, publicată de dr Anthony împreună cu directorul asociat al Institutului pentru expoziții, Jennifer Y. Chi, include eseuri ale unor experți din Marea Britanie, Franța, Germania, SUA precum și din țările unde au existat cândva aceste culturi.

4. Preistoria din bazinul Dunarii de Jos a continuat sa patrunda in patrimoniul universal. La mai putin de o luna de la inchiderea expozitiei de la New York, pe 18 mai 2010, la Muzeul de Arta si Arheologie Ashmolean al Universitatii Oxford, a avut loc vernisajul expozitiei internationale *“The Lost World of Old Europe – The Danube Valley/ Lumea Pierduta a Vechii Europe – Valea Dunarii”*, deschisa pana la jumatatea lunii august 2010.

Cel mai vechi muzeu din Marea Britanie prezenta 175 de piese arheologice de valoare exceptionala din colectiile a 19 muzee romanesti, datand de acum mai bine de 6000 de ani (perioada neo-eneolitica care s-a dezvoltat intr-un spatiu axat pe valea Dunarii de Jos si delimitate de muntii Carpati si Balcani). Acestora li se adauga o serie de artefacte din aceeasi epoca provenind din colectiile Muzeului National de Arheologie si Istorie a Moldovei de la Chisinau si ale Muzeului Regional de Istorie de la Varna.

Structurata pe cateva teme cheie: figura umana in plastica neolitica, bunuri de prestigiu, case, gospodarii si comunitati, arta ceremoniala, ceramica, simbolurile precursora scrierii, expozitia a oferit publicului si specialistilor internationali ocazia sa descopere cele mai importante culturi neo-eneolitice dezvoltate in zona danubiano-carpatica: Vinca, Vadastra, Hamangia, Boian – Gumelnita, Precucuteni, Cucuteni, ramase aproape necunoscute pana astazi majoritatii istoricilor si arheologilor occidentali si nu numai.

O tema aparte, profund umana este reprezentata de „*Ganditor*”, fie el de la Cernavoda sau de la Tarpesti, piese cu unele similitudini vizibile in cazul unor artefacte descoperite in zona Cicladelor, capodopere ale artei preistorice cu un mesaj universal privind meditatiea. Atitudinea expresiva, profund contemplativa si interiorizata a Ganditorului de la Tarpesti demonstreaza o viziune ce trece dincolo de gandire. Modelatorul artist a stiut sa redea prin atitudinea corporala dreapta, prin lungimea deosebita a gatului si prin orientarea ferma a fetei puterea de control si stapanire prin spirit. Se sugereaza aspiratia spre cunoasterea intuitiva a unor legi profunde ale naturii, in legatura directa cu legile divine. Sete de cunoastere, intelepciune, iluminare launtrica. Perceperea frumosului in arta autentica preistorica trebuie strans legata de

nivelul real al evoluției launtrice a comunității la un moment dat. Arta autentică este patrunsa de fiorul misterios al inefabilului care, datorită profunzimii și complexității sale extraordinare, nu poate fi contemplat decât în tăcere.

Expoziția a oferit posibilitatea unei inedite redescoperiri a moștenirii culturale a civilizației vechii Europe, dar și a moștenirii culturale universale. Pe toată durata prezentei sale în Marea Britanie expoziția a beneficiat de un program de promovare culturală asociat de Ambasada României și de Ashmolean Museum în colaborare cu Institutul Cultural Roman din Londra și Fundația Ratiu – Centrul Cultural Roman din Londra.

5. În perioada 6 oct. 2010 – ianuarie 2011, la Muzeul de Artă Cicladică din Atena a fost deschisă expoziția *“The Lost World of Old Europe – The Danube Valley/ Lumea Pierdută a Vechii Europe – Valea Dunării”*, organizată sub auspiciile Ministerului elen al Afacerilor Externe.

Expoziția a reunit piese remarcabile datând din perioada mileniilor VI-IV î. Hr. descoperite pe teritoriul României, Bulgariei și Moldovei, dar și al Greciei, aparținând unor epoci aparent foarte îndepărtate în timp, neoliticul și epoca cuprului, dar dovedind începuturile civilizațiilor preistorice europene. Evoluția civilizației neolitice este marcată de influențe originare din lumea sudică, balcano-mediteraneană și demonstrează afirmarea unei sinteze culturale ce se extinde pe arii foarte vaste.

Exponatele au oferit posibilitatea reflectării asupra uimitoarei modernități (*“avant la lettre”*) a civilizațiilor preistorice ce au existat în zona danubiano-carpato-balcanică în urma cu mai bine de 7 milenii. În cadrul expoziției a fost amenajată o secțiune intitulată *“Relațiile dintre Grecia și Balcani în perioada neolitică”* pentru a sugera circulația valorilor, chiar și în timpuri preistorice, între regiunea Dunării de Jos și restul Peninsulei Balcanice.

6. Misterelor acestei *„civilizații minunate”* (cum a fost numită la Vatican) li s-a adăugat recent o enigmă încă neelucidată a istoriei. Cultura Cucuteni, creșterea superbe ceramici pictate, s-a descoperit că are în China o *“sora gemă”* – cultura Yangshao. Este o frăție preistorică, întinsă peste spațiu și timp, pusă în valoare la Expoziția Mondială de la Shanghai. La 26 iulie 2011, ziua dedicată țării noastre, în *“Marul”* românesc, s-a deschis o expoziție consacrată culturii Cucuteni. Au fost expuse 14 dintre cele mai frumoase vase pictate care, dincolo de valoarea lor estetică, sunt doar câteva dintre cele care, în mod izbitor, prin forme, modele și culori se aseamănă cu ceramica pictată a culturii Yangshao.

Expoziția s-a realizat de Fundația *„Cucuteni pentru Mileniul III”* a doctorului Romeo Dumitrescu, cu ajutorul Ministerului de Externe, și colaborarea Complexelor Muzeale din Piatra Neamț, Iași și Botoșani. A fost completată de conferințe susținute atât de câțiva specialiști români care studiază cultura Cucuteni, cât și de omologi chinezi care au vorbit, în paralel, despre cultura Yangshao. Au fost proiectate secvențe din filmele documentare *„Nepoții lui Adam”* și *„Construite pentru a fi arse”*. S-au făcut demersuri pentru organizarea unei expoziții itinerante dedicată celor două culturi preistorice.

Sintetizând cele prezentate, putem concluziona că, în timp ce oamenii politici se chinuie să impună în lume un *„brand de țară”* al României, oamenii de știință specializați în arheologie au și realizat unul: *„Brandul Neolitic”*. Prin demersul expozițional internațional prezentat s-a demonstrat faptul că valoroasele piese arheologice aflate în colecțiile muzeale românești sunt argumente majore pentru promovarea imaginii țării noastre în lume, oferind un cadru concret pentru desfășurarea unor prestigioase activități internaționale de diplomatie culturală.

**II. DE LA CIVILIZAȚIA
CUCUTENI LA
TRACO – GETO - DACI**

RO – ZEUL SUPREM AL TRACO-GETO-DACILOR

Viorel Ungureanu,
prof.univ.dr.ing.,Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău,

Abstract: From translation of Sinaia plates and the writing of Ezerevo's ring from Bulgaria was established that the supreme deity of thracian's, gets and dacians was Ro or Ra in the same manner as in Egypte. About Zamolxis, the plates from Sinaia indicate that they where two brooders that are became pretest and traveled in to Egypte. After his return from Egypte, the first born was recognized as deity. The Ro or Ra deity have an national and European significance that have to be known. The main temple of Ro deity was situated near the Sarmisegetusa in the citadel named Peru-eu-davo.

Aproape toate informațiile referitoare la istoria noastră antică sunt preluate din surse grecești sau romane. Ele reflectă punctul de vedere al autorilor respectivi, ceea ce nu înseamnă că sunt neapărat obiective și corecte din punctul de vedere al adevărului istoric. Din fericire, avem și surse proprii de documentare în acest domeniu, dintre care, cele mai importante sunt plăcuțele de la Sinaia [1,2,3]. A considera că aceste plăcuțe sunt falsuri realizate în epoca modernă constituie un fapt deplorabil și lipsit de discernământ. Nimeni, din timpul lui Cuza până astăzi, nu ar fi putut să realizeze astfel de obiecte, apoi, nimeni nu a cunoscut anumite informații care se regăsesc numai în textul acestor tăblițe. De exemplu, nimeni nu a știut să spună că pacea de după moartea lui Decebal a fost încheiată de fostul său general Diegio pe mijlocul Tisei, sau că zeul suprem al traco-geto-dacilor a fost Ro sau Ra, așa cum este menționat pe inelul de la Ezerevo și în tăblițele de la Sinaia. De asemenea, nimeni nu a știut să spună că celebrele “Legi Belagine” sunt, de fapt, “învățăturile atlantiților cele despre faptele oamenilor”, după cum rezultă din cele relatate de Deceneu.

În ceea ce privește opinia generală referitoare la religia geto-dacilor este că aceasta ar fi fost monoteistă și că zeul suprem ar fi fost Zamolxis sau Zalmoxis, care ar fi fost sclav al lui Pitagora, în Grecia, și că ar fi venit în Dacia ca zeu impresionându-i pe geto-daci cu cunoștințele sale. Însă, din tăblițele de la Sinaia, atâtea câte s-au păstrat, ne apare o imagine cu totul diferită asupra religiei și istoriei noastre antice, fapt care ne plasează în rândul civilizațiilor celor mai avansate ale lumii antice cu efecte care se văd până astăzi.

Data fiind importanța subiectului legat de existența lui Zamolxis, dăm mai jos textul integral al plăcii cu nr. 2 conform notației utilizate de Dan Romalo [1], reprezentată în figura 1, din care obținem informații importante referitoare la acest zeu, prin care se poate realiza o corecție a informațiilor obținute din alte surse. În traducerea textului, am păstrat în mare parte ordinea cuvintelor din textul original, ceea ce nu îngreunează prea mult înțelegerea textului obținut.

ZAMOLSXEYOY DEGhEO AMO, YNEΩ SKYTEO DYI LIΩ FIO AQY SIO
GAREY, MASΩ DYE DOYE SAYMΩYA XINDYΩ ERIO DEGhE DΩ DEO HATO
SOY.

Zamolsxeoy, preoții iubiti, pe ei scii care pe ei i-au fost privit din ochi cu săgeata (adică i-au ochit cu săgetata), au mers cei doi asemenea (gemeni), la a fermecatei

(sfintei) visterii preoți la a zeilor casă să fie.

A SΩ NYO SΩYE FIΩ AREI PYSΩ DEGHĒ RATY PII IDIE SΩY. *La a lor naștere, au fost cu săgeata pișcați (înțepați) de preot (pentru) ca ferți din calea ei să fie.*
DO AΩY SIIO EGHEIPTIΩ NOEDΩY ILΩ ZEIBO YN DΩL LΩY A IH PIETA GΩRYO.

Până la săgetare (ochire cu săgeata), (în) Egipt în călătorie (perelinaj) au mers să vadă până acolo a lor pentru rugăciune munte (adică piramidă).

Fig. 1. Informații despre cei doi frați gemeni care au fost preoți și au călătorit în Egipt.

AT EXIΩ ZAMOL SXOY ΩSIIA GHĒNIE BESIKYOY A SΩ LO SEY FΩHIO
GHEKEPRITILE NOPΩY TO SΩ ILO.

La plecarea, lui Zamolsxoy principalii conducători ai altarului (bisericii) lor le-a spus pe cu foc aprinse (trosnind) resturi (adică cărbuni aprinși) să meargă.

ΩY ESO ΩN TAHOY PYETA GORYΩ OY LΩ NΩY PIOTRA BELITEA SYΩ.

Ei au mers pe a vârfului pentru rugăciune munte (piramidă) unde noi din piatră frumuseți au văzut.

ON TΩYRNA SΩA EON TOY PAMΩILO, A SΩ TALOY IILΩ SHIITEO YΩ
KΩYRAFIO ΩRINO RYPINΩ FETIΩY KRYSA DIE, DO SESIRΩ PO ONIO DΩ
YLO

RΩDIEΩ ZIIOYΩY =M=P=S=B

La întoarcerea lor la a lor familie, de pe al lor înalt deal, sciții (văzând) a lor corabie, din a sufletului adânc (din adâncul sufletului), și-au făcut crucea zeilor, apoi, au (re)cunoscut pe primul din a lor naștere ca fiind zeu =M=P=S=B

Pe figura de jos, care seamănă cu un sarcofag.

AB ARISΩ ZAM-XOY. *De la sagetarea lui ZamXoy*

Din conținutul tăbliței se poate vedea că este vorba de doi frați gemeni care au fost preoți care răspundeau de obiectele de cult ale templului, și că au fost săgetați de către sciți. Înainte de săgetare au fost în perelinaj în Egipt unde au fost pe vârful piramidelor. La piramidă i se spune “*PYETA GORYO*” adică “*pentru rugăciune munte*”, ceea ce seamănă cu numele lui Pitagora, de unde s-a tras, probabil, concluzia că Zamolsxis ar fi fost sclavul lui Pitagora. La întoarcerea lor din Egipt, primul născut dintre cei doi gemeni a fost recunoscut ca zeu. De remarcat faptul că la întoarcerea lor din Egipt, văzându-i, sciții și-au făcut “*crucea zeilor*”, de unde se poate trage concluzia că oamenii locului își făceau cruce și înaintea erei noastre, după cum s-a întâmplat și la Sarmigetuză cu ocazia aducerii capului lui Ion al Geei de pe muntele sfânt care inițial s-a numit “*Mont Ion oe Ge*” (Muntele lui Ion al Geei) apoi, după săgetarea celor doi Zamolsxis, și-a schimbat numele în “*Mont Gato*” adică Muntele Leopardului. Denumirea actuală a muntelui “*Ceahlău*” ar putea proveni din “*Ceo Hileo*” ceea ce înseamnă “*Cel Înalt*”.

De remarcat faptul că, în cartea sa Carolus Lundius afirmă că Deceneu ar fi călătorit în Egipt, cu alte cuvinte, fapte și întâmplări legate de Zamolsxis au fost atribuite, după câteva sute de ani, lui Deceneu. Dacă ar fi avut loc acest eveniment, Deceneu, care este autorul a celor mai multe din tăblițele de la Sinaia, ar fi relatat el însuși despre această călătorie.

Referitor la numele celor doi zei, trebuie luat în considerare faptul că numele folosit de alți autori, de origine greacă sau latină, nu poate avea prioritate față de ortografia din plăcile de la Sinaia, care trebuie considerate autohtone. În textul de mai sus avem Zam-Mols-Xoy ceea ce înseamnă “*A pământenei soții (doamne) fiu fermecat*”. Forma utilizată de autorii greci “*Zalmoxis*” trebuie considerată greșită și folosită forma “*Zamolxis*” care este mai aproape de forma care se întâlnește în plăcuțele de la Sinaia. După cum am văzut mai sus, frații Zamolxis au fost gemeni, dintre care, primul născut a fost considerat zeu, la fel ca și Deceneu, care, la un moment dat, a fost aclamat ca zeu la Genucla. În tăblițele de la Sinaia Deceneu este numit “*Ceneo*” iar forma cunoscută “*Deceneu*” poate provenii din “*Deo Ceneo*” ceea ce ar însemna “*Zeul Ceneu*”. Pe teritoriul României a mai existat și o altă naștere divină, este vorba de Apolo, cel care a fost pedepsit de către locuitorii cetății Poesta Dava, de pe cursul superior al Ialomiței, despre care aduce precizări marele preot Petoso, în plăcuța cu numărul 35, care a trăit în timpul domniei lui Decebal și după moartea acestuia [4,5]. Mai trebuie adăugat Mitra, despre care, informațiile sunt mai puține însă ar putea avea legătură cu zona Sarmigetuzei, unde au fost găsite basoreliefuli cu reprezentări ale acestui zeu.

De un prestigiu aparte s-a bucurat zeița Geeă, căreia, lângă Bacău, o cetate i-a purtat numele SarGeDava – A Impărăției Geeă Cetate. De asemenea, în zona muntoasă a Moldovei a existat Templul Geei în care era păstrată o bibliotecă vastă care conținea și învățăturile atlantilor unde venea și Burebista să se “*documenteze*”. Însă, zeul suprem al traco-geto-dacilor a fost Ro sau Ra, să nu uităm că Zamolxis a călătorit în Egipt unde a fost, de asemenea, venerat zeul Ra. Iată mai jos textul original și cel tradus al inelului de la Ezerevo, Bulgaria, în care zeul Ro sau Ra e menționat de 3 ori.

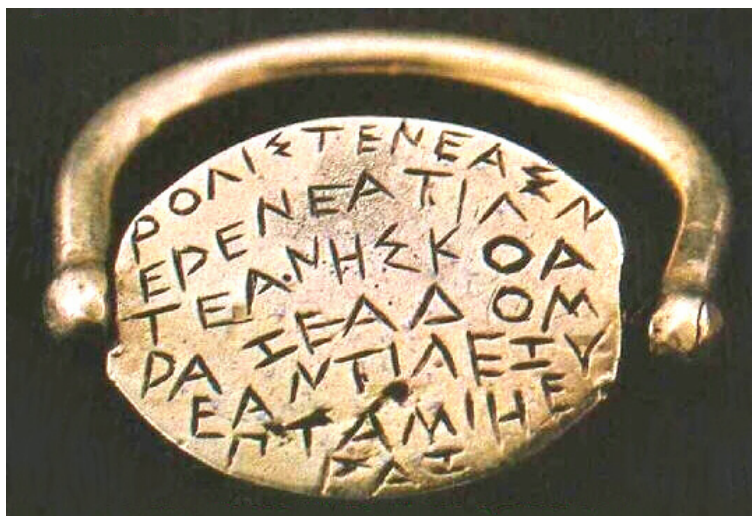

Fig. 2. Imagine a inelului de la Ezerevo în care este menționat zeul Ro sau Ra.

RO LISTE NEAS NERENEA. **Ro** ascultă ale noastre rugăminți (dorințe)
TIL TEA NHSKO A RA ZEA DOM EAN. **Până (când) la tine va (a)duce la (a lui)**
Ra zeu templu (casă) pe ea,
TILE ZYR TA MIHE RA ZIL TA **Până atunci veghează puternicile Ra (pe)**
supusa ta

În prima frază, zeul suprem este numit Ro, iar în celelalte două fraze este numit Ra. Ultimele trei litere ale textului sunt imprimate pe partea invizibilă. Se remarcă, pe lângă inconsecvența în ceea ce privește numele zeului, Ro apoi Ra, și folosirea a două semne diferite pentru sunetul “i” și anume “I” apoi “H”.

Textul pe care acest inel îl conține se poate asemăna cu ceea ce ar spune un bun creștin astfel “Doamne, ascultă rugămintea noastră! Până să o chemi pe ea la tine, până atunci, veghează Atotputernicule asupra roabei tale.” Trebuie amintit faptul că pe vremea când a fost scris acest text, morții erau duși la templul zeului și incinerați. Așa se explică de ce în fraza a doua se face referire la aducerea “ei” la templu.

În tăblițele de la Sinaia se fac foarte des referiri la zeul suprem Ro sau Ra. Din plăcuța cu nr. 117, se poate deduce că cei care îl adorau pe acest zeu erau numiți *rami*. De asemenea, tot în această plăcuță zeul Ro este reprezentat cu figură umană având pe piept soarele și luna (figura 3), ceea ce înseamnă că Ro sau Ra nu trebuie

Fig.3. Imagine a zeului Ro sau Ra cu soarele și luna pe piept.

confundat cu nici unul din aceste corpuri cerești.

De asemenea, pe câteva dintre tăblițele de la Sinaia este reprezentat templul lui Ro, sau Ra. O asemenea reprezentare, din față și din lateral, este dată în figura 4, din care se poate constata că, pe partea laterală, acest templu era prevăzut cu cinci coloane. Acest număr de coloane corespunde cu numărul de coloane gasite la Grădiștea de Munte [6] (figura 5) ceea ce înseamnă că în acel loc a existat un templu al lui Ro sau al Tatălui Ceresc ca cel din figura 4.

Fig. 4. Vederi din lateral și din față a Templului lui Rodin zona Sarmisegetuzei.

Fig.5. Resturile unui templu cu cinci coloane pe latură de la Grădiștea de Munte.

Din conținutul tăblițelor de la Sinaia nu reiese că ca la Sarmigetuza ar fi existat un astfel de templu. La Sarmigetuza a existat, în schimb, un templu al Marisei, de la care și-a luat numele și râul Mureș. Despre acest templu se menționează faptul că a căzut în mâinile romanilor împreună cu mulțimea de oameni de la Sarmigetuza.

În tăblița cu 21, care reprezintă palatul de la Sarmisegetuza cu toate drumurile, se menționează în partea din dreapta-jos existența cetății Peru-Eu-Davo ceea ce înseamnă “*Cetatea Tatălui (Ceresc)*” situată spre sud, sud-vest față de palatul reprezentat. Pentru orientarea în teren, această tăbliță trebuie dispusă cu partea superioară spre est. În acest fel, pot fi identificate și alte centre importante existente în zonă sau mai îndepărtate. Astfel, în colțul din stânga sus se indică direcția spre cetatea Moleo Dava, situată pe valea râului Moldova, în colțul din dreapta sus, adică spre est,

la trei zile de mers (+++), se afla un sanctuar important care corespunde cu movilele de la Șona sau templul de la Șinca Mare, iar spre nord, nord-est se afla cetatea Zido-Dava care corespunde cu poziția actuală a municipiului Alba Iulia, cunoscută și cu numele de Apulum. In partea dreaptă spre mijloc mai este menționată cale spre “țara geților” la distanță de o zi de mers (+), ceea ce ar corespunde unui drum peste munți până în zona Olteniei.

Fig. 6. Palatul de la Sarmisegetuza cu toate drumurile.

Ca urmare, ceea ce se consideră astăzi ca fiind locul în care s-ar fi aflat capitala Sarmigetuză a geto-dacilor este de fapt fosta cetate a Tatălui Ceresc sau Peru-Eu-Davo. **Adevărata Sarmigetuză s-a aflat în altă parte, și anume, mai la nord, în dreptul localității Cugir, situată relativ aproape de râul Mureș.** Săpăturile arheologice efectuate pe dealul Cetate de lângă Cugir au scos la iveală existența unui centru populat de mare importanță cu o activitate economică intensă despre care s-a presupus că ar corespunde unei foste cetăți menționate de Ptolemeu cu numele de Singidava, care a dispărut în urma unui incendiu violent [7]. In realitate, în dreptul localității Cugir s-a aflat capitala sau “Poarta” împărăției geților, adică Sarmigetuză, după cum este caligrafiat în tăblițele de la Sinaia, sau Sarmisegetusa, după cum este utilizat în manualele noastre de istorie. Este posibil ca această cetate să fi fost cunoscută de locuitorii altor state și sub alte denumiri, cum ar fi, de exemplu, Singidava. O serie de situații și evenimente relatate în tăblițele de la Sinaia nu pot fi

înțelese dacă se consideră că fosta capitală ar fi existat la Grădiștea de Munte, în schimb, prin situarea Sarmigetuzei la Cugir se obține o corelare foarte bună cu informațiile din tăblițele de la Sinaia. Conform celor relatate de Ion Horațiu Crișan, cetatea de la Cugir a existat înainte de venirea la putere a lui Burebista și era construită prin folosirea unei tehnici mai puțin avansate, bazată mai mult pe utilizarea lemnului, de aceea incendiul din timpul cuceririi romane a lăsat mai puține vestigii. În schimb, cel puțin templul lui Ro de la Grădiștea de Munte a fost construit de către Burebista cu tehnici noi de prelucrare a pietrei, motiv pentru care vestigiile lui au supraviețuit până astăzi și ne permit identificarea unor centre importante care au existat în zonă. Nu există nici un dubiu asupra faptului că templul lui Ro, a fost construit în afara Sarmigetuzei, în tăblița cu numărul 21, care este de fapt o hartă care reprezintă palatul de la Sarmigetuză cu toate drumurile, în colțul din dreapta-jos (fig.5) este prezentat templul lui Ro ca aparținând cetății Peru-Eu-Davo, la care se ajungea printr-o trecătoare, astăzi un drum forestier. O capitală ca cea a Imperiului Getic nu putea fi situată într-o zonă izolată, greu accesibilă, cum este Grădiștea de Munte, în schimb, prin situarea ei la Cugir, se puteau asigura legături rapide în toate direcțiile menționate în tăblița 21.

Este surprinzător cât de multe implicații are cultul zeului Ro, astfel, denumirea Raiului din credința creștină la români provine din “*Ra ie*”, ceea ce înseamnă “*la zeul Ra*”, în Dacia au existat cetăți precum RamiDava, ceea ce înseamnă “*cetatea lui Ra*”, ZoyRoDavo- a zeului Ro cetate, DeuSarRa-cetatea împărăției lui Ra. De asemenea numeroase toponime precum Ardeu (din A Ra Deu-la zeul Ra), Zarand (din Sar Ra – împărăția sau țara lui Ra), inclusiv denumirea Ardealului provine tot de la zeul Ra – “*A Ra Deo*”, ca și denumirea municipiului Arad. Inclusiv denumirea Basarabiei conține grupul “*Sar Ra*”, astfel încât, BasSarRa-bia înseamnă “*Țara de Jos a lui Ra*”. Mai trebuie adăugat și numele Rusiei care provine din “*Ro Sio*” adică locul de unde se vede zeul Ro, precum și pe cel al Germaniei care ar putea proveni din “*Ge Ro Man*” adică “*ai Geei și a lui Ro oameni*”. Destul de multe antroponime sunt legate, de asemenea, de zeul Ro sau Ra: Roxana, Ramona, Roberto, Roland, ș.a. Decebal s-a numit și Diurpaneus ceea ce provine din “*Deo Ro Paneus*” adică “*A zeului Ro cavalier*”, numele lui Burebista provine din “*Boe Ro Biseto*” ceea ce înseamnă “*Războinic a lui Ro Altar*”. Cuvântul “*boer*” din limba română provine din “*Boe Ro*” adică “*Războinicul lui Ro*”. Războinicii geți și daci erau numiți, uneori, și “*rotopaneo*” ceea ce înseamnă “*cavalerii zeului Ro*”, de unde provine și denumirea localității Rotopânești din județul Suceava.

Din plăcuțele de la Sinaia mai aflăm și despre zeul războiului Zabelo sau Sabelo, de unde ar putea proveni cuvântul “*sabie*”. Deși geții și dacii practicau o religie politeistă, totuși, zeul suprem (Tatăl Ceresc) era considerat Ro sau Ra, urmat de Geeă, astfel încât crucea zeilor despre care se vorbește în câteva din plăcuțele de la Sinaia se referă la Ro, Geeă, Soare și Lună. Așa se explică de ce în temple vechi precum cel de la Sinca Veche au existat câte două altare: unul a lui Ro și altul al Geei.

Bibliografie

1. **Romalo D.** *Cronică getă apocrifă pe plăci de plumb?*, Reditura Alcor Edimpex, București, 2005.
2. **Pețan A.** *Plăcuțele de plumb de la Sinaia-o sursă excepțională de cunoaștere a istoriei și civilizației dacilor.* Dacia Magazin nr. 13, iunie 2004.
3. **Manolache D.** *Tezaurul dacic de la Sinaia, legendă sau adevăr ocultat?* Editura DACICA, București, 2006
4. **Ungureanu V.** *Sar Mon Gato - numele antic al Moldovei*, Al-V-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000, Chișinău, 2010.
5. **Ungureanu V.** *Limba și spiritualitatea traco-geto-dacilor*, Dacia Magazin nr. 78-79, iunie-iulie 2012.
6. **Napolion S.** *Noi, dacii, Sarmisegetuza, Sanctuare dacice II*, Dacia Magazin nr. 80, august, 2012.
7. **Crișan I. H.** *Cetatea a învins mileniiile*, în *Magazi Istoric*, 11, 1977.
8. **Ungureanu V.** *Moștenirea geto-dacă a limbii române*, Al-VII-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000., Chișinău, 2012. (în acest volum).
9. www.dacia.org; www.dacii.ro.

MOSTENIREA GETO-DACA A LIMBII ROMÂNE

Viorel Ungureanu,
prof.univ.dr.ing., Universitatea Vasile Alecsandri din Bacău,

Abstract: From content of Sinaia plates may be drawn some conclusions regarding the geto-dacian origin of some words in Romanian language and the relationship with another European languages. The geto-dacian heritage of Romanian language is more important than it was believed until now. This heritage may be stated out by analyze of texts from Sinaia plates and making correlation with another antical known writings.

Opinia obișnuită referitoare la originea geto-dacă a unor cuvinte din limba română este că acestea sunt puține, cum ar fi “mânz”, “barză”, “brânză”. În realitate, există o moștenire geto-dacă importantă a limbii române, dar și a altor limbi cum sunt limbile slave din apropierea României, și chiar a unor limbi situate mai departe de țara noastră cum sunt limbile spaniolă și engleză. Informații de cea mai mare importanță referitoare la limba geto-dacilor se găsesc în tăblițele de la Sinaia, care conțin relatări a unor evenimente care au avut loc în timpul ultimelor cinci secole înainte de cucerirea Daciei de către romani. Aceste tăblițe au fost realizate prin operații de reliefare a unor foi metalice subțiri, cel mai probabil din aur. Referitor la autorii acestor plăcuțe și la modul lor de realizare, una dintre cele mai importante plăcuțe este cea cu numărul 79 conform numerotației utilizate în cartea lui Romalo [1], care conține, la început, următorul text:

ZONIE OY MEI CeO BEL ZERYEO SŌE A TICeO DATO.

Fii lui Mei acela frumoase imprimare de ale sale pentru învățatură a dat.

ŌI SOEMOI BEMO, A SŌE ANCeO ILŌ , YNEO ZIMARŌ SYE GeOY SERETO,
HŌ YE SOE GLŌTELŌ, DEI INO DOYA FINDO ATLA(N)TOE TICiŌYE CeO SŌ
FACTICiE GeEiŌ.

Din ale lor plăci, în toată a lor calatorie, pe ele le-au pastrat înțelepții (sfintii) oameni ai Siretului, din a caror mulțime, zeii cei doi au găsit învățăturile atlantilor cele despre faptele oamenilor.

DE GiNO SACiEA ŌN PORTŌ YE O GeNOIKLOE NOIE BEMŌ LŌ IE SERŌ.

.....

Din motivul acesta, în portul de la Genucla, noi plăci pentru dânși le imprim.

Ea a fost realizată de către Deceneu care este autorul a celor mai numeroase și mai importante dintre plăcuțele din tezaurul de la Sinaia. În transliterarea cu litere latine, am păstrat pe Ō din textul original pentru a nu fi pierdute eventuale informații prin echivalarea forțată cu “O”. În prima frază, Deceneu se referă la fii (zonie sau sonie) lui Mei, care au dat frumoase (bel) imprimare (zeryeo sau seryeo) de ale sale (soe) pentru învățatură (ticeo). “Mei” ar putea fi diminutivul de la Meitros care este o altă formă a numelui lui Mitra, zeul solar. Contrar a ceea ce se crede, cultul lui Mitra nu a fost adus de romani în Dacia, a existat și mai înainte și trebuie considerat autohton. La urma urmei, acest zeu este reprezentat cu căciulă dacică pe cap, ceea ce îi poate indica originea sa. Din fraza a doua se poate remarca faptul că mulțimea (glotelo) plăcuțelor (bemo) datorate fiilor lui Mei a fost păstrată de oamenii (geoy) de pe valea Siretului, iar între

aceste plăcuțe s-au aflat și învățăturile atlantiților (atlantoe ticioye) cele (ceo) cu (so) faptele (factice) oamenilor. În fraza a treia Deceneu afirmă că din motivul (de gino) acesta în portul (on porto) de la Genucla pentru dânșii (lo ie), adică pentru locuitorii de pe valea Siretului, noi plăci (noe bemo) imprim (sero). Aceste trei fraze reprezintă cea mai frumoasă dedicație scrisă vreodată de cineva. De obicei, diferiți autori dedică operele lor familiei, sau unui membru din familie, regelui sau împăratului de care este legat și de la care se așteaptă la unele favoruri.... Deceneu dedică plăcile pe care le imprimă locuitorilor anonimi de pe valea Siretului fără să aștepte nimic, din recunoștință pentru faptul că au păstrat învățăturile atlantiților. Este adevărat că din cuvântul “atlantoe” (atlantiților) lipsește un “n”, însă această placă nu este singura care se referă la “*învățăturile atlantiților*”, mai găsim o referire de acest gen și în placa prezentată în anexa de la cartea lui Romalo, în care nu mai lipsește nici un “n”. Din fraza a doua mai avem o precizare care se referă la faptul că între aceste plăcuțe “*dei ino doya*” – zeii cei doi au găsit învățăturile atlantiților cele despre faptele oamenilor. Deși nu este o precizare explicită, se poate deduce că se face o referire la cei doi frați gemeni Zamolsxis, despre care se consideră că au dat primele legi scrise ale geților. Iată că legile date de Zamolsxiși sunt de fapt “*învățăturile atlantiților cele despre faptele oamenilor*”!

Templele de pe teritoriul Daciei erau locuri de păstrare pentru scrieri vechi. Astfel la templul Geei din Sar Mon Gato erau păstrate scrieri despre faptele atlantiților (faht oe atlanto), așa cum rezultă din fragmentul de text de mai jos:

..... RIOMYNO ΩNCERII ZOE TAPYEΩ-BΩEROBYSETΩ A TIICIEATO
CEΩ SYE O MONTOES HΩ CETEΩ FAHT ΩE ATLANTΩ ON KOMPEOY GE
SAR SIHTO LΩGO, POY RIIOY ARMΩSO RIOMYΩNO GIEΩ A EBOHIA.

Romanii au continuat rătăcirea lor – Boerobyseto a învățat cele sfinte în munți citind (despre) faptele atlantiților la templul Geei țara celor șase cuvinte, apoi, rândurile armatei romanilor le-a lovit.

Cu alte cuvinte, în timp ce romanii continuau să înainteze (să rătăcească) prin teritoriul geților (pe valea Ialomiței, apoi pe valea Siretului), Burebista a învățat cele sfinte (înțelepte) la templul Geei din țara celor șase cuvinte (care corespunde, ca număr, cu Sar Mon Gato Dav Skit Get). De menționat faptul că, după ce Burebista s-a stabilit la Sarmigetuză, tot mai continua să călătorească la templul din Sar Mon Gato, fapt care indică importanța și volumul scrierilor care se aflau în acel loc. Dacă ar fi fost vorba doar de câteva scrieri ar fi putut să le ia cu el la Sarmigetuză.

După cum am văzut la începutul acestui articol, tehnologia realizării de texte scrise prin reliefare pe foi metalice subțiri își are originea la atlantiți. Dacă ar fi fost vorba de plăci de plumb acestea nu se puteau obține decât prin turnare, pentru care în limba getă există un alt cuvânt, diferit de “sero”, care înseamnă a realiza ceva prin aplicarea unei forțe.

Din textul de mai sus, mai putem constata faptul că verbul “*a citi*” din limba română provine din limba getă: *ceteo* înseamnă “*a citi*”, astfel că nu poate proveni din altă limbă. Faptul că anumite cuvinte există și în alte limbi, nu înseamnă că de acolo provin, ci doar că cuvintele respective au o origine comună. În descifrarea textelor din plăcuțele de la Sinaia am folosit dicționare de diferite limbi. Nu se poate spune că

vreuna din limbi s-ar potrivi mult mai bine decât altele cu limba din tăblițele de la Sinaia. Totuși este de remarcat faptul că uneori, înțelesul unor cuvinte nu l-am putut găsi decât în anumite limbi: spaniolă (pesetas-monetărie, xoy-fermecat, ș.a.), engleză (tici-a învăța, snecio-pe furiș), sanscrită (saptaio-a fugi). Este surprinzătoare frecvența rară în ceea ce privește utilizarea dicționarului de limbă greacă, iar pe cel de limbă latină nu l-am folosit de loc. Unele elemente gramaticale se aseamănă cu cele din limbile ucraineană și engleză.

Limba geto-dacică nu este aceeași cu limba gotică. Pentru edificare, iată începutul rugăciunii “*Tatăl nostru*” în limba gotică:

Atta Unsar Thu In Himinai / Veihnai Namō Thein./Vimai Thu Dinasus Theius/ Sve in Himena Gai Ana Airthai....

În limba getă, aceeași rugăciune ar începe, cu o oarecare aproximație, astfel:

Pero Nostreo Ceo In Cerio Soy / Syeo Soy Zavio Tuas/ Fetio Tuas Uio/ Como In Cerio, On Terayo To...

După cum se poate constata, limba getică ar fi cu totul diferită, sunt posibile cuvinte comune, și asemănări, însă, pentru aceasta ar trebui cunoscute mai în profunzime ambele limbi. Egalitatea pe care Iordanes o pune între geți și goți trebuie să fie de altă natură, de exemplu, aceeași credință religioasă și/sau înrudirea dintre familiile domnitoare ale celor două popoare. Trebuie menționat, totuși, că vizigoții și ostrogoții nu erau neamuri gotice propriu-zise, vizigoții trebuie considerați urmașii dacilor și geților care s-au retras în Moldova după pacea încheiată de Diegio cu romanii după moartea lui Decebal, iar ostrogoții trebuie să fie urmașii sarmaților. Numele vizigoților ar putea fi rezultatul unei coincidențe legate de denumirea zonei geografice a Moldovei din antichitate, și anume Sar Mon Gato. De asemenea, Vi Zi Goto ar putea însemna “*Cei care sunt precum Goții*”. Vizigoții au migrat în Spania și au contribuit din plin la formarea statului Spaniol, iar sarmații, sau cel puțin o parte a lor, au ajuns în nordul Italiei unde au creat imperiul lui Theodoric cel Mare. Nu se poate spune că limba spaniolă are un caracter gotic, însă, pentru descifrarea textelor din plăcuțele de la Sinaia, de multe ori sensul unor cuvinte le-am găsit numai în dicționere ale acestei limbi. Este posibil ca această schimbare de nume să fi avut loc odată cu adoptarea creștinismului. Alfabetul folosit de Wulfila pentru traducerea Bibliei poate fi considerat o adaptare a alfabetului getic din tăblițele de la Sinaia la care sau folosit și unele caractere ale alfabetului latin. Este interesant de remarcat faptul că vizigoții au adoptat creștinismul sub forma ariană, fără a renunța la cultul lui Zamolxis și Deceneu, abia prin secolul șapte, la presiune papalității au renunțat oficial la cultul zeităților vechi și la arianism. Vizigoții au dus cu ei în Spania, pe lângă tradițiile legate de Burebista și Decebal, și celebrele legi ale lui Zamolxis, pe care le-au modificat după adaoptarea creștinismului. În bătălia de la Câmpiile Catalunice vizigoții au luptat de partea bizantinilor, împotriva lui Atila, iar ostrogoții au fost de partea hunilor alături de Atila.

Sarmații au luptat alături de Burebista în toate războaiele acestuia și sunt menționați și în timpul lui Decebal, ca aparținând zonei de influență a acestuia, ca urmare, sarmații ar trebui considerați, de asemenea, ca strămoși ai românilor. În biserica de la Ravena, Italia, construită de Teodoric cel Mare, cei trei magi sunt

reprezențați cu căciulă dacică pe cap, iar mironosițele sunt îmbrăcate în costume asemănătoare celor tradiționale românești. Sarmatii erau numiți de către popoarele slave “*iașii*”, astfel încât, originea denumirii municipiului Iași ar putea fi sarmatică.

Există multe cuvinte care provin din limba geto-dacă, cum sunt: apă, biserică, boer, cap, cel, cea, cer, cimitir, coasă, corabie, iapă, faptă, fată, frate, gheară, mână, munte, a citi, a păși, a prinde, a cuteza, a pica, pat, perete, port, Rai, rău, sabie, uliță, ușă, ș.a.

Este, de asemenea, interesantă evoluția unor cuvinte în limba română și în alte limbi. De exemplu, “*gareii*” în limba geto-dacă înseamnă săgeată, din care în limba engleză avem “*array*” care înseamnă tot săgeată, însă în limba română avem “*gheară*” și “*geretă*” (locul unde stă un arcaș), însă mai avem și denumirea unor localități cum ar fi Gherăiești. Poate pare ciudată această asemănare din limba engleză, însă să nu uităm că soldații geto-daci și sarmați au fost duși de romani în Anglia pentru apărarea zidului lui Hadrian.

De asemenea, este interesantă originea cuvântului “*frate*” în limba geto-dacă avem “*bretero*” care a evoluat în “*fratero*”, apoi “*frate*”; tot același cuvânt a putut evolua spre “*bratero*” apoi “*brat*” care înseamnă “*frate*” în limbi de origine slavă. La prima vedere, între cuvintele “*frate*” și “*brat*” nu ar fi nici o legătură.

Pentru luna de pe cer în limba geto-dacă avem cuvântul “*mon*”, la “*lumina lunii*” se spune “*a mon siro*”, însă pornind tot de la acest cuvânt avem “*mon to*”, adică ceva care tinde spre lună, astfel că, în limba română avem cuvântul “*munte*”.

Cuvântul “*pan*” din geto-dacă există și în limbile poloneză și ucraineană, în limba română avem funcția de “*ban*” al Craiovei, și denumirea Banatului. Acest cuvânt poate fi tradus prin “*stăpân*”, “*domn*” sau “*cavaler*”.

După cum am văzut, Burebista a citit despre faptele atlantiților la templul Geei, însă trebuie menționat faptul că, alături de Deceneu, Burebista însuși poate fi considerat autor sau coautor, alături de Deceneu, a unora dintre tăblițele de la Sinaia. Este cazul acelor tăblițe la care numele lui Burebista apare, la sfârșit, alături de Deceneu scrise cu caractere speciale. Însă, Burebista a imprimat, el însuși, prin batere sau ciocănire “*legile pământului*” care au existat la templul lui Ra de lângă Sarmigetuză, după cum se poate constata din fraza de mai jos care face parte din plăcuța 12 realizată și ea de către Deceneu:

NOBALO BΩERIBYSTO MATO DABO GeTYΩ ON TUTUA TΩDV SEZI BVO
TV RA PRI ZV DIE MAZI SA REBΩ DE NO TERΩ SEIO ΩN TVKIΩ DE NO RA
FΩ SAΩN SONTIΩ SOA ANCINΩ.

Nobilul Boeribista conducătorul cetății geților pentru toți morții devotați lui Ra, în fața zeilor a bătut (ciocănit) aceste legi ale pământului nostru care se pot vedea pe ștraifuri (fâșii) la al nostru Ra luminosul sfânt unde sunt în totalitate.

Textul de mai sus, a fost realizat de către Deceneu în legătură cu testamentul lui Burebista, prin care acesta, i-a lăsat în grijă cetatea de la lacul Tașileu pentru fiul său Tesiu. Este remarcabilă tradiția la români legată de “*rebo de no tero*” – “*legile pământului nostru*”. Nu numai “*legile pământului*” au constituit preocuparea lui Burebista, după cum se arată în plăcuța cu numărul 95, acesta a construit, la Sarmigetuză sau în apropiere, un templu al zeilor, astfel încât, își merită pe deplin

numele de “Războinic al Altarului lui Ro”. La altar în limba getă i se spune cel mai des “bisico” astfel încât în limba română avem cuvântul “biserică”, adică locul unde există un altar. Cuvântul “biserică” nu provine din “basilica” care înseamnă un loc în care locuiește un împărat, ceea ce e foarte diferit de existența unui altar.

Deceneu este autorul a celor mai numeroase și mai importante dintre plăcuțele din tezaurul de la Sinaia. Lui Deceneu îi datorăm imaginile cetății Moleo Davei, a palatului de la Genucla și a palatului lui Burebista de la Sarmigetusa. Deceneu a fost aclamat ca zeu și și-a mutat sediul la Sarmigetusa devenită capitala sau “Poarta” Imperiului Getic. În afară de Deceneu, mai figurează drept autori ale unor plăcuțe marii preoți Adaneyse, Mykronyno, Petoso, dar avem și autori colectivi cum ar fi “*adunarea celor o sută de mari bătrâni înțelepți ai pământului getic*”, la care trebuie să-l adăugăm și pe Burebista.

Bibliografie

1. **Romalo D.** *Cronică getă apocrifă pe plăci de plumb?* Rditura Alcor Edimpex, București, 2005.
2. **Pețan A.** *Plăcuțele de plumb de la Sinaia-o sursă excepțională de cunoaștere a istoriei și civilizației dacilor.* Dacia Magazin nr. 13, iunie 2004.
3. **Manolache D.** *Tezaurul dacic de la Sinaia, legendă sau adevăr ocultat?* Editura DACICA, București, 2006.
4. **Ungureanu V.** *Originea antică a numelui Moldovei.* Al-IV-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000. Iași, Chișinău, Bacău, 2009.
5. **Ungureanu V.** *Diegio-urmașul lui Decebal la Sargedava,* Al-IV-lea Simpozion Internațional CUCUTENI- 5000. Iași, Chișinău, Bacău, 2009.
6. **Ungureanu V.** *Moleo Dava sau cetatea geților sciți care a dat numele Moldovei.* Buletinul S.E.T.I.S., Iași, 2009.
7. **Ungureanu V.** *Moleo Dava, cetatea care a dat numele Moldovei.* Al XI-lea Congres Internațional de Dacologie “Malus Dacus” Alba Iulia 2010.
8. **Ungureanu V.** *Sar Mon Gato - numele antic al Moldovei,* Al-V-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000, Chișinău, 2010.
9. **Ungureanu V.** *Zuraseo de la Moleo Dava.* Al-V-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000, Chișinău, 2010.
10. **Ungureanu V.** *Deceneu de la Moleo Dava și Burebista.* Al-VI-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000. Iași, Chișinău, Bacău, 2011.
11. **Ungureanu V.** *Limba și spiritualitatea traco-geto-dacilor,* Dacia Magazin nr. 78-79, iunie-iulie 2012.
12. www.dacia.org; www.dacii.ro.

CALENDARUL DACIC DIN ANSAMBLUL DE SANCTUARE DE LA SARMISEGETUZA REGIA

*Sebastian Vîrtosu, solist Filarmonica Braşov, doctorand
Anişoara Munteanu, profesor gr.II Arte Vizuale, doctorand
Şcoala generală nr. 19, Braşov*

Abstract: *The study of Dacian calendar we started from structures located on the land, i.e., all sanctuaries near Hunedoara, massive Şureanu. We started with the idea that the architecture of such assemblies should be sacred. Therefore, all components, even those not taken - such as plinths, must respect some rules sacred. These rules are manifested by numerical schemes (sacred figures, numeric reports sacred golden section, for example, geometrical reports that " π " - 3.14) or astronomical reports that may lead to the formation of a calendar.*

Based on data contained in the Great Circular Sanctuary have designed a calendar called new Dacian and Year Zero, in which the number of years until today. The data contained in the Great Sanctuary Circular are as follows: 104 in the first outer circle stones, 210 stones (30 cycles of seven stones) in the second circle, which is attached to the first, 84 wooden poles in the third round (poles are placed just to see where plinths in the ground) and 34 wooden poles in the central apse (here pillars are only a guide, not the original building).

În alcătuirea calendarului dacic am pornit de la structurile aflate pe teren, și anume, ansamblul sanctuarelor din munții Orăștiei, masivul Şureanu. Am pornit de la ideea că arhitectura unor astfel de ansambluri trebuie să fie sacră. Prin urmare, toate componentele, chiar și cele ce nu sunt la vedere – cum ar fi plintele, trebuie să respecte niște reguli sacre. Aceste reguli se manifestă prin scheme numerice (cifre sacre, rapoarte numerice sacre, *secțiunea de aur*, de exemplu, rapoarte geometrice ca „ π ”- 3,14) sau rapoarte astronomice ce pot conduce la alcătuirea unui calendar. Pornind de la datele conținute în Marele Sanctuar Circular am conceput un calendar, numit de noi dacic, și un An Zero, de la care numărăm anii până în zilele noastre. Datele conținute în Marele Sanctuar Circular sunt următoarele: 104 pietre în primul cerc exterior, 210 pietre (30 cicluri, a câte șapte pietre) în al doilea cerc, care este lipit de primul, 84 stâlpi de lemn în al treilea cerc (stâlpii sunt așezați doar pentru a se vedea unde sunt plintele în pământ) și 34 stâlpi de lemn în absida centrală (și aici stâlpii au doar rol orientativ, nefiind din construcția originală). Obiecțiile pot fi făcute doar cu privire la numărul de stâlpi din al treilea cerc și la faptul că, fiind doar simple fundații ale unui templu circular, aceste numere, amintite mai sus, nu au nicio valoare religioasă. În privința primei obiecții aducem argumentele a trei cercetători, Ioan Glodariu³, Dan Oltean⁴ și Ovidiu Drimba⁵, care confirmă numărul 84 al plintelor celui de-al treilea cerc. Cât privește a doua obiecție, putem spune doar că arhitectura sacră este completă, nu permite la niciun nivel, oricât de mic și aparent neimportant, ca lucrurile să fie făcute la voia întâmplării. Prin

³ Glodariu, Ioan, *Sarmisegetuza Regia, Capitala Daciei preromane*, Editura Acta Musei Devensis-Deva, 1996, pp. 118-119.

⁴ Oltean, Dan, *Religia dacilor*, Editura Saeculum I. O., București, 2002, pp. 254-257.

⁵ Drimba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 799.

urmare, fundația, care în construcții este cea mai importantă, nu putea fi lăsată la voia hazardului. Detalii despre alcătuirea calendarului dacic se vor afla în cuprinsul lucrării.

În găsirea unui An Zero, de la care să începem numărarea anilor cu ajutorul calendarului dacic, am pornit de la următoarele premise:

1) *Terra avea în trecut o masă mai mică decât în prezent.* Consecința acestei premise va fi precizarea unei gravitații mai mici, iar o gravitație scăzută va face ca ființele de pe Terra să atingă dimensiuni mari și invers, o gravitație mare face ca ființele să aibă dimensiuni mici. A avut Terra ființe de dimensiuni mari de-a lungul erelor geologice? Răspunsul este *Da*, de la plante, insecte, până la reptile.

2) *Urmare a gravitației mici a Terrei, viteza de rotație în jurul axei proprii era mai mică.*

3) *Urmare a vitezei mici de rotație în jurul axei proprii, perioada precesiei era mare, deoarece o viteză mică de rotație în jurul axei proprii se manifestă printr-un balans mare al axei de rotație a Terrei⁶.* O consecință a acestei premise este faptul că, în trecut, perioada precesiei era mare, micșorându-se în viitor. Viteza de rotație în jurul axei proprii poate crește în urma creșterii masei Pământului, prin îndepărtarea Lunii de Pământ, precum și prin apariția unor factori necunoscuți încă (Soarele sau alte corpuri cerești).

4) *Satelitul Terrei, Luna, era mai aproape de Pământ în trecut, decât astăzi.* Consecința îndepărtării Lunii de Pământ este accelerarea vitezei de rotație a Terrei, asemenea unui *yo-yo* care, atunci când se desfășoară sfoara, face să crească viteza de rotație a micului scripete pe care era înfășurată sfoara.

5) *Luna a apărut mai târziu în istoria Terrei, în ciuda ipotezei formării ei din ciocnirea Pământului cu o planetă, în perioada de formare a Pământului.* Lipsa Lunii făcea ca perioada precesiei Terrei să fie mare și instabilă. Apariția Lunii, foarte aproape de Pământ, a început să stabilizeze perioada precesiei Terrei, iar îndepărtarea ei a condus către micșorarea perioadei precesiei. Faptul că Luna a fost aproape de Pământ a generat și niște anomalii geo-magnetice și gravitaționale, adăugând încă o cauză, față de cele deja existente, a formării munților. Unii munți posedă un câmp gravitațional mai mic decât media gravitației Terrei (cum ar fi munții: Bucegi, Gugu, Ceahlău, etc.) precum și unele mări sau zone din oceane ce posedă câmpuri gravitaționale mai mari decât media gravitației terestre (este vorba, desigur, de anomalii de genul *Triunghiul Bermudelor*).

1. Considerații asupra ansamblului de sanctuare de la Sarmisegetuza

I. Elemente generale de calcul

1. Un an dacic conține 52 săptămâni, ceea ce înseamnă 364 zile ($52 \times 7 = 364$) sau 13 luni egale, a câte 28 zile fiecare ($13 \times 28 = 364$)

2. Anul egiptenilor antici conținea 365 zile, fiind împărțit în 12 luni a câte 30 zile fiecare, plus 5 zile adăugate.

3. Anul iulian (stil vechi) are durată de 365,25 zile.

⁶ Ca exemplu în sprijinul premisei noastre vom aduce un *titirez*. Atâta timp cât se va învârti cu viteză mare, balansul axei de rotație va fi mic, în momentul în care viteza *titirezului* va scădea, balansul axei de rotație va fi din ce în ce mai mare.

4. Anul gregorian (stil nou) are durata de 365,2425 zile.
5. Anul tropic, măsurat precis în zilele noastre, are durata de 365,2422 zile.

II. Elemente particulare de calcul desprinse din analiza numerelor și măsurătorilor cuprinse în Marele Sanctuar Circular (MSC) din Sarmisegetuza

1. Cercul exterior (1) conține 104 piese (13x8, 26x4)
2. Cercul lipit de cel exterior (2) conține 210 piese (30 cicluri a câte 7 stâlpi)
3. Cercul interior din lemn (3) conține 84 piese (4 cicluri a câte 21 stâlpi)
4. Absida centrală (templul propriu-zis dacic, închinat Zeului Unic, nevăzut de ochii pământenilor, Zalmoxe) conține 34 piese (21+13 stâlpi).

III. Elemente de calcul desprinse din celelalte sanctuare din Sarmisegetuza

1. Micul Sanctuar Circular conține 114 piese ($6 \times 19 = 114$), unde „19” reprezintă numărul de ani solari din ciclul Meton. Ciclul Meton reprezintă perioada de 19 ani solari, în care anii lunari, din calendarul ebraic, sau 235 luni sinodice, încep anul odată cu anul solar tropic. Luna sinodică conține 29, 5306 zile.

2. Marele Sanctuar Patrulater din calcar conține 4 rânduri de lespezi circulare de calcar, a câte 13 lespezi fiecare ($4 \times 13 = 52$, astfel, 4 anotimpuri egale, a câte 13 săptămâni fiecare, reprezintă anul dacic de 364 zile). 7 lespezi circulare mai înalte, ca niște mese, la mijlocul celor 4 rânduri (reprezintă cele 7 zile ale săptămânii).

3. Soarele de andezit ajuta la stabilirea orei exacte, a meridianului locului, având și rolul de teodolit. Cu el calculau unghiurile și înălțimile răsăriturilor și apusurilor stelelor, Soarelui, Lunii și planetelor, la diverse date din an sau la diverse ore din zi sau noapte.

4. Cele două sanctuare mici, patrulater, de andezit, aflate pe direcția Soarelui de andezit, erau, probabil, dependințe ale preoților. În sanctuarul din stânga, locuiau preoții, iar în cel din dreapta (din care pornește canalul de drenaj ce trece pe lângă Soarele de andezit, ocolește Marele Sanctuar Circular și se varsă la vale) era, probabil, cum am zice în limbaj mănăstiresc, trapeza - locul unde se pregătea și/sau se mânca.

5. Sanctuarul mic, patrulater, de calcar, era spațiul în care locuiau ucenicii, discipolii preoților.

6. Sanctuarul Mare, patrulater, de andezit, aflat pe o terasă, mai sus decât restul sanctuarelor, era locul în care erau primiți pelerinii sau poporul ce venea la sărbători, ori poate că acolo erau primiți preoții din teritoriu, atunci când, din timp în timp, veneau aici pentru a afla ce dată este, ce oră, ce schimbări în calendar erau făcute pentru armonizarea calendarului cu anul tropic, ce sărbători și la ce dată, etc., apoi mergeau în teritoriu și comunicau poporului hotărârile luate de Marii Preoți.

Dacii nu erau străini de calculele efectuate de egipteni și de latini, în ceea ce privește armonizarea calendarului cu anul tropic. Anul egiptean de 365 zile, fiind mai scurt decât anul tropic, ajungea să parcurgă, după 1508 ani, toate zilele anului tropic, avansând cu un an față de succesiunea anilor tropici, astfel că, la 1508 ani egipteni calendaristici, erau doar 1507 ani tropici.

Latinii observă și ei acest lucru, astfel că Iulius Cezar, în anul 46 î. Hr., introduce un nou calendar, calendarul iulian (stil vechi), alcătuit de astronomul Sosigene din Alexandria. Acest calendar iulian a fost valabil în România până în 1924. Dar și acest calendar, cu durata de 365,25 zile, este inexact. Fiind mai lung cu 0,0078

zile decât anul tropic, face ca după 384 de ani să fie în urmă cu trei zile față de anul tropic. Din această cauză a fost înlocuit, în timpul Papei Grigore al XIII-lea, sec. XVI, de către astronomul italian Lilius, cu un nou calendar, calendarul gregorian (stil nou). Acest calendar a intrat în vigoare în România după 1924. Calendarul gregorian, fiind mai lung cu 0,0003 zile decât anul tropic, întârzie față de acesta cu o zi la 3300 ani.

Așadar, dacii au încercat și ei, într-un mod propriu, să găsească o modalitate simplă și practică, din dorința de a armoniza calendarul cu anul tropic. Cum au reușit acest lucru?

Știm, din Marele Sanctuar patrulater de calcar, că Anul dacic avea 364 de zile, 4 anotimpuri egale, a câte 13 săptămâni, și că săptămâna avea șapte zile. În această formă, anul dacic era cel mai inexact dintre calendarele vremii sale, fiind mai scurt cu 1,2422 zile decât anul tropic. La 294 de ani, calendarul dacic parcurgea toate zilele dintr-un an tropic, astfel că 294 ani dacici însemnau 293 ani tropici. Dacii știau asta, deoarece, dacă adunăm numărul 210 (numărul stâlpilor de piatră de pe cercul nr. 2) cu 84 (numărul stâlpilor de lemn din cercul nr. 3), obținem 294, numărul de ani în care anul dacic ajunge cu un an mai mult decât succesiunea anilor tropici.

Astfel, înțelegem de ce cercul exterior (cu 104 pietre) al Marelui Sanctuar Circular numără doi ani, și nu unul sau mai mulți. Să ne amintim de faptul că, în numerologia ebraică, Numele lui Dumnezeu, TETRAGRAMMATON, este format din patru litere: Y (Jod) = numărul 10 (zece), H (He) = numărul 5 (cinci), W (Vau) = numărul 6 (șase), H (He) = numărul 5 (cinci). Adunate, formează numărul 26 (10+5+6+5), apoi, 2+6=8 (*opt* fiind cifra perfecțiunii⁷, a morții și vieții⁸, a judecății⁹, numărul lui Saturn, Cronos, Zamolxe). Așadar, 26x4=104, adică de patru ori, în cele patru puncte cardinale, numele lui Dumnezeu în toată Lumea! Aceasta zice multe despre monoteismul și religia dacilor, despre Zeul Moș, despre Demiurg, Creatorul Lumii.

Legat de calendarul dacic, cităm din cartea lui Vasile Ureche, membru al Uniunii Astronomice Internaționale: „*S-au imaginat calendare solare mai precise decât cel gregorian [...] S-au propus mai multe proiecte de reformare a calendarului gregorian. Un proiect simplu și aparent convenabil propune ca toate cele patru trimestre ale anului să fie egale, având fiecare 13 săptămâni (91 de zile)* (subl. n.). *Prima lună a fiecărui trimestru ar avea 31 de zile iar următoarele două câte 30 de zile. În acest mod fiecare trimestru și fiecare an ar începe în aceeași zi a săptămânii. În anii simpli s-ar adăuga o zi suplimentară (de repaus) între 30 decembrie și 1 ianuarie, iar în anii bisecți două asemenea zile (una între 30 iunie și 1 iulie).*”¹⁰

⁷ Când spunem că ceva se află în parametri *optimi*, înțelegem că totul este în regulă, este perfect echilibrat.

⁸ Când *optăm* pentru ceva, înțelegem o alegere, o schimbare (schimbarea este sinonimă cu transformarea, iar simbolic este asemuită cu moartea). Tăierea împrejur la evrei se realizează în *a opta zi* de la nașterea pruncului băiat.

⁹ Sfinții Părinți ai Bisericii vorbesc despre *veacul al optulea*, ultima eră a lumii, care va veni după Judecata din Urmă. Acest al *optulea veac* este fără de sfârșit și nimic rău nu va intra în el. Evident, în acest context *veac* are sens de eră, epocă, și nu cel de *o sută de ani*, cum înseamnă în limba slavonă. De asemenea, Vechiul Testament amintește cum Dumnezeu spune că *ziua a opta* a săptămânii va fi sfântă (Levitic, 23; 39). *Ziua a opta* fiind duminica sau ziua Domnului. De aceea la creștini, săptămâna începe luni, și nu duminică.

¹⁰ Ureche, Vasile, *UNIVERSUL Astronomie*, vol. I, Editura DACIA, Cluj-Napoca, 1982, cap. 2 „Timpul și măsurarea lui”, p. 60.

Nu știm dacă Vasile Ureche a cercetat calendarul dacic, dar varianta expusă seamănă foarte mult cu propunerea noastră de calendar dacic. Chiar și așa, în calendarul domniei sale e mai ușor de calculat în ce zi a anului pică o dată oarecare, decât în actualul calendar gregorian, în care nu știm bine câte zile au lunile!

În rest, asemănările cu anul dacic, inclusiv cu cele două zile adăugate pentru corecție, sunt uimitoare. Toate acestea fac ca anul dacic să fi fost, nu numai pentru vremea lui, dar chiar și pentru vremea noastră, cel mai simplu și mai precis calendar, cu toată aparenta sa imprecizie și singurul capabil să înlocuiască calendarul gregorian, fără a produce disfuncții în desfășurarea acțiunilor.

Pentru mai multă credibilitate a celor zise până aici, să refacem câteva mici calcule, pornind de la datele pe care le avem conținute în Marele Sanctuar Circular (primul cerc = 104, al doilea cerc = 210, al treilea cerc = 84, absida = 34):

$210 : 84 = 2,5$. Dacă într-un an calendarul dacic e mai scurt cu 1,2422 zile decât Anul tropic, atunci în 2 ani va fi în urmă cu 2,4844 zile. Se vede că eroarea de calcul a dacilor este de 0,0156 zile ($2,5 - 2,4844 = 0,0156$), adică 22 min, 27 sec., 84 sutimi de secunde, față de calculele moderne.

$210:104 = 2,0192308$. Reprezintă numărul de zile adăugate în primul an bisect (al 3-lea an din ciclul de 4 ani).

$104:34 = 3,0588235$. Reprezintă numărul de zile adăugate în al 2-lea an bisect (al 4-lea an și ultimul din ciclul de 4 ani), în care, cum am mai spus, primii doi ani sunt simpli.

Desigur, s-ar putea obiecta că nu știm exact care era numărul de stâlpi de lemn din cercul numărul 3 al Marelui Sanctuar Circular din Sarmisegetuza. Noi ne-am bazat calculele pe cercetările lui Ioan Glodariu și coautorii lui¹¹, precum și pe cercetările lui Dan Oltean¹². Concluziile acestor cercetători sunt suficiente, clare și aduc argumente arheologice și științifice pentru susținerea celor afirmate.

Am observat că, în afara funcției calendaristice, Marele Sanctuar Circular are și alte funcții.

I. Una dintre aceste funcții este calcularea Anului Lumii dacic. Cum dovedim?

Astfel:

- o rotație completă a cercului 1 exterior din piatră (104 piese) reprezintă 2 ani.
- o rotație completă a cercului 1 exterior din piatră (104 piese) - 2 ani - este numărată de fiecare din cei 7 stâlpi (6+1) ai fiecărui ciclu (din cele 30 totale), ai cercului numărul 2 din stâlpi de piatră. Aceasta înseamnă că cercul numărul 2 (210 piese - 30 cicluri a câte 7 piese) execută o rotație completă la fiecare 420 ani.

- o rotație completă de 420 ani a cercului numărul 2 din stâlpi de piatră (210 piese) este numărată de fiecare din cei 84 de stâlpi de lemn ai cercului numărul 3. Aceasta înseamnă că cercul numărul 3 din lemn (84 piese) execută o rotație completă în 35.280 ani. Acesta este Anul Lumii dacic. Cercul de 84 de stâlpi de lemn este împărțit în patru, fiecare având 21 de stâlpi. Această împărțire ne arată anotimpuri

¹¹ Glodariu, Ioan, *Sarmisegetuza Regia, Capitala Daciei preromane*, Editura Acta Musei Devensis-Deva, 1996, pp. 118-119.

¹² Oltean, Dan, *Religia dacilor*, Editura Saeculum I. O., București, 2002, pp. 254-257.

egale ale Anului Lumii, cu două *echinocții* și două *solstiții*. Anotimpurile Lumii se schimbă o dată la 8820 de ani.

Absida nu este perfect orientată pe direcția răsăritului Soarelui la solstițiul de iarnă din 22 decembrie. Eroarea e prea mare¹³ ca să poată fi pusă pe seama neștiinței dacilor (erorile de amplasare a sanctualelor nu depășesc 5 grade și chiar și aceste 5 grade s-ar putea explica ca o medie a înclinației eclipticii. La punctul maxim ar fi 35 grade 23'47'', iar la punctul minim 23 grade 25'57''. Înclinația medie ar fi de 29 grade 25'47''. Este posibil ca dacii să fi calculat această medie, ceea ce ar rezulta diferența de 5 grade în amplasarea sanctualelor. Anticii știau aceste lucruri, așa că nu avem motive să credem că dacii nu știau).

Spre deosebire de Dan Oltean, noi am ajuns la o altă concluzie. Abaterea de 15 grade (deși măsurătorile noastre pe teren au dat o abatere de doar 6 grade) este făcută cu bună știință, în sensul că ne arată foarte precis că anul dacic începe la 22 decembrie, la solstițiul de iarnă, dar neamplasarea precisă a absidei centrale pe direcția răsăritului Soarelui la solstițiul de iarnă, ne arată nu o eroare de proiectare sau de construcție sau de măsurare, ci este o mărturie de credință zalmoxiană, că dacii nu se închinau soarelui (creației), ci se închinau Creatorului, unui zeu precum soarele, dar fără a fi confundat cu acesta. Zeul dacilor nu era reprezentat prin statui sau chipuri, ci era simbolizat prin soare. Cum soarele este unul, așa și zeul lor este unul; soarele dă căldură, lumină, viață și fără el nimic nu ar putea supraviețui, așa și fără lumina și căldura iubirii oferite de zeu lor, lumea ar dispărea.

Dacă geto-dacii ar fi fost politeiști, având aceiași zei ca grecii și romanii, atunci ar fi o enigmă (dacă nu o blasfemie) de ce latini, după cucerirea Daciei, au dispus distrugerea sanctualelor din ansamblul de sanctuare de la Sarmisegetuza Regia. Templele închinatelor zeilor, cărora latinii oricum li se închinau, ar fi fost inutil de dăruit, întrucât cuceritorii le puteau folosi mai departe. Alta era situația dacă era un Zeu (sau mai mulți) complet diferit de Panteonul greco-latin. Același lucru s-a întâmplat și în Iudeea, unde Templul din Ierusalim, închinat Zeului Unic, a fost distrus complet. În Grecia, cucerită și ea de latini, niciun templu nu a fost distrus, aceasta pentru că aveau aceiași zei, cu aceleași funcțiuni, ca și romanii.

II. O a doua funcție a Marelui Sanctuar Circular ar fi cea profetică, în sensul că numerele conținute în stâlpi, pietre, combinate între ele în diverse variante, dau diferite alte numere. Credem că aceste numere sunt ani fatidici pentru istoria dacilor și a românilor. Singura problemă este că nu am găsit un an de referință sigur pentru a putea calcula anii ulteriori. Noi am găsit mai mulți ani de referință, dar nu putem ști care dintre ei ar fi cel adevărat. Poate niciunul, poate alt an pe care nu-l bănuim. O cercetare pluridisciplinară ar rezolva această problemă.

Noi propunem posibili ani de referință:

- cca. 84-82 î.Hr., când Burebista întemeiază puternicul regat geto-dac;
- cca. 44 î.Hr., când Burebista este asasinat;
- nașterea lui Hristos, *Soarele Dreptății*, cum este numit în Vechiul Testament (Maleahi, 3; 20) și în imnologia creștin-ortodoxă, sau *Zeul de aur* (hris = *aur* în limba

¹³ „15 grade” după Dan Oltean, *Religia dacilor*, Editura Saeculum I. O., București, 2002, pp. 260-261.

greacă și tos-teos = *zeu, Dumnezeu*). Soarele este asemănat cu aurul și invers, după cum Luna este asemănată cu argintul, și invers;

- cca. 88 d.Hr., când vine Decebal la putere;
- nașterea lui Zalmoxe, dar nu se știe când;
- alt moment astronomic, istoric sau de altă natură, momentan imposibil de

determinat.

Metodologia calculării:

Am folosit următoarele numere din Marele Sanctuar Circular:

104 (cercul exterior din piatră numărul 1)

210 (cercul din piatră numărul 2)

84 (cercul numărul 3 din lemn)

34 (absida centrală)

Am folosit diverse combinații de două, trei sau mai multe numere.

III. O a treia funcție a Marelui Sanctuar Circular ar putea fi de planetariu (deși datele nu sunt exacte, sunt foarte apropiate de cele moderne).

1. Soarele este Absida Centrală (34 piese, 21+13 stâlpi, respectă seria lui Fibonacci a numărului de aur. De exemplu: 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, etc.). Acesta este, după noi, și templul sau sanctuarul propriu-zis închinat divinității supreme, Zalmoxe. Este asemănător Sfântei Sfințelor din templul iudaic (unde doar Marele Preot intra acolo și doar odată pe an). Acest număr 34 se divide doar cu 1, 2, 17 și 34. Ar putea semnifica: la un an înveți să mergi, la doi ani înțarcarea copilului de către mamă, la 17 ani intrarea în maturitate, iar la 34 ani maturitatea deplină sau dreptul de a intra în absidă doar a preoților sau ucenicilor care au minimum 34 de ani. Ar putea avea desigur și o explicație spirituală, ar putea fi niște trepte de inițiere religioasă. După un an ești ucenic, după doi ani ești lăsat să aplici ce ai învățat, după 17 ani devii preot zalmoxian, cu dreptul de a învăța și pe alții, după 34 de ani poți deveni Mare Preot sau/și Rege.

Dar am putea considera și cele două numere 21 și 13 ca importante, ba chiar mai importante decât cele de dinainte, pentru că absida centrală este formată clar din două grupe distincte de stâlpi de lemn. O grupă conține 13 stâlpi, iar cealaltă conține 21 de stâlpi. Ce ar putea semnifica? La 13 ani băieții încep să învețe arta războiului, fetele se pregătesc pentru viața ce le așteaptă, iar la 21 de ani se termină perioada de învățare și devin stăpâni pe propria soartă, gata să ia viața în piept!

2. Mercur este cercul numărul 3, din stâlpi de lemn, în numărul de 84 de piese. Azi se știe că perioada de revoluție a lui Mercur în jurul Soarelui este 88 de zile.

3. Venus este cercul numărul 2, din stâlpi de piatră, în numărul de 210 piese. Venus are mișcarea de revoluție de 225 zile.

4. Terra este cercul numărul 1 exterior, din piatră (104 piese). Perioada de revoluție este de 365,2563604 zile (anul sideral), anul tropic 365,2422 zile.

IV. O a patra funcție ar fi aceea de a arăta zilele importante de peste an, legate de religie, de agricultură, de păstorit sau de orice altceva. Sărbătorile aveau ca punct de referință începutul anului dacic la 22 decembrie (Undrea) și în funcție de această dată se numărau 104 zile, 210, 84, 34 sau combinații ale acestora, de asemenea, cele patru momente importante ale anului, *solstițiile și echinocțiile*.

Acestea ar fi numerele după care am putea socoti sărbătorile:

104, 210, 84, 34, apoi 21, 42, 13, 8, 52, 26, 7, 17, 2 sau combinații din primele patru numere (104, 210, 84, 34) 364, 348, 328, 314, 294, 244, 222, 188, 138, 118.

V. *O a cincea funcție ar fi cea geometric-matematică.* Putem observa că trei rotații complete ale cercului numărul 2 de pietre fac 90 de cicluri a câte 7 zile și marchează 90 de pietre-săptămâni de pe cercul numărul 1 (ce are 104 pietre în total), restul până la 104 fiind 14 pietre-săptămâni rămase. Așadar, *trei rotații și restul 14 ne dau constanta „ π ” – 3,14.* Putem obține această *constantă „ π ”* și altfel: o rotație completă a primului cerc de piatră (104 pietre) înseamnă trei rotații complete ale cercului numărul 2 (adică 90 de cicluri a câte 7 zile) plus încă 14 cicluri. Avem iarăși 3,14, *constantă „ π ”*.

De asemenea, cercetările noastre au condus la observația că cercul numărul 2 va reporni din același loc de plecare cu cercul 1, după efectuarea a 52 de rotații complete (o rotație are 30 de săptămâni) adică după fix 1560 de săptămâni sau 30 de ani. Nu știm ce semnifică această perioadă de 30 de ani, posibil să fie o perioadă similară unui an (cele 52 de rotații sunt identice celor 52 de săptămâni dintr-un an) ce simboliza ori trecerea unei generații, ori maturitatea deplină a unui bărbat. Îl putem numi Micul An dacic al Lumii, spre deosebire de Marele An dacic al Lumii, care era de 35.280 ani¹⁴.

Credem că Marele Sanctuar Circular ar mai putea conține diverse raporturi și expresii matematice pe care însă nu le putem găsi încă. Cu siguranță însă, trebuie să fie. Construcția prin ea însăși conține toată știința dacilor din acea perioadă. Ei știau că latinii îi vor distruge, călugării zalmoxieni prorociseră aceasta, astfel că au vrut să lase în urmă Testamentul civilizației lor, cu toate cunoștințele lor. Rămâne ca o cercetare pluridisciplinară să aducă lumină în toate aspectele discutate până acum.

2. Anul zero - calcule finale

Așa după cum am aflat, Marele An dacic al Lumii avea valoarea de 35.280 ani. Multă vreme am căutat să înțelegem ce vrea să însemne acest număr. Încercarea de a-l lega de perioada precesiei Pământului se lovea de un impediment capital. Aceasta are aproximativ 26.000 de ani, valoare pe care sumerienii și babilonienii o cunoșteau foarte bine! Prin urmare, am conchis, la început, că 35.280 ani reprezintă un ciclu, denumit de noi Marele An dacic al Lumii. Singurul neajuns care încă mai stăruia era lipsa unui *T 0* (zero), de la care să putem măsura începutul acestui Mare An dacic al Lumii. Atunci, ne-am gândit la posibilitatea ca perioada precesiei să fi variat în timp (lucru neacceptat de știința oficială, care consideră că precesia nu a variat în timp). Noi, ca amatori, nu aveam niciun motiv să credem că ar trebui să fie mereu aceeași în decursul erelor geologice. Pământul crește în masă, datorită prafului cosmic și al meteoriților, cu câteva sute de mii de tone anual, însă în trecutul îndepărtat este posibil ca adăuga de masă să fi fost mult mai mare decât astăzi, întrucât planetele fiind în formare la acea

¹⁴ Acest Mare An dacic al Lumii era, în realitate, perioada precesiei Pământului pentru anul 58.331 î. Hr. La începutul cercetării noastre nu știam semnificația numărului 35.280, denumindu-l Marele An dacic al Lumii; ulterior, ideea că perioada precesiei Pământului nu poate fi, obligatoriu, mereu constantă, ne-a adus în situația de a considera că este posibil ca ea să varieze în decursul erelor istorice.

vreme, exista multă materie în sistemul solar, ce nu intrase încă în componența planetelor, acestea fiind încă mici, neavând dimensiunile din prezent. Creșterea masei stabilizează rotația în jurul propriei axe, rezultatul fiind micșorarea perioadei precesiei în timp și scurtarea ciclului zi-noapte. De exemplu, Jupiter se mișcă în jurul axei proprii în cca 9 ore, Saturn în cca 10,5 ore, Neptun în 17,24 ore și Uranus în 16,1 ore. Cu cât o planetă are o masă mai mare, cu atât se mișcă mai repede în jurul propriei axe.

Care este explicația precesiei Pământului?

Influența Lunii, care perturbă interacțiunea Soarelui cu Pământul, produce acest balans al axei Pământului, asemănător balansului unui titirez. Acest balans este mare când viteza de rotație este mică, și invers. Masa crescătoare a Pământului mărește viteza de rotație în jurul axei proprii, stabilizând-o și micșorându-i în același timp perioada precesiei. Aceste variații în timp ale precesiei generale fac ca Polul Nord Ceres să descrie *o curbă care nu se închide niciodată, un fel de spirală*¹⁵. Această curbă care nu se închide era mai mare în trecut și se micșorează pe măsură ce se apropie de vremea noastră, micșorându-se și în viitor¹⁶. Fără Lună, Pământul ar avea ziua de câteva ore. Prezența Lunii stabilizează rotația Pământului, însă, lucru curios, Luna se îndepărtează de Terra cu cca 3,75 cm pe an, efectul fiind creșterea vitezei de rotație a Pământului, scăderea duratei zilei și scurtarea perioadei precesiei. Creșterea masei Pământului, prin adăugarea prafului stelar și a meteoriților, este notabilă și ar trebui să ne gândim la faptul că istoricii consideră că într-o mie de ani se depune un strat de cca un metru. Astfel, datările arheologice se fac, în principal, după adâncimea la care se află îngropat un sit sau un artefact. Dacă vom calcula un metru grosime înmulțit cu suprafața întregă a Terrei, ne va da masa de praf adăugată în o mie de ani. Creșterea vitezei de rotație a Pământului, ca urmare a îndepărtării Lunii, este similară celui dispozitiv *yo-yo* care constă dintr-un fir de ață înfășurată pe un scripete. Când tragem de ață și lăsăm să cadă scripetele, gravitația va învârti scripetele din ce în ce mai repede. Atât de repede că scripetele va urca singur înapoi, înfășurând ața pe el. La fel se întâmplă și cu Luna. Plecând de lângă Terra, o va face pe aceasta să se rotească mai repede, precum scripetele *yo-yo*-ului.

Pentru calcularea precesiei în diferite epoci ale Pământului, se folosește *formula* lui S. Newcomb, astronom și matematician american de la începutul sec. XX. Cei ce doresc amănunțele matematice ale acestei formule pot vizita următoarea adresă de pe internet¹⁷.

Conform calculelor, avem următoarele date înscrise în tabelul¹⁸ 1. Se poate observa că perioada precesiei Pământului scade mereu și nu cu o valoare constantă. Atunci ne-am gândit că acel An dacic al Lumii nu este un ciclu, ci o *dată stelară* (ca sa parafrăzăm un cunoscut serial SF), o dată de referință, un *an zero*! Și care ar fi acel *an zero*, singurul în care perioada precesiei Pământului ar avea valoarea de fix 35.280 ani

¹⁵ Ureche, Vasile, *Universul- Astronomie*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982, pp. 103-114.

¹⁶ *Ibidem*, p. 106.

¹⁷ 1 1/2/03, **Understanding Precession of the Equinox: Evidence our Sun may be part of a long cycle binary system** by Walter Cruttenden and Vince Dayes. **Presented By:** Binary Research Institute (www.binaryresearchinstitute.org/bri/research/calculations/preedata.shtml), 3 decembrie 2010.

¹⁸ *Ibidem*.

Tabelul 1.

În trecut	Perioada precesiei	În viitor	Perioada precesiei
100.000 î.Hr.	46.193 ani	10.000 d.Hr.	24.697 ani
90.000 î.Hr.	43.574 ani	20.000 d.Hr.	23.694 ani
80.000 î.Hr.	40.955 ani	100.000 d.Hr.	17.887 ani
70.000 î.Hr.	38.336 ani	1.000.000 d.Hr.	4.760 ani
60.000 î.Hr.	35.717 ani		
50.000 î.Hr.	33.098 ani		
10.000 î.Hr.	26.980 ani		
150 î.Hr.	26.023 ani		

(dupa cca 10 luni, perioada ar scădea cu un an și ceva, așadar nu ar mai avea fix 35.280, ci 35.279 ani)?

Observăm că 35.280 ani se află, corespunzător, între anii 50.000 și 60.000 î.Hr., și că la 10.000 de ani perioada scade cu 2.619 ani, până în anul 10.000 î. Hr., când rata scăderii perioadei precesiei se schimbă.

Bibliografie

1. **Avram M., Brâncuș Gr., Bulgăr Gh., Ciompec G., Diaconescu I., Hristea T., Bogza-Irimie R., Șuteu F.** *Sinteze de limba română*, ediția a II-a, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.
2. **Balmuș E., Georgescu-Fuerea A., Kahane Z., Borănescu C.** *Dicționar Român-Francez*, Editura Științifică, București, 1967.
3. **Bantaș A.** *Dicționar de buzunar englez-român, român-englez*, Editura Științifică, București, 1973.
4. *** *Biblia*, Editura Societatea Biblică Interconfesională, 1988, ediție apărută cu binecuvântarea Patriarhului Teotist al Bisericii Ortodoxe Române și cu aprobarea Sfântului Sinod, printed by United Bible Societies UBS-EPF, 1992 – 55M.
5. **Ceram C. W.**, *Secretul hitiților - Descoperirea unui imperiu antic*, traducerea Andreea Boldura, Editura Aquila '93, Oradea, 2004.
6. **Charroux R.** *Cartea trecutului misterios*, traducerea Emil Coltofeanu, Editura Elit, Ploiești, 2000.
7. **Desunșianu N.** *Dacia Preistorică*, prefață Dr. C. I. Istrati, Editura Arhetip, București, 2002, reproducere în facsimil, Institutul de Arte Grafice, București 1913.
8. *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975.
9. **Drimba O.** *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.
10. **Eliade M.** *Sacrul și profanul*, traducerea Brândușa Prelipceanu, Editura Humanitas, București, 1995.
11. **Eliade M.** *Istoria credințelor și ideilor religioase*, traducere și postfață Cezar Baltag, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.

12. **Greimas J. A.** *Dictionnaire de l' ancien francais: le Moyen Age*, Editura LAROUSSE, 1992.
13. **Glodariu I., Iaroslavschi E., Rusu-Pescaru A., Stănescu Fl.** *Sarmizegetusa Regia Capitala Daciei preromane*, Editura Acta Musei Devensis, Deva, 1996.
14. **Guțu G.** *Dicționar Latin-Român*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
15. **Hașdeu B. Petriceicu.** *Pierit-au dacii?*, Ediție îngrijită de Grigore Brâncuș, Editura Dacica, București, 2009.
16. **Iordan R.** *Dicționar român-german*, Editura Corint, București, 2006.
17. **Kernbach V.** *Dicționar de mitologie generală*, Editura Albatros, București, 2004.
18. **Kernbach V.** *Miturile esențiale*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996.
19. **Oltean D.** *Religia dacilor*, Editura Saeculum I. O., București, 2002.
20. **Vulcănescu R.** *Mitologie română*, Editura Academiei Române, București, 1987.
21. **Crudden W., Dayes V.** 11/2/03, *Understanding Precession of the Equinox: Evidence our Sun may be part of a long cycle binary system. Presented By: Binary Research Institute* (www.binaryresearchinstitute.org/bri/research/calculations/precdata.shtml), 3 decembrie 2010.

SPAȚIUL CARPATO-DANUBIANO-PONTIC, SPAȚIUL LIMBII PROTOINDO-EUROPENE - CONTINUITATE MULTIMILENARĂ

Sebastian Vîrtosu, solist Filarmonica Brașov, doctorand
Anișoara Munteanu – profesor gr.II Arte Vizuale,
Școala generală nr. 19, Brașov, doctorand

Abstract: *The proposed model is based on the following new sentence: existence in the past of a single primordial Protoindo-European language from which derived all Indo-European languages existing today; the unique Protoindo-European language originated in the Carpathian-Danubian-Pontic; Carpatho-Danubian-Pontic population spoke the language Protoindo-European millennia BC, Daco-Romanian language as her successor, as the other Indo-European languages today; uninterrupted continuity of living of the population and the language spoken in the Carpathian-Danubian-Pontic, from ancient times until today; formed exclusively white race in Europe, in the Carpathian-Danubian-Pontic, during the last glaciation (Wurm) ago roughly 60,000 -70,000 years; absence of genetic or linguistic kinship between people Danubiano-Carpathian-Pontic (Geto-Dacian ancestors-Vlach-Romanians) and Asian Indians (Gypsy ancestors).*

The similarity between Sanskrit (SAN = Holy, SCRITĂ = written) and Romanian descent does not proves the Indian-Asian origin of the white race, but shows that in Asia have reached many thousands of years ago, members of the white race, who founded religions, states, dynasties, caste. These whites were appointed by the local population Indian as Brahman. Based on these thesis, our model predicts the following: the existence of a homogeneous languages spoken throughout the Carpathian-Danubian-Pontic area, speaking the language due to several millennia, and can thus blend; the existence of vestiges of Protoindo-European single primary language in Indo-European languages existing today; genetic homogeneity of the population lived in the Carpathian-Danubian area pontic, due to the many millennia of living in the same space; lack of a Caucasian population originating in Asia today, as a starting point past a massive migration to Europe. Not empty completely original migration of the population, leaving a vacuum; the existence of a small-scale migrations of white race from Europe to Asia.

Creierul uman are două emisfere, cea stângă, responsabilă de gândirea rațională, științifică, și cea dreaptă, responsabilă de gândirea intuitivă, mistică. Ce înseamnă acest lucru? După părerea noastră, aceasta înseamnă că trebuie să avem în vedere un echilibru între aceste două direcții, astfel încât să nu neglijăm misterul, mitul, exacerband latura pur științifică, rațională. La fel de adevărat este că și reciproca este valabilă, să nu devenim prea înclinați către irațional, intuiție, în dauna rațiunii și științei. În tot ceea ce facem trebuie să fim deplin echilibrați, precum creierul nostru care are ambele emisfere, și nu doar una din ele. Arthur C. Clark spunea că pentru a rămâne perenă, o poveste trebuie să aibă valoare de mit, trebuie să aibă mister și simboluri¹⁹. Ei bine, religiile vor supraviețui peren în conștiința oamenilor, în ciuda științei care încearcă, prin rațiune, să le demonteze, tocmai pentru că emisfera dreaptă își cere necentenit drepturile ei, drepturi de la care oamenii nu se pot sustrage,

¹⁹ Filmul *Odissea spațială- 2001*, al cărui scenarist a fost Arthur C. Clark, respectă această idee, de aceea acest film rămâne actual și în zilele noastre, deși a fost realizat în 1968.

conștient sau inconștient. Știința nu trebuie dezavuată și anulată, din contra, trebuie să luptăm pentru afirmarea ei în mod plener. Însă trebuie să fim precauți să nu o idolatrizăm.

Revenind la tema noastră, susținem teza unei continuități neîntrerupte a unei populații carpato-danubiene, cu multe milenii înainte de Hristos, până în zilele noastre. Aceasta înseamnă că modelul nostru prezice, ca o consecință a tezei afirmate, că limba acestei populații va fi omogenă pe întregul areal, omogenitatea provenind din faptul că acea limbă va fi fost vorbită mii de ani neîntrerupt în acel spațiu. Nu înseamnă că limba aceasta nu va suferi schimbări și alterări în timp, fiind o limbă vie, însă aceste schimbări nu vor altera ființa intimă a limbii. Susținând această teză a continuității neîntrerupte, ne opunem, în același timp, unor teze consacrate, din care cea mai importantă este aceea a romanizării populației din Dacia, în urma cuceririi ei de către legiunile romane, conduse de împăratul Traian. Modelul propus de această teză se lovește de un impediment serios, pe care trebuie să-l explice satisfăcător, și anume, omogenitatea limbii române pe tot arealul geografic al Daciei, în condițiile în care lipsa unui stat timp de peste o mie de ani a lăsat populația sub influențele a numeroase popoare migratoare, fiecare cu limba sa. Acest lucru ar fi trebuit să conducă la formarea unor limbi și dialecte diferite în arealul carpato-danubian, întrucât romanizarea, petrecută într-un timp prea scurt (165 de ani) și cu ocuparea doar a unei treimi din Dacia, de către armatele romane, nu ar fi putut opune o limbă gata formată, puternică, stabilă, în fața limbilor diferite ale popoarelor migratoare, în final cedând și amestecându-se cu acestea din urmă, în proporții diferite, după regiunea geografică.

Acest eseu nu dorește să reliefeze asemănările sau înrudirile unor limbi între ele, s-au făcut tratate serioase pe această temă, ci mai degrabă încearcă să demonstreze că așa-numitele împrumuturi lexicale nu sunt în totalitate împrumuturi dintr-o limbă sau alta, cât, mai curând, într-un procentaj serios, vestigii ale unei limbi unice primordiale protoindo-europene. Ne-am propus să facem o arheologie lingvist-etimologică, săpând în adâncul cuvintelor, căutând fondul comun protoindo-european. Nu este vorba de o etimologie a cuvintelor, în sensul aflării originii unui cuvânt într-o limbă sau alta, ci de găsirea acelui fond comun unic primordial. Nu știm dacă este prima limbă apărută în istorie, însă este limba mamă din care au pornit toate limbile indo-europene. Ca exemplu, vom folosi cuvântul ALB, care citit de la dreapta formează rădăcina BLA²⁰, ce se regăsește, cu sensul de *alb*, în slavonă (BAL, BEL), în franceză (BLANC, BLOND), în italiană (BIANCO), în limba română veche țărănească (BĂLAN, BĂLAI). Dacă putem susține pentru limba română un împrumut slavonesc pentru BĂLAN, BĂLAI, pentru BLANC și BIANCO din franceză și italiană nu mai putem avea aceeași explicație, întrucât știm că slavii nu au ajuns în contact masiv cu francezii și italienii. Totuși, avem nevoie de o explicație pentru aceste asemănări. Cum migrația slavilor nu poate fi adusă ca argument, rămâne doar explicația că rădăcina ALB-BLA provine dintr-un fond lingvistic comun atât românilor, cât și slavilor, francezilor,

²⁰ Populațiile străvechi obișnuiau să scrie în bustrofedon, adică un rând îl scriau de la stânga, următorul rând de la dreapta. În timp, se uita care rând începea de la dreapta și care de la stânga astfel că ALB, de exemplu, se putea citi când BLA, când ALB, după cum pornea citirea. Un alt cuvânt este DALB care se citea de la dreapta BLAD sau VLAD dacă schimbăm „b”-ul cu „v”, ca în exemplul BABILON-VAVILON.

italienilor. Acest fond comun este ceea ce noi am numit limba unică primordială protoindo-euro-peană. Noi credem și afirmăm că locul apariției acestei limbi primordiale este spațiul carpato-danubiano-pontic.

În cadrul acestei lucrări, vom folosi termenul încetățenit „*indo-european*” pentru a numi populațiile ariene, însă sintagma „*indo-european*” nu are o bază științifică, întrucât nu s-a dovedit științific o migrație din Asia a rasei albe. Orice migrație lasă în urmă populația originară, nu migrează toată populația *in corpore*. Ar fi primul caz din istorie să se întâmple așa ceva²¹. Ca exemplu, Imperiul Roman a avut coloniști peste tot în Europa, Asia și Africa, însă peninsula italică nu s-a golit definitiv de populația originară. La fel este și în cazul Marii Britanii, Spaniei, Portugaliei, Olandei, Franței, care, deși au avut colonii în toată lumea, nu s-au golit complet de populațiile originare ale acelor țări, în urma colonizării lumii întregi. Prin urmare, dacă rasa albă a migrat din Asia, unde este zona originară plină cu albi din Asia, care să existe și în prezent²²? Această lipsă, în zilele noastre, a unei populații originare albe în continentul asiatic înseamnă, pentru noi, doar un singur lucru, și anume, că (doar) Europa este leagănul rasei albe. Putem observa că cele două Americi sunt leagănul rasei roșii, Africa și Australia, leagănul rasei negre, Orientul Mijlociu, leagănul rasei semite și al populațiilor din India, Pakistan, Irak, iar Asia, leagănul rasei galbene. De ce Europa nu ar fi leagănul rasei albe? Dacă nu a fost o migrație a rasei albe din Asia în Europa, poate că în sens invers, adică din Europa în Asia, a fost? Arheologii chinezi au descoperit în deșertul Gobi câteva zeci de mumii de rasă albă, cu vârste cuprinse între 2000 și 4000 de ani. Așadar, cine vizita Asia acum patru milenii?

Locul nașterii rasei albe este, cum am văzut, în Europa. Dar unde anume? Știm că ultima glaciațiune, Wurm, cca 75.000 - 12.000 î. Hr., s-a încheiat în urmă cu cca 12.000 de ani și că stratul gros de gheață și zăpadă ajungea până la paralela 45, prin urmare, oamenii și animalele puteau trăi mai jos de această paralelă. În România se putea trăi de la Ploiești spre Dunăre. Pentru a trăi, oamenii au nevoie și de alte elemente, cum ar fi: o apă curgătoare, o câmpie pentru a putea crește animale și a clădi case și sate, rezerve de sare pentru sănătatea oamenilor și animalelor, păduri etc. Care zonă din Europa avea toate aceste elemente la îndemână? Poate că unele din elemente se mai aflau și în alte părți ale Europei, dar toate la un loc nu se găseau decât într-un singur loc, și anume, în zona carpato-danubiano-pontică. Doar acolo puteau afla oamenii un CĂUȘ, unde să poată rezista vremurilor aspre. Dunărea, râurile, lacurile, pădurile, munții, câmpiile și sarea erau la îndemână, ușurând transportul, munca și viața. În general, marile civilizații au apărut lângă fluvii importante, Egiptul lângă Nil, hindușii lângă Gange, strămoșii noștri lângă Dunăre.

Demersul nostru nu se vrea un patriotism sec și enclavizant, ci dorim să ne regăsim în Marea Orchestră europeană, cu demnitate și cu încredere în valorile noastre.

²¹ Dacă populația albă originară din Asia a fost distrusă complet de o altă populație din Asia sau din Orientul Mijlociu, acest lucru ar fi sinonim cu un holocaust de o gravitate ieșită din comun, ar fi primul holocaust complet din istorie. Noi credem mai degrabă că rasa albă nu a fost originară din Asia, prin urmare, lipsa ei la ora actuală din peisajul asiatic poate fi pus doar pe faptul că nu a pornit de acolo, ci își are nașterea în Europa și doar ocazional a migrat în Asia, lăsându-și mumiile acolo, în deșertul Gobi.

²² Populația rusă existentă azi în Asia iese din calcul. Ea a ajuns acolo plecată din zona Volga-Urali, printr-o migrație dinspre Europa spre Asia, și nu invers (Volga – Munții Urali reprezintă granița estică a continentului european).

Nu poți fi universal fără a fi fost mai înainte național. Dacă până acum țărănimea a fost păstrătoarea valorilor și tradițiilor neamului nostru, a venit vremea intelectualității să dea înapoi ce a primit și să ajute la renașterea țaranului român, încheind un ciclu complet de renaștere a poporului român. Lucrarea noastră nu este un dicționar complet, ea nu poate acoperi toate cuvintele din lexicul limbilor analizate, însă cititorul, folosind algoritmul propus de noi, poate găsi mai departe, singur, alte etimologii, alte cuvinte, probând și experimentând metoda noastră, conform proverbului chinez, care spune să învățăm omul flămând să pescuiască și nu să-i dăm peștii gata prinși.

Modelul propus de noi se bazează pe următoarele teze:

- existența în trecut a unei limbi unice primordiale protoindo-europene, din care au derivat toate limbile indo-europene existente azi;
- această limbă unică protoindo-europeană a luat naștere în spațiul carpato-danubiano-pontic;
- populația carpato-danubiano-pontică a vorbit această limbă protoindo-europeană multe milenii înainte de Hristos, limba daco-română fiind urmașa ei, ca și celelate limbi indo-europene de astăzi;
- continuitatea neîntreruptă de viețuire a populației și a limbii vorbite în spațiul carpato-danubiano-pontic, din cele mai vechi timpuri, până în zilele noastre;
- rasa albă s-a format exclusiv în Europa, în zona carpato-danubiano-pontică, în perioada ultimei glaciațiuni (Wurm), în urmă cu cca 60.000 -70.000 de ani;
- inexistența unei înrudiri genetice sau lingvistice între populația carpato-danubiano-pontică (strămoșii geto-daco-vlaho-românilor) și indienii asiatici (strămoșii țiganilor). Asemănarea dintre limba sanscrită (SAN-SCRITĂ = *sfânta scrisă*) și limba română nu dovedește descendența indian-asiatică a rasei albe, ci ne arată că în Asia au ajuns, acum multe mii de ani, membri ai rasei albe, ce au întemeiat religii, state, dinastii, caste. Acești albi erau numiți, de populația autohtonă indiană, BRAHMANI. Termenul BRAHMAN este o formă coruptă a etnonimului „ra(h)man”, ce înseamnă *oamenii soarelui (blonzi, albi)* sau *oamenii regi (mândri, nobili)*; rădăcina RA citită de la dreapta este AR, rădăcină ce a intrat în denumirea populației de rasă albă, și anume, *ariană*. Termenul ARIAN însemna *om mândru, nobil, drept*. Etnonimul „aromân” înseamnă, *așadar, om nobil, mândru, drept*.

Bazându-se pe aceste teze, modelul nostru prezice următoarele:

- existența unei limbi omogene vorbite în tot arealul carpato-danubiano-pontic, urmare a vorbirii acestei limbi multe milenii, putându-se astfel omogeniza;
- existența unor vestigii ale limbii unice protoindo-europene primordiale, în limbile indo-europene existente azi;
- omogenitatea genetică a populației trăitoare în arealul carpato-danubiano-pontic, urmare a multelor milenii de viețuire în același spațiu;
- inexistența unei populații originare de rasă albă în Asia, în zilele noastre, ca punct de plecare în trecut a unei migrații masive către Europa. Migrațiile nu golesc complet zona originară de populație, lăsând un vid;
- existența unei migrații de mică amploare a rasei albe dinspre Europa către Asia.

Există suficiente informații că pe aceste meleaguri carpto-danubiano-pontice a ființat și s-a format o civilizație străveche (pelasgică, după N. Densușianu), civilizație ce nu cunoștea metalele²³. Putem adăuga că această civilizație nu a apărut din senin, ci a fost rodul creației unor ființe spirituale extrem de avansate de tip umanoid²⁴. Mărturii stau și denumirile din platoul Bucegilor, cum ar fi Obârșia, Bătrâna, Doamnele, Babele, Omu, Caraiman, Vârful cu Dor. Pentru o mai bună înțelegere a informațiilor vă prezentăm modul în care am conceput intrările, definițiile, explicațiile, traduceri, derivatele, variantele. Astfel, intrările, rădăcinile, sunt în ordine alfabetică și sunt scrise cu majuscule. Definițiile și explicațiile, precum și traducerea intrării (dacă este cazul) sunt scrise normal, cu literă mică. Derivatele și variantele ce rezultă din intrare sunt scrise cu majuscule, unele sub altele, imediat sub intrare, pentru a se putea observa cu ușurință ce sunete și ce litere se transformă și în ce se transformă. Traducerea unui derivat sau a unei variante apare în dreptul derivatului sau variantei respective, scrisă cu litere mici, italice (spre deosebire de traducerea unei intrări, care este scrisă cu caractere normale, mici). Scurtele comentarii au rolul de a aduce lămuriri suplimentare, acolo unde autorii au crezut că este necesar.

În final se prezintă un scurt Dicționar pelasgic (protoindo-european):

Alp, Alb = *alb*

Ap-a, Apa = *apă*

Ar = *nobil, înțelept*

Ar-u, Aru = *aur* (metal nobil)

Ar-g, Arg = *argint* (metal nobil)

Aum = *om*

Bal, Bla = *alb*

Bu-r, Bur, Buir = *puternic, bărbat*

Ciob, Giob, Giov, Șiob, Șiub, Iob, Iov = *cioban, păstor*

Cot, Cat, Cas, Cuț, Cuș, Cus, Huș, Hus, Huț, Uț = *casă, construcție*

Cșa = *casă, țară*

Da = *dalb, alb, luminos, zeu*

Deva-Diva-Ziva-Siva-Ziua = *zeu sau zi calendaristică sau/și astronomică*

²³ Nu cunoștea metalele sau, mai bine zis, nu dorea să le folosească, știind că fierul, de exemplu, are capacitatea magică de a distruge sufletul. Unul dintre mijloacele optime de protecție împotriva spiritelor rele este și acela de a avea metale asupra ta (inele, talismane etc.), fierul, ca și argintul, fiind foarte eficace în această luptă. Dar metalele au și un efect secundar asupra vieții, pot altera energia vitală, de aceea civilizația din spațiul carpto-danubian nu dorea metalele în viața ei. Din perspectivă istorică, epoca pietrei ne pare rudimentară, înapoiată, însă nu este exclus ca în acea epocă oamenii să fi putut obține niște cuceriri spirituale, la care noi, cei de azi, doar visăm; cum ar fi: energia liberă, levitație, teleportare, clarviziune etc. Metalele ne-au condus către o evoluție materială rapidă, dublată însă de o sărăcire spirituală. Prin urmare, nu putem spune că o civilizație a pietrei este obligatoriu înapoiată, în comparație cu noi, cei de azi. Poate că ce explicăm prin magie nu este decât o știință extrem de avansată, la care noi doar visăm, uitând că am avut-o odată, demult.

²⁴ Putem să numim aceste ființe, Dumnezeu și îngeri. De fapt, Cartea Genezei a Vechiului Testament ne spune că omul a fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, așadar Dumnezeu este o formă sau un arhetip de tip umanoid. Literatura despre obiectele zburătoare neidentificate și despre ființele extraterestre afirmă existența și a altor tipuri de extraterestri, în afara celor umanoizi, și anume, reptilienii și insectoizii. În ce ne privește, fără a da crezare acestor tipuri de ființe fantastice, afirmăm doar că acea civilizație pelasgică străveche carpto-danubiano-pontică a fost creată de Dumnezeu și că ea a fost mama rasei albe din Europa. Ulterior, a migrat în toată Europa, apoi, parțial și pentru scurt timp, în Asia. În prezent, rasa albă este pe cale de dispariție, urmare a poluării masive morale, alimentare și a mediului, aceasta conducând la degenerare, scădere a natalității, a tonusului fizic și psihic, a sănătății.

El = *Dumnezeu sau pronume personal persoana a III-a singular*
G, Ge, Gh = *pământ*
Ida, Uda = *apă curgătoare*
Lu = *mulți, popor*
Lu-Men = *lume*
Ma, Mu = *mamă*
Man = *om*
Moș, Maș, Mah, Mag = *măreț, conducător, preot, mag, inițiat*
Pa, Ta = *părinte, tată*
Ra, Re = *rege, soare*
San = *sfânt*
Ter = *pământ, țărână, țară*
Ur, Or = *oraș*
Uran, Vran, Bran, Fran = *cerul înstelat, cosmos*
Vo-aume = *femeie, oamă*
Zi, Si = *zeu, suflet*

Bibliografie

1. **Avram M., Brâncuș Gr., Bulgăr Gh., Ciompec G., Diaconescu I., Hristea T., Bogza-Irimie R., Șuteu F.** *Sinteze de limba română*, ediția a II-a, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.
2. **Balmuș E., Georgescu-Fuerea A., Kahane Z., Borănescu C.** *Dicționar Român-Francez*, Editura Științifică, București, 1967.
3. **Bantaș A.** *Dicționar de buzunar englez-român, român-englez*, Editura Științifică, București, 1973.
4. *** *Biblia*, Editura Societatea Biblică Interconfesională, 1988, ediție apărută cu binecuvântarea Patriarhului Teotist al Bisericii Ortodoxe Române și cu aprobarea Sfântului Sinod, printed by United Bible Societies UBS-EPF, 1992 – 55M.
5. **Ceram C. W.**, *Secretul hitiților - Descoperirea unui imperiu antic*, traducerea Andreea Boldura, Editura Aquila '93, Oradea, 2004.
6. **Charroux R.** *Cartea trecutului misterios*, traducerea Emil Coltofeanu, Editura Elit, Ploiești, 2000.
7. **Denuşianu N.** *Dacia Preistorică*, prefață Dr. C. I. Istrati, Editura Arhetip, București, 2002, reproducere în facsimil, Institutul de Arte Grafice, București 1913.
8. *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975.
9. **Drimba O.** *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.
10. **Eliade M.** *Sacrul și profanul*, traducerea Brândușa Prelepceanu, Editura Humanitas, București, 1995.
11. **Eliade M.** *Istoria credințelor și ideilor religioase*, traducere și postfață Cezar Baltag, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
12. **Greimas J. A.** *Dictionnaire de l'ancien français: le Moyen Age*, Editura LAROUSSE, 1992.

13. **Glodariu I., Iaroslavschi E., Rusu-Pescaru A., Stănescu Fl.** *Sarmizegetusa Regia Capitala Daciei preromane*, Editura Acta Musei Devensis, Deva, 1996.
14. **Guțu G.** *Dicționar Latin-Român*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
15. **Hașdeu B. Petriceicu.** *Pierit-au dacii?*, Ediție îngrijită de Grigore Brâncuș, Editura Dacica, București, 2009.
16. **Iordan R.** *Dicționar român-german*, Editura Corint, București, 2006.
17. **Kernbach V.** *Dicționar de mitologie generală*, Editura Albatros, București, 2004.
18. **Kernbach V.** *Miturile esențiale*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996.
19. **Oltean D.** *Religia dacilor*, Editura Saeculum I. O., București, 2002.
20. **Vulcănescu R.** *Mitologie română*, Editura Academiei Române, București, 1987.
21. <http://www.sumerian.org/sumerian.pdf>, 12 iulie 2012.
22. http://en.wikipedia.org/thracian_language, 20. 08. 2006.

ARHEOLOGIE LINGVISTICĂ

Andrei Diaconu,
c. Costești, Republica Moldova

Abstract: *This paper is an attempt to determine the origin of many words from Romanian by separation of common roots. Based on morphological analysis of Romanian languages can be found miraculous key that opens the way to solve many mysteries about history and human communication.*

Am citit diverse dicționare, inclusiv dicționare explicative în diferite limbi, din scoarță în scoarță. Analizând și comparând felurile lor de ortografiere, pronunțare și formare a cuvintelor trag concluzia că Limba Română ne oferă cheia miraculoasă ce deschide căi spre rezolvarea multor mistere legate de istoria și comunicarea umană.

Apariția Statului Unitar Român acum circa 150 de ani n-a fost întâmplătoare. Ea a fost o necesitate stringentă pentru a păstra limba acestui popor (popor care în anumite situații a fost numit dacic, latin vulgar, vlah, valah, macedonian, român, aromân, ortodox, și, din neamul lui Israel), care nu-i alcătuită din așchii împrumutate de pe la vecini (cum cred unii), dar este, după mine, limba-mamă chiar și a multor limbi (inclusiv a celor slave).

La încetățenirea termenului de ROMÂN, înaintașii noștri au avut o intuiție providențială, printre ei fiind și Vasile Alexandri, Alecu Russo, și alții. Mai apoi Mihai Eminescu, Alexe Mateevici cu atâta durere cântau printre lacrimi Limba Română.

Așa a fost, probabil, cu limba de-p- aic, cu limba d-aci și se mai prelungește și cu d-aci încolo. Datoria noastră-i să valorificăm potențialul ei, să-l elucidăm. E foarte bogat. Și-i evident! Păstrat din moși-strămoși. E necesară o viziune corectă.

În continuare o să aduc câteva exemple, care mi se par grăitoare și cu conținut profund de istorie.

Despre trăitorii din jurul Dunării.

Însăși denumirea de Dunăre pare-mi-se provine de la noțiunea de adunare a apelor. Trăitorii din jurul Dunării nu-s alții decât adunărenii (după cum sunt nistrieni, prutenii, maramureșeni ș.a.) Acești adunăreni s-au răspândit în lume ajungând sub numele de Arieni, chiar și în India. Adunarea operelor în durata scurgerii lor făceau depozite sedimentare colosale de adunarină, care și în zilele noastre se mai întâlnesc sub termenul de arină (=nisip) în zona transnistreană și chiar în Spania. Despre vechimea acestei noțiuni (de arină) ne mai vorbește și faptul că ea, adunarina, era folosită ca covor, pe care se luptau gladiatorii. De pe atunci, de prin acele timpuri era deacum folosită numai formă scurtă a adunarinei - cea de arină, din care mai departe puteau apărea noțiunile de țărână, țarină, țară, țăran, țar, toate fiind născute în Leagănul uneia și aceleleași Limbi, care noi astăzi o numim Limba Română.

Despre impactul noțiunii Ra (Ra= lumina, soare)

La vechii egipteni Ra simboliza Zeul Soarelui. Apare însă întrebarea: ce putea avea comun Ra la egipteni cu multe multe cuvinte la români, a căror limbă și apariție fizică (după unii) este determinată de ultima sută de metri a istoriei?

În Limba Română, prima, ce se spune despre Soare, este că el RĂSARE (=Ra+s-a+re (arătat), ceea ce în pronunție echivalentă cu Ra+s-o+re (arătat), uneori luând o formă în devenire, de-a dreptul miraculoasă Ra+s-o +s-a+re (=Ra+soare) (Ra=Soare), din care derivă mai departe noțiunea de Soare (cu întreaga încărcătură

semantică a noțiunii Ra), lăsând noțiunii Ra numai prezența în semnificația răsăritului Soarelui. Comparați și slavonescul (rusescul) Рассвет (Ra+s+vedi).

Oamenii (probabil vorbitori de Limba Română) au observat că vectorul deplasării (ca Ra) era comun și altor corpuri cerești (altor stele și constelații) de unde apar noțiunile (caRa-ul mare și caRa-ul Mic, devenind mai apoi cu sensul de a deplasa (=de a căra), Carul mare și Carul Mic, iar prin sensul (caRa) câtes-s (în Lună și în stele) ușor s-a ajuns la noțiunea (îi zicem noi grecească) αρκτικός (=arctic) de unde αρκτος =urs, ursoaică; (astronomie) ursă;

Admitem că cele menționate mai sus în jurul noțiunii Ra sunt simple coincidențe întâmplătoare, dar iarna, după solstițiu, românii sărbătoresc (Crăciun-ul (=că+Ra +îi+jun), iar zilele imediat premergătoare celor de Crăciun sunt zilele de ajun (a+June)=(ante +June)=(nu-s+June)= nu-s June fiindcă ele aparțin altui ciclu solar (ciclului vechi), care-i terminat odată cu începerea celui nou.

Și dacă unii au acceptat să se numească ebraici= evraici (=ev+Ra+ici)= (bine+luminați), venerând noțiunea de Ra (=luminos/călduros), erau alții, cărora Ra le dogorea zilele cu arșițe insuportabile și au ales să fie ante Ra, nu adepți a lui Ra, au ales să fie a+Ra+bi (arabi)=arapi, alegându-și să venereze Luna (semiluna), care era mai blajină cu ei.

Când omul pregătea un câmp pentru semănat mai întâi de toate îl ara (=a+Ra)=(ante +Ra) = (ante+lumină)=întuneca/înegri. Și chiar ziua ajunge la un sfârșit seara (=se+a+Ra)=(se +înnecă). E mult prea larg șirul de cuvinte unde Ra valorează caRa, (asemeni lui Ra) și unde Ra valorează (ca a+Ra) (=asemeni întunericului). Iată niște exemple din diferite limbi:

1) În limba greacă cuvântul Εμερα=(η+με+Ra) = zi(uă); =(rus) день; unde η=fie, (a) fi; με=(1) cu; (2)=forma scurtă a pronumelui meu. Acest cuvânt pare a fi alcătuit din trei sintagme - cuvinte (=η+με+Ra), care ar vrea să însemne fie+cu (mine) +Ra= fie+cu +Ra= fie+cu+lumină = a fi(e)+cu +soare =zi cu soare. Iar când dintr-o citire ori o pronunție defectuoasă se ajungea la forma (h)imera (în greacă χιμερα sintagma με obținea sensul pronunțat al meu și expresia devenea o adevărată himeră, fiindcă de la sine clar, soarele (Ra) nu putea fi posesia personală a cuiva;

2) În limba greacă παραπέρα (=παρα+πέ+Ra) =(pare+pe+Ra) = departe; πάρρα =mai(că), foarte, prea; πέρα (=pe+Ra) = dincolo, peste, în depărtare;

3) În limba greacă καραμπύρα (καρα + μπηρω) = (cară + înfige) = carabină; μπηρω = a infi(b)ge, a împlânta.

4) Cuvântul larg răspândit în mai multe limbi abracadabra (= ab+Ra+ca+d(i)+ab+Ra) = (de la Soare ca dedila Soare); ab = de la (în engleză) from;

5) Cuvântul ebraic Avram = Abraam = grecescul Αβρααμ (?) = (αβ+Ra+αμα) (=de la +Ra + imediat) = (de la Ra direct). Și dacă Avraam a fost primul supus procedurii de consacrare în ab+Ra+ism apoi rusescul Обрезание redă numai procedeul de tăiere împrejur nu și semnificația consacrării ebraism (= evraism = abraism).

Prezentăm în continuare câteva cuvinte cu sens (a+Ra) = (anti+Ra) = (anti+lumină) (ca a + Ra)=(ca întunericul) = negru.

1-1. Arab=arap=negru; Harap Alb (=e+arap+alb)

1-2. Caracul (=c(a)+a+Ra+cul) = (negru + înveliș); grecescul κυλω = a rostogoli, a tăvăli, a învâli; Pustiul Cara Cum (= Cara+Gum(ă)=Cara Hum(ă) = Pămînt negru);

1-3. Cuvântul grecesc $\alpha\rho\acute{\alpha}\theta\nu\mu\omicron\varsigma$ (= $a + Ra + \theta\nu\mu\omicron\varsigma$) = (întunecat+furie) (negru (de) +furie) = furios, irascibil;

1-4. Cuvântul românesc seară (= $se+a+Ra$) = ($se+anti+Ra$) = ($se+anti+lumină$) = (se întunecă) = (cuvântul grecesc) $\beta\rho\acute{\alpha}\sigma\nu$ (= $(\epsilon)\nu+Ra+\delta\acute{\upsilon}(\sigma\acute{\iota}\varsigma)$), unde grecescul $\delta\acute{\upsilon}\sigma\acute{\iota}\varsigma$ (= $du\sigma+îs$) = asfințit, iar ϵ din sintagma $\epsilon\nu$ (+ Ra + $\delta\acute{\upsilon}\sigma\omicron\varsigma$) cade (dispare) din lipsă de necesitate, iar în limba rusă БРА ar vrea să reprezinte pe pereții încăperilor, lumina ce imită apusul soarelui $(\epsilon)\beta+Ra = \beta\rho\alpha$ ($\delta\nu\alpha$).

Toate aceste derivații ale mele mă duc la adâncimea rădăcinilor arborelui genealogic al Limbii Române, deoarece, pare-mi-se ea, această limbă, poate dezvălui mistere ascunse în zicerea istorică îndepărtată, deschizând căi nebănuite de arheologie lingvistică.

Am încercat să aflu conținutul textului de pe Inelul de la Ezerovo (Imaginea și nota descriptivă este adăugată).

Și iată ce am obținut:

ΡΟΛΙΣΤΕΝΕ Α-Σ ΝΕ ΠΕΝΕΑΤΙ Λ-
ΤΕΑ ΝΗΣΚΟΑΡΑ ΖΕ ΑΔΟΜΕΑΝΤ Ι
Λ-Ε ΖΥ Π ΤΑ ΜΙΝ Ε (...) ΡΑ ΖΗΛ ΤΑ

Același text transcris în grafie latină:

„Rolistene a-s ne reneati l-tea nescoara ze adomeant i l-e zi P Ta mie e (...) Ra zel Ta”.

Traducerea acestui text: „Rolistene ai să ne renaști la a ta înviere ce adormită-i la această zi până Tu mă ei (la) Ra zeul tău”.

Fig. 1. Inelul de la Ezerovo.

Bibliografie

1. *Dicționar Explicativ Ilustrat al Limbii Române*, DEXI, marcă înregistrată la OMPI, Geneva, ARC și GUNIVAS, 2007.
2. *Corlăteanu N.G., Russev E. M. Dicționar Rus-Român*. Editura Enciclopedia Sovietică, Moscova, 1967.
3. *Levitchi L., Bontaș A. Dicționar Englez-Român*. Editura Științifică, București, 1961.
4. *Dal' V. Tolkovyj slovar' zhivogo velikorussskogo yasyka*. Moskva, Russkij yazyk, 1978.
5. *Collins. English Dictionary* (www.collins.co.uk) Harper Collins Publishers, 2006.
6. *Kostan O., Avrovioç K. Dicționar Român-Grec/ Grec-Român*. Editura Steaua Nordului, Constanța, 2003.
7. *Lukanov T.S., Bernshtejn S.B., Tineva E.P. Bolgarsko-Russkij slovar'*, OGIZ, Gosudarstvennoe izdatel'stvo inostrannyh i natzional'nyh slovarej, Moskva, 1947.
8. *Sovetskij Entziklopedičeskij Slovar'*, Moskva, Sovetskaya Entziklopediya, 1983.
9. *Anglo-Ukrainskij Slovník/ Ukrainsko-anglijskij*, Harkiv, folio, 2008.
10. <http://soltm.com/sources/inscr/ez> (inscripția de la Ezerovo)
11. *Cebotari P., Dron I. Dicționar Găgăuz-Rus-Român*. Pontos, Chișinău, 2002.

URME DACICE ÎN MAREA BRITANIE (Partea 1)

Valeriu Dulgheru, *prof.dr.hab. Universitatea Tehnică a Moldovei*
Lorin Cantemir, *prof.dr.ing., Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași, România*
Natalia Pihler-Tennenberg (Dulgheru), *MSc, Birmingham, Marea Britanie*
Alex Pihler-Tennenberg, *Dr., Birmingham, Marea Britanie*

Abstract: The article describes some Dacian traces discovered in England. The AE 1997.1779a document attests that from 20 cohorts that were in Britain under the command of Trebius Germanus, 4 of them (Cohors Primae Aelia Dacorum milliaria; Cohors Secundae Pannoniorum; Cohors Secundae Dalmatarum; Cohors Septimae Thracum) were Dacian. The analysis of archeological finds showed that most Dacian traces have been discovered on altar stones, tomb stones and on the walls of Birdoswald fort, Hadrian's Wall (England).

Imperiul Roman a fost cel mai mare și cel mai durabil imperiu al tuturor timpurilor (a existat cca 700 de ani). Au fost imperii mai mari (de ex. al lui Alexandru Macedon, al lui Chinghis Han, dar nu au fost durabile). El a crescut atât prin puterea armelor, cotropind noi teritorii, cât și prin civilizația, pe care au promovat-o în noile

Imperiul Roman în perioada maximei sale extensiuni.

colonii. Unde mai găsești urme ale imperiului hunului Atila, ale lui Chinghis Han ș.a. care apărut mult mai târziu dar demult dispărute fără urme? Urme romane însă găsești peste tot pe unde au fost. În Basarabia sunt două valuri ale lui Traian. În Europa Romană până astăzi s-au păstrat drumuri făcute de romani. În Marea Britanie este zidul Hadrian. Nu în zadar teritoriile Imperiului Roman erau atât de ademenitoare, în special,

Drum roman pavat, Sarmisegetusa (foto modernă).

pentru triburile barbare din est (avari, sciți, cumani, mai apoi slavi, huni etc.). Pentru ași apăra teritoriile romanii aveau o armată bine organizată (anume aceasta era cheia multor victorii asupra barbarilor).

Armata romană era constituită din două tipuri de unități militare distincte: legiuni și regimente auxiliare. Legiunile, de regulă, erau constituite din apr. 5000 de soldați și centurioni comandați de un ofițer senior, toți fiind cetățeni romani, și constituiau, de regulă, unități de

cavalerie sau pedestre bine echipate. Legionarii erau plătiți.

Regimentele auxiliare includeau de la 500 până la 1000 de soldați comandați de un ofițer roman, împărțiți în cohorte (comandate de prefecti) și centurii, comandate de centurioni. Cohortele, de regulă, erau constituite pe criterii etnice. Auxiliarii nu erau cetățeni romani însă după o slujbă de 25 de ani primeau dreptul de cetățenie romană.

În timpul războaielor dacice (101-102 și 105-106) romanii au folosit cohorte din întreg Imperiul Roman: cohorte din Africa, din Asia, chiar și din Britania. În una din scrisorile de la Vindolanda se scrie că „...atunci când cohorta a 9^a batavană a aflat că trebuie să plece în Dacia în 105, o parte din soldați au preferat să dezerteze decât să lupte cu dacii”. Nu este cunoscută cauza.

După cucerirea Daciei la 106d.Chr. Imperiul Roman a folosit cohorte de daci (unități militare de 500-1000 soldați) pe tot cuprinsul Imperiului, inclusiv în Marea Britanie, descoperirile arheologice confirmând acest fapt. Aceasta începe la puțin timp după cucerirea Daciei de către Imperiul Roman, în anul 122 d.Chr., când împăratul roman Hadrian a ordonat construirea unui zid la marginea britanică a imperiului. Zidul se suprapune aproximativ pe granița de azi dintre Anglia și Scoția. Motivul real al unei

Porțiune de zidul Hadrian [2].

*Porțiune de zidul Hadrian.
Foto. A. Pichler-Tennenberg (2012)*

construcții de 120 km rămâne controversat, având în vedere costurile de construcție și întreținere, precum și nivelul real al amenințării triburilor din nordul Zidului, care la acel moment erau destul de puțin numeroase. Cel mai probabil Zidul avea un preponderent rol comercial, permițând vămuirea mărfurilor și controlul “micului trafic de frontieră”. În lucrarea [1] autorii au făcut o analiză comparativă a tăblițelor de lemn descoperite în fortul Vindolanda și au găsit unele similitudini cu cele cerate de la Roșia Montana în planul utilizării aceleiași limbi latine vulgare (de menționat că tăblițele de la Roșia Montana au fost scrise până la venirea romanilor). Urme ale dacilor în Vindolanda au fost găsite mai puține. Pe una din pietrele funerare a fost descifrat următorul text: „*To the shades of the departed Cornelius Victor, Singularis Consularis with twenty-six years service, a citizen of the Pannonians, son of Saturninus the Primus Pilus, he lived fifty-five years and eleven days. His wife saw to this [memorial]*” (RIB 1713; piatră funerară) (Către spiritele celor plecați: Cornelius Victor, consul, a servit 26 de ani. Nativ din Panonia, fiul lui Saturnus, a trăit 55 de ani și 11 zile. Eu, soția lui, am scris acestea”.

Analiza efectuată de autori a documentelor descoperite în diferite forturi ale zidului Hadrian a arătat că cea mai bine păstrată porțiune a Zidului Hadrian și cu cele mai multe urme dacice este cea din jurul localității Banna (actualul Birdoswald), unde descoperirile arheologice indică încartiruirea Cohortei I Dacice (Cohors I Aelia Dacorum) timp de mai mult de un secol, căreia i se alătură ulterior și Cohorta I Tracă. Care este explicația prezenței masive a dacilor în Britania? Una din versiuni ar fi impresia bună lăsată de luptătorii daci ai lui Decebal asupra împăratului Traian (nu în zadar ei sau învrednicit de înveșnicire pe turnul care-i poartă numele), făcându-l să-i recruteze în calitate de soldați auxiliari. Să încercăm să identificăm acest fapt din analiza diferitor vestigii păstrate în Muzeul Britanic [2,3,4,5].

Analiza vestigiilor arată că din cele 20 de cohorte enumerate în documentul *AE* 1997.1779a [3], care se aflau în Britania sub comanda lui Trebius Germanus, 4 din ele

(*Cohors Primae Aelia Dacorum milliaria; Cohors Secundae Pannoniorum; Cohors Secundae Dalmatarum; Cohors Septimae Thracum*) erau dacice, chiar dacă numai una din ele era numită Dacică.

Conform istoriografilor romani posesiunile Imperiului în spațiul Carpato-balcano-pontic era divizate în două părți: Dacia Superioară,

Porțiune a zidului Hadrian din localitatea Birdoswald [3].

aflată la nord de Dunăre și Dacia Inferioară de la sud de Dunăre, unde s-au retras la a. 272 d.Hr. romanii și o parte din daci. Numele de Dalmația, Panonia, Tracia îl purtau diferite regiuni ale Daciei Inferioare.

În fortul Birdoswald (Banna) au fost găsite: 4 altare cu inscripții, 10 inscripții pe clădiri, pietre de marcare ale cohortelor și centurioanelor, pietre funerare și alte texte nedescifrabile. În total includ 15 inscripții datând cu secolul III (*explicații*: primul număr reprezintă numărul documentului din Muzeul Britanic; al doilea reprezintă anul după Hristos și în continuare se prezintă informația încrustată în piatră).

1909 AD205-208 B.I. of emperor Septimius Severus and his sons Caracalla and Geta by *Cohors I Aelia Dacorum* and *Cohors I Thracum*

1892 AD212-222? altar to I O M by *Cohors I Aelia Dacorum Antoniniana*

1914 c.AD219 B.I. of governor Modius Julius by *Cohors I Aelia Dacorum*

1896 AD235-238 altar to I O M D by *Cohors I Aelia Dacorum* during Maximian's reign

1929a AD235-238 altar to I O M D by *Cohors I Aelia Dacorum* during Maximian's reign

1875 AD237 altar to I O M by *Cohors I Aelia Dacorum* during the consulship of Perpetuus

1893 AD238-244 altar to I O M by *Cohors I Aelia Dacorum Gordiana*

1883 AD260-268 altar to I O M by *Cohors I Aelia Dacorum Postumiana*

1886 AD260-268 altar to I O M by *Cohors I Aelia Dacorum Postumiana*

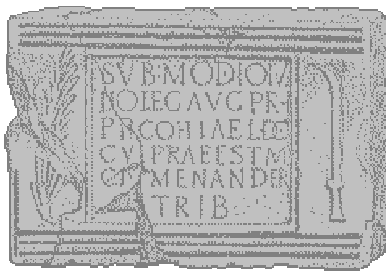
1885 AD271-274 altar to *Cocidius* and I O M by *Cohors I Aelia Dacorum Tetricianorum*

1929b AD276-282 altar to I O M by *Cohors I Aelia Dacorum Probiana*

Pe una din pietrele de altar găsită în fortul Birdoswald s-a păstrat inscripția: „For Jupiter Best and Greatest, the First Cohort of Aelian Dacians, under the supervision of Aulus Julius Marcellinus, centurion of the **Second Augustan Legion**”. (*RIB* 1880; piatră de altar). Din analiza textului rezultă că Marcellinus a fost numit temporar la comanda fortului și unității garnizoane *Cohors Primae Aelia Dacorum*.

În documentul (*RIB* 1909; datat: AD205-208 – o inscripție murală descoperită în interiorul fortului Birdoswald) apare informația despre prima cohortă tracă (*Cohors Primae Thracum* - The First Cohort of Thracians. „For the emperors, Caesar Lucius Septimius Severus Pius Pertinax, and Marcus Aurelius Antoninus Augustus, and Publius Septimius Geta, noble Caesar, This granary was made by the **First Aelian Cohort of Dacians** and the **First Cohort of Thracians**, Citizens of Rome, under Alfenus Senecio, the consular [governor], through [the agency of] the tribune Aurelius Julianus” (*Pentru împărații Caesar Lucius Septimius Severus Pius Pertinax, Marcus Aurelius Antoninus Augustus și Publius Septimius Geta, nobili Cezari această locație a fost în posesia Primei Cohorte Dacice și Primei Cohorte Tracice, cetățeni ai Romei sub conducerea lui Alfenus Senecio, guvernator, prin tribunul Aurelius Julianus*).

În documentul (*RIB* 1914, datat c.AD219) se prezintă inscripția dedicată guvernatorului Modius Julianus.

	<p>SVB MODIO IVLIO LEG[atus] AVG[usti] PR[o] • PR[etore] COH[ors] I (primae) AEL[ia] D[a]C[orum] CVI PRAE[fectu] EST M[arco] CL[audio] MENANDER TRIB[unus]</p> <p>„Sub comanda lui Modius Julius, legatul împăratului legate cu puterea de pro-pretorian, Prima Cohortă a Dacilor (constituită aici) sub comanda tribunului Marcus Claudius Menander”</p>
---	--

Din analiza inscripțiilor rezultă că în secolul IV în garnizoana fortului Birdoswald se afla indubitabil *Cohorta I Aelia Dacorum Milliaris*, un regiment de 1000 de infanteriști din Dacia. Prezența lor este confirmată de inscripțiile de pe pereții din interiorul Fortului [1].

Pe piatra de altar (RIB 1872) a fost descifrată următoarea inscripție „DEO COCIDIO COH I AELIA DACORVM C P TERENTIVS VALERIANVS TRIB VSLM” (Pentru bunul Cocidius, Cohorta I Dacică, care era comandată de tribunul Terentius Valerianus...).

Descifrarea inscripției (RIB 1904, baza statuii) „SIGNIS ET N AVG COH I AEL DACORVM” (Conform standardului și spiritului divin al Împăratului Prima Cohortă Dacică...).

Prezentăm în continuare unele dedicații tribunului Ammonius Victorinus

<p>„I O M COH I AEL DACORVM QVB PREEST AMMONIVS VICTORINVS TRIB” (Pentru Jupiter, cel mai bun și cel mai mare, Prima Cohortă Dacică, comandată de tribunul Ammonius Victorinus...)</p>	<p>„...TO... COH I DAC QVIB PRAEEST AMM VICTORIN TRIB” (...prima Cohortă Dacică, care este of Aelian Daci, care este comandată de tribunul Ammonius Victorinus...)</p>
---	--

Unitatea cea mai evident prezentă în fortul Birdoswald este Prima Cohortă Dacică, care este atestată în 31 de inscripții în piatră din totalul de 62 descoperite. Conform (RIB 1918) piatra centuriană a Primei Cohorte Dacice conține următoarea inscripție „DECI SAX COH I DAC” (Centurionul Decius Sax[us], al Primei Cohorte Dacice, a construit aceasta...). Piatra funerară a unui fost soldat conține inscripția „...SPA SEPTIMO VIXIT ANN XXXX MIL XVIII COH I AELIA DACORVM H F C” (În amintirea plecatului dintre noi Septimus, care a trăit mulți ani și a servit 18 ani în Prima Cohortă Dacică). Conform pietrei de altar lui Jupiter (RIB 1875, datată cu AD237) inscripția “I O M COH I AEL DACORVM C P AVRELIVS FASTVS TRIB PERPETVO COS” (Pentru Jupiter, cel mai bun și cel mai mare, Prima **Cohortă Dacică**, comandată de tribunul Aurelius Fastus, unde Perpetuus era consul...).

Conform pietrei funerare (RIB 109; piatră funerară) *La I Thracum - The First Thracian Wing – Prima Aripă Tracă*. Conform pietrei de altar (RIB 1883, datată cu AD260-268) „I O M COH I AEL DAC POSTVMIANAC P MARC GALLICVS

**SEXTVS VALERIVS
GENIALIS EQES ALAE
TRHAEC CIVIS FRISIAVS
TVR GENIALIS AN XXXX
ST XX H S E E F C**

Sextus Valerius Genialis, a cavalryman of the *Thracian Wing*, a citizen of the *Frisiavones*,¹ from the *Turma* of Genialis. Forty years old with twenty years service. He lies here. The cavalry were responsible for the making [of this memorial]."

Sextus Valerius Genialis, un cavaler al Aripiei Tracice, cetățean al Frisiavones, din neamul Genialis. Patruzeci de ani cu douăzeci de ani de serviciu. El se află aici. Cavaleria a fost responsabilă pentru realizare [acestui memorial]

Piatră funerară a lui Genialis (RIB 109). Foto: Corinium Museum, UK.

plecat Decibalus [...] care a trăit [...] zile și Blaesus [...], care a trăit zece ani, și fratelui [...]". Investigația va fi continuată.

TRIB" (*Pentru Jupiter, cel mai bun și cel mai mare, Prima Cohortă Dacică, comandată de tribunul Marcus Gallicus*).

Conform pietrei de altar (RIB 1886, datată cu AD260-268) „I O M COH I AEL DACORVM POSTVMIANA C P PROB AVGENDVS TRIB" (*Pentru Jupiter, cel mai bun și cel mai mare, Prima Cohortă Dacică, comandată de tribunul Prob[us?] Augendus*). Este

interesantă inscripția pe piatra funerară (RIB 1920) a doi frați tineri „D M DECIBAL ... VIX DIEBVS ... ET BLAES ...VIXSIT A X ET... VS FRATER... „ (*În memoria celui care a*

Bibliografie

1. **Dulgheru V., Dulgheru N., Pichler-Tennenberg A., Cantemir L., Chiriac G.** *Aspecte inedite din viața populației Imperiului Roman consemnate pe tăblițe cerate și pe tăblițe subțiri din lemn de stejar.* Al VI-lea Simpozion Internațional Cucuteni 5000 Redivivus: științe exacte și mai puțin exacte. Culegere de lucrări. Ed. Palatul Culturii Iași, România, 2011, p.31-38.
2. **Turnbull L.** *Hadrian's Wall History. Trails Guidebook II* . Newcastle, 1974 (<http://www.roman-britain.org/places/banna.htm>).
3. **Biggins J.A., Taylor D.J.A.** *A Survey of the Roman Fort and Settlement at Birdoswald, Cumbria in Britannia xxx* (1999) pp.91-110.
4. **Embleton R., Graham F.** *Hadrian's Wall in the Days of the Romans.* Newcastle, 1984, pp.234-242.
5. **Collingwood R.G., Wright R.P.** *The Roman Inscriptions of Britain.* Oxford, 1965.

Natalia Pihler-Tennenberg

**III. DIN ISTORIA
ARTELOR,
TEHNICII ȘI
ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ROMÂNESC**

THE BEGINNINGS OF TECHNICAL EDUCATION IN TRANSYLVANIA

*Evelina Graur, dr.conf.
Stefan cel Mare University of Suceava, Romania
Radu Munteanu, prof.dr.ing.
Technical University of Cluj-Napoca, Romania
Adrian Graur, prof.dr.ing.
Stefan cel Mare University of Suceava, Romania*

Abstract: *This paper presents the first attempts of higher education in the historical province of Transylvania, starting with Nicola OLAHUS, undertaking preceded in Moldova by the attempt to establish the Superior School of Cotnari. In the time of Stephen BATHORY, King of Poland, on May 12th, 1581 a decree is issued establishing a University in Cluj, as a creation of the Jesuits. Later on, in 1662, Prince Gabriel BETHLEN inaugurates a new University in Alba Iulia, which can later be found only at the rank of highschool.*

In 1698 it is reopened the University of Cluj, in order to regain Transylvania, which was lost to Catholicism during Calvinist princes. Due to its Latin teaching the university managed to attract more young promising Romanians. The presence of the Habsburgs in Transylvania determined the University of Cluj to have a German cultural spirit. In a phase of Jesuit decline, that lead to Papal Bull of 1773, through which this order is abolished, the University decedes to the rank of highschool. After 1784 in Transylvania the first forms of manufacturing organization appear. The loss of Silesia in 1764 determines in Austria a more scientifically exploitation of deposits, therefore mining schools are founded.

The industrial development made necessary the organization of technical education and in the mid-nineteenth century the School of Arts and Crafts in Iasi appeared (1840), and also another one started its activity in Bucharest (1852), and until 1905 both supplied 1150 graduates. In Transylvania a greater attention is given to these schools just towards the late nineteenth century, they evolved from the vocational level to the intermediate one. These schools functioned in Cluj, Oradea, Brasov, Targu Mures, Cîsnădie.

The University of Cluj reopens for the 3rd time on November 10th 1872. This is the period when the foundations of technical education are set through the opening of a vocational school on July 27th 1884, to which joined the superior school of industrial design, and this new form of industrial school reestablishes its educational program of 4 years. Through the law of July 9th 1901, in Romania are adopted regulations for the technical schools. After 1918, these regulations extend to the school in Cluj. Subsequently, the Council of Transylvania decided to organize industrial superior schools, which opens on February 1st 1920. In the same year came into being in Cluj the School for conductors of public works, with the speciality roads and bridges, at the same time with the schools from Chisinau and Chernivtsi.

This paper illustrates the developing of the networks of vocational schools, trade and occupational, as well as their schooling capacities. The school authorities in Cluj recognized the possibilities and changed the name into the Middle technical school that later became the Technique conductors school. This becomes the only school with an electromechanical profile in Romania, being the precursor of the Polytechnic Institute, of the Technical University of today.

1. Introduction

The past is the only integral reality, but in the same time a gap that feels like an

infinite abyss, which warns that it always has to be researched so as not to become an enemy of the present. Man started learning since immemorial time, feeling that education is our assistant, because wherever we would be, what we have learned is beside us.

Everywhere across the Middle Ages, by the light of eclipses, it is recorded a time when humanity stays in the shadow of utopia and magic, when the school is barely present. At the time when Europe should have reached concrete history, taking the place of Rome, she was wheezing under successive conquests, under the atrocity of murderous dynasties that left blood epic and ballad characters hiding in the shadow of forests rustling with magic superstitions. But, this Europe subjected to invasions, has protected its Chronicles and manuscripts like a priceless treasure, source of mysterious powers. No matter how restricted it was then the audience for books, the painted letters had prepared the uproar of the army of sculptors which afterwards lasted within the cathedrals. The first engineering school could not be taught but on the scaffolding, in the language of the wall, while the breath of stone pushed the world towards the wakefulness of open books, science coming out of her confidential confinement scattering out in the four winds and nothing could any longer prevent the contamination with knowledge and education.

The first universities appeared, people became questions knots and arguments, and at this crossroads in time, the book takes on that magic offensive charge that allowed the foreseeing of the future.

2. The first forms of higher education

The attempts of establishing some forms of higher education in Transylvania starts in 1567 and were inspired by previous attempts of Moldavian voivode Iacob Heraclid, who tried to establish Cotnari Higher School with the support of German reformist scholars, almost at the same time with Nicholae Olahus' attempts to found a high school in Tarnavia (Sîmbăta, 1566). At that time, Nicholae Olahus was a remarkable personality, being the primary Archbishop of Hungary, but also one of the founders of the Hungarian educational system.

During this period Prince Ioan SIGISMUND, who had passed to the new Calvinist law, realizing the importance of school in the western countries reform, invited the reputed French philosopher Petrus Ramus from Sorbonne to come to Transylvania and organize a University. For various reasons, the French scholar was unable to accept the invitation, which was then addressed to the swiss professor Celi from Basel.

The New Academy starts its activity at Sebes, and had the purpose of spreading Calvinist doctrine among the Romanian population, just like in the schools of Lugoj and Caransebes, subsequently founded, based on the model of Fagaras, which already functioned for nearly a century, at the initiative of Princess Susana Lorantfy. Sebes, but also Orăștie, developed as centers of Calvinist culture, "more or less" camouflated, as Onisifor Ghibu said. Thus, in Sebeș it is printed in 1579, the Metropolitan Gennady Slavonic Catholicity, bearing the trade mark of Prince Cristofor

Bathory, at Alba a Gospel, and in 1582 appeared the famous Orăștie Palie. Although he had followers, Joan Sigismund's plan failed, the satisfaction reverted to his rival and successor, Ștefan Báthory, who was also King of Poland. He decreed on May 12th, 1581, the establishment of a University in Cluj, but not with a reformed character, but a Catholic one

The New University was in fact a creation of the Jesuits and had three faculties: theology, philosophy and law. The University was organized by the monk and diplomat Antonio Possevino, from Mantua (Italy), who arrived at Cluj accompanied by 32 monks. Given that they were from the very beginning hostile to Evangelical Protestants, Reformed and especially Unitarians, powerful conflicts emerged. Therefore, the Diet of Cluj have strongly protested in 1581 against the Jesuits, so that later on Mihai Viteazu came to their defense. He provided, on December 31st, 1599, the right over the real estate which they owned in Cluj, but in 1605 the Jesuits are banished from the city, the school is demolished and the goods are confiscated by the state. It was only in 1693, when Jesuits returned in Cluj with full rights, by virtue of King Leopold.

It is interesting to note the fact that Petrascu, the son of Mihai Viteazu, learned Latin at the Jesuit College from Cluj, between 1595-1600. About the Calvinist school from Cluj is also known that on September 15th, 1699, Stanca, the daughter of seneschal Preda from Țara Românească, that became after marriage Bethlen and then Haller, gives the important amount of 566 florin to the Calvinist church and school. With this amount, the school redeems its printing house on condition that from its annual income, 500 florins to be spent for repairs to the Kogalniceanu Street Calvinist Church.

In 1662 Prince Gavril Bethlen announced the Diet that a new university will be build on the ruins of the old Jesuit university, but in the end it was placed in Alba Iulia. This school, which continued the tradition of an older one, is opened by Bethlen in 1629, with the help of a German poet and professor, Martin Opitz, and according to the habit of the time, it was structured into three faculties: theology, philosophy and linguistics, the head of those being German scholars from the Universities of Heidelberg and Herborn, noting that Professor Alstedt had Comenius as students at Herborn. Henry Alstedt (Alstedtius) pursued an exceptional activity in Alba Iulia, printing textbooks, in Latin, for students' use and that were republished numerous times. Philosophically, he argued for the spreading of the reform among the Eastern Orthodox priests, being in closely connected with Ciril Lucaris, Patriarch of Constantinopl.

During time the University of Alba Iulia decaded to the rank of high school, in 1658 it was moved to Aiud and subsequently was closed in 1704.

In 1698 the University of Cluj was reopened with the stated purpose of the recovery of Transylvania, lost to Catholicism in the time of Calvinist princes. The University, strongly supported materially by Vienna, is entrusted to the Jesuits loyal to the House of Habsburg. Convincing some Romanian clergy leaders to unite with Rome through Jesuit influence made the University attract more and more young Romanian, Latin being the language of instruction. Moreover, among the Jesuits teachers were also

Romanian mentors, such as: Andrei Illia, Antonie Musca, George Buitul, Vasile Dobra and so on. The Jesuits have had significant merits in the introduction of the Latin alphabet amongst Romanian and even typed a Romanian spelling book, in 1744, at Cluj.

After 1579 the Jesuits established a brewery, very close to an old agricultural school, which operated even since the eleventh century under the abbot of the monastery. Its ruins can be excavated in the existing perimeter of the University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine, founded in 1869 at the insistence of "*Asociației agricole ardelenne*" (Transylvanian agricultural Association).

The presence of the Habsburgs in Transylvania determined the University of Cluj to have a German cultural spirit and inspired the baron Samuel Brukenthal to request, in 1761, from Empress Maria Theresa the approval to open a German Lutheran University in Sibiu. This request was rejected in a phase of Jesuit decline, that led to the Papal Bull of 1773, through which this order was dissolved. In the same year the University of Cluj was closed and reopened by Maria Tereza, who added to the three existing specializations, surgery, having Professor Ioan Molnar Piuaru as oculist. But the Empress's action was not sustainable, the University decided to the rank of high school, which perpetuated the Piarist high school.

However, a third reopening of the University of Cluj took place on November 10th, 1872. It is worth noticing, however, that man is a speaking being and the one that studies thinks silently and lucky for us there are those who don't speak and do more than they say.

Ever since the beginning of time there has been a subtle bond between the school and the politics of the time, practice that had not spared Transylvania. Following history, we felt that politics is not the most subtle science but the most profitable one. This is how man is the only bipedal being capable of helping others in need move forward, but he is also the only bipedal able to stop another, even if the latter had kept on moving forward. So, only the stop decides the end of the road and not the road itself.

Such a philosophy is also met in the destiny of Transylvania school, but we must clearly realize that the way someone accepts his fate could be more important than destiny itself.

3. The economic life of Cluj

This was influenced by the progress of manufacturing industries from Germany, France, Moravia, Bohemia, England, Austria, Venice and Poland, even since the sixteenth and seventeenth centuries, grace to the commercial relations with these countries. Centuries in a row Cluj had an economy based on guilds, organized according to the renowned medieval system, but towards the end of the eighteenth century, manufactories appear, as a form of transition to industry itself. Between 1784-1798 a manufacturing workshop for repairing agricultural machinery is reported, but the first real manufacturing appears in 1791, on the production of wax. During the first part of the XIXth century there are mentioned 22 manufacturing workshops, being

remarked a "car factory" founded in 1840 by Peter Rajka, where also worked as an apprentice, Ștefan Micle. Because most of the workshops were located into the city center, respective in the area of the Piarist high school many of these were closed over time, due to pollution of the central area. The fine tile, cigarettes, alcohol, vinegar, silk, machine tools, wool, wax, oil, sugar, hats, carts or paper mill manufactures were soon confronted with the lack of qualified personnel on the emergence of real competition. Following history, we understand that the evolution of technical education reflects the development of the production in industry, especially of those related to technical science. All over, technical higher education was started along with the development of mechanized industry, which ascendancy involves higher knowledge to those required until then. We understand the origin and the beginnings of technical education in Transylvania closely related to the socio-economic development of the Provinces of Romania and of the Romanian provinces as a whole.

In 1699 Transylvania came under the rule of the House of Habsburg, and the effect was the shift towards the systematic exploitation of deposits, along with the development of the metal working industry. After 1764, when Austria loses Silezia, the exploitation of metalliferous ore (gold, silver, iron) or others (salt, coal) is increasingly done more scientifically and it is based on a very ancient tradition. When it comes to tradition, we must note that blast furnace, built at Ghelar, with a millenary age that is now in a London museum, and the cart with wooden line and railway switchgear, that operated as early as the fourteenth century in Brad, is certified by the Museum of communications of Berlin as the oldest known rail transportation in the world. Mining is practiced even since the Daco-Roman era, and at Baia Mare the mining beginnings are recorded from 1329. The first furnaces (with charcoal) operated at Orăștie in 1718, Bocșa in 1719 or near Hunedoara in 1750, followed by Reșita, Vlăhița and Calan. At 1748 in Zlatna there was a large gold ore processing station, and in the same year it was established in Baia Mare the *Superior Mining Office*.

We should note that these mines, in addition to the local working man there were foreign specialists that came from Bohemia, Tyrol and Hanover, and for their children, mining schools were established.

All industry was developed, therefore at Cugir and Nădgar where pot furnaces were built (1850), the first steam engine was met at Zlatna in 1838, manufacturing machinery workshops for the industry of paper, of sugar, of glass and of others, appeared in Arad and Cluj. In this respect, in Cluj, Constantin Ivanovich and Peter Rajka stood out. The latter had studies at the Polytechnic of Vienna and was ranked as a valuable inventor, prize winner of a technical exhibition held in 1866 in Vienna, exceeding the Austrian and American agricultural equipment manufacturers. At only 11 years after the first achievements in the field, two Martin furnaces operated at Resita (1876), and steel production in 1890 amounted to 58,910 tons. Also in Resita functioned two Bessemer converters since 1868, and the modern furnaces at Hunedoara began their activity in 1882. An important moment for Cluj was the railway connection in 1870 as well as the start of mining in Sorecani in 1880, the latter opened a new energetic perspective. The first methane gas well came into operation at Sărmășel in 1909, being ranked the fourth in the world after the criterion of gas purity

and flow. The first gas pipeline (Sărmășel –Turda- Ocna Mureș-) was inaugurated in 1911.

Taking into consideration this sequence of events, several Romanian, Hungarian and German engineers (V.Lazăr, S. Pop, H. Bock, O. Phleps, G. Strompel, S. Vitalis, etc.) questioned Transylvania energy resources identification as well as their increasingly widespread use.

It is obvious that in a feudal economy, technical education in Transylvania hasn't surpassed its early forms, even though the beginnings were made by the 1777 school regulations, known as the "Ratio Educationis". However, young people in Transylvania studied technique abroad in Vienna or Budapest, Paris or Prague, Krakow and Zurich, Grand or Freiburg. Thus, at the Polytechnic of Vienna (founded in 1797) even Gheorghe Lazar followed some courses, between 1806-1809, who, after establishing *Sfântul Sava* School (1818) thought there boundary engineering? Just like in Transylvania, in Bucharest, Gheorghe Lazar had disputes on the language of instruction, where the school was dominated by Phanariot teachers such as Veniamin of Lesbos, which believed that science should be taught only in Greek. Stefan Micle, from Cluj, after an apprenticeship in Cluj studied engineering in Vienna and got to teach at *Academia Mihaileană* in Iasi.

The two Brothers Ioan and Romul Baiulescu in Brasov, with their engineering degree from Vienna, respectively Paris, upon their returned home they organized the railways, engineer Tiberiu Eremia (born in Brasov in 1875), who studied at the Polytechnic in Zurich, set the foundation of the concrete buildings in Romania. Engineer Radu Pascu (obtained his diploma at Leoben) through his geological exploration revealed strategic mineral resources. He was joined by the expert that built the best roads of the time - engineer *Aurel Diaconovici of Bocșa Montană*, which studied in Graz and Vienna. From the long list of engineers we can't miss Joe Puscariu of Săcele (graduated in Zürich), Valeriu Puscariu of Sohodolul Făgărașului or the graduate from Freiburg, Virgil Tacit.

In 1856, 44 students studying in Vienna were Romanian, including 6 at the Polytechnic, and in 1867 of more than the 100 Romanian students, 9 were studying engineering.

The proeminent figures of Transylvania forty-eighters generation as well as Avram Iancu, George Barițiu and Simion Bărnuțiu, or the publicist and physician Paul Vasici, had militated for the practicing of professions based on a specialized education. These concerns are continued by other Romanian intellectuals such as Vasile Bașoă (1836-1908) or The President of Astra, Bartolomeu Baiulescu (1831-1909).

The Boom era of the industrial development in Romanian provinces imposed naturally the need for technical education organization and the Administration had taken a series of measures starting with the mid-nineteenth century, thus determining the foudation of the Arts and Crafts School in Iasi (1840) and of the School of Arts and Crafts in Bucharest (1852), which from their establishment till 1905 gave together 1150 graduates (500 from Iasi and 650 from Bucharest).

4. The first Romanian universities

The Foundation of modern universities in Romania, in Iasi in 1860 and Bucharest in 1864, had a strong influence on Romanian intellectuals from Transylvania. Due to the impossibility to work in Romanian schools, many of this headed to Bucharest and Iasi. The Gheorghe Lazar example is known to all, and in 1860 half of the professors of Iasi University were from Transylvania. Simion Bărnuțiu was rector of Iasi university, while August Treboniu Laurean was Dean of the Faculty of Letters in Bucharest, and one of those who followed him, Professor Ioan Bogdan led the same Faculty for 21 years (from 1898 to 1919). Al Papiu Ilarian, after an academic career in Iasi, became Minister of Justice in the time of Cuza, while George Barițiu and Ioan Bianu were presidents of the Romanian Academy and Timotei Cipariu, its vice president. At that time, Professor Grigore Silași PhD was fired from the Department of Romanian Language and Literature at the University of Cluj.

In Transylvania more attention is payed to technical schools only towards the end of the century, when they slowly evolve from the vocational to medium level. In this context in Cluj functioned "*Sunday schools*" and in Maramures and Banat several secondary schools, which are later found in Oradea, Brasov, Targu Mures or Cisnădie. Mining technical education was attested in Baia Mare since 1864, when a 3 years mining school was founded. This was moved in 1873 to Baia Sprie, but information about the evolution of this school are available even now, due to the news articles written by one of the oldest miners teachers - Professor Paul Socol from Baia Mare. During this period, it also begins the city systematization with the foreign and local experts help, and in 1832, it is recorded the creation of the function of "city engineer". Afterwards, in 1833 a urbanistic Commission was formed, which in 1838 ruled the alignment of the houses as well as their numbering, in 1839.

History reminds us that the „*Petițiunea națională de la Blaj*”(Blaj National Petition) adopted in 1848, required under Article 13 the establishment of technical institutions as a goal of society and culture in Transylvania. Basically, only on July 27th, 1848, was founded in Cluj, a technical school with three departments: architecture, carpentry and mechanics.

With the defeat of the 1848 revolution and the establishment of absolutist regime, Cluj loses importance and principality capital moved to Sibiu. Under a liberal regime, Cluj recovers from apathy, but the dualist regime brought great harm to both Transylvania, that loses its autonomy and to its institutions, that were eliminated, as well as to the nationalities of the empire. At that time, began on May 7th, 1894, the Memorandum process with lasting consequences.

After the revolution of 1848, the Piarist Academic College, the Reformed College and the Unitarian one became upper secondary schools that were attended by hundreds of Romanian students. In 1850 it was recorded the establishment within the Roman Catholic secondary school of the Romanian literature departament, in which taught also Professor Ioan Fekete Negruțiu and the first elementary school that had as instruction language Romanian functioned since 1853.

The establishment, in 1851, of the Chamber of Commerce and Industry of Cluj contributed to the economic stimulation and the legislation adopted in 1881 and 1900 led to the transformation of some workshops or manufactures into veritable factories. The inauguration of the railway station in 1870 and of the Cluj-Teiuş line, which was later extended to Brasov, had a very important role in Cluj economic life. We have to mention that in 1893 a urban steam train was introduced, linking town hall and the railway station and later on ensured the contact with Manastur having a ramification all the way to Saint Peter's Church.

In parallel with industrial development, occurred after 1858 the first financial institutions, and in 1886 the first Romanian bank was founded, *Economul*. An important role in the development of technical education was played by Cluj Chamber of Commerce and Industry established on January 19th, 1851, by order of the Transylvania civil and military governor, Ludovic de Wohlgenuth, published in German, Hungarian and Romanian. The first president of the Chamber was Samuel Dietrich, a tough merchant, that along with the vice president Peter Rajka and the secretary Josef Posch laid the foundations of the modern economic development, canceling the medieval privileges of the guilds and taking into account the need for technical education

During 1851-1918, the Chamber of Commerce and Industry often intervened besides the Austrian and Hungarian government for general upgrading of the economic life. Thus, the old measurement system is replaced by the metric one, but its greatest merit is the Oradea - Brasov railway modernization. The Chamber initiated the first bank in Cluj, and in 1858 the telegraph network was expanded. Subsequently, together with the Industrialists Reunion in Cluj, it laid the foundation of the apprentice school and of the industrial city school. In 1868 the Chamber founded the Superior Commercial School, which became in 1885 "Academia Comerciala" (The Commercial Academy) at the same time setting up with Cluj industrialists the Industrial Museum and Industrial Corporation in 1896.

Among the time's performance, we note that Manastur became "intra muros" in 1895, the sewage was completed in 1887 and in the following year the water station was built, fact that allowed the introduction of running water in the city center in 1892. In 1871 the city was illuminated with gas, shifting to electric illumination in 1906 and a statistics from 1907 showed that 120 streets were paved.

Asociația Muzeului Ardelean (Erdely Museum Egylet) played an important role in the city cultural activities. This association appeared in 1855 on the initiative of Count Imre Miko, being a true academic institution with a great library and own publications (Erdely Museum etc). Under this aegis, on September 23rd, 1859, an important museum was opened, that housed many valuable collections that totaled nearly 32,000 pieces. Since 1903, the museum functioned in the current location of the National Museum of Transylvanian History (on Constantin Daicoviciu street).

A remarkable moment in the cultural life of Cluj was the opening in 1872 of the University with 4 Faculties, noting that at the Faculty of Philosophy and Letters there existed the Romanian language and literature department.

5. The way to higher technical education in Cluj-Napoca

At the end of the previous century there were established in Cluj three museums: the Tehnology Museum in 1848, the Memorial Museum and the „*Societății Carpatine*” Museum. This is also the period when the foundations of technical education through Vocational School opened on July 27th, 1884, with material support from the Chamber of Commerce and the Hungarian Ministry of industry and trade, and on December 26th of the same year, a technology museum was opened. Along side this functioned a higher school of industrial design and a in its new form the industrial school reestablishes its education program for a period of 4 years. Its graduted were allowed to practice, after a period of one year of apprenticeship, when they could acquire the status of foremen and open their own workshops. Because both the school and the museum lacked their own building on April 6th, 1895, the Hungarian nationalized the two institutions and Cluj municipality buys for 18,500 florins the area from the current Gheorghe Barițiu Street, no. 26-28, where on September 30th, 1896, was layed the cornerstone of the school, which was inaugurated on March 26th, 1899.

Also during this period appeared the workshops, which preceeded "Armătura" factory, then based in Bucharest, where the company "Moritz Pidvisocher" produced even since 1868 gas lighting fittings and accessories for metal construction. The Cluj branch of "Armătura" company can be found on February 1st, 1919, uder the name "Vadasz Ienöd" – the Enterprise for fittings and electricity, which since in 1922 is called "Electrohidro".

We must take into account the fact that this firm, in 1889, was involved in providing metal building materials for the international exhibition in Paris. For this it won “*Diploma comemorativă a Expoziției Universale de la Paris*” (Diploma of the Universal Exhibition in Paris) alongside the 272 medals won by other technical products. The Outstanding balance of this success was made by Prince George Bibescu at the Romanian Athenaeum, on March 23rd (April 7th) 1890, which stressed that the exhibits of the 698 Romanian participants had created a great impression, but it all happened a century ago. In Romania, the Law of July 9th, 1901, adopted a legislative rule that regarded technical schools, which after 1918 Union extended to the school in Cluj, taken over by the Romanian State on April 5th 1919. On this occasion the Transylvania Council decided to organize the new industrial higher education facility, which opened its doors on February 1st, 1920. This decision was followed by the adapting of new school to the characteristics of similar schools in Bucharest and Iasi, in the context of the 1901 law.

Based on the experience gained by the schools in Bucharest, a new institutional form for the technical schools was applieed, and in the fall of 1920 was founded in Cluj the School for public works conductors, with a specific in roads and bridges, along with the schools from Chernivtsi Chisinau. Their graduates had the right to be comprised in the technical staff, which was equivalent to a higher recognition of the profession.

The authorities of the Time, recognizing the school's potential, changed the name of the institution in *Școala medie tehnică* (Middle Technical School) and finally becomes *Școala de conductori tehnici* (Technique conductors School), becoming the only school in the field in Romania and the precursor of the Polytechnic Institute and of the Technical University of today.

Conclusions

Analyzing the facts, it appears that after the 1918 Union Authorities perspective over technical-applicative education changed, observation made by the Minister C. Angelescu, which shows that during 1922-1926 there were established 170 technical-applicative schools. Besides this, between 1919 -1928 there were created 350 vocational and arts and crafts schools, so that from 119 schools in 1919 it reached 469 in 1928, of which 434 belonged to the State. Also in 1928, the school had 60,000 students, of which more than 8,000 had a scholarship and were in boarding schools. This is how it began the path to today's polytechnic school in Cluj-Napoca, which prepared engineers that became conspicuous and appreciated on all continents. Even though we admire engineering and especially what we understand, technical education makes us realize that we do not reach the truth following the same paths and that we're curious to the extent of our culture. If the wish to know arises from doubt, the creative desire is earned through effort and dedication that builds the strength to endure difficulties with dignity, but also defeat, a force that can sometimes be the greater than victory. And the engineer knows that during the night is nice to believe in light.

Bibliography

1. **Bordeianu M., Vladcovschi P.** *Invățământul românesc în date*, Iași, 1979.
2. **Colan H.** *Din istoricul învățământului tehnic în Cluj*. In: „Institutul Politehnic din Cluj. Anuar” 1948-1968, p.7-17.
3. **Colan H., Mihailescu T.** *Inceputurile și dezvoltarea învățământului tehnic în Cluj*. In: Institutul Politehnic din Cluj, 1948-1973. Itinerar istoric, realizări, perspective. Cluj, 1974
4. **Ghibu O.** *Universitatea Daciei Superioare*, București, 1929.
5. **Ghibu O.** *La a douăzecea aniversare a Universității „Daciei Superioare”*, Cluj, 1939.
6. **Ghibu O.** *Statistica învățământului din Ardeal 1919-1921*. In: „Societatea de mâine”, 1925, 2, p.219-222.
7. **Pascu St.** *Istoria învățământului în România, vol.1. De la origini până la 1821*. București, 1983.
8. *Istoria învățământului din România. Compendiu*. București, 1983.
9. **Mirel M., Ardos A.** *Date privind începuturile învățământului profesional în Transilvania*. In: „Acta Musei Napocensis”, 1967, p.215-235.
10. **Munteanu R.** *Condiționări și raportări istorice între civilizație și energetică*. Cluj-Napoca, 1996 (în colaborare).
11. **Munteanu R.** *Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca – Școala și timpul*. Cluj-Napoca, 1998.
12. **Nistor I.S.** *Istoria învățământului tehnic din Cluj-Napoca*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, 2004.
13. **Munteanu R.** *O cronologie a învățământului tehnic la Cluj-Napoca*, Anuarul Filialei din Cluj-Napoca a A.Ș.T.R., 2005, pag. 7–16.

THROUGH THE HISTORY OF ELECTRICAL ENGINEERING IN CLUJ

Evelina Graur, dr.conf.
Stefan cel Mare University of Suceava, Romania
Radu Munteanu, prof.dr.ing.
Technical University of Cluj-Napoca, Romania

Abstract: *This paper presents the steps taken to ensure the illumination of the city of Cluj: with oil in 1827, based on gas in 1890 and finally the electrification project that began after 1904. There are rendered the steps taken in the development of electrical engineering in Transylvania, both by providing technical characteristics of the hydroelectric groups and generators used at different times, and by the descriptions of the solutions used in electricity generation and transmission. As well a significant contribution is played by the provided statistics on the growth rate of installed capacity requirements and also by the evolution of the demographic factor in Cluj area.*

It is highlighted the special contribution of Professor VASILESCU - CARPEN, rector of the Polytechnica University of Bucharest, in the development of the energetics in Cluj, as well as that of the local personalities who were part of the Joint Board of Administration, which provided management and distribution of electricity in Cluj.

Living in the spirit of Central Europe many of its personalities brought significant contributions to the development of electrification in the area.

The establishment of the Faculty of Electrotechnics in Cluj-Napoca is related to the name of Professor Liviu MANDUC, the paper presenting the stages of his career, and of that of the school of Cluj. Another personality, on which the authors insist upon is that of Professor Nicolae PATACHI, which is today at the venerable age of 92 years.

1. Introduction

Looking through the history of science, even if sometimes we feel that oblivion is stronger than the sense of measure, no question has the right to turn our actions into sand. There is a history of technique and of science that changed the dream into reality, and the one that finds merits in its pages can hope for the power to exalt the world for the better and the beautiful.

Concerns in the energy field have long existed in Cluj, but documentary confirmation only begins to have consistency in the eighteenth century. Resulting thereof, the oil lighting occurs in 1827, when the 247 lanterns shone for the first time on New Year's Eve. Then, in 1852, appeared a weekly publication seeking news presentation in this field, highlighting the perspectives of electricity, that already experienced a period of fascinating experiments and applications in the United States and Europe.

From this publication the readers in Cluj found out that in 1877, Iabloicov's "Northern Lights" created a stir in Paris and London, news that equally impressed Peles Castle. Edison's light bulb lit on October 21st, 1879 opens the "smokeless illumination" era and attracts the interest of the Department of Physics of Cluj University starting with 1880.

After 1890 the public illumination switches to gas based illumination and the extent of the application lead to the establishment of the "*Societății anonime de iluminat și transmisiune de forță*" (The Illumination and force transport anonymous Society). In its contract with the municipality after 1901 it appeared an important term consisting in the concession granting of the introduction of electric illumination until 1920, system that was used in Timisoara since 1899, where there were over 60 km of electrified network. At that time, Timișoara became famous also through the fact that on July 27th, 1889 the electric tram was inaugurated.

The issue of electricity valorization in Cluj was under prolonged conflict situations between the city administration board and the local private air gas company, this situation delaying the development in this field, compared to other cities.

2. The first Cluj hydroelectric station

Although the city's administration tried even since 1901 to take on a project of Cluj electrification, with all its benefits, only in 1904 a contract with Ganz Company was signed for the construction, on *Someșul Rece* river, of a hydroelectric station and the work began on April 12th, 1905, the commissioning taking place on July 15th, 1906. The contract with Ganz Company, signed on July 5th, 1904, really represents the beginnings of Cluj electric power station, which operated without interruption until 1948. We also noted that the construction of the hydroelectric station was entrusted to the Italian company Lenarduzzi.

The achievement of this project at 28.5 km from Cluj has proven to be a promoter of the electrical development in Transylvania. The power station had two hydroelectric groups with Francis turbines (on an horizontal axis) of 1200 hp, engaged at 420 revolutions per minute, coupled with three-phase generators (1,200 kVA, 15 kV and 42 Hz). The turbine's training was insured at a rate of 2.4 cm/s, with a fall of 50 m. The station also had a thermal group consisting of a steam engine (350 hp, 210 rev/min) coupled with a three-phase generator (300 kVA, 15 kV and 42 Hz).

The electricity transport to Cluj was done at a rate of 15 kV, with a line made of 6 copper wires (6 mm in diameter), mounted on oak pillars, except for the national road crossing area and in the vicinity of the Cluj station, where there were used metal poles. In 1906, the city's electricity network had a total length of 75 km, of which 70 km were aerial and 5 km were of underground electric cable. The second stage of the station's amplification is completed in 1909, with the commissioning of the reservoir (40,000 cubic meters of water) and of the third hydro group, similar to the first two, along with another 520 kVA (15 kV and 42 Hz) three-phase thermal group.

Due to the rapid growth of the peak load (460 kW in 1906; 1040 kW in 1909 and 1315 in 1910), Ganz concessionaire company built a new station in Cluj with two Lietzenmeyer-Diesel groups (of 600 hp each, at 157.3 rev/min) and three-phase Ganz generators of 600 kVA (3 x 3.1 kV at 42 Hz). The first transformer station operated in the current Hungarian Theatre piazza near the Faculty of Electrical Engineering, which until 1914 accomplished the required transition to 3 kV, in order to supply the public lighting system, that had 900 lamps along with 9 other electric arc light sources.

3. The extension of electrification in Cluj

In this context we can say that the electrification in Cluj was concomitant with that of the major European cities at the beginning of our century. Moreover, the growth rate of installed power requirements determined in 1907 the commissioning of a new 1200 hp turbine and of a new 550 hp thermo-energetic group. At the same time an approximately 40.000 cubic meters accumulation lake, that provided an energy equivalent to 4000 kWh, was set up. This became operational in 1909, when the number of city's electric lamps for public illumination increased with 500. It is worth mentioning that the dam on Somesul Rece river is in perfect condition even today, and the station was closed only in 1974, due to the development of Tarnița hydroelectric complex.

In energy, the demographic factor has an important role. Cluj population in 1864 was of only 26,683 inhabitants, in 1910 it reached 60,808 inhabitants, and as a result the Somesul Rece hydroelectric station, working to its full potential, it proved insufficient. Therefore, in 1911 Ganz company develops a Diesel engine power station running on Ilie Macelaru street, and two years after there are commissioned two others 600 hp Diesel engines, the terminal of the 15 kV line is moved from the front of the current Hungarian Theatre, in the courtyard of the thermal station and the urban distribution network system is carried out in low voltage (150 V) three-phase system. Electricity usage issues became increasingly important, and in the field personnel specialized in Brussels, Budapest and Vienna, while Cluj schools taught increasingly more electricity concepts.

In 1917, to increase profitability, the city terminated the contract with Ganz company, but signed another one, more beneficial (72% royalty versus 50% as the old one stipulated) for a 5 years period and at its expiry, in 1923, the contractor took over the facilities for its own, relying on future specialists of the first electromechanical engineers school in Romania, that was then founded. They actually participated in the third stage of the energetic development, that took place after 1927, when the Cluj station is equipped with two Diesel-Gratzer engine groups of (850/1000 hp, 180/214, 3 rev/min at 42/50 Hz), coupled with 1000 kVA (3.15 kW) three-phase generators, manufactured by "*Uzinele de Fier și Domeniile Reșița*".

We may say that then we lived in Central European spirit and the values of science and technology were assimilated through intelligence and tradition. Once it had happened, it will surely repeat, and such thinking encourages us to hope and look after what can be found within our reach and we haven't seen yet. Energy is responsible for all the motion and development, but it also represents the means to overcome the obstacles that inertia and cowardice rose to knowledge. Namely, in the end, it's all about people and how society values are discovered and made operable.

Cluj had 83.000 inhabitants in 1920, in 1930 reached 106,295, while in 1938 exceeds 115,000 inhabitants. The interest in electricity and its many applications is attested by the fact that at this stage came into being the "*Electromechanical engineers School*", the only one in the field, in Romania, being the precursor of the Polytechnic Institute and of the Technical University of today. The energy requirements became

stringent and in 1923 the first restrictions on electricity consumption appeared, even if several factories such as: "Atelierul CFR", "Uzina de apă" or "Fabrica de pielărie Rener" build their own power sources.

In 1927 energy restrictions were removed, despite the 30% losses of the produced energy, but the municipality experts analysed the perspective and began the efforts to obtain a one million dollars loan from a US-German firm. The global financial crisis and the New York Stock Exchange collapse made this idea inoperative, but the issue is resumed once with the 1929 "Ardealul" coal mines offer to which adhered the Belgian company "Electrobel", from Brussels. The tenderer proposed a thermal power station building in Aghireş (based on Sorecani coal resources) with an output of up to 50 MW and the energy transportation to be ensured through a line of 60 kV. On this occasion it was foreseen a new transformer station along with the new complex of necessary works in order to shift from 3 x 150 V and 42 Hz supply to the 3 x 380/220 and 50 Hz system. Electrification development prospects led to installations upgrading (the switch to 380/220 V and 50 Hz) and from an administrative point of view, the communal Electrical station became the "Uzinele Electrice în Regie Mixtă" through association with Electrobel SA from Brussels", that participated with a liquid capital of 30%. The new company signed a contract with Sorecani SA power station, built in 1931 near Aghireş, that provided annually at least 10 million kWh for Cluj requirements, transported on a 60 kV power main.

In the works carried out under the new contract an important role was played by the expert, professor and engineer Nicolae Vasilescu-Karpen, the Rector of the Polytechnic University of Bucharest.

Through an approval of the Council of Ministers (No. 396), supported by a Royal Decree (886/1930), it was founded a Joint direction that brought together the municipality with the tenderers and on October 15th, 1931 the first phase of the power station construction comes to an end. As a result 8.4 MW was ensured via modern technology: BBC (turbines), Ganz (generators) and ASEA (transformers), the line being built in its full length of 30 km on metallic pillars. Now, for the first time, the contract between the station and the coal mines was valid, namely in the purchase-sale contract the parties provided kilocalories marketing and not tons of coal!

At the same time, the Somesul Rece station proceeded to turbines replacement and generators rewinding, assuring thus the transition to 50 Hz. Then, in Cluj, 7500 electric meters were installed and in 1931 Siemens introduces the automatic system for public illumination ignition and quenching. In that time, the pillars had some metal cases with a glass screen, equipped with a fire alarm button. Therefore, in case of emergency, pressing the button submitted, in Morse code, a substation of the area where the fire was reported and afterwards firefighters were alarmed by phone.

In 1938, the energy produced by the stations that served Cluj was of 12.5 million kWh, the city having 16,749 subscribers and an annual consumption of 100 kWh per capita. This lead to the increase of the importance of the electromechanical engineering School, the graduates working in Turda station (founded in 1907) of the cement factory. They also had the task of solving transport technical problems from Sorecani

SA (October 1935). After 1948, the same station also fed Cîmpia Turzii, where in 1942 there were 2351 subscribers, who consumed 1.3 million kWh.

At that time, on the first Board of Directors of the Joint Administration, there were personalities such as: Professor Julius Hațieganu PhD (president, elected by the shareholders), engineer Henri Sarolea (Electrobel manager), Richard Tufli (vice-mayor appointed by the municipality) Manoilescu Grigore (coal mines manager) and the engineers Ricardo Cortazzi and Augustin Maior, that were appointed by the shareholders. On the steering committee the record for longevity was held by Eugen Munteanu, who even since 1927 was general manager, and also by Dimitrie Negru PhD who was appointed by the city administration as managing director. Trying to overcome the tough times that followed 1933, they intelligently contributed to the construction of the 15 kV line that linked Cluj and Turda.

4. Cluj region electrification

In Dej and Gherla area the electrification system was common and began even since 1908, only that the first stations installations were commissioned in 1910. Then it was built, on Somesul Mic, the concrete dam (30 m long and 3.8 m high) with open feeder (350 m) and an open drainage, 300 meters long. The station built near Mănăstirea village had a 450 hp hydrogroup (106 rev/min, 400 kVA, 6 kV and 42 Hz, three-phase) with a Diesel-Lietzenmeyer thermal group (400 hp, 350 kVA, 6 kV and 42 Hz, three-phase).

In 1913 the station was equipped with another thermal group, identical with the previous one, and in 1920 it was installed a Leobersdorf Diesel group (600 hp, 530 kVA) and are commissioned two new lines of 6 kV on Mănăstirea –Dej direction. Later on, a second Francis turbine hydrogroup was installed (250 hp, 250 kVA, 6 kV at 42 Hz) and a Lietzenmeyer engine was replaced by a 600 hp Sulzer Diesel engine. In Huedin city in 1941 there were 26 subscribers, the feeding being made through a 15 kV line from the Aghireș power station and the 220 V internal distribution network was ensured by a line with a total length of 6 km. The number of subscribers reached 300 in 1943, 400 in 1947 and over 600 in 1950.

The chronicles mention that in the geographical areas mentioned above, the works were made with the contribution of Cluj electromechanical subengineers. They also worked in the industrial power stations of the current Cluj county.

To illustrate the power use area in Cluj county, it is worth mentioning that by the year 1945 Aghireș, Băița, Cîmpeni, Ciucea, Codor, Cuzdrioara, Mănăstirea, Miza, Mintiul Gherlei, Ocna Dejului, Reteag, Galatiu, Urișor, Bagara și Inucu villages were electrified and during 1946-1950 electrification was extended to Baci, Bucea, Dîncu, Dorolț, Feleacu, Florești, Gilău, Iara, Macău, Mihai Viteazul, Nădășelu și Viștea.

By consuming energy people travel faster, light up the dark or build skyscrapers, similar to the pyramids. This energy consuming world teaches us that everything has its price in a universe where we have to go all the way for any hope, and also not to waste any of the gifts we received working. One mustn't go only to the end of hope, but also to the end of lucidity, because we can't exist for waivers.

Time is a fleeting appearance in terms of day and night, like a host that shakes the hands of a leaving friend and outstretches his arms to enclasp the newcomer. It may only be our imagination, a word, a review or a remembrance, a way of conceiving the existence of things, helping us separate what we do and do not know. But one can only forget time by making use of it.

5. Electrical Engineering College Precursors

During school time one realizes better than anytime that man represents a series of ideas that can't be interrupted, each being the shade of everybody else, and fully understands that there aren't any omniscient man, but only man that are always getting educated and learn permanently. Such a man was the engineer Albin Morariu (1905-1974) that was Born in Cluj on July 30th, 1905, a graduate of the class of 1924 of the School of technical conductors, the electromechanical specialization. After graduation he was employed as head of a workshop at the Institute of general Physics, where he worked until 1929. After 1930, he worked for 32 years in the Electricity Enterprise of the administration, playing an important role in solving regional electrification problems, where he involved students in electromechanic in the practical-productive activities. They got skills in their chosen profession by participating during summer practice at the upgrading of electrical installations, works occasioned by the switching to 50 Hz.

During the 1940-1944 war, Albin Morariu being the technical manager of the Somesul Rece station participated in the battles against the troops that had to destroy this objective, obtaining for his courageous actions the medal "*Virtutea Ostășească*" first class. Following the war, being engaged in the change of electrical installations from 3 to 6 kV and Cluj-Turda 15 kV line restoration, he maintained the same close relations to the Sub-engineers school. After 1949, A. Morariu is detached to the new *Electromontaj* Enterprise, which had as main priority, in zonal premiere, the building of the 110 kV line between Cluj and Câmpia Turzii. Afterwards, he returned to the station, and from 1950-1962 served as head of the Cluj Electricity sector.

Throughout all his professional activity he revealed competences won during its studies in the Cluj Electromechanical School, and as a man Albin Morariu made himself conspicuous in sports, being a great Romanian gymnastics champion, dominating this field with authority during 1926 - 1932, when he gained a major European competition held in 1932 in Prague. A multilateral sportsman Albin Morariu was also the captain of the table tennis national team in the Prague world championships in 1936, in 1939 Cairo and in 1946 Sofia, in 1963 he was awarded the title of "*Maestru emerit al sportului*".

In Transylvania, a true energetic pioneer was also the engineer Sigismund-Georg Dachler (1872-1951). Originating in a family that owned several operated by water mills, Dachler was impressed by the fact that Ganz company turned a water mill into a power station destined to supply, in 1889, with electricity the city of Caransebes. As a result, Dachler abandons Vienna Commercial Academy and entered the Polytechnic in Budapest and he obtained his electrical engineering degree in 1895 from the Technical

School in Winterthur (Switzerland). His professional debut takes place in Geneva at "*Compagnie de l'Industrie Electrique*", where he worked on high voltage transport lines and electrified railways realization. Making his self known, upon his return home he was recommended by engineer Oscar von Miller (designer of the power station in Sibiu) to lead Sibiu station (November 1st, 1897), and starting with 1905 he was Director of the Sibiu Electricity Company. Persevering, Dachler gets appointed, in 1928, General Manager of "SETA", one of the largest electricity companies in Romania. His links to Cluj and its electromechanical engineers dates from 1922, when he proposed an ample Transylvania electrification project with the financial participation of a Swiss consortium. As manager, he employment primary electromechanical engineers trained in Cluj and his statistics on electricity in Transylvania between 1910 and 1917 were materials used by the electrotechnique teachers in Cluj.

In 1920 he founded "*Asociația centralelor electrice din noile provincii ale României*" (The association of electrical power of the new provinces of Romania), which in 1931 merged with the "*Asociația Producătorilor și Distribuitorilor de Energie Electrică din România*" (APDE) (The Romanian Producers and Distributors Electrical Energy Association) and developed a statistical and information system to which contributed specialists from Cluj, from the Electrical station and from the School of sub-engineers.

Another personality, with significant implications in energy development was engineer Karoly Knizsek (1880-1968). Born on November 27th, 1880 at Brogyan, in the Czech Republic, he attended Triencin high school and afterwards the Kosice Superior Technical School, where he obtained his electrical engineering degree. His professional debut takes place at Ganz company in Budapest and from 1909 he is mandated to build the hydroelectric station from Mănăstirea village, near Dej. He supervised Dej, Gherla Beclean and Reteag electrification works, activating until his retirement in 1944. Being devoted to his profession, he returns after his retirement to eliminate the traces left by the war in the electrical installations and celebrated 50 years of activity within the same company. He doesn't stop on this occasion, in 1959, but worked as a project supervisor at the Cluj-Baia Mare 110 kV line and to the village transformation station. He represents the true man and a veritable example.

6. Founders of the Faculty of Electrical Engineering in Cluj-Napoca

If all those we have mentioned so far have contributed to electrotechnics and energetics development in Transylvania, no doubt the name of Professor Liviu Manduca Eng is identified with the establishment of the Faculty of Electrotechnics in Cluj-Napoca. He was born at Vista de Sus, in Fagaras County, on September 15th, 1909. He followed the courses of the elementary school in Racovița village (Sibiu) and between 1919-1927 "*Gheorghe Lazar*" high school in Sibiu. Then, attracted by science he became a student of the Faculty of Mechanics and Electricity within "*Regele Carol al II-lea*" Polytechnic, in Bucharest, where in 1940 he obtained his university electrical engineering degree. He undertook the position of engineer (head of department) in

Mârşa (Sibiu) weapons factory and beginning with 1943 he serves on the front, enduring years of imprisonment until the end of the war. Upon his return home, he was appointed chief engineer in SETA, Sibiu, in 1947, occupying the same position in *IRE* Sibiu and Cluj (1948), afterwards working as chief engineer at *Electromontaj* Bucharest and from 1951-1953 he became Deputy Minister and General manager in the Ministry of Electrical Engineering and Electrotechnics.

Between 1954-1957, engineer Alan Manduca is an expert and head of the Romanian delegation to the *EEC*, within the UN Economic Commission for Europe, in Geneva. From 1951 to 1960 he is also a part of the Romanian electrification Government Commission and starting with 1970 he is part of the national electrification system analysis State Commission. The period between 1953-1957 is characterized by a complex and rich professional activity, when he led *Electromontaj* Cluj. He became director of *IRE* Cluj between 1957 and 1962, position that he left for that of professor of the Polytechnic Institute of Cluj, in 1962, with the intention to start a Faculty with an electrical profile. In his youth professor Manduc believed strongly in consistent energetics study climbing the stairs of his career through intellectual merit and performance. He is the only professor of the Technical University of Cluj-Napoca, who was dean of two Faculties, in Mechanics (1963-1964) and Electrotechnics (1964-1972).

Through his effort of founding energetic higher education professor Manduca helped us to better understand that the true essence of man lies in his ability to think, to understand reality as well as in the power to change it for the better. Professor Liviu Manduca argued throughout his university career that through education man is prepared for a universal society, that warns him that he must know other systems than the ones surrounding him, and understanding them gives man the opportunity to appreciate and express a valuable judgment. He was a titular of the discipline "*Electrical energy generation, transport and distribution*", which he dedicated his life to, leaving behind appreciated lectures and scientific papers. Professor Manduca had a primary merit in the establishment of the Faculty of Electrotechnics and if we would not appreciate his work in this paper it would be like taking a handful of sand and throw it in the front of the mutilated Sphinx. And it will ignore it with bleary sand eyes, defying time and arrogance of those who believe only in the desert within themselves.

Another personality who linked his name to the beginning and completion of the Faculty of Electrotechnics, is Professor Nicolae Patachi. Born in 1920 in Dej, he attended *Andrei Muresanu* High School and then became a student of the Polytechnic of Timisoara, that he graduated from brilliantly in 1944, with the distinction "*Magna cum Laude*". He had mentors such as Plautius Andronescu, Remus Răduleş, Nicolau and Bakony or Ghermănescu, Tino and Bărglăzan, to name just a few of the elite time.

Accomplishing intellectual greatness, he did not to lose his inner child and went on the thin path between utopia and revolt, understanding that the targets that are the most important are the ones within our hearts and even if we do not reach them, they guide us.

From January 1953 he was an employee of the Polytechnic Institute, as Laboratory Chief of the Metals Technology Department, under the emeritus professor Alexandru Domşa.

Throughout the time professor Patachi served the faculty's interest as vice-dean, head of department or Senate and Faculty council member and as teacher of the beginnings he organized the first specialized laboratories. He published 33 books and academic manuals, over 100 scientific papers in the country and abroad, carrying out numerous inventions and innovations that have materialized his creative thoughts. Professor Nicholas Patachi made his debut in power engineering at Sibiu SETA company, in 1946, then activated in the *CFR* (Romanian Railways) Regional Telecommunications Service VII, where he designed electrical installations and power supplies. Afterwards he was transferred to *IPOCHIM* Cluj, where he developed power supply projects, electrical installations, water supply to a number of industrial enterprises (Ocna Mures Caustic Soda factories, Fagaras Explosives Factory and so on).

Over the time, professor Patachi led or was involved in 17 energy projects of national importance, most of which were included in the national strategy for the electrification of Romania. Professor Patachi remains not only a great teacher but also a versatile intellectual and a great scholar. His music and lyrics, his knowledge of foreign languages and spoken conversation, or his unmistakable allure among students in class or cultural club could not stand indifference and seemingly undiscovering time, he lived within, with a great detachment.

He is the founder of the instrumentation and metrology schools in Cluj, but as a teacher, Nicolae Patachi left students more than knowledge, more than books, he gave them a lesson. And amidst this moral is the today and the way towards the future. All those who have established in their memory a criterion, know that only bearing it in mind one can choose. Professor Patachi memories did not separate him from the world, but brought him closer, being convinced that wisdom does not need a museum, but a heart. He considered that man has every reason to transform into hope what he earned in school. Because the time we live in is the only one that really belongs to us, and depends on man the way it will look like. Professor Patachi fought with bare hands against sadness, but refused consolation. The laws of melancholy had always pushed him towards confessions and his culture rested on a sense of order that existed behind appearance. And for professor Patachi the duty to the school was similar to an omnipotent god that accepted no atheist.

Bibliography

1. **Dinculescu C.** (coordonator). *Istoria energiei și electrotehnicii în România*. Editura Tehnică, București, 1981 (vol.1)
2. **Ruga M.G., Feneșan-Maniu I.** *Oamenii rețelelor electrice din "Electrica" Transilvania Nord*. Date, amintiri, relatări, fapte. Vol.I, II și III, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca, 2007
3. **Munteanu R.** *Condiționări și raportări istorice între civilizație și energetică*. Editura Mediamira, Cluj-Napoca, 1996 (în colaborare)
4. *Who's Who în domeniul energiei din România*. Editura IRE, București, 2006

**SISTEME – TEHNICE RELEVANTE. EXEMPLE MOLDOVENEȘTI:
CETĂȚI NISTRENE Ș.A.**

*Liviu-Alexandru Sofonea, prof. univ. dr. m.,
Comitetul pentru Istoria și Filozofia Științei și Tehnicii al Academiei Române
Victoria Cotorobai, conf. univ. dr. ing.
Universitatea Tehnică "Gheorghe Asachi, colaborator C.R.I.F.S.T.
Eduard Cotorobai, ing.S.C. AquaVital, Iași*

***Abstract:** In this paper, a complex study with many dimensions — technical-technological, historical (historiographic, historiographic logic), military, social, political, epistemological, museological, Axio-logical — are considered some of the relevant / notable technical systems cities, namely “cetăți”, that the curriculum Moldav Historiae worked specifically in situ (located one side of the Prut, present in Romania, Moldova and Ukraine) and were formed in supports /records from **history**. There are two relevant cases: Casus 1. Transnistrian cities/“cetăți” in the active basarabian Nistru Valley site: and to bring the arguments for the necessary inclusion in the heritage of the whole to be declared Patrimony Mundi. Casus 2. “Cetățuia”: presents a complex project ideation / cogitatum / which can be useful for people and institutions in organizing relevant decision-expressing Museum Vivum Romanian contribution to the history of Europe.*

În lucrare, un studiu complex, cu mai multe dimensiuni — tehnice-tehnologice, istorice (istorio-grafice, istorio-logice), militare, sociale, politice, epistemologice, muzeologice, axio-logice, — sunt analizate câteva dintre **sistemele tehnice relevante/notabile și anume cetăți** care, în curriculum Historiae au funcționat specific în situsul moldovenesc (situat de-o parte și de alta a Prutului, în prezent în România, Republica Moldova și Republica Ucraina) și s-au constituit în **suport/inregistratori de istorie. Sunt prezentate două cazuri relevante:** Casus 1. Cetățile nistrene din situsul basarabean Valea Nistrului: se aduc și argumente pentru necesara patrimonizare a întregului ansamblu care trebuie declarat Patrimoniu Mundi. Casus 2. Cetățuia: este prezentat un proiect complex ideatic / cogitatum / care poate fi util pentru persoanele și instituțiile decidente în organizarea unui relevant Museum Vivum care să exprime contribuția românilor la istoria Europei.

**SISTEME TEHNICE-EDUCATIONALE RELEVANTE DIN SPAȚIUL
CARPATO-DANUBIANO-PONTIC. EXEMPLE DIN SITUSUL
MOLDAV:**

Casus. Schola Latina de la Cotnari et.al.

Victoria Cotorobai, conf. dr. ing.

Ioan-Cristian Cotorobai, st

Universitatea Tehnică "Gheorghe Asachi, colaborator C.R.I.F.S.T.

Liviu-Alexandru Sofonea, prof. univ. dr. m.,

Comitetul pentru Istoria și Filozofia Științei și Tehnicii al Academiei Române

Abstract: *The present territory of Romania, Carpathian-Danubian-Pontic Space, was, for a long time, gate Eastern Europe, with all the advantages, but mostly disadvantages associated with this position. Multiple potential of this territory (geo-political, climate, resources ...) made every coveted emerging power - administrative, political, religious ... - from its surroundings, and was probably equally important goal to conquer for them and defend important objectives of the Romanian people, "the mystery and the miracle." It's probably why there was a "silent millennium" written documents and detailed information about how to living, about education and about the many other important elements in the history of this nation. In this paper, the authors have proposed to present concise development of technical education in the Carpathian-Danubian-Pontic space with the notable landmarks Moldav, where he initiated the first European cultural project and where did the first germs of technical education.*

Actualul teritoriu al României, spațiul Carpato-Danubiano-Pontic a fost, pentru mult timp, poarta de Răsărit a Europei, beneficiind de toate avantajele, dar mai ales, dezavantajele legate de această poziție. Potențialul multiplu al acestui teritoriu (geo-politic, climă, resurse...) l-a făcut râvnit de fiecare nou apărută putere - administrativă, politică, religioasă...- din împrejurimile sale, și, a constituit probabil, în mod egal, un obiectiv important de cucerit pentru aceștia și obiective importante de apărut pentru poporul român, „*această enigmă și acest miracol*”. Este motivul pentru care probabil a existat un „*mileniu de tăcere*” a documentelor scrise și a informațiilor detaliate despre modul de viață, despre procesul educațional și despre multe alte elemente importante din istoria acestui popor. În lucrare, autorii și-au propus să prezinte evoluția succintă a învățământului tehnic din spațiul Carpato-Danubiano-Pontic cu cu reperele notabile din spațiul moldav, unde a fost inițiat primul proiect cultural european și unde au apărut primii germeni ai învățământului tehnic.

DESPRE GEOMETRIA ORNAMENTAL – ARTISTICĂ CUCUTENIANĂ NAȘTEREA ȘI APARIȚIA GEOMETRIILOR

Lorin Cantemir, prof. dr. ing. membru ASTR,
Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” Iași
Constantin Ion Bărbântă , drd. Ing., RMR. Pașcani
Elena Cantemir, Iași
Constantin Antonovici, prof. gr. I Piatra Neamț
Ștefan Andrei, prof. gr. I Buhuși, Bacău.

Abstract: This paper presents the genesis and evolution of geometry [as a necessity of the civilisation that reached a certain level of progress], inspired by nature and used for a better understanding of it. The paper starts with a summary of the Euclidian geometry and introduces the concept of Cucuteni artistic-decorative geometry, concept exemplified in a series of expressive images. The paper continues with a multidisciplinary analysis of the Cucuteni culture and civilisation, highlighting the exceptional virtues of their creators. We have used the combinatorics mathematical theory to analyse the Cucuteni decorative geometry.

Într-o încercare de a stabili apariția și evoluția geometriei s-ar putea face următoarele observații:

Matematica, la fel ca geometria, a apărut ca o necesitate a societății ajunsă la un anumit nivel de dezvoltare - atât numeric, cât și material - etapă care solicită organizare, inventariere și evidență. Aceste activități nu se pot efectua fără a folosi noțiunile de *număr* și *cantitate*. Să mai subliniem că *numărul*, *cifra* sau *cifrele* reprezintă diverse tipuri de *esențe*, unice sau repetabile, ceea ce ne permite să evaluăm cantitatea, adică „mai mult” sau „mai puțin” sau „de loc”.

Toate aceste câștiguri – realizări ale omenirii - au apărut în zonele unde civilizația era mai avansată: Babilonul și Egiptul. De aici, a ajuns la greci, unde a găsit un teren material și genetic de mare calitate. Să amintim de Thales, Heraclit, Empedocle, Pitagora și mulți alții. În acest context, să subliniem că școala pitagoreică a făcut o descoperire matematică fundamentală: *cea a numerelor iraționale*. Tot lor le datorăm înțelegerea importanței *cercului* și a *sferei* în astronomie. În esență, pitagoreicii au introdus în știință *practica*: posibilitatea de a opera cu mărimi fizice prin reducerea lor la măsură și număr, o metodă generală care a oferit un mijloc permanent de înțelegere și stăpânire a naturii. Pentru matematică, Școala lui Pitagora a stabilit *metoda demonstrației* pe calea raționamentului deductiv, pornind de la *postulate*. Aceasta reprezintă cel mai puternic mijloc de generalizare a experienței, deoarece transformă un număr de cazuri într-o *teoremă*. Reamintim că postulatul este un adevăr fundamental ce se admite fără demonstrație.

1. Geometria intră în atenția grecilor

După descoperirea numerelor iraționale, matematicienii greci au neglijat numerele și și-au îndreptat atenția către studierea liniilor și suprafețelor, domeniu unde nu se regăseau dificultățile logice existente la studierea numerelor. Ca urmare, s-a

dezvoltat *geometria măsurătorilor*, ceea ce reprezintă cel mai mare aport al grecilor în știință, depășind astfel matematica babiloneană, care se limita mai mult la domeniile aritmeticii și algebrei.

Printre campionii geometriei vom aminti pe Hipocrate din Chios (470 - 410 î.H.), primul care a scris un manual sistematic de geometrie și care s-a preocupat de cuadratura cercului și dublarea cubului, precum și pe Eudoxus de Cnidus (405 – 355 î.H.), considerat cel mai mare dintre matematicienii greci.

Să mai resubliniem faptul că geometria este o componentă a matematicii.

2. Geometria și evoluția civilizației

Chiar dacă preocupări din domeniul geometriei se pot regăsi și în alte spații geografice din afară și anterior Eladei, cum ar fi Babilonul și Egiptul, grecii, prin multitudinea și valoarea aportului adus acestei științe, pot fi considerați creatorii de necontestat ai Geometriei. Să întărim afirmația noastră amintind doar de faimoșii Thales și Pitagora. Mai precizăm că, însuși cuvântul *geometrie*, preluat de civilizație, este de sorginte greacă, iar în traducere înseamnă *măsurarea pământului* - cunoașterea lui, ca o componentă esențială a evoluției și civilizației. La rândul ei, nici geometria nu a apărut spontan, ci a evoluat, de la o stare primitivă, confuză și amalgamată, cu aspecte și elemente decorativ – artistice, la o geometrie filtrată, sublimată, a esențelor reprezentată de linii – drepte sau curbe – care pot merge spre infinit, dar se și pot întoarce la originea lor, pentru a delimita, astfel, diversele tipuri de suprafețe, mai organizate sau aleatorii. De altfel, mai evident sau mai disimulat, toate elementele cu care operăm astăzi în geometrie se regăsesc în natura înconjurătoare, care i-a servit omului foarte multe exemple preluate de el, pe măsura capacităților sale intelectuale de observare și înțelegerii esenței și utilității acestora. Astfel, din noianul de linii geometrice, cea mai pură, neperturbată și esențială este linia dreaptă, „cărămida” construcțiilor geometrice și, prin definiție, drumul cel mai scurt între două puncte. În istoria civilizației primele manifestări grafice ale omului reprezintă linii mai mult sau mai puțin drepte, de o lungime limitată, utilizate ca ornamentație sau simbolistică. Faptul că la începuturile creațiilor grafice umane nu prea găsim linii drepte, credem că este și rezultatul lipsei de îndemânare, a exercițiului și instrumentelor, în pofida exemplurilor naturale și la îndemână, cum ar fi: trestia, papura, ramurile de alun, bradul, plopul. Ajunși în acest punct, vom considera că forma primitivă și incipientă a geometriei poate fi denumită *GEOMETRIA NATURII*.

Este de crezut că această bază a oferit și oferă exemple nelimitate pentru umanitatea în dezvoltare, care, pe o anumită treaptă de evoluție, a simțit necesitatea de a se exprima grafic și, în același timp, de a fi înconjurată, însoțită de aceste realizări grafice, pentru diverse și greu decelabile motive. Astfel, dacă în primele manifestări grafice, *desenele rupestre*, nu regăsim reprezentate elemente de geometrie, într-o etapă ulterioară, apar desene simple ornamental – artistice în care linia simplă singulară sau multiplă, de obicei scurtă, este des folosită. Odată ce această tehnică a reprezentării grafice a fost înțeleasă, ea a fost folosită diversificat, prin înlănțuirea și încrucșarea liniilor și gruparea lor diferit – aleatorie.

Toate aceste manifestări rezultă probabil din nevoia omului de a-și exprima o stare emoțională, combinată cu dorința de unicitate sau de inconfundabilitate.

Această geometrie decorativ – artistică o regăsim în creațiile populare, în portul tradițional, în sculpturile în lemn, în încondeierea ouălelor, în diverse tipuri de scriere pictografică și alfabetică, în olărit –inclusiv cel cucutenian – și chiar în tatuaje, ca element de înfrumusețare sau de identificare a apartenenței tribale.

Pentru a încheia, să precizăm cronologic următoarea mare geometrie: **Geometria elenistică – matematizată sau geometria euclidiană.**

Fără nici un dubiu, ea a izvorât din necesitățile dezvoltării civilizației și i-a ajutat pe oameni să-și materializeze mai bine aspirațiile pentru o viață mai bună. În acest scop, filozofii și învățații greci au desfășurat o intensă activitate intelectuală în renumitele lor *academii*. Cunoștințele deja dobândite de umanitate, materializate prin elementele geometriei ornamentale: *linia dreaptă sau frântă și punctul de plecare sau sosire* au reprezentat „uneltele” gândirii geometrice, gândire care a suferit și ea o evoluție firească, necesară, de la simplu la mai complicat. Autorii consideră că, într-o primă etapă, gândirea geometrică era o gândire de percepere a distanțelor, exprimate prin sintagmele : *aici, acolo, de aici, până acolo, mai aproape, mai departe, etc.*, toate aceste noțiuni putând fi vizualizate printr-o *linie* care poate reprezenta simplu și clar o *distanță, un drum, un traseu, un hotar, etc.* Astăzi, putem defini cu simplitate această geometrie ca **GEOMETRIA MONOAXIALĂ.**

Atunci când necesitățile umane au cerut-o, la apariția câmpurilor cultivate sau în cazul diverselor construcții: ziduri de apărare, turnuri, piramide, temple, case și alte edificii, s-a născut conceptul de suprafață, care a obligat apariția noțiunilor de *lungime și lățime*, apărând astfel **GEOMETRIA PLANĂ** sau **GEOMETRIA BIAXIALĂ**

Ultimul pas l-a constituit necesitatea și percepția celei de a treia dimensiuni: *înălțimea*, astfel apărând **GEOMETRIA SPAȚIALĂ** sau **GEOMETRIA TRIDIMENSIONALĂ.**

Să mai precizăm că oricare ar fi geometria la care ne vom referi, zona de elaborare și înțelegere a ei este situată în creierul uman, iar, ulterior, este vizualizată, scoasă „în afară”. În acest scop sunt folosite *punctele, liniile drepte sau frânte, curbele deschise sau închise a căror rol este de a contura, delimita, preciza și esențializa noțiunile folosite.*

Geometria lui Euclid (aprox.325 – 265 î. H.) expusă în renumita lucrare „**ELEMENTE**” a reprezentat și reprezintă încă baza predării geometriei de mai bine de 2000 de ani. Pentru a vedea modul

Marele Euclid - părintele geometriei.

ordonat și riguros în care și-a prezentat elementele geometrice cunoscute până atunci, redăm facsimilul unei pagini din “*Elemente*”.

În partea dreaptă a ei se pot distinge cu claritate elementele grafice ale geometriei, într-o succesiune evolutivă, care are ca punct de plecare *linia dreaptă, punctul, dreptunghiul, unghiul ascuțit, unghiul drept, unghiul obtuz, cercul și*

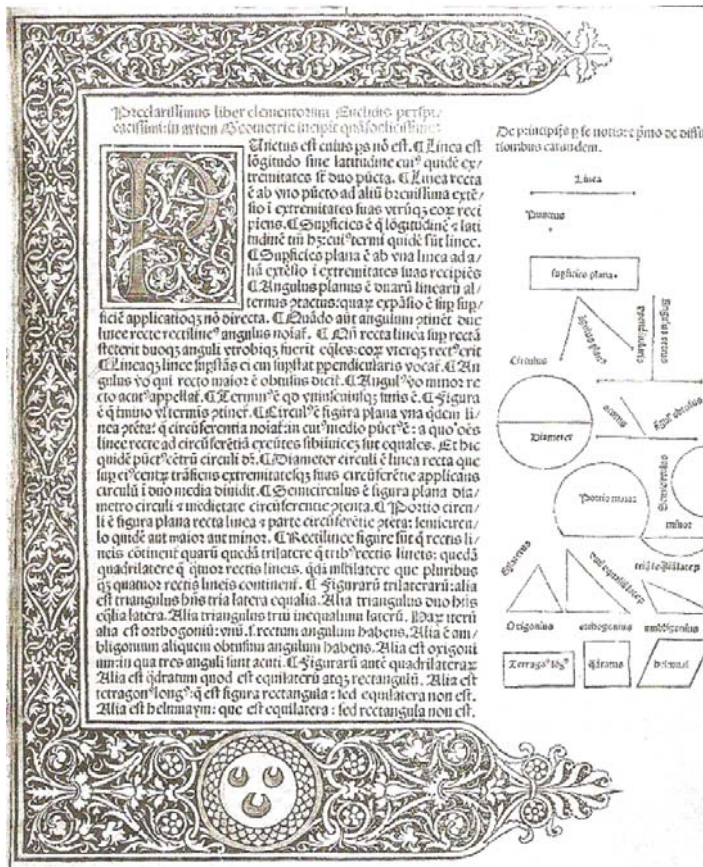

Fig. 1. Pagină din „Elemente” de Euclid.

diametrul său, semicercul, segmente de cerc, tipuri de triunghiuri și tipuri de patrulatere: dreptunghiul, pătratul, romb.

Se înțelege că toate aceste elemente grafice nu puteau fi realizate precis fără instrumentele specifice necesare: rigla și compasul.

Nu se cunosc informații privind creatorul și utilizatorul sistematic al acestor două instrumente pe care le folosim cu succes și astăzi. Tradiția susține că acest lucru se datorează lui Platon. Evident că instrumentele au permis construirea unor figuri geometrice cu arie egală cu a altor

figuri geometrice, de exemplu: un pătrat cu aria egală cu a unui triunghi. Din acest moment, au apărut tot felul de provocări, cum ar fi construcția unui pătrat cu suprafața egală cu a unui cerc, folosind numai rigla și compasul!

Să mai precizăm că geometria avea un mare avantaj față de matematică și posibilitățile sale. Întregul edificiu al Geometriei Euclidiene s-a construit pe un ansamblu de leme, corolare, teoreme și demonstrații, care folosește doar patru noțiuni fundamentale: punctul, dreapta, planul și spațiul și care se bazează pe următoarele cinci postulate enunțate de Euclid în cartea sa:

- Prin oricare două puncte neconfundate trece o dreaptă și numai una;
- Orice segment de dreaptă poate fi extins la infinit sub forma unei drepte;
- Dat fiind un segment de dreaptă, se poate construi un cerc cu centrul la unul din capetele segmentului și care are segmentul drept rază;
- Toate unghiurile drepte sunt congruente;
- Dacă dreapta ce cade pe două drepte, formează unghiurile interioare și de aceeași parte mai mici decât două unghiuri drepte, prelungite la infinit se vor întâlni de acea parte în care unghiurile sunt mai mici decât două unghiuri drepte.

În geometria euclidiană, trei puncte *necoliniare* determină un *plan* și numai unul, iar patru puncte *necoplanare* determină un *spațiu*.

3. Comentarii

Primele două postulate afirmă că prin orice punct se poate duce o linie dreaptă, dar, precizează că, *prin două puncte distincte se poate duce numai o singură dreaptă*, (afirmație preluată de aproape toate axiomatizările ulterioare), respectiv, că *un segment de dreaptă se poate prelungi în mod continuu în linie dreaptă până la infinit*, afirmație (ipoteză) care anticipează transformările geometrice (mișcarea de translație), preluate în 1872 de Felix Klein în *Programul de la Erlangen (Erlanger Program)*, care a propus o nouă soluție la problema cum să se clasifice și să se caracterizeze *geometriile*.

Al treilea postulat ne completează transformările specificate anterior cu mișcarea de rotație (*din orice centru și cu orice rază se poate descrie un cerc*), realizând, în același timp, și modul de obținere în plan a unei figuri perfecte: cercul. În etapa actuală, acesta se completează cu interiorul său, formând *discul*, căruia i se poate calcula și aria, nu numai lungimea unui arc, iar în spațiu, sferei i se adaugă și interiorul său, obținându-se corpul numit *bilă*, căruia i se poate calcula și volumul, nu numai aria. Astfel de confuzii între cerc și disc sau între sferă și bilă, mai există încă la diferite nivele de învățământ. Regretabil este faptul că la examenele naționale din ultimii ani, inclusiv la bacalaureatul din anul curent, se mai propun subiecte în care se cere aria unui triunghi (nu a unei suprafețe triunghiulare), aria unui cerc (nu a unui disc) sau volumul unei sfere (nu a unei bile), etc. Considerăm că pentru însușirea noțiunilor matematice, acestea trebuie introduse corect și treptat la nivelul de înțelegere a fiecărei vârste școlare, pentru ca la terminarea unei cicluri de învățământ, absolvenții să *utilizeze conștient și precis noțiunile studiate*.

Aceste postulate, și în mod deosebit al treilea, anticipează construcțiile clasice cu rigla și compasul, construcții care i-au preocupat pe matematicieni (și numai pe ei) decenii de-a rândul.

Al patrulea postulat, enunță condiția de congruență a tuturor unghiurilor drepte, propoziție care în prezent nu mai este considerată postulat, ci se demonstrează.

Ultimul postulat afirmă, în formă modificată, că *două drepte tăiate de o secantă se întâlnesc de acea parte a secantei pentru care suma unghiurilor interne de aceeași parte e mai mică decât suma a două unghiuri drepte*. El a căpătat denumirea de *postulatul paralelelor* și, după mărturia lui Aristotel, se încercase încă demonstrația lui – sau a altuia echivalent – cu o sută de ani înaintea lui Euclid.

Importanța acestuia, probabil că a fost evidentă și pentru Euclid, deoarece primele 28 de propoziții pe care le prezintă în carte, pot fi demonstrate și fără el.

Încercările făcute de-a lungul a două milenii de a demonstra acest postulat au dus la un pas foarte mare în înțelegerea a ceea ce este matematica.

Anumite proprietăți ale geometriei plane sunt echivalente cu această axiomă, adică pot fi demonstrate într-un sistem în care ea este valabilă, iar dacă una dintre aceste proprietăți este presupusă ca axiomă a unui sistem, atunci în acel sistem este valabilă axioma lui Euclid. Cea mai cunoscută formulare echivalentă este a lui John

Playfair: Printr-un punct exterior unei drepte trece exact o paralelă la dreapta dată. Este posibil ca Euclid să nu fi ales această exprimare pentru că nu specifică și cum se construiește dreapta paralelă cu cea dată, ori, la grecii antici, un obiect (geometric) nu putea să existe dacă nu se specifică și o metodă de a-l construi.

Datorită importanței pe care prezintă în matematică acest postulat, în decursul evoluției sale, s-au enunțat multe propoziții echivalente cu el. Prezentăm câteva dintre ele:

- *Suma măsurilor unghiurilor unui triunghi este 180° ;*
- *Există un triunghi a cărui sumă a măsurilor unghiurilor sale este 180° ;*
- *Orice triunghi poate fi circumscris;*
- *Dacă trei unghiuri ale unui patrulater sunt drepte, al patrulea este, de asemenea, drept;*
- *Există un patrulater cu toate unghiurile drepte;*
- *Două drepte paralele cu o a treia sunt paralele între ele;*
- *Oricare ar fi două drepte paralele, o dreaptă care intersectează una dintre ele o intersectează și pe a doua;*
- *Într-un triunghi dreptunghic suma pătratelor lungimilor catetelor este egală cu pătratul lungimii ipotenuzei (Teorema lui Pitagora). Aceste enunțuri par evidente, și multe așa-zise demonstrații ale axiomei lui Euclid le-au folosit în mod eronat. Totuși, acelea care folosesc conceptul de paralelism nu mai sunt atât de evidente, dacă se face diferența între cele trei definiții folosite în mod obișnuit pentru paralelism: *distanță constantă, lipsa unui punct de intersecție a dreptelor sau unghiuri congruente la intersecția cu o a treia dreaptă* - de fapt chiar echivalența acestor afirmații cu axioma lui Euclid.*

Negarea acestei afirmații a dus la multiple discuții și contradicții timp de mai multe secole. În mod evident, doar două posibilități sunt valabile: ori printr-un punct exterior unei drepte există mai multe paralele, ori niciuna! Discuțiile au durat până în secolul al XIX-lea, când mai mulți matematicieni, care lucrau independent, au explorat posibilitatea respingerii postulatului lui Euclid despre dreptele paralele.

4. Geometrii neeuclidiene

Primul care și-a făcut cunoscut rezultatul a fost *Ianoș Bolyai* (1802 – 1860) la data de 3 octombrie 1823, printr-o scrisoare trimisă tatălui său, profesor de matematică la Târgu-Mureș, iar primul care a făcut cunoscută în 1826 descoperirea sa în fața unui for științific (Societatea de Matematică din Kazan), a fost *Nikolai Lobacevski* (1792 – 1856). Tot el a publicat aceasta în 1829, în revista științifică a Universității din Kazan, sub titlul *Geometrie imaginară*. Ianos Bolyai și-a publicat rezultatele, prima dată sub o formă prescurtată, cu titlul *Știința spațiului absolut* în 1831, la Târgu-Mureș, iar a doua oară, le-a publicat în extenso, în limba latină, cu titlul *Appendix scientiam spatii absolute veram exhibens* (Anexa, expunere adevărată a științei spațiului absolut), ca un apendix la o carte de matematică a tatălui său, Farcaș Bolyai.

Un alt matematician celebru al timpului, rămas unul din cei mai valoroși din istoria matematicii, *Carl Friedrich Gauss* (1777 – 1855), care a dat și el aceeași soluție problemei postulatului V, ca ceilalți doi, nu a publicat nimic de frica beoțienilor

(proștilor). Concluzionând evenimentele, *Ianoș Bolyai și Nikolai Lobacevski* înlocuiesc ca ipoteză axioma lui Euclid cu negația sa, *printr-un punct dat se pot duce cel puțin două drepte paralele la o dreaptă dată* și elaborează o nouă teorie matematică, o nouă geometrie, *o primă geometrie neeuclidiană*, diferită în multe privințe de cea euclidiană. Unele dintre teoremele acestei noi geometrii contrazic intuiția noastră spațială, dar ele sunt tot atât de adevărate ca și teoremele geometriei euclidiene, ipotezele care stau la baza lor nefiind aceleași. Astfel, în noua geometrie avem, printre altele, următoarele rezultate:

- *oricare ar fi o dreaptă și oricare ar fi un punct ce nu aparține dreptei respective, punctul aparține la o infinitate de drepte care nu intersectează dreapta dată;*
- *suma unghiurilor oricărui triunghi este mai mică decât suma a două unghiuri drepte;*
- *există puncte în interiorul unui unghi ascuțit care nu aparțin la nici o dreaptă ce intersectează ambele laturi ale unghiului;*
- *locul geometric al punctelor egal depărtate de o dreaptă nu este o dreaptă ci o nouă curbă denumită echidistantă;*
- *curba ce intersectează ortogonal toate dreptele paralele între ele nu este o dreaptă ci o curbă denumită oriciclu;*
- *există triunghiuri ale căror mediatoare nu sunt concurente, deci triunghiuri care nu sunt inscriptibile (teorema lui Farkas Bolyai);*
- *nu există triunghiuri asemenea (două triunghiuri ce au unghiurile respectiv congruente sunt congruente)*

S-a demonstrat că geometriile neeuclidiene sunt necontradictorii, construindu-se și modele în spațiul euclidian pe care le verifică. După cum afirmă profesorul universitar Dan I. Papuc, de la Facultatea de Matematică a Universității de Vest din Timișoara, cu prilejul sărbătoririi a două evenimente importante: împlinirea a 175 de ani de la atestarea realizării primei geometrii neeuclidiene și dezvelirea unui bust al autorului acestei realizări, *Ianoș Bolyai*, într-un atrium al Universității de Vest din Timișoara, construirea primei geometrii neeuclidiene a clarificat cinci probleme esențiale:

1) *A fost rezolvată natura postulatului V, demonstrând că acesta nu este o teoremă;*

2) *A fost stabilită o metodă generală de cercetare a independenței unei axiome aparținând unui sistem de axiome dat.* Eliminând postulatul V din sistemul de axiome dat de Euclid, se obține structura denumită de *Ianoș Bolyai Planul absolut, Geometria Planului absolut fiind partea comună a Geometriei Euclidiene și a Geometriei lui Lobacevski-Bolyai*, adică este sistemul de teoreme ce poate fi demonstrat utilizând doar cele 5 axiome și cele 4 postulate, fără postulatul V. Presupunând că acest postulat este adevărat se obține structura matematică denumită astăzi *Planul euclidian*. Înlocuindu-l, în sistemul de axiome dat de Euclid, cu negația sa, se obține structura matematică denumită *Planul Lobacevski-Bolyai*.

3) *A fost elaborată o primă geometrie neeuclidiană, Geometria lui Lobacevski-Bolyai* a cărei aplicabilitate practică s-a verificat în 1905, de către *Albert Einstein*

(1879-1955) care a elaborat Teoria relativității restrânse și a constatat imediat că, geometria spațiului vitezelor mai mici decât viteza luminii, este exact Geometria lui Lobacevski-Bolyai în 3 dimensiuni. Tot el a propus, în modelarea matematică a spațiului fizic înlocuirea spațiului absolut și a timpului absolut (independente de observator, concepte newtonniene atât de naturale), cu spațiul evenimentelor, spațiu modelat matematic de spațiul Minkowski cu 4 dimensiuni.

4) A constituit începutul eliberării creației în domeniul Matematicii de orice idee preconcepută, de orice dogmă, deoarece până la Bolyai și Lobacevski se considera că matematicianul nu are dreptul să inventeze axiome. Era o idee preconcepută, bazată pe bunul simț, o regulă devenită implacabilă, considerându-se că ea asigură aplicabilitatea rezultatelor matematice, deci importanța socială a acestei științe. Ei au marcat, prin noua geometrie, începutul eliberării gândirii matematice de orice încătușare. Rezultatul a fost uimitor. Două decenii mai târziu, Bernhard Riemann (1826-1866) definea o nouă geometrie neeuclidiană, geometria unei sfere cu punctele diametral opuse identificate. Tot cam atunci, Geometria proiectivă înceta a fi un capitol al Geometriei euclidiene, ea devenind o teorie matematică elaborată prin studiul unui nou spațiu geometric (definit și el axiomatic), Spațiul proiectiv în care o dreaptă nu împarte un plan ce o conține în două regiuni (semiplane) distincte; două drepte ce se intersectează nu împart planul ce le conține în patru regiuni distincte ci doar în două, etc.

Datorită lucrărilor lui Niels Henrik Abel (1802-1829 și Evariste Galois (1811-1823) au fost definite și studiate grupurile, care în 1872 au fost implicate în definirea geometriilor, care acum erau multe, cu ajutorul lor propunându-se o sistematizare în acest domeniu (Programul de la Erlangen

5). Libertatea gândirii matematice a trecut în fizică, rezultatul final fiind știința secolului al XX-lea, cu marele ei realizări. Crearea acestor geometrii neeuclidiene a dovedit faptul că în mod logic sunt posibile mai multe sisteme geometrice, cu aplicații concrete, exemplul cel mai plauzibil fiind că geometria neeuclidiană este folosită pentru formularea teoriei generalizate a relativității.

Ca orice proces al cunoașterii umane, începutul este caracterizat de elemente simple, care sunt repetate și diversificate, aranjate și combinate, pe scurt, supuse unei tehnologii de activitate intelectuală dintr-o pornire rațional-pragmatic mai greu de justificat. Să mai precizăm că geometria elenistică matematizată a fost precedată de o geometrie decorativă cu certe funcții artistice, care, posibil să fi avut și funcții de identitate-apartenență de grup sau chiar ierarhii sociale.

5. Geometria decorativ-artistice cucuteniană

În cadrul civilizației cucuteniene a fost elaborată, intuitiv printr-o mare capacitate intelectuală și artistică, o geometrie ornamental-decorativ-artistice, folosind elementele grafice, pe care, ulterior, le-a folosit geometria euclidiană: liniile drepte, segmentate, încrucișate, prelungite, zig-zagate, dublate, înseriate, crenelate, spiralate ori combinate ulterior cu diverse curbe a căror varietate și originalitate nu am găsit-o menționată în geometria euclidiană, dovedind că, din punct de vedere al varietății cea euclidiană este mai săracă. Pentru a susține această afirmație, vom prezenta, în cele ce urmează, exemple de grafică cucuteniană, deja comentate.

Dorim să subliniem că exemplele de mai sus, folosind doar linii drepte, nu epuizează capacitatea imaginativă și combinatorică cucuteniană. Vrem să remarcăm în grafica prezentată existența dreptelor paralele, a triunghiurilor, a “V”-urilor înlănțuite, a

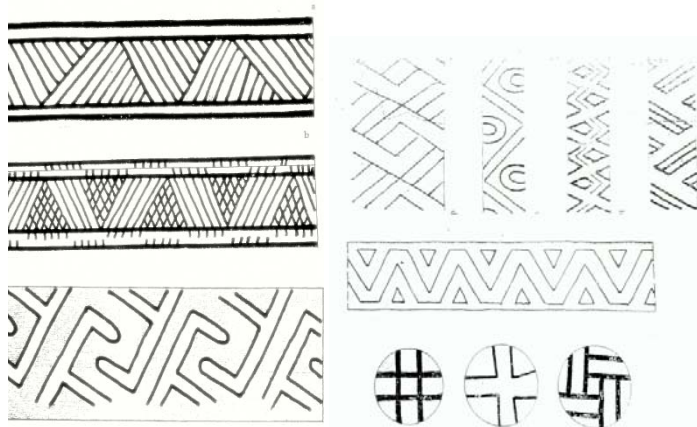

Fig. 2.

hașurilor, etc. În cele ce urmează vom da exemple referitoare la grafica geometrică, ce utilizează liniile curbe, deschise sau închise. Printre acestea remarcăm *cercul, semicercul, ovalul, S-ul, spirala înlănțuită* ș.a.

Referitor la capacitatea creativ-artistică a cucutenienilor, ținem să subliniem faptul că

exemplele de grafică decorativ-artistică au fost preluate din lucrarea “*ARTA CULTURII CUCUTENI*”, apărută în Editura Meridiane, București sub semnătura d-lui Vladimir Dumitrescu, operă remarcabilă, ce face parte din patrimoniul național, dar care reprezintă și evidențiază alte puncte de vedere fără tangență cu geometria, pe care autorii o consideră ca o expresie a acestei ramuri a matematicii cu valențe creativ-artistice specifice populației cucuteniene.

Pentru a fi mai expliciți, autorii au împărțit reprezentările

Fig. 3

Fig. 4

și decorative-geometrice în trei grupe distincte: prima a avut la bază și utilizează doar liniile drepte (fig. 2), a doua conține reprezentări grafice care folosesc diverse variante de linii curbe (fig. 3), iar în a treia sunt incluse reprezentările grafice realizate prin îmbinarea ingenioasă a liniilor drepte cu liniile curbe (fig. 4).

6. Unele considerații și concluzii

Analiza creației grafico-decorativă a cucutenienilor nu este un demers simplu și facil, întrucât *ar trebui să aibă un caracter multidisciplinar.*

Autorii consideră că indiferent de criteriile care vor sta la baza unei analize și prezentări ulterioare, rezultă ca evidentă următoarea percepție: *creatorii culturii și artei cucuteniene posedau o deosebită și uimitoare capacitate intelectuală, nativ-intuitivă dublată de un deosebit simț și necesitate a frumosului–original, și au folosit sintagma “capacitate intelectuală nativ-intuitivă”* ceea ce vrea să spună că inteligența cucutenienilor nu a fost formată, pregătită, antrenată în școli, cum s-a întâmplat în marea Eladă. Nu există indicii că în comunitățile cucuteniene existau școli de tipul “Academiilor” elene. Probabil, în lipsa acestora, cunoștințele acumulate se transmiteau direct, de la generație la generație. Ne gândim la diverse forme de *șezători, clăci*, etc, prețioase cu atât mai mult cu cât, în timpul acestora, se efectuau și anumite activități tradiționale, diversificate și inovative, adevărate “Academii mobile”.

Mai mult, majoritatea matematicienilor și filozofilor greci erau oameni înstăriți, pentru care munciau numeroși sclavi, ceea ce nu este cazul la cucutenieni.

Să mai subliniem că între perioada de definire a culturii cucuteniene și pleiada de filozofi, matematicieni și învățați greci s-au interpus cca. 3200 de ani. Reamintim că civilizația greacă a fost influențată și a preluat din realizările Babilonului, Egiptului și fenicienilor, în timp ce *cucutenienii*, probabil, *au fost influențați de “civilizația” locuitorilor stepelor. Remarcăm și că urmele civilizației cucuteniene se regăsesc pe o suprafață de cca. 350.000 km pătrați, ajungând până la Tripolie în Ucraina, pe Bug, probând, astfel, puterea și atracția civilizației cucuteniene.* Este de subliniat că, ceea ce se știe despre această civilizație, constă în *efectele ei, aflate la vedere.* Considerăm că sunt multe alte aspecte care scapă analizei vizuale, printre acestea aflându-se, în mod sigur, *capacitatea de a inova, folosind tehnici de creație intelectuală.* Astfel, apelând la matematică, mai ales la noțiunile de *submulțime și mulțime ordonată, acestea pot cuprinde totalitatea reprezentărilor grafice care folosesc același tip de simboluri: punctul, linia dreaptă sau curbă în diverse combinații.* Vom constata cu surprindere că acești cucutenieni neșcoliți foloseau cu ușurință *ca metode de creație aranjamentele, permutările, combinările, toate acestea reprezentând elemente de Combinatorică Matematică realizate intuitiv.* Este de considerat afirmația: *cunoașterea culturii cucuteniene și calitățile intelectual-artistice ale strămoșilor este departe de a fi completă.*

Bibliografie

1. **Schmidt H.** *Cucuteni.* Edit. TEHNOPRESS, Iași, 2007.
2. **Dumitrescu V.** *Arta culturii cucuteni,* Meridiane, București.
3. **Bernal J. D.** *Știința în istoria societății.* Ed. Politică, București.
4. **Ștefan A.** *Lecții interactive de geometrie,* Buhuși, 2012.
5. *Complexul Muzeal Național MOLDOVA,* Iași, CUCUTENI, *Magia Ceramicii,* Ed.PIM, Iași, 2009.
6. http://ro.wikipedia.org/wiki/Geometrie_euclidian%C4%83
7. http://ro.wikipedia.org/wiki/J%C3%AInos_Bolyai
8. http://ro.wikipedia.org/wiki/Geometrii_neeuclidiene

DE LA UNELTE LA MAȘINI-UNELTE

*Cornel Ciupan prof.dr.ing. Universitatea Tehnica din Cluj-Napoca
Emilia Ciupan, șef lucr. dr. inf. ec. Universitatea Tehnica din Cluj-Napoca*

Abstract. *This paper summarizes the evolution of manufacturing equipment in chronological interconnection with human needs with technical knowledge and technological possibilities. This paper presents the first tools necessary to accomplish basic operations, their development to machine tools and the methods for continuous improvement of the machines, depending on the development of the drive and control systems.*

1. Introducere

A produce mai ușor, mai repede, mai mult și mai bine sau, într-un cuvânt, mai eficient a constituit un ideal permanent al oamenilor de pretutindeni. Aceste dorințe i-a făcut să născocască continuu unelte și procese care să le îndeplinească năzuințele. Chiar și oamenii primelor generații de vânători-culegători trebuiau să vâneze mai ușor, să culegă mai repede pentru a trăi mai bine. Acest fapt i-a determinat să-și conceapă diverse unelte și arme primitive, la început din materiale existente în natură, iar apoi din materiale noi, obținute prin diferite procese tehnologice.

Indiferent de tipul lor, uneltele au contribuit decisiv la supraviețuirea și dezvoltarea socială a omului de-a lungul existenței sale. Dacă ne referim la începuturi, atunci producerea de bunuri avea caracter de manufactură, cu semnificația primară a cuvântului, aceea de „*făcut de mână*”. Omul preistoric a învățat să folosească diverse pietre, oase și coarne de animale, a căror formă era avantajoasă, drept obiecte care, mânuite, îl ajutau la vânatoare sau la prepararea hranei. Mai târziu aceste „obiecte” au progresat ca formă și au început să fie realizate în mod conștient și din alte materiale cu proprietăți avantajoase, cum sunt lemnul sau piatra. Datorită durității, granitul a devenit cel mai răspândit material pentru confecționarea topoarelor, vârfurilor de suliță și de săgeți, a fierăstrișurilor primitive și a sfredelelor.

Descoperirea și utilizarea metalelor a produs o mutație în confecționarea uneltelor și armelor prin înlocuirea materialelor naturale cu materiale obținute prin procese metalurgice primitive. La început metalele au fost utilizate pentru bijuterii și unelte. Primele metale cunoscute de om au fost cele care se găseau în stare nativă. Oamenii au constatat proprietățile lor superioare pietrei și au căutat posibilități de prelucrare a lor. Poate întâmplător, cu ajutorul unor unelte scăpate în foc, sau prin diverse încercări, oamenii au descoperit că metalele devin moi și maleabile atunci când sunt încălzite.

Odată cu metalele native „*tinerii mineri*” găseau și minerale colorate (malahitul, turcoazul, lazuritul), iar pe urmă au descoperit că prin încălzire cu cărbune de lemn pot obține cupru. Cum aceste minereuri se găseau în cantități mari, s-a început producerea „*industrială a cuprului*”. Bronzul, rezultat al încercărilor de a conferi cuprului o rezistență mai mare, a fost rodul primei tehnologii din metalurgie care a revoluționat omenirea. Bronzul (90%Cu, 10%Sn) este un aliaj care poate fi ușor turnat în forme și care are proprietăți mecanice superioare.

Pentru a-și satisface necesitățile casnice sau de război, oamenii au căutat continuu materiale mai bune, cu duritate superioară. Încercând minereuri diferite și temperaturi înalte, au descoperit fierul. Prelucrarea lui necesita temperaturi ridicate care puteau fi atinse prin utilizarea unor „*instalații de suflat aer*”- foalele.

2. Operații de bază și uneltele necesare

Practicarea agriculturii, apariția primelor diviziuni sociale ale muncii, formarea orașelor (cetăților, târgurilor) a produs o concentrare treptată a populației și a restrâns aria de culegere a resurselor. Necesitatea de asigurare a cerințelor fundamentale (hrană și îmbrăcăminte) aduce în fața civilizației umane noi cerințe tehnice: unelte mai performante din materiale mai bune, aparate pentru diverse activități meșteșugărești, mijloace de transport și de lucru.

Realizarea unor mijloace de lucru pentru agricultură (carul, plugul, sapa, coasa, secera etc.), pentru obținerea hainelor (războiul de țesut și celelalte unelte necesare transformării materiei prime în postav sau pânză), pentru măcinarea cerealelor (morile) a fost posibilă numai după realizarea unor unelte care să permită obținerea formei pieselor componente.

Dacă analizăm un car sau un război manual de țesut vom constata că ambele necesită piese delimitate de suprafețe plane sau de revoluție. Dacă „*piesele*” cu secțiuni dreptunghiulară se puteau obține relativ ușor prin despicarea și cioplirea lemnului, piesele de tipul arborilor sau ansamblurile arbore-roată necesitau unelte specializate.

Chiar dacă o secure putea rezolva o bună parte din operațiile primilor „*meșteșugari*”, pentru asamblarea produselor aceștia trebuiau să realizeze găuri. Această nevoie a dus la „*inventarea*” sfredelului.

O piesă de forma unui ax putea fi realizată și printr-un procedeu asemănător sculpturii, dar cu precizia și productivitatea adecvate procedeuului. Dacă analizăm piesele componente ale războiului de țesut din figura 1 se constată că sunt

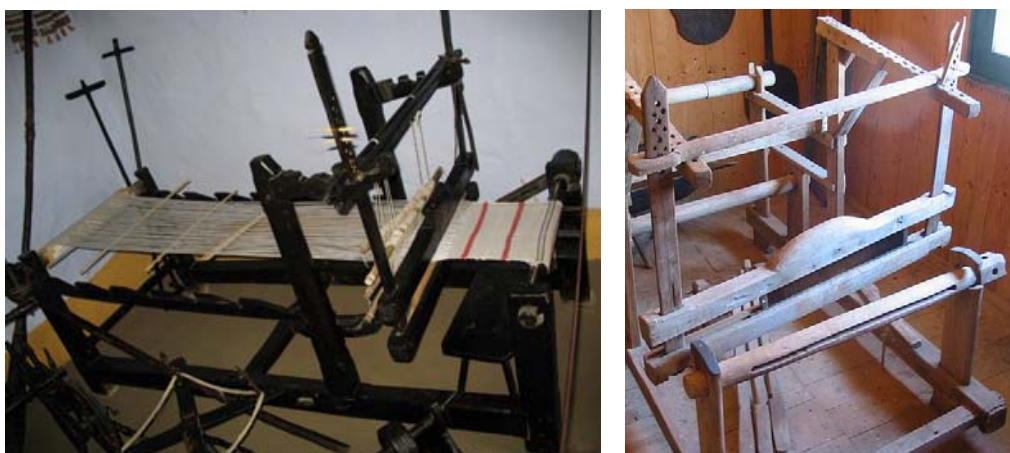

Fig. 1. Războiul de țesut.

necesare următoarele tipuri de piese:

- piese de formă prismatică (cadrul și structura războiului)
- piese de formă cilindrică (axele pe care se înfășoară materialul și pânza)

Unele piese sunt prevăzute cu găuri și locașuri pentru asamblare. Analizând piesele necesare pentru realizarea războiului de țesut din figura 1 se constată că sunt necesare piese delimitate de suprafețe plane, piese delimitate de suprafețe cilindrice. Pentru realizarea asamblării, pentru diferite ajustări funcționale și pentru a permite mișcări relative între anumite piese, o parte dintre acestea necesită practicarea unor orificii cilindrice sau prismatice.

Pornind de la nevoia de prelucrare a suprafețelor plane, cilindrice și a locașurilor interioare s-au asociat uneltele, operațiile și mașinile care s-au dezvoltat din acestea (figura 2).

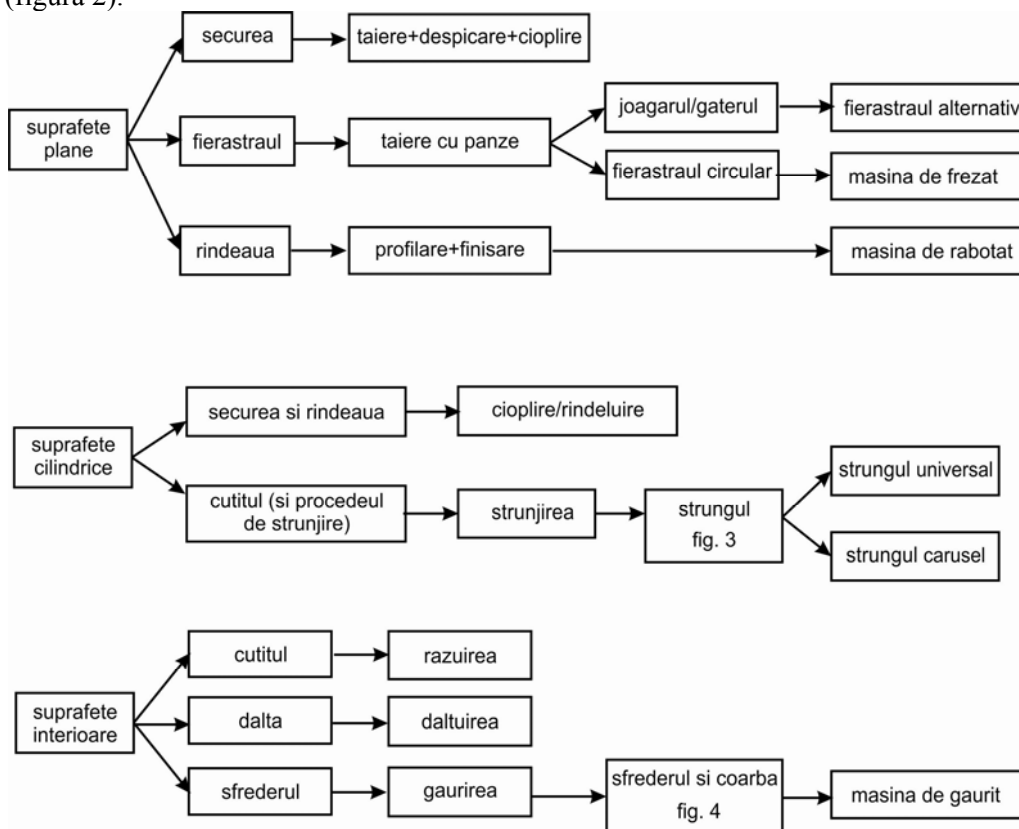

Fig. 2. De la nevoi la unelte și mașini unelte.

Performanțele mașinilor unelte au fost și sunt legate de performanțele uneltelor așchietoare. La început uneltele se obțineau prin ciocnirea bucăților de fier meteoritic găsite, dar adevărata epocă a fierului poate fi considerată doar începând cu apariția primului cuptor cu foale, în Europa anilor 1340.

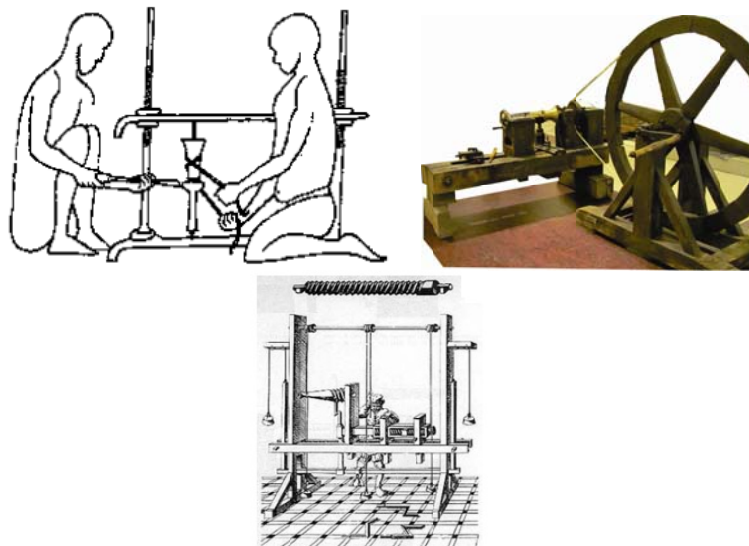

Fig. 3. Strunguri cu acționare manuală.

Fig. 4. Sfredelul și coarba.

3. De la unelte la mașini unelte

Metalurgia fierului a permis obținerea unor unelte variate, a unor mașini primitive, a vehiculelor cu tracțiune animală, îmbunătățirea performanțelor uneltelor agricole, etc. Mașinile erau acționate fie de animale, fie de forța apei, a vântului sau chiar de om. Au fost inventate dispozitive ingenioase cum sunt roțile de moară, presele de ulei sau morile de vânt. Creatorii lor au căutat sporirea forței sau înlocuirea forței manuale de acționare a uneltelor.

Din punct de vedere tehnic, Renașterea a fost o perioadă a progresului continuu, atât în ceea ce privește realizările și performanțele tehnicii, dar și a proporțiilor acestora. Figură emblematică a Renașterii, Leonardo da Vinci (1452-1519) simbolizează speranțele, dar și eșecurile acestei perioade. Pictor renumit, cercetător

pasionat al naturii, inginer, arhitect și inventator talentat, da Vinci a fost un creator care a devansat timpul în care a trăit. Ideile și invențiile sale îndrăznețe au depășit conceptual nivelul tehnic al fabricației contemporane și stau mărturie creativității și ingeniozității spiritului renașcentist.

Mașinile Renașterii erau acționate cu pedală și aveau volant. Troliuri simple utilizate ca mecanisme amplificatoare de forță erau folosite pentru tragerea broșei de ghintuit țevile puștilor. Căutările pentru a obține un strung care să asigure o mișcare de rotație continuă a semifabricatului, au luat sfârșit în secolul al XV-lea, când au apărut strungurile acționate cu mecanism bielă-manivelă și volant, acționate manual, cu piciorul, cu calul sau chiar cu roata de moară.

Revoluția industrială a schimbat uneltele de mână în scule acționate de mașini, iar mașinile primitive acționate manual sau cu piciorul în mașini-unelte. Revoluția industrială s-a declanșat în Anglia cu impetuoșitate, apoi, acțiunea ei a devenit mai pregnantă în coloniile engleze din America de Nord, după care s-a răspândit mai repede sau mai încet, spre toate colțurile lumii.

Procesul perfecționării mașinilor-unelte clasice a durat câteva secole. Strungul, considerat practic drept cea mai veche mașină unealtă, a devenit capabil să strunjească metale abia în secolul al XVII-lea, atunci când a început să fie utilizat de fabricanții de armament, de ceasuri și de instrumente științifice. Acești fabricanți aveau nevoie de prelucrări de precizie, pentru fabricarea arborilor, a roților dințate, pentru realizarea filetelor precise și chiar de finisări prin rectificare.

Construirea unor mașini unelte capabile de prelucrări precise a declanșat și revoluția științifică, afectând profund măsurarea timpului, cercetarea naturii cu instrumente optice și de laborator, arta navigației și a deschis drumul spre fabricația mașinilor unelte industriale ale sfârșitului de secol XVIII și XIX. S-au asigurat în acest fel premisele tehnologice care au creat posibilitatea construirii motorului cu abur a lui James Watt, ca principală sursă de acționare a acestor mașini. Implicațiile sociale ale dezvoltării capacității de producție prin perfecționarea mașinilor unelte a produs concomitent o modificare accentuată în standardul de viață al populației din vestul Europei și nordul Americii.

Strungurile, frezele și mașinile de rabotat nu numai că au constituit echipamentele de bază pentru fabricația unei game largi de produse, dar în același timp au dat posibilitatea întreprinzătorilor să le reproducă și să le îmbunătățească pentru ca productivitatea fabricației să crească continuu. Între anii 1700 și 1800 fabricația se baza pe mici ateliere și fabrici cu capital familial. Puterea de acționare disponibilă era principalul factor care controla progresul tehnologic în revoluția industrială. Apariția motorului cu abur a fost momentul cel mai semnificativ în evoluția surselor de putere și acționare, pentru o perioadă de mai bine de 50 de ani. La început, un singur motor cu abur acționa prin intermediul unui ax principal și a transmisiilor cu curele late, toate mașinile dintr-un atelier.

Nevoia de noi mașini capabile să prelucreze suprafețe plane precise l-a inspirat pe Richard Roberts (Anglia) să inventeze mașina de rabotat, iar pe Eli Whitney (SUA) să inventeze mașina de frezat orizontală (1818).

Interschimbabilitatea pieselor prelucrate se datorează lui Elisha Root, inginerul șef al Colt Armory, SUA. În jurul anului 1835, Root și Samuel Colt reușiseră tehnologizarea fabricației a 300.000 de revolve în diverse variante, cu un semnificativ grad de precizie necesar asigurării interschimbabilității, stabilind astfel lansarea unei noi etape, cea a fabricației de masă. Acest nou concept n-a fost o „*invenție*”, ci mai degrabă un nou mod de abordare a fabricației, superior, care s-a bazat pe realizările existente: materiale metalice mai ieftine, mașini-unelte și instrumente de măsurare mai precise.

Aplicată la început la fabricarea armamentului, interschimbabilitatea s-a extins apoi și la alte produse industriale: ceasuri, lacăte, mașini agricole, mașini de cusut și de scris, biciclete și motoare. Noile metode de producție au fost adoptate mult mai încet în Europa unde, datorită conservatorismului consumatorilor, se preferau produsele realizate pe baza metodelor tradiționale.

În 1840 gama mașinilor unelte pentru prelucrări prin așchiere s-a lărgit prin apariția mașinii verticale de găurit cu avans mecanic (John Nasmyth), iar după încă 15 ani fabricația în masă primea un nou avânt prin apariția strungului cu turelă (Root și Colt).

4. Automatizarea mașinilor unelte

Marea majoritate a mașinilor unelte destinate fabricației pieselor individuale a fost inventată încă înainte de 1900. Din punct de vedere tehnologic, acestea ofereau capacitatea de prelucrare adecvată fabricației de serie mică și mijlocie, dar calitatea produselor depindea de îndemânarea și ingeniozitatea operatorilor. Această dependență a fost îndepărtată în mod progresiv printr-o automatizare progresivă. Una dintre acțiunile precursoare introducerii ciclurilor de mișcări automate la mașini se datorează lui Thomas Blanchard care a construit un strung de copiat pentru lemn în 1820 destinat prelucrării paturilor de pușcă și înlocuirii lucrului manual. Deși la început productivitatea acestuia era de două piese pe oră, prin perfecționări ulterioare s-a ajuns la 10 piese pe oră.

Un moment de referință în automatizarea mașinilor unelte constă în introducerea unui suport informațional rigid, arborele cu came, de către Spencer. Mașina automată a lui Spencer, folosită pentru fabricația șuruburilor, piulițelor și a altor piese de gabarit mic în cantități mari, era un strung cu turelă echipat cu un arbore cu came. Camele acționau pârghiile care modificau poziția turelei și provocau avansul sculelor. Această mașină a avut un impact major asupra productivității, oferind și o oarecare flexibilitate de „*programare*”, prin schimbarea camelor.

Marele dezavantaj al mașinilor automate și semiautomate de la începutul secolului XX era lipsa preciziei ridicate și, mai ales, lipsa flexibilității, caracteristici importante pentru a satisface o piață din ce în ce mai pretențioasă. Acest dezavantaj a fost înlăturat prin apariția mașinilor cu comandă numerică (NC) și a tehnologiilor noi de fabricație asociate utilizării acestor noi tipuri de mașini.

Producerea industrială a curentului electric aduce un nou tip de motor pentru mașinile unelte. Motoarele electrice au adus lanțurilor cinematice acționate turații mari

și puteri corespunzătoare procesului. Acționarea electrică a oferit posibilitatea de a utiliza, pentru fiecare mașină sau chiar pentru fiecare mișcare din structura mașinii, motoare independente.

Apariția motoarelor electrice a schimbat atât performanțele, cât și aspectul fabricilor și al mașinilor. Dacă înainte un singur motor acționa o întreagă fabrică (fig. 5), după apariția curentului electric, s-au conceput mașini unelte echipate cu propriile lor motoare.

Trecerea de la acționarea în sistem centralizat la acționarea individuală s-a făcut treptat. La început s-au înlocuit motoarele cu aburi sau cu combustie internă cu motoare electrice mari, care acționau întreaga hală, apoi s-au amplasat motoare lângă fiecare mașină, după care acestea au fost atașate mașinilor și ulterior integrate în acestea.

Utilizarea curentului electric a permis realizarea unui salt uriaș și la nivelul sistemelor automate de comandă, fără de care comanda numerică ar fi fost imposibilă.

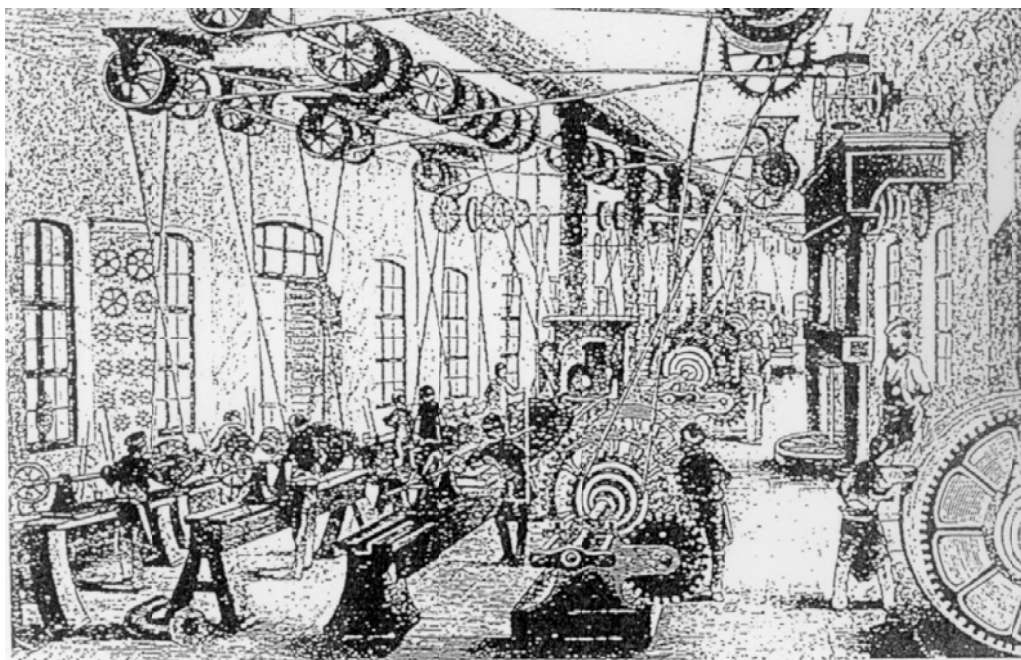

Fig. 5. Acționarea în sistem centralizat (1850)

Dezvoltarea modernă a mașinilor unelte de tip NC a început între 1948-1949. Cea mai relevantă contribuție a fost adusă de Aviația Militară Americană, care dorea mașini unelte performante pentru industria aeronautică, mașini capabile să prelucreze piese de complexitate ridicată, mai ieftin, mai rapid și cu precizie sporită față de mașinile convenționale. Sub conducerea companiei John Parsons și a Laboratorului de Servomecanisme de la Massachusetts Institute of Technology (MIT), primele modele de mașini de frezat au fost testate începând cu 1951, iar în septembrie 1952 mașina experimentală, produsă de Cincinnati Milling Machines, a fost prezentată public. Noua

tehnologie, NC, a introdus un înalt nivel de independență pentru operator, deschizând practic calea spre sistemele automate de fabricație.

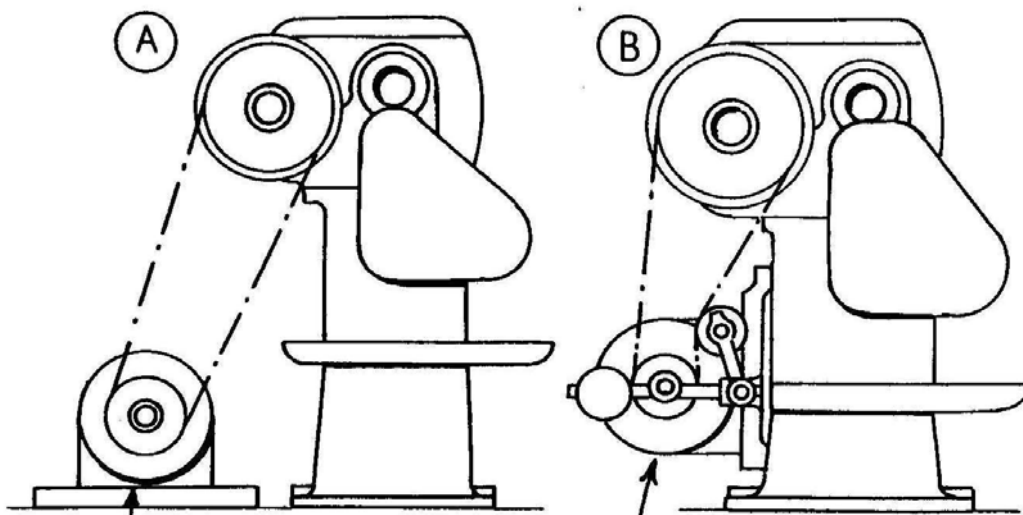

Figura 6. Trecerea la acționarea cu motoare electrice

5. Concluzii

Trecerea de la unelte la mașini unelte și evoluția continuă a echipamentelor de fabricație a fost motivată de nevoile și idealurile oamenilor de a produce mai repede și mai bine, de a obține mai ușor bunurile necesare. De aici și dorința continuă de automatizare a mașinilor, de creștere a vitezei de așchiere și a vitezei de avans și a preciziei. Apariția motoarelor, în special a celor electrice, nu a fost suficientă pentru intensificarea regimurilor de așchiere. Odată cu descoperirea unor materiale noi pentru scule, capabile să confere acestora stabilitate la temperaturile generate în timpul procesului de așchiere, a fost posibilă intensificarea regimului de așchiere.

Dacă la apariția oțelurilor carbon pentru scule vitezele de așchiere erau de ordinul a 10 m/min, cu durabilități ale sculelor așchietoare de circa 60 minute, astăzi există mașini care lucrează cu viteze de așchiere de până la 1000-1500 m/min și cu viteze de avans de 80-100 m/min.

Bibliografie

1. **Balan Șt. și col.** Dicționar cronologic al științei și tehnicii universale. Editura Științifică și Enciclopedică, București 1979.
2. **Ciupan C., Julean D., Galiș M.** Istoria tehnicii și design în context. Editura UTPres, Cluj-Napoca, 2002.
3. **Derry, T.K., Williams, T.I.** A short History of Technology, Oxford University Press, 1975.

FASCINAȚIA SPIRALEI CUCUTENIENE PARTEA I

Lorin Cantemir, *prof.univ.dr.ing. Dr.H.C, membru al A.S.T.R*
Universitatea Tehnică “Gh. Asachi”, Iași
Ștefan Andrei, *prof. gr. I, Buhuși, Bacău*
Antonovici Constantin, *prof. gr. I, Piatra - Neamț*

Abstract: *This paper emphasizes the existence of spiral forms in nature at all levels, starting from macrocosmos to Earth, and from Earth to the microcosmos. The paper reveals the technical details of the mathematical properties for many existing spirals. The technical and aesthetic characteristics are illustrated using a graphical program implemented in Java programming language.*

1. Generalități

Ce putere miraculoasă o fi având spirala de s-a impus de la începutul începuturilor de la configurațiile stelare până în adâncul adâncurilor, în mediul înconjurător omului, în ființa și în conștiința lui? De la Big Bang-ul petrecut în urmă cu circa 14 miliarde de ani și până în zilele noastre, natura ne oferă numeroase evoluții în spirală, având ca origine forma galaxiilor, continuând cu fenomene naturale de circulație a aerului, cu diferite stadii de creștere în regnul vegetal și în cel animal, până în structura celulelor, unele constituind surse incontestabile de inspirație pentru multe categorii de oameni (artiști, meseriași, specialiști), care au produs și realizează în continuare opere de o inestimabilă valoare, altele devenind elemente de cercetare privind evoluția vieții (cercetători, savanți), etc.?

De ce e atât de fascinantă spirala și care sunt motivele ce au determinat supremația ei în lumea curbelor, putând-o *denumi chiar regina lor*? Răspunsul e simplu: după modul cum e privită (spre origine sau spre extremitate) ea reprezintă, în același timp, concentrarea și expansiunea, trecerea de la minuscul la nemărginire, de la micro la macro sau, matematic, de la zero spre infinit. Cercul este curba perfectă, dar e închisă, după o rotație revenind la poziția inițială, pe când spirala, după fiecare rotație se deschide din ce în ce în mai mult, oferind perspectiva altei structuri.

În esență, *spirala este o creație a naturii*, ea regăsindu-se în cele trei structuri (stări) fundamentale:

- spirale spațiale, existente în materia neînsuflețită, care implică universul fizic, denumite *vârtejuri sau vortexuri*, cum ar fi : vortexurile stelare, uraganele, cicloanele, tornadele, precum și cele hidraulice (fig. 1,2,3);

Fig.1. *Calea Lactee.*

Fig.2. *Ciclon.*

Fig.3. *Tornadă.*

• spirale existente în materia vie, cea mai importantă fiind **spirala ADN-ului**, adică spirala vieții pe care o regăsim la cochiliile de scoici, căluții de mare, melci, floarea soarelui, cârceii viței de vie, etc.(fig.4,5,6,20);

Fig. 4. Căluțul de mare.

Fig.5.Melc.

Fig.6. Spirala ADN.

• create de om (antropice) (fig. 7,8,9));

Fig.7. Scara Vatican.

Fig.8. Vas Cucuteni.

Fig. 9. Farfurie Cucuteni.

Ea este rezultatul compunerii a două mișcări: una de avans liniar, combinată cu o mișcare de rotație.

Deocamdată, nu sunt ipoteze sau explicații privind sensul de parcurgere al spiralei (direct sau invers trigonometric). În mod sigur, tornadele, ca și curgerea apei dintr-un rezervor printr-o țevă conectată perpendicular pe baza acestuia se face în sens direct trigonometric în emisfera nordică și invers în cea sudică.

Motivul grafo-geometric al spiralei biologice nu a trecut neobservat de umanitate. Primele reprezentări ale acesteia în colectivități umane le regăsim la populația maori din Noua Zeelandă, care le-a folosit pentru tatuaje. Desigur, motivul spiralei a fost folosit și în alte locații de pe mapamond, dar cel mai obsesiv îl găsim în grafica ornamental – artistică cucuteniană (apreciere, care nu ne aparține). Mai trebuie să subliniem că, aparent și surprinzător, motivul spiralei s-a găsit pe cioburi de oale din localitatea Hotărani din arealul Caracal. Primele indicii par să ducă la concluzia că, spiralele din Olt sunt tot de origine cucuteniană.

Evident, evoluția oricărui organism viu se realizează continuu în timpul vieții sale, astfel încât, permanent, să se adauge în structura sa, elemente noi, care să redea la scară mărită caracteristicile anterioare, respectând, bineînțeles, anumite elemente esențiale și proporții bine stabilite. Acest fenomen perpetuu a stat și continuă să stea la baza studierii și descoperirii proprietăților definitorii ale unor figuri spiralate în plan sau în spațiu, în scopul aplicării lor în activitățile practice, evoluții care, pentru o mai bună concluzionare, se recomandă a fi reprezentate și grafic .

Matematic, referindu-ne la figurile plane, punctul care descrie o curbă este bine

stabilit într-un reper fixat, în coordonate carteziane (ortogonale sau oblice), coordonate polare sau parametriche, ultimele două fiind preferate pentru ecuațiile spiralelor.

În spațiul nostru real, care este tridimensional, pentru reprezentarea și studierea proprietăților corpurilor și figurilor este necesară și o a treia coordonată, ceea ce îngreuiază mult calculele, dar și reprezentarea corpurilor și figurilor spațiale studiate. În mod normal, în natură nu există suprafețe plane, ci doar reprezentări în două dimensiuni ale unor porțiuni mici din suprafețele curbe existente pe suprafața pământului sau ale unor părți minuscule din univers. În acest context, dorim să prezentăm și să analizăm, ca figuri plane, curbele de pe vasele de ceramică specifice Culturii Cucuteni.

Studiind tipurile de spirale reprezentate pe vasele expuse în Secția Cucuteni a Muzeului de Istorie din Piatra-Neamț, am ajuns la concluzii care stabilesc și delimitează perioadele istorice în care au fost realizate desenele de pe vasele respective (anii 6000 - 5000 î.Hr.), de cele în care matematicienii au transpus în ecuații reprezentările acestor desene (anii 300- 200 î.Hr.) Este clar că, în aceste perioade, artiștii olari populari au devansat cercetările și concluziile matematice referitoare la curbele specificate, deci, *știința devine consecință a practicii, și nu invers!*

În lucrarea de față, ne vom referi la spirale, deoarece, prin proprietățile deosebite ce le posedă, și care își găsesc aplicații importante, atât în evoluția vieții, cât și în rezolvarea multor probleme practice, care aparent, nu ar avea legătură cu tema abordată (structura cuțitelor de freză la strung sau a dispozitivelor de foraj, melcul de la mașina de tocat carne sau dispozitivul tronconic pentru umplut cârnați ș.a), au stârnit interesul oamenilor de știință din cele mai vechi timpuri.

Dorim să precizăm, bazându-ne pe desenele de pe vasele examinate, care reprezintă cincisprezece tipuri de spirale, că din punct de vedere matematic, două dețin supremația: cele *curbe* și cele *unghiulare* (denumite de arheologi *sau segmentate* (definite de matematicieni). Toate dicționarele limbii române cercetate, Dicționarul de Matematici Generale, din anul 1974, inclusiv internetul, nu definesc ultimele spirale, deși ele există desenate pe vasele de la Cucuteni de mai bine de 5000 de ani. Presupunem că acest tip de spirală nu s-a impus în evoluția societății, deoarece nu era utilă în practică. Dar prezența ei, fiind dovedită, considerăm că trebuie să o prezentăm, motiv pentru care i-am acordat un spațiu special (capitolul V).

În concluzie, *spirală este o curbă plană sau în spațiu, descrisă de mișcarea de rotație a unui punct în anumite condiții date, și după cum am mai spus, ea este rezultatul compunerii a două mișcări: una de avans liniar, combinată cu o mișcare de rotație.*

Vom prezenta, în continuare, din punct de vedere matematic și practic, definițiile și proprietățile mai importante ale câtorva spirale clasice, cunoscute de mai bine de două mii de ani.

2. Spirala de aur

2.1. Raportul de aur

A fost introdus în secolul al III-lea î. Hr., de către Euclid care l-a considerat ca fiind o simplă împărțire a unui segment de dreaptă, în ceea ce el a numit-o „*medie și*

extremă rație”. Iată cuvintele lui: "Spunem că un segment de dreaptă a fost împărțit în medie și extremă rație atunci când segmentul întreg se raportează la segmentul mai mare, precum se raportează segmentul cel mare la cel mai mic". Problema menționată este echivalentă cu împărțirea unui segment în raport extrem și mediu, care constă în a diviza un segment AB, cu ajutorul unui punct C, în două părți, astfel

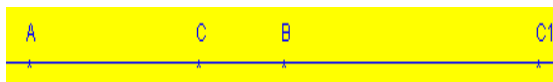

Fig.10. Raportul de aur.

ca partea mai mare să fie medie geometrică între segmentul dat și cealaltă parte (figura 10): $AB / AC = AC / CB$. Scriind în relații matematice semnificațiile raporturilor, avem:

$$L / (L - l) = (L - l) / l \Leftrightarrow L / l = (1 + \sqrt{5}) / 2.$$

Acest raport, notat cu ϕ (phi), provenit de la primele litere ale numelui celebrului sculptor elen, Phidas, (490- 430 î.Hr), constructorul Parthenonului, al statuilor Athena Partenos din [Atena](#), [Zeus](#) din Olympia și a altor monumente grecești importante, se numește *raportul de aur*, este primul număr irațional descoperit și definit în istoria matematicii, fiind aproximativ egal cu 1,618033....

În prezent, s-au calculat peste două mii de zecimale (ro.wikipedia.org/wiki/Secțiunea_de_aur) și nu s-a constatat nici o repetare a grupurilor de cifre. Merită menționat și faptul că ϕ , pătratul său, ϕ^2 , și inversul său, $1 / \phi$, au exact aceleași zecimale. În adevăr, ϕ fiind soluție a ecuației $\phi^2 - \phi - 1 = 0$, obținem $\phi^2 = \phi + 1$, iar, prin împărțirea cu $\phi \neq 0$, avem: $\phi = 1 + 1 / \phi \Leftrightarrow 1 / \phi = \phi - 1$, deci nu este afectată partea zecimală

Configurațiile, stabilite prin raportul de aur, dau impresia armoniei și echilibrului în artă și în viață, ceea ce a determinat ca ele să fie utilizate încă din antichitate în arhitectură și sculptură. *Raportul de aur* se întâlnește mai des decât ne închipuim în natură: proporțiile dintre diferitele stadii de creștere organică, așezarea frunzelor și florilor pe ramuri, respectiv, nodurile pe tulpina unui arbore, respectă acest model, după cum a observat Charles Darwin încă din secolul al XIX-lea.

Artiștii plastici și teoreticienii care au studiat proporțiile corpurilor animalelor și, mai ales, proporțiile corpului uman, au constatat că raportul de aur este elementul geometric primordial al acestor proporții. Amintim doar pe Leonardo da Vinci și Albrecht Dürer care au stabilit că ombilicul împarte înălțimea corpului omului după secțiunea de aur. S-a constatat, că și alte elemente ale corpului omenesc sunt subordonate acestui raport: lungimea brațului de la umăr la degete raportată la cea de la cot la vârful degetelor, distanța de la șold la podea raportată la distanța de la genunchi la podea, lungimile oaselor între încheieturilor degetelor de la mâini și de la picioare, etc.

Mai mult, mari construcții importante din zilele noastre respectă acest raport, exemplul cel mai concludent fiind sediul ONU din New-York. Există mai multe metode grafice pentru a construi, cu rigla și compasul, segmente în raportul de aur sau chiar punctul C din figura 10. În acest scop a fost elaborat programul de calcul

„DrAurI”, care construiește segmentul $[AB]$, punctele C și $C1$ conjugate armonic în raportul k relativ la A și B , (fig.10), iar dacă raportul k este -1.618 , construiește și dreptunghiul de lungime $AB = L$ și lățime $l = AC=L*0.618$, latura pătratului în discuție. Programul este un applet cu două butoane, unul pentru distanța d și celălalt pentru raportul k .

2.2. Triunghiul de aur

Fie triunghiul isoscel ABC ($AB = AC$). Bisectoarea unghiului C intersectează pe AB în D . Ne interesează proprietățile triunghiului ABC , dacă acesta este asemenea cu ΔCDB . Calculând măsurile unghiurilor găsim valorile: $A = 36^\circ$, $B = C = 72^\circ$. Pentru laturi, dacă $AB = L$ și $DB = l$, din asemănarea triunghiurilor ABC și BCD , rezultă $L/l = (1 + \sqrt{5}) / 2 = \phi$, adică L și l sunt în raportul de aur și, deci, e normal ca un astfel de triunghi să se numească *triunghiul de aur* sau *triunghiul sublim* (fig.11).

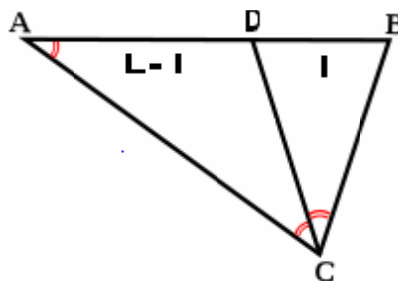

Fig. 11.

Fig. 12.

Bisectoarea unui unghi de 72° divizează triunghiul de aur în alte două triunghiuri, dintre care unul este de aur, iar celălalt se numește gnomonul de aur. Repetând procedeul pentru triunghiurile de aur, obținem o serie de triunghiuri incluse unul în altul, ale căror vârfuri se află pe o spirală, numită **spirală de aur** (fig.12). S-a constatat apariția acestei spirale în cea mai mare și uimitoare varietate de locuri: de la cochilii de moluște, a petalelor de trandafiri până la forma galaxiei.

2.3. Dreptunghiul de aur

Fie un dreptunghi cu laturile L și l ($L > l$), pe care îl secționăm într-un pătrat de latură l și un alt dreptunghi. Ne interesează raportul L/l în cazul în care cele două dreptunghiuri sunt asemenea. Din proporționalitatea laturilor dreptunghiurilor rezultă $L/l = \phi$. Un dreptunghi cu această proprietate se numește *dreptunghi de aur*. El este singurul dreptunghi din care, după suprimarea unui pătrat care conține latura mică a sa, se formează un alt dreptunghi de aur. Repetând procedeul și unind vârfurile pătratelor se obține *spirală de aur* (fig. 12). Acest lucru este pus în evidență prin programul „DreptunghiAurI”, care conține o etichetă pentru L și construiește dreptunghiul de lungime L , lățime $l=L*0.618$ și pătratele în discuție.

Dreptunghiul de aur se pare că a influențat semnificativ și vânzările de i-poduri, după ce Apple a schimbat forma de la un dreptunghi obișnuit la dreptunghiul de aur și

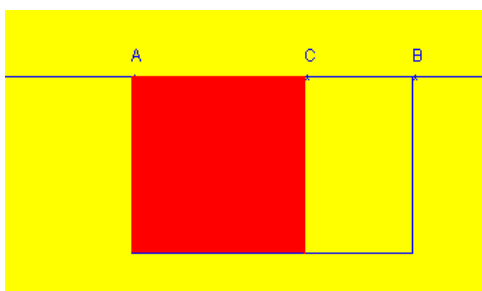

Fig. 13.

a încadrat măruș în acest dreptunghi. Mai mult, firma Toyota a profitat de aspect, incluzând părți din emblemă în dreptunghiuri de aur (internet).

Grafic, punctele succesive care separă dreptunghiurile de aur în pătrate se află pe o spirală care este cunoscută sub numele de *spirală de aur* (figura 15) Spirala nu este tangentă în aceste puncte, dar trece prin ele și intersectează partea de adiacență,

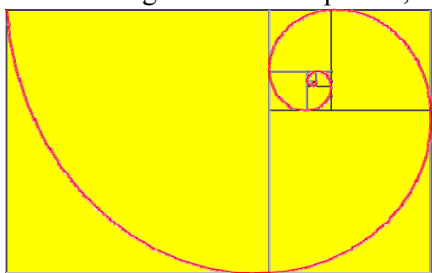

Fig. 15

Intersecțiile diagonalelor ne arată punctul către care converg toate dreptunghiurile de aur care devin din ce în ce mai mici. Acest punct se mai numește Ochiul lui Dumnezeu.

Programul pentru construcția spiralei de aur se poate obține din programul "SpiralLog2" în care ștergăm instrucțiunile referitoare la butonul variabilei b , iar în textul rămas înlocuim pur și simplu pe b cu $a \cdot 0.618$.

3. Spirala lui Fibonacci

Leonardo Fibonacci (1170-1240), de departe cel mai mare matematician european din Evul Mediu, a adus numeroase contribuții originale studierii aritmeticii și geometriei. De altfel, el este cunoscut ca fiind unul dintre primii care au introdus cifrele arabe (0,1,2,...) în Europa, cifre pe care le folosim și în zilele noastre

Șirul care-i poartă numele : **0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55,...** în care fiecare termen reprezintă suma celor două numere precedente, a jucat, și joacă, un rol foarte important în rezolvarea multor algoritmi.

Spirala lui Fibonacci (fig. 17) se aseamănă cu spirala de aur, deosebirea constând în faptul că, în loc să unim punctele succesive care formează dreptunghiurile

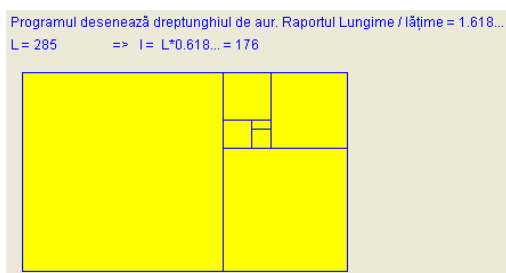

Fig. 14.

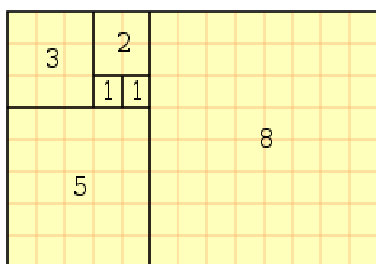

Fig. 16

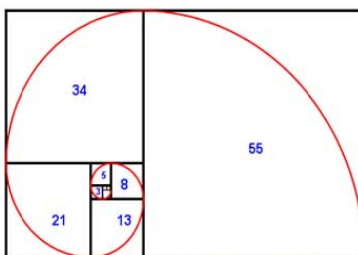

Fig. 17

de aur, vom uni între ele sferturile de cerc înscrise în pătratele din rețeaua lui Fibonacci (fig. 16). Bifurcația ramurilor plantelor și ale

arborilor, distanțele dintre nodurile de unde se dezvoltă frunzele, poziția solzilor pe un con de pin, cochiliile unor melci (fig. 18), semințele de pe corola florii soarelui (fig. 19), arborele genealogic al familiei de albine, etc., respectă aproximativ secvențe Fibonacci. Cercetătorii pasionați de șirul lui Fibonacci au găsit chiar că și ADN-ul respectă această regulă aparent ciudată.

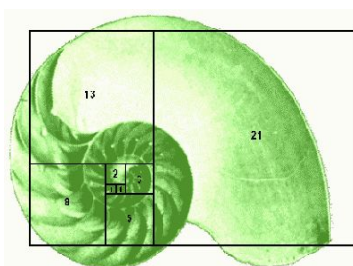

Fig. 18

Fig. 19

4. Spirala lui Arhimede

Cartea lui Arhimede (287 -212 î.Hr.) „Despre spirale”, în care prezintă rezumatul lucrărilor „Despre Sferă și Cilindru”, respectiv, „Despre Concoide și Sferoide”, se termină cu rezultatele autorului despre spirala care-i poartă numele și pe care a definit-o astfel: *Dacă o dreaptă, cu una din extremități rămânând fixă, este făcută să se rotească cu o viteză unghiulară uniformă, ω într-un plan, până se reîntoarce în poziția inițială, și, dacă, în același timp cu rotația dreptei, un punct se*

Fig. 20.

mișcă cu viteză uniformă v , de-a lungul dreptei. începând de la extremitatea fixă, punctul va descrie o spirală în plan. Deci, spirala lui Arhimede este locul geometric al unui punct M , a cărui rază vectorie $OM = r$ variază proporțional cu unghiul de rotație dintre ea și o rază vectorie din origine. În coordonate polare, ecuația ei este $r = a t$, a fiind un coeficient constant, $a = v / \omega$. Lungimea arcului de spirală descris de punctul în mișcare de la început și până la momentul t este dată de formula $L(t) = \frac{a}{2}(t\sqrt{t^2 + 1} + \arg sh(t))$,

iar aria măturată de raza vectoare în acest timp este $A(t) = \frac{a^2 \cdot t^3}{6}$.

Dacă dorim lungimea arcului sau aria dintre momentele t_1 și t_2 , atunci avem formulele: $L_{arc} = L(t_2) - L(t_1)$ și, respectiv, $A_{arc} = A(t_2) - A(t_1)$.

Distanța dintre spire este constantă și depinde de parametrul a . Dacă $t > 0$ atunci spirala înaintază în sens orar, dacă $t < 0$, spirala înaintază în sens pozitiv

trigonometric. Transformarea $\begin{cases} x = r \cos t \\ y = r \sin t \end{cases}$ duce la $\begin{cases} x = at \cos t \\ y = at \sin t \end{cases}$, de unde, prin

derivare, obținem $\begin{cases} x'(t) = a(\cos t - t \sin t) \\ y'(t) = a(\sin t + t \cos t) \end{cases}$, apoi $L_{arc} = \int_0^{t_1} \sqrt{(x'(t))^2 + (y'(t))^2} dt$;

dar, $(x'(t))^2 + (y'(t))^2 = a^2((\cos t - t \sin t)^2 + (\sin t + t \cos t)^2) = a^2(1+t^2)$, deci

$$L_{arc} = a \int_0^{t_1} \sqrt{1+t^2} dt = \frac{a}{2} (t\sqrt{1+t^2} + \ln(t + \sqrt{1+t^2})) \Big|_0^{t_1}$$

În mod analog, obținem: $A_{sect} = \frac{1}{2} \int_0^{t_1} (r(t))^2 dt = \frac{1}{2} \int_0^{t_1} a^2 t^2 dt = \frac{a^2 t^3}{6}$

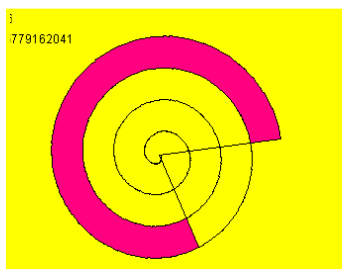

Fig. 21. Aria unui sector.

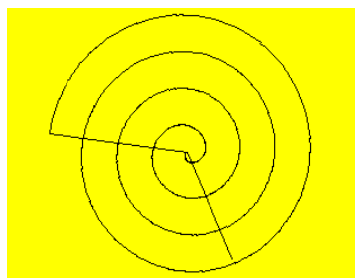

Fig. 22. Lungimea unui arc.

În figurile de mai jos (21 și 22) vedem spirala lui Arhimede descrisă în sens orar, respectiv, trigonometric și delimitarea unor secvențe practice solicitate.

Programul “SpiralArhimede2” construiește spirala lui Arhimede, calculează și afișează aria sectorului de spirală și lungimea arcului cuprins între două raze vectoare (fig.21,22). El provine din programul “SpiralLog2”, în care am suprimat instrucțiunile

referitoare la butonul b și am înlocuit ecuațiile spiralei logaritmice $\begin{cases} x = ae^{bt} \cos t \\ y = ae^{bt} \sin t \end{cases}$ cu

ecuațiile spiralei lui Arhimede $\begin{cases} x = at \cos t \\ y = at \sin t \end{cases}$, efectuând ajustările necesare în unele

dintre celelalte instrucțiuni. Pentru anumite valori date parametrilor a și t se pot obține

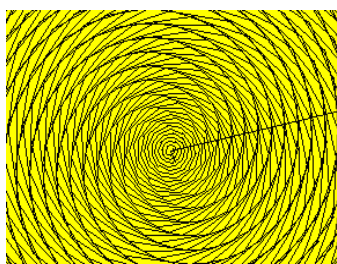

Fig.23

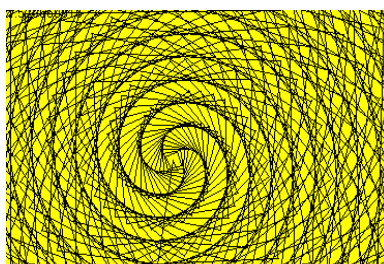

Fig.24

diverse modele “artistice”, (fig.23, 24) adică se ajunge, din nou, la unul din scopurile inițiale ale spiralei. Modelele pot fi folosite și în tapiserii, industria

textilă, etc.

5. Spirala logaritmică

A fost studiată intens de **Jacob Bernoulli**, de unde îi vine și numele de *spirala lui Bernoulli* sau *Spira mirabilis* (spirala miraculoasă), după a denumit-o singur.

Spirală logaritmică a avut ca suport creșterea regulată a unor organisme prin adăugarea de elemente, cu proprietatea că tot timpul acestea rămân asemenea cu ele înșile (fig.25). Dacă vrem să mărim sau să micșorăm o spirală logaritmică, ca s-o transformăm în una nouă, regăsim aceeași spirală de la care am pornit rotită față de prima cu un anumit unghi (fig. 26). Însăși **Jacob Bernoulli** a rămas încântat și uimit de

Fig. 25

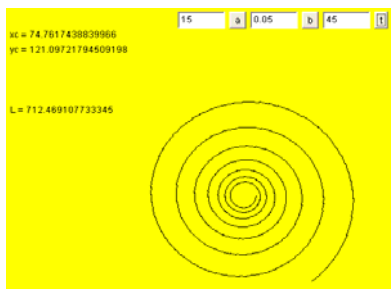

Fig. 26

această proprietate, pe care a descoperit-o chiar el prin anii 1680 - 1690, încât a cerut ca, pe piatra mormântului,

să-i fie săpată spirala logaritmică cu inscripția: „*Eadem mutata resurgo*” adică: „*Mă transform, rămânând aceeași*”. Pentru a construi această spirală avem întâi nevoie de *triunghiul*, respectiv, *dreptunghiul de aur*.

Matematic, *spirala logaritmică* este locul geometric al unui punct M a cărui rază vectoară r variază în progresie geometrică, iar unghiul φ al acestei raze variază în progresie aritmetică. *Spirala logaritmică* are ecuația polară $\ln \frac{r}{a} = bt$ sau $r = a \cdot e^{bt}$

(1), iar cea parametrică: $x(t) = a e^{bt} \cos t$, $y(t) = a e^{bt} \sin t$ (2). Prin derivarea relațiilor (2)

și integrare obținem: $L(t_1, t_2) = \frac{a \cdot \sqrt{1+b^2}}{b} \cdot (e^{b \cdot t_2} - e^{b \cdot t_1})$, iar aria măturată de raza

vectoară $A(t_1, t_2) = \frac{a^2 (e^{2 \cdot b \cdot t_2} - e^{2 \cdot b \cdot t_1})}{4 \cdot b}$ (figurile 27 și 28).

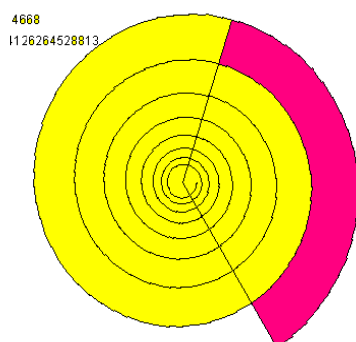

Fig. 27

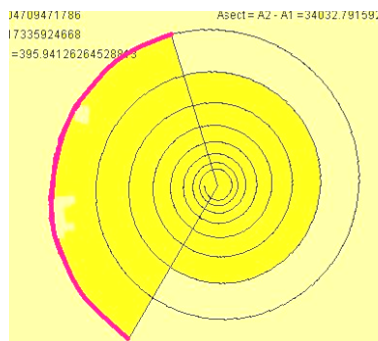

Fig. 28

6. Spirale segmentate

Numim spirală segmentată, o succesiune neîntreruptă de segmente de lungime l (constantă sau variabilă), puse cap la cap dintr-un punct inițial, numit origine, pornită, într-un anumit sens trigonometric, și care formează între ele unghiuri de mărime α , apriori definite (constante sau variabile).

Evident, în funcție de valorile parametrilor l și α , deosebim patru situații:

III -1) l și α constante;

III -2) l constant și α variabil;

III - 3) l variabil și α constant;

III - 4) l și α variabile după criterii apriori definite.

Pentru valorile atribuite parametrilor respectivi, în fiecare din cele patru situații, avem o multitudine de posibilități practice. Ne vom referi doar la câteva dintre ele pentru cazul III-1:

a) Pentru l dat și $\alpha = 60^\circ$ se obține o spirală periodică (suprapusă) sub forma unui triunghi echilateral. Tot în acest caz, pentru l dat și $\alpha = 90^\circ$ se obține o spirală periodică sub forma unui pătrat. Mai general, pentru l dat și $\alpha = \text{unghiul unui poligon regulat cu } n \text{ laturi, } (\alpha = 180(n - 2) / n)$ se obține o spirală periodică sub forma aceluși poligon;

b) Dacă l este dat, dar α are altă valoare decât cea de la a), se obține tot o spirală periodică, baza fiind un poligon stelat. Exemplu: pentru $\alpha = 45^\circ$ se obține un octogon stelat.

Spiralele segmentate se pot obține din spiralele descrise în paragrafele anterioare, cu deosebirea că, în loc să unim punctele importante (generatoare) prin arce de curbă, le unim prin segmente de dreaptă. Nu știm care dintre spiralele (curbe sau segmentate) au apărut primele pe vasele din Cucuteni, dar, cu certitudine că, pentru aflarea ariei unui sector determinat de spirală sau lungimii unui segment, cele segmentate au constituit suportul teoretic

Avantajul reprezentării unor astfel de spirale, constă, în primul rând, în calcularea aproximativă a ariei unui sector și lungimii unor arce de spirală prin formule ale matematicii elementare, fără a utiliza calculul integral. Este suficient să calculăm

ariile sau lungimile bazelor triunghiurilor formate cu vârfurile în centrul spiralei și să le însumăm. Evident că, împărțind arcele de curbă în părți din ce în ce mai mici, valorile iterative obținute pentru aria și lungimea arcului considerat, vor fi din ce tot mai apropiate de cea reală, adică limita diferenței dintre cele două valori tinde la zero, ceea

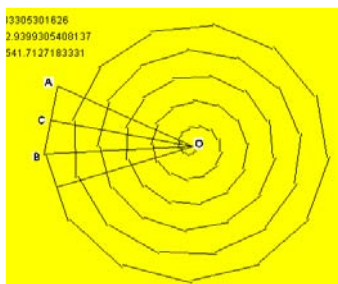

Fig. 29. Spirala lui Arhimede.

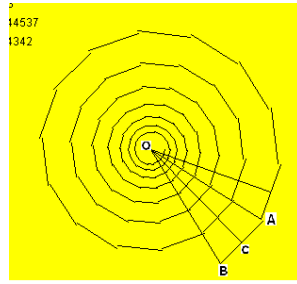

Fig. 30. Spirala logaritmică.

ce a inspirat introducerea stabilirii acestor elemente cu ajutorul calcului integral, dovedind în acest mod etape ale dezvoltării analizei matematice teoretice și aplicării ei în practică

Vom relua două dintre spiralele anterioare și vom prezenta metode de

construire și calculare a ariilor unor sectoare și lungimilor unor segmente de spirală.

Pentru figurile de mai sus nu mai sunt corecte formulele pentru lungimea arcului și aria măturată de raza vectoare din paragraful anterior. Corect ar fi să se adune segmentele de tip AB, sau ariile elementare ale triunghiurilor de tip OAB din figurile respective, obținându-se niște sume de tip Riemann. În acest sens, îl putem considera pe Arhimede, precursorul lui Riemann. Această metodă poate fi aplicată, în mod necesar, la spiralele pentru care nu există formule de calcul pentru L_{arc} și A_{sect} , ca metodă aproximativă.

Evident că în matematică există mai multe curbe de acest fel, unele având suport în natură, dar noi ne-am limitat doar la cele clasice. Kant spunea că nu există nici un lucru complicat. Fiecare lucru, aparent complicat, este constituit din lucruri mai mici, simple. Dar tot el a adăugat că nu există nici un lucru simplu. Poate descoperind tot felul de teorii misterioase vom ajunge să știm totul despre lucrurile simple, care formează lucrurile complicate, care stau la baza lucrurilor și mai complicate, exact ca o spirală.

Ne oprim aici cu prezentarea teoretică a acestor tipuri spirale, urmând ca în partea a doua să discutăm despre alte spirale clasice și să prezentăm spiralele existente pe vasele din Muzeul de Istorie Piatra - Neamț, Secția Cucuteni.

Bibliografie

1. *Dicționar de Matematici Generale*, Editura Enciclopedică Română, București, anul 1974.
2. **Matei A. ș.a.** *Desen Tehnic Industrial*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1963.
3. *Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX)*.
4. *Dicționarul Limbii Române Moderne (DLRM)*
5. *Dicționarul de Neologisme (DN)*.

ARII ȘI VOLUME CUCUTENIENE

Ștefan Andrei , prof. gr. I, Buhuși, Bacău

Abstract: This paper describes a few calculus methods to automatically compute areas and volumes of vases similar to those from the Cucuteni culture. The paper starts by describing the empirical methods, followed by the direct measurement methods - more or less precise, and supported by design methods using programs implemented in Java programming language. In addition, the paper shows a different method to generate and draw any geometrical 3D figure of arbitrary dimensions using the Maple software package.

Privind, cu suficientă atenție vasele de ceramică de Cucuteni, ne putem pune diverse întrebări: de ce au fost construite, din ce, cum anume, cum se folosesc, ce capacitate au, ce reprezintă desenele și ornamentele lor, etc. Relativ la capacitate,

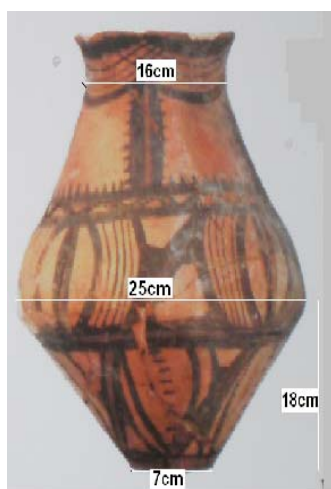

Fig.1

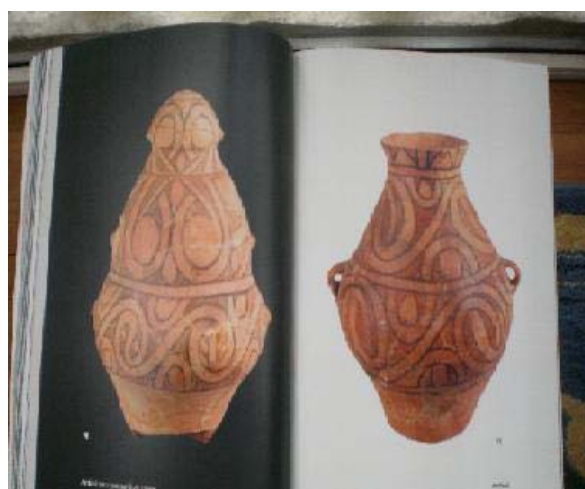

Fig.2.

strămoșii noștri au construit, empiric, o cană mai mică pentru uzul unei singure persoane, apoi o oală necesară unei familii de câteva persoane, apoi un vas mai mare pentru provizii, etc. Acum, pentru volum, noi putem umple vasul cu lichid, apoi răsturnăm conținutul într-un vas gradat, iar pentru arie, îl putem înfășura în hârtie apoi o desfășurăm și măsurăm dimensiunile necesare.

Sau, putem descompune, imaginar, vasele în anumite forme cunoscute: cilindru, con, trunchi de con, sferă, calotă sferică și chiar corpuri poliedrale, cub, prismă, piramidă, etc., măsurăm dimensiunile necesare, apoi calculăm volumul și aria fiecăruia după formule cunoscute și sumăm.

Pentru proiectarea unor vase, putem folosi calculatorul și diverse programe în limbaje potrivite. Prezentăm câteva volume geometrice calculate cu programe în limbajul Java: trunchi de con (**Fig.3,4**); cilindru (**Fig.5**); calotă sau zonă sferică (**Fig.6,7**); cub (**Fig.8**). Pentru paralelipiped, cub și prismă patrulateră dreaptă, programul “Paralelipiped2zec” (**Fig.8**).

O altă metodă de determinare a volumului unor corpuri de rotație constă în folosirea programului *Maple 15* sau altă variantă. Aici, putem considera anumite

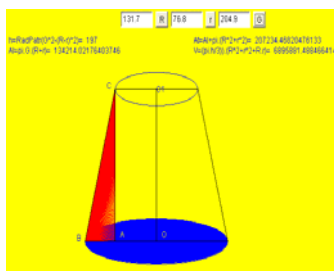

Fig.3.

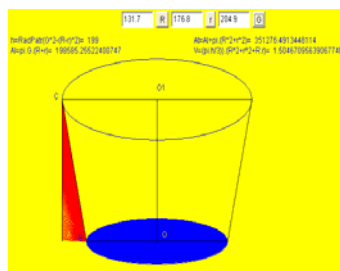

Fig.4.

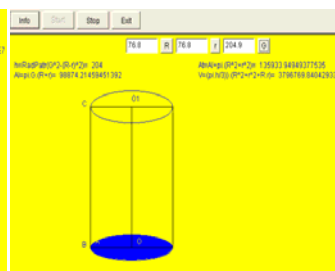

Fig.5.

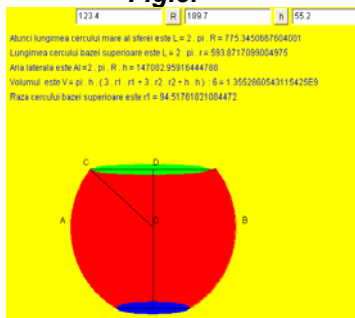

Fig.6

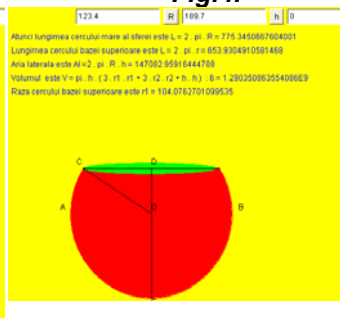

Fig.7

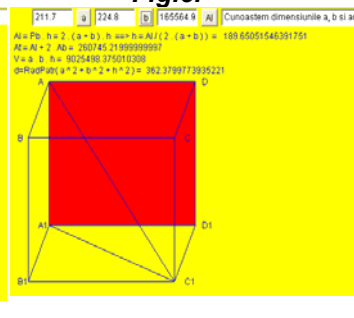

Fig.8.

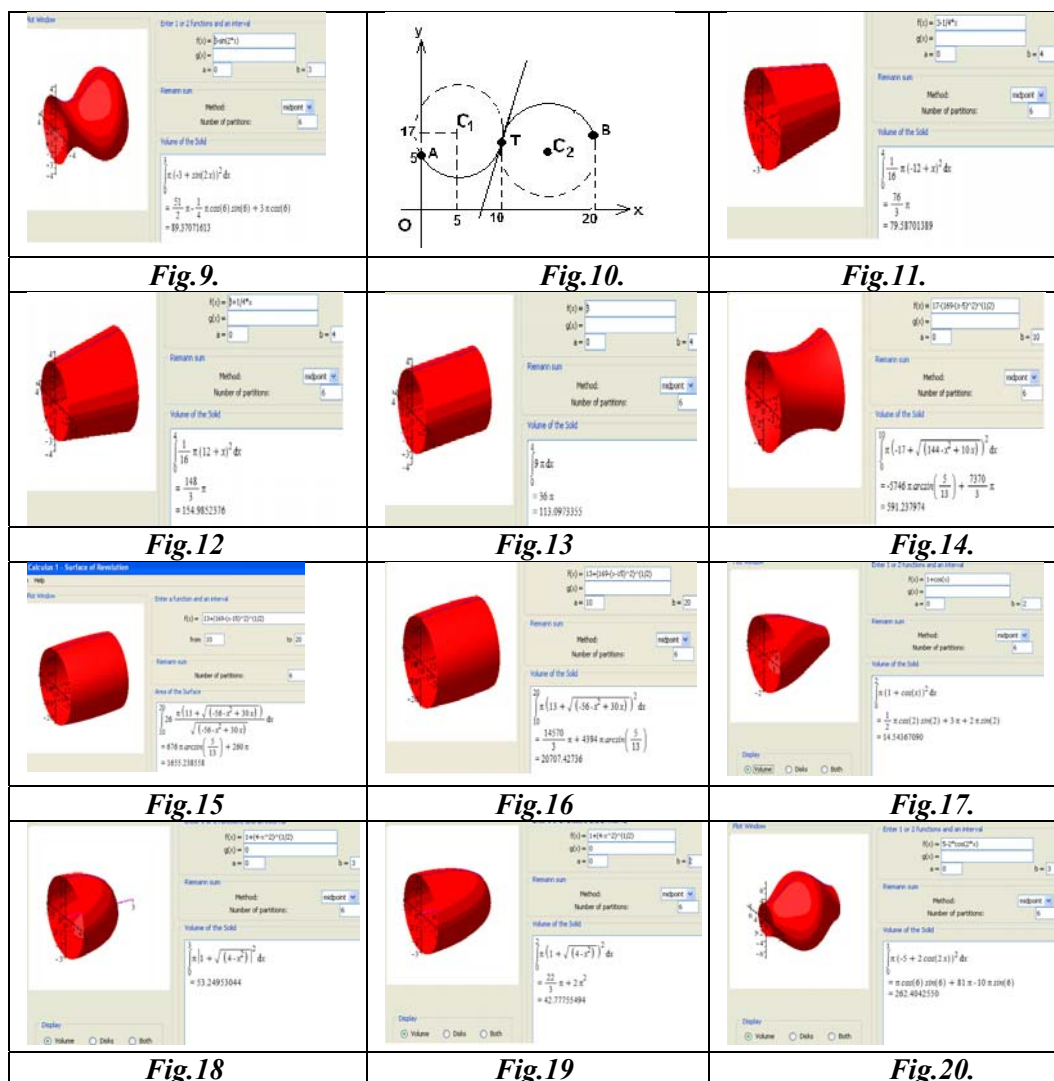
funcții al căror grafic să se rotească în jurul axei Ox și să dea naștere unor corpuri cât mai asemănătoare cu vasele care ne interesează. După ce instalăm programul *Maple 15*, parcurgem etapele: iconița *Maple 15*, apoi succesiv, *Maple Tour*, *Education and Assessment*, *Calculus*, *Surface of Revolution* sau *Volume of Revolution*, apoi introducem funcția al cărei grafic se rotește, domeniul de definiție și apoi apăsăm *Display*.

De exemplu, funcția $f:[0,3] \rightarrow \mathbf{R}$, $f(x)=3 - \sin(2x)$, conduce la următorul rezultat, (**Fig.9**), unde se vede volumul calculat. Funcția $f:[0,4] \rightarrow \mathbf{R}$, $f(x)=3-x/4$, produce (**Fig.10**), funcția $f:[0,4] \rightarrow \mathbf{R}$, $f(x)=3+x/4$, produce (**Fig.11**). Funcția $f:[0,4] \rightarrow \mathbf{R}$, $f(x)=3$, produce figura (**Fig.12**). Pentru a obține gâtul oalei din **Fig.9**, considerăm arcul de cerc AT din (**Fig.14**), care este o porțiune din graficul funcției

$f:[0, 10] \rightarrow \mathbf{R}$, $f(x) = 17 - \sqrt{169 - (x-5)^2}$ care, de fapt, este explicitarea lui y din ecuația $(x-5)^2 + (y-17)^2 - 169 = 0$, adică cercul de centru $C(5,17)$ și $R=13$ și, cu *Maple 15*, obținem (**Fig.15**). Pentru porțiunea următoare din **Fig.9**, vom considera un alt cerc $(x-a)^2 + (y-b)^2 - r^2 = 0$, care va trebui să se *racordeze* cu arcul AB . Vom găsi o altă funcție, $g(x) = b + \sqrt{r^2 - (x-a)^2}$ din condițiile $g(10)=f(10)$ și $g'(10)=f'(10)$ impuse

de necesitatea racordării. Avem $f'(x) = \frac{x-5}{\sqrt{169-(x-5)^2}}$, $f(10)=5$ și $f'(10)=5/12$

deci impunem $g(10)=5$ și $g'(10)=5/12$. Găsim $g'(x) = \frac{a-x}{\sqrt{r^2-(x-a)^2}}$ și considerând

a = 15 obținem b = -7 și r = 13, adică $g(x) = 13 + \sqrt{169 - (x-15)^2}$, $g:[10,20] \rightarrow \mathbb{R}$, care, introdusă în programul Maple 15, conduce la **Fig. 15**. Cu alte funcții obținem rezultate ca în figurile care urmează.

Bibliografie

1. **Andrei I., Andrei S., Bitire B.I.** Educație, evaluare cu Maple 12, Editura OPTIL GRAFIC, Craiova, 2010.
2. **Tanasă Ș., Olaru C., Andrei Ș.** Java de la 0 la expert, POLIROM, 2003.
3. *Manuale de matematică pentru clasele V – XII, diferite ediții.*
4. **Matei A., Huiu C., Rusu I., Cuțu L.** Desen tehnic industrial.

PE DOUĂ ROȚI, DE-A LUNGUL TIMPULUI (II) (autovehicule)

Adrian Puișoru, cercetător dr.ing
C.M.N. "Moldova" Iași

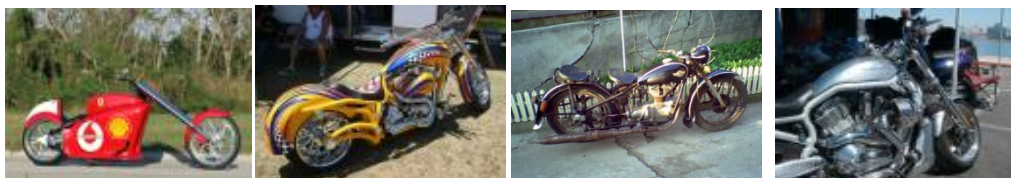
Abstract: This study presents the evolution of different ways of transportation based on two wheeled motor vehicles, from the moment they were invented until our days. Thus are presented electric kettler scooters, motorcycles, scooters, mopeds, and also segway P.T. vehicles.

1. TROTINETE

Trotineta electrică are accelerație pe ghidon, nu doar start/stop. Are un motor de aproximativ 500w, 35 kg., greutate suportată 150 kg. Are 2 încărcătoare, din care unul se poate lăsa la serviciu și altul acasă, iar timpul de încărcare este de 4-5 ore. Prețul variază, funcție de performanțele modelului, între 120 și 550 de euro.

2. MOTOCICLETELE

Originile exacte ale motocicletei sunt controversate. Unii îi atribuie paternitatea germanului Henrich Hildebrand, care, în 1855, a adaptat un mic motor cu aburi și l-a montat în spatele unei biciclete, în timp ce alții cred că inventarea motocicletei este opera italianului Murnigotti, care, în 1879, a brevetat, fără a fabrica însă, o mașinărie pe două roți, pusă în mișcare de un motor cu combustie internă în patru timpi. Indiscutabil este doar faptul că prima realizare efectivă a unui vehicul care să răspundă definiției unei motociclete le aparține germanilor Wilhelm Mazbach și Gottlieb Daimler, care au construit în 1885 o bicicletă cu cadru și roți din lemn, dotată cu un motor cu combustie internă în patru timpi. Un an mai târziu, britanicul Edward Butler a brevetat o tricicletă cu motor, pe care o va construi însă în 1887. Primele motociclete construite în serie sunt opera germanilor Heinrich și Wilhelm Hildebrand și Alois Wolfmuller, care, în 1894, au produs mai mult de 1000 de unități dintr-un vehicul echipat cu un motor cu doi cilindri, în doi și apoi în patru timpi. Cilindrii erau paraleli

și dispuși orizontal, fiecare atacând arborele roții din spate printr-o bielă, roata constituind volantul motorului, ca la o locomotivă cu aburi.

În 1895, americanii Pennington și Thomas Kane au construit un tandem echipat cu un motor, în maniera germanilor Hildebrand și Wolfmuller. În 1897, francezii de origine rusă Eugene și Michel Werner au prezentat, la Salonul de la Paris, o bicicletă cu motor, pe care au înregistrat-o ca marcă sub numele de „Motocycllette” (motocicleta), cuvânt care, în scurt timp, a intrat în limbajul curent. Plasat la început deasupra roții din față, motorul a fost fixat apoi înaintea ghidonului, transmisia efectuându-se printr-o curea din piele. În 1900 motorul a fost amplasat la baza cadrului, dând astfel motocicletei forma sa definitivă, pe care o cunoaștem astăzi.

Adevărata explozie a motocicletei s-a produs însă în momentul în care cureaua a fost înlocuită de o transmisie cu lanț. Folosirea motocicletei în scopuri militare a fost ideea englezului Simms, care a pornit de la tricicleta lui Dion, a modificat-o și a echipat-o cu o mitralieră.

În timpul războiului din 1914-1918, englezii cu BSA și americanii cu Harley-Davidson și Indian au utilizat motocicleta pe post de curier și, echipată cu un ataș, pe post de ambulanță. Motocicletele cu specific militar clar au apărut în 1939, fiind dotate cu ataș cu roată motrice, în Germania (BMW și Zemdapp), în Anglia (Norton), în Belgia (Gillet) și în Franța (Gnome și Rhone). Aptitudinea acestor motociclete de a rula pe străzi, dar și pe calea ferată au făcut din ele strămoșul motocicletei de teren de astăzi.

În anul 1900, francezul Cormery a brevetat un motor în doi timpi. După el, numeroși inventatori au lucrat în aceeași direcție, dar cea mai notabilă realizare a reprezentat-o răcirea motorului cu apă din 1911. Acest tip de motor a devenit realmente performant de-abia în 1930.

Motorul în doi timpi, cu un randament crescut, este utilizat în special în echiparea motocicletelor de cursă și, fără răcirea cu apă, la mașinile de putere scăzută, cu cilindreele limitate la mai puțin de 50 cmc. La acestea din urmă, ungerea pieselor în mișcare (piston, bielă, vibrochen) este și astăzi asigurată de un amestec de ulei și benzină.

Consumul foarte mare generat de acest motor, precum și emisiile poluante au făcut să fie abandonat după 1973. Revenirea la acest tip de motor, mult perfecționat, a fost făcută de constructorii japonezi (Yamaha, Suzuki, Honda), care-l folosesc astăzi la echiparea motocicletelor de mică și medie cilindree.

Chiar dacă o motocicletă actuală are tot un cadru, un motor și două roți, tehnologia fiecărui subansamblu a evoluat considerabil. Anumite modele de motociclete au ajuns chiar la un stadiu care dovedește clar că, din punct de vedere tehnologic, sunt net superioare chiar și celui mai avansat automobil.

Cadrul motocicletei este și astăzi tubular, dar se recurge din ce în ce mai mult la construcțiile din profile sudate sau îmbinate, din oțel sau aliaj ușor. Ansamblul motor-cutie de viteze poate apărea sub forma unui bloc rigid, rezistent la torsiune, pe care se fixează un cadru din aluminiu îmbinat în față și din oțel în spate (modelul BMW R 1100GS). Se mai poate utiliza și o structură laterală și un carenaj care poate ameliora profilul aerodinamic al motocicletei.

Îmbunătățiri substanțiale s-au adus în ultimii ani și în ceea ce privește transmisia, cardanul, frânele sau circuitul electric, fapt care demonstrează că motocicletele progresează în continuu, adaptându-se atât nevoilor de comoditate ale oamenilor, cât și cerințelor legate de reducerea poluării. Mai mult, fiind relativ mici și ușor de strecurat prin locuri înguste, motocicletele au devenit un mijloc eficient de deplasare prin marile aglomerații urbane.

3. SCUTERELE

Se spune că scuterul a apărut în 1945, dar se știe că în 1902 francezul Georges Gauthier a prezentat sub numele de "Autofauteuil" o motocicletă care avea roțile cu un diametru foarte mic și cadrul deschis. Motocicleta beneficia și de un tablău de protecție, fapt care o făcea să semene foarte mult cu scuterul de astăzi. A fost fabricată până în 1914. În timp, au fost produse și alte modele de scutere, dar succesul a fost dobândit de-abia în 1946 și a avut în prim-plan firma italiană Vespa.

Vespa este prezentată pentru întâia oară publicului la circuitul de golf din Roma. Sub scut apare pentru prima dată noul logo Piaggio, care înlocuiește pentru prima dată emblema aeronautică. Vespei. Revistele *La Moto* și *Motociclismo* îi dedică coperta, și noul scooter suscită interesul, curiozitatea, ba chiar mai mult și un anumit scepticism din partea publicului. Primele 50 de exemplare Vespa sunt dedicate prezentării oficiale. Comercializarea Vespei e realizată în primele luni prin intermediul rețelei de dealeri Lancia, în primul său an de viață producându-se 2.484 de exemplare. Este doar începutul aventurii scooterului care devine cel mai cunoscut în lume.

Fondată la Genova în 1884 de către Rinaldo Piaggio, compania Piaggio se dedică inițial construcției navale, pentru ca apoi să-și extindă aria de acțiune la construcția de vagoane feroviare, motoare, tramvaie și caroserii speciale pentru autocare.

Primul motoscuter va fi realizat după modelul micilor motociclete, prototipul, intitulat MP5, fiind botezat Paperino, datorită formei sale stranii. În ceea ce privește Vespa, experții de piață erau divizați: pe de o parte cei care considerau realizarea Vespa drept o idee genială și pe de altă parte scepticii.

Dificultățile inițiale îl conving pe Enrico Piaggio să ofere difuzarea Vespei contelui Parodi, producătorul Moto Guzzi, pentru a insera Vespa pe piața comercială a celei mai deschise mărci. Conte refuză decis orice colaborare, considerând Vespa un produs de succes slab.

În ultimele luni ale anului 1947 producția începe să ia avânt și, în anul următor, va ieși din fabricile Piaggio Vespa 125, model superior care se va afirma rapid ca succesul al primei Vespa 98.

Chiar și piețele internaționale privesc cu interes nașterea scuterului, suscitând curiozitate și interes în comentariile publicului și ale ziariștilor. Enrico Piaggio va alimenta cu tenacitate difuzarea Vespei în exterior, promovând-o cu încredere în toate țările Europei și în lume.

Vespa devine produsul Piaggio prin excelență, în timp ce Enrico se interesează personal de noile modele și prototipuri. Noul scuter este de acum un fenomen de consum care caracterizează epoca. La cinema, în literatură și în imaginile publicitare, Vespa apare de nenumărate ori printre simbolurile cele mai importante ale unei societăți care era în schimbare.

În 1950, la doar 4 ani de la debut, Vespa este produsă în Germania, Marea Britanie, Franța. În 1953 începe producția și în Spania, Belgia, India, Brazilia și SUA. Această perioadă magică este însă doar începutul, în curând Vespa devenind produsă și comercializată în 114 țări ale lumii, dintre care Australia, Africa de Sud, Iran și China.

Pentru Vespa s-au creat cele mai fanteziste versiuni, produse în unele cazuri chiar de Piaggio, dar, mai ales, de mecanici pasionați.

Linia inconfundabilă a Vespei, motoarele joase, cu impact ambiental, frânele cu disc pentru o siguranță maximă, confortul excelent și noile modele de generație Vespa sunt azi în vânzare în multe țări din lume.

Scuterul modern a fost lansat, în 1982, de către firma franceză Peugeot în colaborare cu japonezii de la Honda.

4. MOPEDELE

Mopedele (a căror viteză nu depășesc 45 km pe oră și sunt echipate cu motoare cu o capacitate cilindrică sub 50 cm³) pot fi conduse numai de persoane care au împlinit 16 ani, care dețin asupra lor actul de identitate, adeverința de absolvire a cursului de legislație rutieră, eliberată de o școală de șoferi și certificatul de înregistrare a vehiculului.

Conducătorul mopedului trebuie să poarte obligatoriu cască de protecție și echipamentul fluorescent-reflectorizant, de la lăsarea serii până în zori sau când vizibilitatea este redusă.

Mopedele nu sunt considerate autovehicule și de aceea nu se înmatriculează, iar pentru a fi conduse nu este necesar permis de conducere. Acest tip de vehicule nu are voie să circule pe sectoarele de drum unde este instalat indicatorul “Acces interzis bicicletelor” și pe trotuare, cu excepția pistelor special amenajate.

Conducătorilor de moped le este interzis să circule în paralel, aflându-se sub influența băuturilor alcoolice, ținându-se de un vehicul aflat în mers ori remorcați de un alt vehicul. Totodată, mopedele nu au dreptul să circule atunci când partea carosabilă

este acoperită cu polei, zăpadă sau gheață, când au defecțiuni tehnice la sistemul de frânare sau la avertizorul sonor.

Același tip de vehicul are obligația să circule numai pe banda de lângă bordură, cu excepția cazurilor în care urmează să efectueze virajul la stânga.

Mopedele se înregistrează la primărie, proprietarul intrând în posesia unui certificat și a unui număr de înregistrare pe fond galben.

5. SEGWAY PT

Segway este prescurtarea de la expresia engleză Segway Personal Transporter, care este numele unei biciclete speciale electrice, cu autoechilibru, inventată de inginerul american Dean Kamen. Este produsă de compania Segway Inc. din statul federal american New Hampshire. Inițial vehiculul se numea Segway HT, de la Segway Human Transporter.

Segway este constituit dintr-o mică platformă joasă pe care se urcă, având în dreapta și în stânga câte o roată de mărime mijlocie și în mijloc un ghidon (tijă) subțire și înalt ca de trotinetă, cu mânere. Segway este ținut în picioare în echilibru static sau dinamic de către un computer și motoare electrice plasate discret sub platformă.

Pentru a detecta aplecările ghidonului, prin care se dau comenzile, se folosesc senzori giroscopici. Aceștia livrează computerului poziția și viteza momentană. La rândul lui, computerul prelucrează continuu datele și calculează ce comenzi anume trebuie date motoarelor, în așa fel ca acestea să restabilească echilibrul în mod automat (fără intervenția utilizatorului). Pentru a demara și înainta utilizatorul trebuie doar să aplece ghidonul puțin spre în față. Pentru a coti ghidonul trebuie aplecat ușor spre dreapta sau stânga (asemănător unui joystick). Viteza maximă este de circa 20 km/h (5,6 m/s). Încetinirea deplasării se obține prin tragerea ghidonului înapoi (spre sine), fără să fie nevoie de frâne propriu-zise ca la bicicletă.

LOCURI GEOMETRICE ÎN GIMNAZIU

Alexandra Teodorescu , clasa a VII^a, Școala
"Mihai Eminescu", Buhuși, Bacău.
Îndrumător, prof. Ștefan Andrei, Buhuși, Bacău

Abstract: Solving geometrical loci problems contributes to a rigorous, logical, elegant and concise thinking. Geometry, in general, leads to the development of imagination, creative sense of all students and, especially, the Cucuteni's descendants who have excelled in creating and using highly developed geometrical forms for the past five thousand years. To say that we are descendants Cucuteni, is to be proud that we have genetical similarities with beautiful, delicate and yet necessary and useful geometrical forms. The paper presents examples of the geometrical loci useful for the middle school mathematics.

În edițiile precedente ale Simpozionului Internațional CUCUTENI 5000 REDIVIVUS, Științe exacte și mai puțin exacte, am văzut câteva teme, care abordau și probleme de matematică, unele chiar o matematică pură, aparent fără legătură cu civilizația și cultura cucuteniană. Examinând chestiunile ceva mai prelung și mai profund, privind, mai atent, vasele ceramice de Cucuteni, imaginile de pe ele, dimensiunile lor, în natură și în diverse fotografii sau schițe, am rămas uimiți de fluxul de matematică ce emană din ele: cercuri, triunghiuri, sinusoidă, paralele, multe, foarte multe spirale și foarte diferite. Fiind imposibil să abordăm toate aceste probleme ne-am hotărât să prezentăm doar câteva aspecte ale locurilor geometrice. Problemele de loc geometric asigură formarea unei gândiri riguroase, logice, elegante și concise, cum au făcut și cucutenienii, dar în mod instinctiv.

Geometria, în general, conduce la dezvoltarea imaginației, a simțului creator al tuturor elevilor și, cu atât mai mult, al urmașilor cucutenienilor, care au excelat în crearea și utilizarea unor forme foarte elaborate încă de acum cinci mii de ani. A spune că suntem urmașii cucutenienilor, înseamnă a fi mândri că avem gena formelor frumoase, gingașe și totuși necesare și utile. În lucrare se prezintă exemple concrete de loc geometric în matematica din gimnaziu.

1. Bisectoarea

Definiția 1. Bisectoarea unui unghi, AOB , este semidreapta $[OL$, situată în interiorul unghiului, cu originea în vârful lui și care împarte unghiul în două unghiuri congruente.

Teorema 1. Orice punct L , de pe bisectoarea unui unghi, este egal depărtat de laturile unghiului

Ipoteză: $[OL =$ bisectoare;

Concluzie: $LA = LB$;

Demonstrație. Considerând pe LA și LB ca distanțe, înseamnă că triunghiurile LOA și LOB sunt dreptunghice și congruente conform cazului IU. Deci, $LA = LB$.

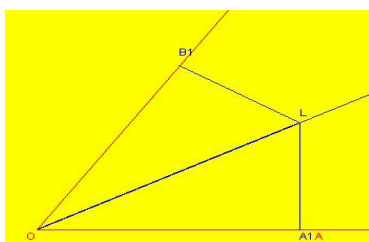

Fig.1.

Fig.2

Fig.3

Teorema 2.(Reciproca). Orice punct L , egal depărtat de laturile unui unghi, este situat pe bisectoarea unghiului.

Demonstrația se face pe aceeași figură, dar se inversează ipoteza cu concluzia, iar triunghiurile sunt congruente conform cazului IC (ipotenuză-catetă). Într-o formă concisă cele două teoreme pot fi exprimate prin:

Teorema 3. Locul geometric al tuturor punctelor, din interiorul unghiului, egal depărtate de laturile lui, este bisectoarea interioară a unghiului.

Toate aceste demersuri, sunt evidențiate, interactiv, prin programul „locbisect2”, în limbajul Java. Similar, putem proceda cu mediatoarea unui segment.

2. Centrul de greutate al unui triunghi

Definiția 2. Centrul de greutate al unui triunghi este punctul de intersecție al medianelor triunghiului.

Se notează, în general, cu G și se află pe fiecare mediană la o treime față de bază și două treimi față de vârf.

Problema 1. Vârful C al triunghiului ABC se mișcă pe o dreaptă d care trece prin B . Ce descrie centrul de greutate al triunghiului, (Fig.4,5)?

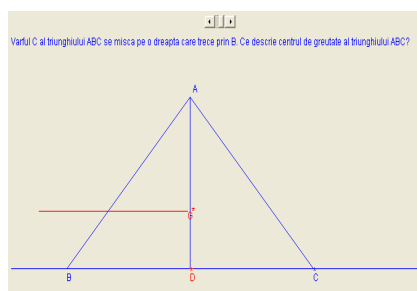

Fig.4.

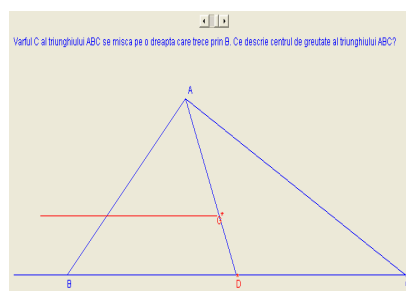

Fig.5

Dacă punctul C se mișcă pe dreapta BC , atunci și mijlocul D al segmentului $[BC]$ se va mișca pe aceeași dreaptă, iar punctul G se va mișca pe o dreaptă paralelă cu BC , situată la distanța $GD=AD/3$. Figurile și mișcarea sunt realizate cu programul “loccentrugreutate”. package **loccentrugreutate**.

Problema 2. Vârful C al triunghiului ABC se mișcă pe o dreaptă d care nu trece nici prin A , nici prin B . Ce descrie centrul de greutate al triunghiului (Fig.6, 7)?

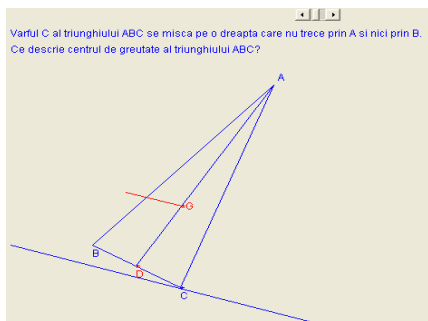

Fig.6

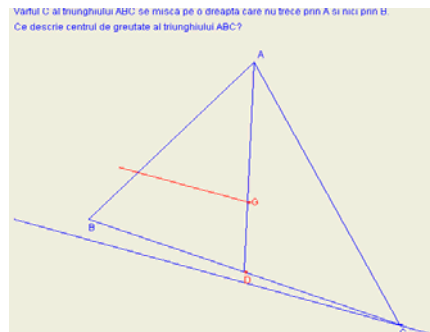

Fig.7

Figurile și mișcarea sunt realizate cu programul “loccentrugreutate2”, prin modificările corespunzătoare în precedentul.

Problema 3. *Vârful C al triunghiului ABC se mișcă pe un cerc ce nu trece nici prin A, nici prin B. Ce descrie centrul de greutate al triunghiului, (Fig.8,9)?*

Fig.8

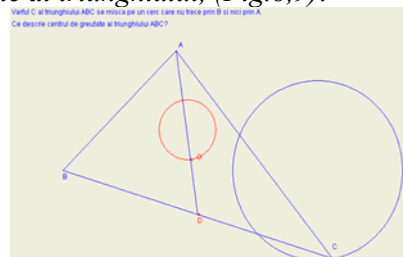

Fig.9

Locul geometric este tot un cerc, de rază egală cu o treime din raza cercului pe care se mișcă C, deoarece punctul E, mijlocul laturii [AB], este fix și $GE = CE / 3$, (Fig.10,11). Figurile și mișcarea sunt realizate cu programul “loccentrugr4”, prin modificările corespunzătoare în celelalte.

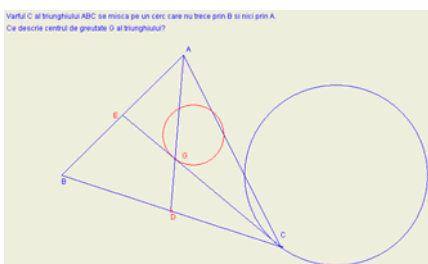

Fig.10

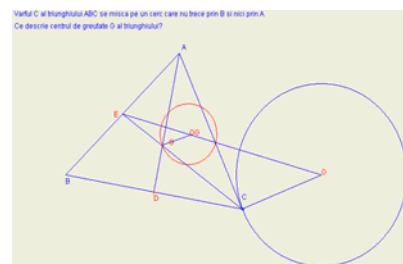

Fig.11

3. Centrul cercului înscris în triunghi

Problema 7. *Vârful C al triunghiului ABC se mișcă pe o dreaptă care trece prin B. Ce descrie centrul O al cercului înscris în triunghiul ABC, (Fig.12,13)?*

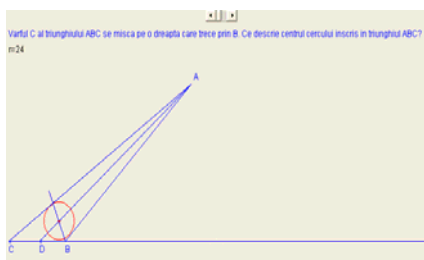

Fig.12

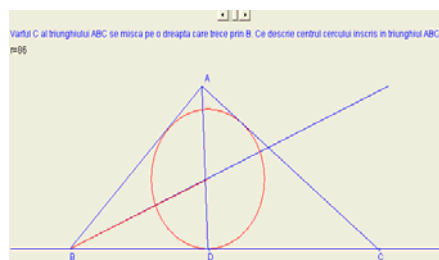

Fig.13

Latura $[AB]$ fiind fixă și dreapta BC fiind mereu aceeași, centrul I al cercului înscris se va afla mereu pe bisectoarea unghiului ABC , în stânga sau în dreapta punctului B , deci I se va mișca pe unghiul format de cele două semidrepte bisectoare ale unghiului ABC . Figura și mișcarea se realizează cu programul “*loccentrucinscris;*”, asemănător cu precedentele.

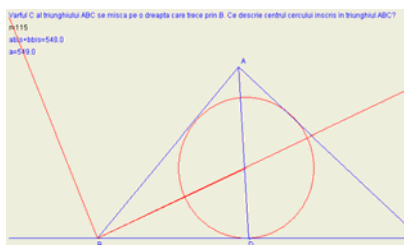

Fig.14

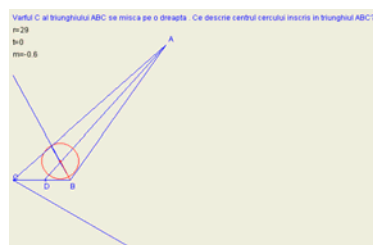

Fig.15

Un loc geometric este, deci, mulțimea tuturor punctelor care au o anumită proprietate P . De aici derivă aspectul direct și cel reciproc, necesitatea și suficiența, formularea “*dacă și numai dacă*”. Rezolvarea problemelor de loc geometric se poate face cu o singură figură, de cele mai multe ori se fac două figuri care, în final, sunt identice, diferă doar ordinea construcțiilor elementelor figurii. Uneori, chiar diferă figurile folosite la aspectul direct de cel reciproc. La anumite probleme, sunt necesare mai multe figuri, în astfel de cazuri calculatorul fiind de mare ajutor deoarece el redă chiar mișcarea punctelor în discuție.

În concluzie, locul geometric poate fi constituit dintr-un număr finit de puncte, dintr-un număr infinit de puncte situate pe o dreaptă sau o linie curbă sau o reuniune a lor, sau mulțimea vidă în cazul unei cerințe imposibile.

Bibliografie

1. *Diferite manuale de matematică pentru clasa a VI-a sau a VII-a.*
2. **Andrei Șt.Șt., Andrei Șt.I.** *Teme computerizate de matematică*, Editura EduSoft, Bacău, 2006.
3. **Weixel S.** *Word 6 pentru Windows*, Teora, 1996.

**IV. FILOSOFIE,
SOCIOLOGIE,
prin prisma cucuteniană**

STRATEGIA COGNITIVĂ A LUI AL. EINSTEIN

*Ecaterina Lozovanu, dr.conf. univ.,
Universitatea Tehnică a Moldovei*

Abstract: *In this article are analyzed the possibilities of learning the world using Al. Einstein's cognitive strategy. The author emphasizes that the most important element of the Al. Einstein's cognitive strategy is – strategy of thinking, which involves developing the ability to freely think and rationalize. This is the only way to achieve the ultimate goal of knowledge - knowledge of the world as a whole, the foundations and organizing principles. Independent thinking is the condition and also the ideal of each scientist.*

Strategia cognitivă a lui A.Einstein constituie obiectul cercetărilor gnoseologice contemporane, care se caracterizează prin atenția sporită față de totalitatea de procese cognitive ale omului, analiza structurii experienței subiectului, evidențierea strategiilor mentale de însușire a realității obiective și adaptarea la ea. Științele cognitive, folosind succesele lingvisticii, psihologiei, neurofiziologiei, filosofiei, antropologiei, teoriei sistemelor, teoriei informației, concepția intelctului artificial, întreprind încercări de a formaliza strategia gândirii, care permite de a căpăta rezultate de succes în diferite domenii de activitate a oamenilor.

Dacă această problemă anterior era tradițional cuprinsă de teoria cunoașterii, astăzi tot mai mulți cercetători, care au succese în domeniile lor concret-științifice, fac apel la problemele cunoașterii, la hotarele și structura ei și depun mult efort în scopul depistării strategiei cunoașterii, caracteristice fiecărui domeniu științific, comparându-le una cu alta în încercările de a crea unele metastrategii.

Desigur, astfel de încercări s-au întreprins nu o dată în istoria dezvoltării gândirii științifice. Ele s-au activat în perioadele de schimbări importante în știință sau au încetinit pe măsură în perioadele „stabile” (normale, după T.Kun) de dezvoltare a științei. Poate fi recunoscut faptul, că astăzi se întreprind încercări de a evidenția cele mai generale caracteristici ale cunoștințelor în cele mai diverse domenii. Despre aceasta ne mărturisesc cercetările care au apărut, inclusiv reeditarea lucrărilor corespunzătoare a lui M.Planck, A.Einstein, N.Bor, E.Şredinger, V.Heinzenberg, P.Dirac.

Științele cognitive au căpătat multiple rezultate interesante, dar se pare, că este necesară o metodologie specială, care ar permite de pe poziții unice de a cuprinde și structura atât datele care deja există, cât și de a da un nou impuls și de a determina direcția cercetărilor ulterioare, de a ocoli pericolul de rătăcire în mulțimea de fapte concrete, experiențe, presupuneri și ipoteze. Aceasta este una din cauzele principale, care determină interesul permanent ridicat al cercetătorilor față de problema analizată.

Se poate oare de înțeles acele strategii cognitive, de care se folosesc oamenii deosebiți în procesul gândirii? Este real de a descrie aceste strategii cu ajutorul unor termeni de bază, pentru ca alții la dorință să le poată învăța de a le folosi, ca de exemplu, cum omul capătă cunoștințe în procesul educației școlare? Ce se află la baza

strategiei cognitive a lui A.Einstein și care sunt miturile istorico-științifice și filosofice despre aceasta, care există în opiniile sociale științifice?

Una din disciplinele, apariția cărora în anii 70 a sec. XX este legată de analiza structurii și strategiei experienței subiective a omului, este programarea neurolingvistică (PNL), care reprezintă domeniul practic al științelor cognitive. PNL oferă metode întemeiate experimental și instrumente, care permit de a rezolva această problemă. De exemplu, sunt întreprinse încercări de a modela strategiile cognitive a unor savanți renumiți, a căror aport în concepția contemporană științifică a lumii este indubitabilă.

Întrebarea principală, care ne interesează în continuare constă în aceea, cu adevărat poate fi înșușit modalitățile de construcție a proceselor cognitive, care l-au adus pe A.Einstein la astfel de rezultate formidabile, care în mod esențial au modificat înțelegerea tabloului lumii în sec. al XX-lea. Înșuși A.Einstein a fost interesat de o așa problemă similară aplicată la I.Newton: „*Newton a fost primul, căruia i-a reușit să găsească o temelie clar formulată, din care a dedus un câmp larg de fenomene cu ajutorul gândirii matematice, logicii și armoniei cu experiența... Cum această minune s-a născut în creierul lui? Dacă noi am fi în stare conștient și rațional să răspundem la această cum?, întrebarea referitor la „minune” decade în genere. Scopul fiecărei acțiuni intelectuale constă în transformarea minunii în ceva, ce poate fi conștientizat, cunoscut. Dacă, în acest caz minunea singură permite unei astfel de schimbări să se realizeze, admirarea noastră față de rațiunea lui Newton numai crește*”. [1]

Sarcina noastră este facilitată în mare măsură de faptul, că în lucrările sale A.Einstein a lăsat o mulțime de gânduri și observări, care se referă la strategii, căi, forme și metode, cărora le dă preferință în rezolvarea problemelor înaintate. Când A.Einstein a fost întrebat, de ce a ales anume fizica, el a răspuns: „*Eu vreau să cunosc, cum Dumnezeu a creat lumea. Mie nu-mi sunt interesante fenomenele separate, spectrul unui sau altui element; eu vreau să știu gândurile Lui. Celelalte sunt detalii*” [2].

Astfel de expresii a lui A.Einstein le-a format multor cercetători a creației sale o reprezentare despre concepția lui Dumnezeu, care după părerea lor se află la temelia strategiei lui cognitive. Deseori este citată în legătură cu aceasta expresia din lecția lui A.Einstein „Despre metoda fizicii teoretice” „*Dumnezeu era matematician de un rang foarte înalt*”. Această teză nu rezistă analizei critice, deoarece concepția despre Dumnezeu și religiozitatea a lui A.Einstein nu au nimic comun cu religia. În discursul său „Despre credința mea” A.Einstein susține, că „*retrăirea cea mai frumoasă și profundă, care s-a abătut asupra omului, - este simțul misterului. Ea se află la temelia religiei și a tuturor tendințelor profunde ale artei și științei... Eu mă mulțumesc cu faptul, că cu uimire construiesc presupuneri despre aceste taine și umil încerc în gând să creezi concepția incompletă a structurii întregii existențe*”. [3]

Este greu să înțelegem, ce are aceasta cu religiozitatea în general, deoarece A.Einstein menționează faptul, că simțul misterului stimulează încercările de a crea abstract concepția lumii. Religia, care presupune credința într-un Dumnezeu personificat nu are nimic comun cu acest proces - procesul de cunoaștere a structurii întregii existențe. În renumita lecție „Despre metoda fizicii teoretice” A.Einstein nu o

dată menționează, că „experiența rămâne a fi unicul criteriu al utilității construcțiilor matematice în fizică”. „Pentru știință este autentic ceea ce este, dar nu ipoteticul „ce ar fi fost” - atenționa A.Einstein. – Religia, pe de altă parte, este legată de aprecierea gândurilor și acțiunilor și nu poate judeca obiectiv despre fapte și despre raporturile dintre ele”[4].

Toate acestea mărturisesc despre faptul, că religiozitatea în sensul direct al cuvântului nu are nimic comun cu religiozitatea și reprezentările adevărate a lui A.Einstein despre Dumnezeu.

La temelia strategiei cognitive a lui A.Einstein se află cu adevărat nimic altceva, decât teza susținută în repetate rânduri despre obiectivitatea realității naturii, a realității, care există independent de orice act al observării, despre „realitatea ca atare”, în special, teza despre existența realității fizice, care nu depinde de cunoașterea și percepția ei. „Există realitatea fizică, care nu depinde de cunoaștere și percepere, - scria el. – Ea poate pe deplin să fie cunoscută cu ajutorul construcțiilor teoretice... însă întemeierea unor astfel de construcții este numai confirmarea lor empirică” [5].

Cunoștința științifică, teoriile sunt în stare adecvat să reprezinte domenii corespunzătoare, fragmente, limitele, aspectele realității obiective numai în acele cazuri, dacă ele se bazează pe datele experienței senzoriale, „gândirea de la sine niciodată nu duce la cunoștințe despre obiectele exterioare. Punctul de plecare a tuturor cercetărilor sunt reprezentările senzoriale. Adevărul gândirii teoretice se atinge în exclusivitate numai din contul legăturii ei cu suma datelor empirice”[6].

Analiza legăturilor dintre faptele empirice – este doar un element necesar, dar nu suficient al strategiei cognitive a lui A.Einstein. „Toți sunt similari în susținerea faptului, căștiința trebuie să stabilească legătura dintre faptele empirice, pentru ca în baza experienței deja existente să facă predicția evenimentelor ulterioare. Cu adevărat, după opinia multor pozitiviști, scopul unic al științei constă în rezolvarea mai deplină a acestei probleme. Însă, eu nu sunt convins că un astfel de ideal primitiv poate înaripa o astfel de pasiune puternică, care și a constituit adevărata cauză a marilor realizări. Există și o altă tendință, mai puternică, cu toate că mai enigmatică, vualată de străduințele neobosite ale savantului: aspirația de a cunoaște realitatea” [7]. Totodată, A.Einstein acorda o atenție deosebită rolului pe care-l are în acest proces ceea ce el caracteriza ca construcție liberă teoretică: „Prejudecata, care s-a păstrat până astăzi, constă în convingerea, că faptele de la sine, fără construcția liberă teoretică, pot și trebuie să ducă la cunoașterea științifică”[8]. „Ceea ce conține experiența și relațiile reciproce dintre datele empirice, trebuie să-și găsească reflecția sa în deducțiile teoriei. În ceea ce reprezintă reflecția, posibil, constă valoarea unică și îndreptățirea întregului sistem și îndeosebi a noțiunilor și legilor fundamentale, care se află la temelia ei” [9].

Strategia cognitivă a lui A.Einstein este orientată spre cunoașterea realității obiective cu ajutorul noțiunilor științifice corespunzătoare. El este convins în faptul, că „interacțiunile profunde ale lumii obiective pot fi cunoscute cu ajutorul noțiunilor logice simple. Și – sublinia el, - desigur în teoria relativității aceasta s-a manifesta pe deplin” [10].

De astfel de afirmații a lui A.Einstein este legată opinia răspândită în comunitatea științifică, precum că principiul simplității și perfecțiunii și a noțiunilor folosite în aceasta au jucat un rol mai esențial în strategia lui cognitivă, decât un alt principiu, de care s-a condus – principiu justificării exterioare a noțiunilor și a teoriilor științifice corespunzătoare. În legătură cu aceasta vom face apel la „*Schițările autobiografice*” în care se expune clar despre „punctele de vedere sau criteriile, cu ajutorul cărora pot fi criticate teoriile fizicii. Primul criteriu este evident, teoria nu trebuie să vină în contradicție cu datele empirice... În al doilea criteriu este vorba nu despre raportul față de materialul empiric, dar despre premisele însuși ale teoriei, despre ceea ce poate fi numit pe scurt „*simplitatea logică*” sau „*naturalețea*” punctelor de plecare (a noțiunilor fundamentale și a coraporturilor dintre ele)... Al doilea criteriu poate pe scurt să fie caracterizat ca criteriul „*perfecțiunii interne*” a teoriei, pe când primul se referă la „*justificarea exterioară*”.

Totodată la AEinstein nu găsim nici o expresie referitor la faptul, că „*justificarea interioară*” a teoriei are un rol mai esențial, decât „*justificarea exterioară*”. Și aceasta este normal, deoarece teza atribuită cu adevărat vine în contradicție cu raportul său față de rolul experienței ca criteriu unic autentic al veridicității cunoștințelor științifice, veridicitatea teoriilor și coraportul acestui criteriu cu oricare criteriu interior al teoriei, inclusiv și cu criteriul „*perfecțiunii lor interioare*”.

Deoarece în corespundere cu strategia cognitivă a lui A.Einstein scopul suprem al cunoștințelor științifice, scopul suprem al teoriilor științifice este cunoașterea realității obiective, descrierea și explicarea ei, atunci problema despre simplitatea și perfecțiunea cunoștințelor științifice, a teoriilor științifice este secundară. „*Scopul final al nostru permanent est cunoașterea tot mai profundă a realității... Cu cât sunt mai simple și fundamentale admiterile noastre, cu atât mai complexe sunt instrumentele matematice ale raționamentelor noastre; calea de la teorie spre observare devine tot mai lungă, îngustă și complexă. Cu toate că sună paradoxal, dar noi putem susține, că fizica contemporană este mai simplă, decât fizica veche și deaceea ea pare mai grea și încurcată*” [11].

Simplitatea și complexitatea cunoștințelor științifice, a teoriilor științifice sunt, până la urmă, este consecința manifestării simplității și complexității însuși a realității obiective. După cum observă A.Poincare: „*Cercetând istoria științei, noi observăm două fenomene: ba după complexitatea aparentă se ascunde simplitatea, ba, dimpotrivă, simplitatea evidentă cu adevărat ascunde în sine o complexitate extraordinară*” [12].

Un element esențial al strategiei cognitive a lui A.Einstein – este orientarea spre existența limitelor de aplicare a noțiunilor științifice, spre faptul, că aceste noțiuni nu sunt „*date apriorice*”, asupra la aceea, că „*ele vor fi înlăturate, dacă nu va fi posibil să le legitimăm într-un mod adecvat, vor fi corectate, dacă ele nu corespund exact cu datele corespunzătoare ale lucrurilor, vor fi înlocuite cu altele, dacă este necesar să creăm un nou, mai predilect sistem*” [13]. După cum este cunoscut, anume o așa strategie a avut un rol hotărâtor în crearea de către A.Einstein a teoriei speciale și generale a relativității, cât și în ceea ce a înfăptuit în 1900 M.Planck

Comunitatea strategiilor cognitive a lui A.Einstein și a lui M.Planck a fost evidențiată de mulți, inclusiv și de însuși Einstein, care o vede în primul rând în comunitatea motivelor motrice inițiale ale acestor strategii, orientarea lor spre aceea, „de a crea un tablou adecvat despre lume în sine simplu și clar, pentru a face abstracție de lumea simțurilor, penru a încerca de înlocuit această lume cu tabloul creat în felul acesta”. Și numai la etapa ulterioară să ne convingem de adecvarea ei, că această concepție a lumii reprezintă adecvat această lume, adecvat reprezintă în cunoștința științifică, în teorie realitatea obiectivă.

După cum a remarcat A.Peis: „Ei nu semănau unul cu altul nici prin educație, nici prin condițiile de viață, nici după temperament, nici după stil. Dar aveau multe în comun”. În luarea de cuvânt susținută cu ocazia aniversării de 60 de ani a lui M.Planck Einstein însuși a spus: „Tendința către armonia inițială a fost izvorul permanent al răbdării și perseverenței, cu care Planck se dedică celor mai simple probleme, legate de știința fizică, în răstimpul căreia el ar fi putut să se dea ispitei și să meargă pe alte căi, care l-ar fi adus la rezultate mai atrăgătoare... Această tendință spre armonie a străpuns întreaga viață științifică a lui Planck și Einstein”. [14]

„Din tinerețe m-au înaripar ocupațiile cu știința, scria M.Planck, - conștiința a ceea, că nicidecum autoevidența faptului, ci legile gândirii noastre coincid cu legitățile, care au loc în procesul căpătării impresiilor de la lumea exterioară, și că, prin urmare, omul poate judeca despre aceste legități cu ajutorul gândirii pure. Esențial este important în aceasta, că lumea exterioară reprezintă în sine ceva independent de noi.” [15]

„Din cele mai îndepărtate timpuri, de atunci de când există studiul naturii, ea a avut în calitate de ideal final, un scop suprem: de a unifica multitudinea pestriță a fenomenelor fizice într-un sistem unic, dar dacă este posibil, într-o singură formulă. La rezolvarea acestei probleme s-au contrapus două metode, care deseori concureau între ele, dar și mai des se corectau și se compltau reciproc, în deosebi în acele situații, în care ele se unificau în mâinele unui cercetător. Una din aceste metode este mai încrezută, generalizează îndrăzneț într-o unitate integră rezultatele cercetărilor separate și imediat pune în centrul atenției o oarecare noțiune sau o lege, căreia tinde să subordoneze, cu reușită mai mare sau mai mică, întreaga natură cu toate manifestările ei.

Cea de a două metodă este mai atentă, mai modestă și mai autentică, însă nu duce atât de rapid spre realizarea scopului ca prima și de aceea a fost recunoscută cu mult mai târziu. Ea refuză, de la început, rezultatele finale și include în tabloul general numai acele schițări, care se prezintă cu autenticitate stabilită în baza experiențelor nemijlocite, iar generalizările le prezintă cercetărilor ulterioare... Ambele metode se completează una cu alta și cercetarea fizică nu se poate lipsi de nici una” [16].

„Cercetarea fizică în toate domeniile este legată ori de trebuințele practice nemijlocite sau de fenomene importante ale naturii. Așa de exemplu, geometria a apărut din arta măsurării pământului, mecanica – din învățătura despre mașini, acustica, optica, învățătura despre căldură – din reprezentările senzoriale corespunzătoare, învățătura despre electricitate – din observările curioase asupra chihlimbarului, teoria magnetismului – din specificul deosebit al minereului, găsit

lângă orașul Magneziu. Corespunzător cu aceea, că întreaga experiență a noastră este legată de senzațiile organelor de simț, elementul fiziologic este predominant în toate determinările fizicii. Mai pe scurt: întreaga fizică, definițiile ei și întreaga ei structură la început a avut, într-un anumit sens, un caracter antropomorfic.

Pe cât se deosebește de aceasta concepția fizicii teoretice contemporane? Înainte de toate ea are un caracter mai unitar. Dezvoltarea întregii fizici teoretice .. se înfăptuiește sub semnul unificării sistemelor, care se atinge datorită eliberării de elementul antripomorfic, în special, de percepțiile senzoriale specifice” [17].

Ca și M.Planck, A.Einstein credea și a depus efort pentru a deveni evident următoarele: „Știința – este încercarea de corela multiplicitatea haotică a experienței senzoriale a noastre cu logica gândirii sistemic (de a cuprinde într-o formă logică). În acest sistem experiențele separate trebuie să se coreleze cu structura teoretică, pentru ca această concordanță să fie unică și convingătoare... Scopul științei, pe de o parte, constă în înțelegerea deplină a ceea, cum sunt unite experiențele senzoriale în totalitatea lor și, pe de altă parte, - în folosirea unui minimal de concepții și corelații... Totul trebuie să se înfăptuiască atât de simplu, pe cât e de posibil, dar nu mai simplu. Ce este înfăptuit prea simplu devine simplificat...”[18].

Einstein considera, că teoria trebuie să corespundă experienței noastre senzoriale, dar nu numai măsurărilor și statisticii, cu toate că deseori teoreticienii se ocupă cu contrariul – de ajustare a experiențelor și datelor statistice cu propriile teorii. Procesul său de creație el îl descrie în felul următor: „Eu văd, pe de o parte, totalitatea experiențelor senzoriale și, pe de altă parte, - totalitatea concepțiilor și ipotezelor, tipărite pe paginile cărților. Raporturile dintre concepții și ipoteze sunt subordonate logicii, iar scopul gândirii logice este strict limitată de realizările legăturilor dintre concepții și ipoteze, în corespundere cu legile logicii strict stabilite.

Și concepțiile, și ipotezele, și, în felul acesta, „conținutul” dobândește „sens” numai prin legătura cu experiența senzorială. Legătura este pur intuitivă, prin natura sa nu se supune logicii. Măsura încrederii în această legătură, a acestei combinații intuitive trebuie să fie acceptată ca dat, și numai aceasta (și nimic mai mult) deosebește fanteziile goale de „adevărul” științific. Sistemul de concepții este creat de om, la fel și de regulile sintactice, care determină structura sistemelor conceptuale.. Cu toate că sistemele conceptuale logic sunt absolut libere, scopul lor – este în primul rând, de a stabili acordul cu totalitatea experiențelor senzoriale; și, în al doilea rând, de a susține diversitatea imensă a elementelor independente logic care se conțin (concepții de bază și axiome), adică a concepțiilor nedeterminate și a ipotezelor nepostulate încă” [19].

În așa fel se poate de remarcat, că Al.Einstein distinge:

- 1) ”experiența senzorială” ca informație despre lumea înconjurătoare;*
- 2) ”tabloul amintirilor” sau impresiilor, care au rămas după experiența senzorială;*
- 3) ”imaginile” (presupus de proveniență interioară) în comparație cu experiența senzorială, care provine din lumea exterioară;*
- 4) „simțurile” ca reacții subiective a omului la experiența senzorială, amintirile și imaginile.*

Aceste patru categorii formează structura experienței subiective a omului, din care sunt alese și combinate modelele cognitive individuale. A.Einstein afirma, că pentru cele mai semnificative descoperiri ale sale limbajul verbal sau matematic nu a avut practic nici o importanță. În locul cuvintelor și formulelor el preponderent gândea prin imagini vizuale și percepții: „*Limbagul și cuvintele, scrise sau pronunțate, se pare, că nu joacă nici-un rol în mecanismul gândirii mele. Esențele fizice, se pare, care servesc ca elemente ale gândirii, - sunt anumite semne și imagini mai mult sau mai puțin clare, care pot fi „de bună voie” reproduse și combinate. Există, desigur, o anumită legătură dintre aceste elemente și concepțiile logice corespunzătoare. Este clar, că tendința de a ne ridica, în sfârșit, la concepțiile care au legătură logice – este un fel de fundament emoțional într-un joc destul de tulbur cu elementele sus menționate. Dar, analizat din punct de vedere psihologic, un astfel de joc de combinare reprezintă o însușire esențială a gândirii productive – până la momentul, când apare legătura cu construcție logică – în cuvinte, în alte semne, accesibile pentru percepție...*

Elementele menționate în cazul meu – sunt de tipul vizual și uneori muscular. Semnele convenționale sau cuvintele pentru descrierea procesului de gândire apare numai la etapa a doua, când jocul asociativ remarcat este pe deplin constatat și poate fi reprodus după dorință... Tipic pentru mine stilul gândirii este vizual și motric. Când în scenă, în sfârșit, invadează cuvintele, ele pentru mine au un caracter pur auditiv și apar numai la etapa a adoua” [20].

Astfel, însuși Einstein evidențiază următoarele elemente a strategiei sale cognitive la analiza realității:

- 1) Punctul inițial este experiența senzorială.
- 2) În baza ei apar tablouri-amintiri, care intră în „*jocul combinator*” cu imaginile construite vizual prin procesul asocierii, stimulat de activitatea musculară și motrică.
- 3) Imaginile succesive infinite, care apar în acest joc duc la apariția „*concepțiilor*”, depistate inductiv din conținutul tablourilor repetate, la sfârșit se formează „*elementul de ordonare*”, sau patternul, care unește șirul de imagini anterior separate.
- 4) Senzația (simțul satisfacției) arată gradul de „*finalitate*” sau de „*legătură*” a elementelor, asigură legătura imaginilor, reîncepe și formează jocul combinator ulterior.
- 5) Concepțiile vizuale sunt rezultatul interacțiunii – jocului combinator – concepției - senzației, care se corelează apoi cu concepțiile logice (matematice sau verbale), apreciate ca modele lingvistice construite logic.

Analizând strategia cognitivă a lui A.Einstein, R.Dielts evidențiază următoarele elemente de bază:

- 1) Gândirea și experiența senzorială nu sunt separate. Scopul modelelor create – organizarea acțiunilor reciproce cu lumea înconjurătoare. Modelul dobândește sens și își îndreptățește existența sa în exclusivitate datorită impresiilor senzoriale, asociate cu ea. Numai acele modele sunt adecvate, care se bazează pe experiența senzorială.
- 2) Evidențierea pentru modelare a elementelor fundamentale ale sistemului. Trebuie de remarcat, că aceste elemente sunt complexe de impresii senzoriale, care se repetă permanent (patterne), la început extrase din mulțimea de experiențe senzoriale.

Aceste patterne la început sunt extrase din experiența senzorială, dar la formularea legilor corespunzătoare devin tot mai abstracte generalizările (patternele patternelor).

3) Sunt create imagini vizuale în calitate de elemente de bază a sistemului. Patternele fundamentale se îndepărtează tot mai mult de senzațiile reale, de aceea suntem nevoiți să creăm unele construcții imaginare, scopul cărora – de a generaliza și de a simplifica reprezentările senzoriale complexe și de a găsi o eșire simplă din senzațiile împletite șiret, pentru a dobândi „*minimum de concepții inițiale și raporturi*”. Dar trebuie nu prea rapid și nu prea departe să ne îndepărtăm de experiența senzorială. Construcțiile matematice sau verbale pot, pe de o parte, să fie prea legate de procesul specific de măsurare, iar, pe de altă parte, pot fi prea îndepărtate de realitatea percepută, pentru a se lega intuitiv cu ceea ce, noi încercăm să modelăm.

Referindu-se la experiența mintală a lui Einstein, trebuie de menționat, că imaginația sa funcționează preponderent în sistemul vizual: el folosește elemente destul de simple – figuri geometrice, metafore vizuale. Aceste construcții imaginare largesc reprezentările noastre despre lume, aducând lumină asupra interacțiunii elementelor în totalitatea sistemului. Începând cu experiența senzorială și continuând cu căutarea patternilor mai generali, trebuie de ținut minte despre origini. Mai mult, trecerea sistematică pe nivele presupune schimbul de informație la fiecare nivel, datorită căreia rămân mai puține șanse de pierdere sau de a scăpa unele elemente importante. Anume în așa fel A.Einstein a examinat interacțiunea paradoxală a observatorilor în mișcare și în repaus, a masei și energiei, a particulei și a undelor de lumină, a sistemelor tridimensional și cvadridimensional, a experienței și a logicii formale.

4) Un „*joc combinator*” cu elementele sistemului, care constă în deplasarea între diferite puncte de vedere.

Obținând reprezentări despre fiecare din ele, trebuie de analizat, cum putem exista în spațiul dat de cercetare. După analiza fiecărui sistem de referință se poate de deplasat între ele și de încercat intuitiv (preponderent prin senzații) de a determina care aspecte la trecerea dintre sisteme rămân constante.

5) Trecerea către „*o privire mai generală*”, care cuprinde diferite sisteme.

Când „*jocul de asociere*” se stabilizează, se poate de trecut la punctul de vedere sistemic, când mai clar se întrevăd legăturile reciproce dintre sistemele inițiale.

6) Analiza și descrierea „*regulilor de transformare*”, care sunt admise din punctul de vedere sistemic.

La această etapă se poate coordona și de unifica legăturile sistemică cu concepțiile verbale sau matematice, pentru ca ele să devină accesibile pentru concepere de către alți oameni. Pentru aceasta este necesară cunoștința structurilor verbale și matematice corespunzătoare. Desigur, mulți cercetători destul de îndemânatic se comportă cu formulele matematice, care au fost folosite de A.Einstein, dar neglijând orientarea sistemică, ei nu sunt în stare să înfăptuiască descoperirile la nivelul lui.

7) Folosirea „*regulilor de transformare*” pentru noi predicții și pronosticuri, pentru a căpăta rezultate întemeiate experimental.

Scopul acestei trepte de încheiere constă în obținerea „*legăturii inverse*”, pentru a constata utilitatea modelului. Fără îndoială, pot fi create multe modele cu o structură teoretică frumoasă, cu o descriere exactă matematică și logică, dar care nu au valoare

utilă sau nu corespunde realității, de care pot fi aduse nu puține exemple atât din istoria științei, cât și din cercetările contemporane.

Afirmația fundamentală a științelor cognitive constă în aceea, că strategia gândirii (modalitatea de conștientizare a informației) nu este mai puțin importantă, decât conținutul acestei informații. În legătură cu aceasta A.Einstein considera, că „pe primul plan trebuie să se afle dezvoltarea capacității de gândire independentă și judecării, dar nu obținerea cunoștințelor separate specifice. Dacă omul posedă cunoștințe de fundament a obiectului cercetat și a însușit să gândească independent, el neapărat va găsi calea sa în viață și, în afară de aceasta, mai rapid se va adapta la schimbări și progres, decât cel, care este concentrat principal asupra dobândirii cunoștințelor detaliate” [21].

În încheiere am dori să atragem atenția asupra uneia din fundamentele necesare ale strategiei cognitive a lui AEinstein, care constă în ceea, ce el a caracterizat ca ocupație plăcută de a gândi. *„Chiar și în acele situații, - scria el, - când mintea mea nu este ocupată de vre-o problemă oarecare, mie îmi place să reproduc demonstrarea teoremelor matematice și fizice, care le-am cunoscut cândeva de demult. În aceasta nu urmăresc nici-un scop anume, dar pur și simplu posibilitatea de a mă cufunda în ocupația plăcută – de a gândi”* [22].

Între timp nu există nici un scop la prima vedere, doar dorința de neânvins de a se cufunda în ocupația plăcută – de a gândi.

Bineînțeles, strategia cognitivă, folosită de Einstein și orientată spre realizarea scopurilor corespunzătoare, nici decum nu exclude numărul imens de greutate în calea spre crearea de către el a teoriei speciale și generale a relativității. Esențial, însă, este aceea, că ea a contribuit la depășirea lor. Povestind despre aceasta la Universitatea din Glazgo la 20 iunie 1930, A.Einstein remarcă: *„În urmă au rămas ani lungi de căutări în întuneric, pline de presimțiri, de așteptări nedeterminate, alternanța nădejdelor și extenuărilor și, în sfârșit, spargerea spre claritate”* [23].

Bibliografie

1. **Dilts P.** *Strategii geniev.* Moskva, p.23, 1998.
2. Ibidem, p.76.
3. **Einstein AL.** *Cum văd eu lumea?*, București, p.91, 1992.
4. **Dilts P.** *Strategii geniev.* Moskva, p.148, 1998.
5. Ibidem, p.156.
6. **Einstein AL.** *Sobranie nauchnyh trudov,* Moskva, p.85, 1995.
7. Ibidem, p.167.
8. Ibidem, p.168.
9. Ibidem, p.183.
10. **Dyukas A.** *Albert Einstein kak chelovek //Voprosy filosofii,* p.44, 1991, №1.
11. **Einstein AL.** *Sobranie nauchnyh trudov,* Moskva, p.112, 1995.
12. **Poincare J.** *Valoarea științei,* București, p.108, 1987.
13. **Einstein AL.** *Sobranie nauchnyh trudov,* Moskva, p.29, 1995.
14. **Pajs A.** *Nauchnaya deyatel'nost' Alberta Einsteina,* Moskva, p.34, 1989.
15. **Plank M.** *Edinstvo fizicheskoy kartiny mira.* Moskva, p.23, 1986.
16. Ibidem, p.26.
17. Ibidem, p.31.
18. **Dilts P.** *Strategii geniev.* Moskva, p.96, 1998.
19. **Einstein A.** *Cum văd eu lumea?* București, p.122, 1992.
20. **Dilts P.** *Strategii geniev.* Moskva, p.99, 1998.
21. Ibidem, p.147.
22. **Einstein A.** *Cum văd eu lumea?*, București, p.65, 1992.
23. Ibidem, p.248.

PETRU PONI - PERSONALITATE REPREZENTATIVA A INVATAMANTULUI UNIVERSITAR ROMANESC DE CHIMIE

Monica Nănescu , dr.ing.
Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași

Abstract: *Petru Poni was an important reformer of Romanian education, who worked in the late 19th century early 20th century . He belonged to a generation of scientists who assumed his responsibilities for the science, but also in the sensitive area of national interest in education. This paper brings into focus through evidence taken from books, reviews, correspondence and photographs, the teacher personality which led the discipline of chemistry at the "Alexandru Ioan Cuza" University Iasi, between 1878-1925, he being considered today, rightly, one of the founders of chemistry higher education in our country.*

Istoria științei, ca parte componentă a istoriei culturii, se rezumă nu doar la menționarea evoluției cunoașterii în diferite domenii din perspectivă diacronică, ci și la personalitățile care au contribuit meritoriu la dezvoltarea acesteia.

Incursiunile programate în acest domeniu ne conduc deseori la constatarea că, din timp în timp, apar în lumea științifică tineri dotați nu doar cu forță intelectuală remarcabilă, ci și cu o personalitate aparte, îmbinând ambiția de a accede la recunoașterea în plan uman cu altruismul marilor măestri ai gândirii universale.

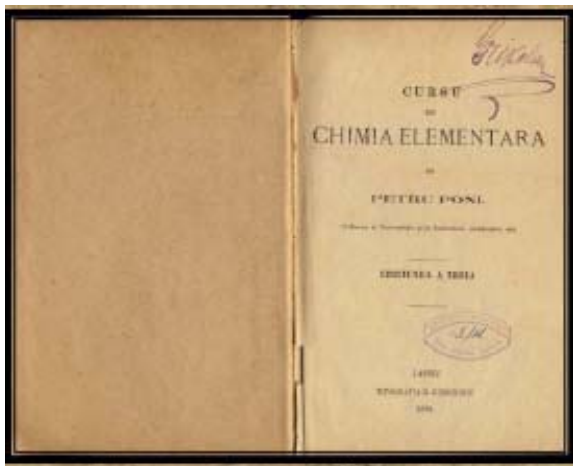
Unul dintre acești entuziaști a fost Petru Poni, eminent reprezentant al școlii de chimie românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea începutul secolului al XX-lea. Evocarea personalității sale atât de complexe presupune menționarea contextului cultural și științific în care s-a format și evoluat, dar mai ales reliefa, prin mărturiile muzeografice, a rolului pe care l-a avut atât ca întemeietor de școală superioară, cât și ca cercetător în domeniul chimiei din țara noastră.

Pe drumurile neclar trasate ale științei vremurilor sale, Petru Poni a pornit din satul Secărești, comuna Cucuteni – Iași, unde s-a născut la 4 ianuarie 1841. După absolvirea Școlii primare la Târgu Frumos, se înscrie în 1852 la Academia Mihăileană și apoi la Universitatea din Iași, unde frecventează un timp cursurile Facultății de drept și litere. Studiile în specialitatea fizică și chimie le face, începând din 1859, la Sorbona, unde pleacă ca bursier al statului în timpul Unirii Principatelor. Formarea sa ca profesor și educator s-a datorat unor nume cu mare rezonanță, pe plan european, în domeniul chimiei, precum: Louis Sainte Claire Deville (chimist anorganician), Marcellin Berthelot (a sintetizat primii compuși organici din substanțe anorganice), Adolphe Wurtz (a introdus teoria atomica pentru a explica structura compușilor chimici)¹.

Întors în țară licențiat în chimie este numit, în 1866, profesor la Liceul Național și la Școala Militară. Cu acest prilej, Petru Poni publică în 1869 primul manual de chimie din țară, iar în 1874 pe cel de fizică.

Începând din 1876, după căsătoria cu poeta Matilda Cugler, locuiește

¹ Wurtz, Charles Adolphe, *New International Encyclopedia*, 1905.

Petru Poni , Cursu de chimia elementară,
ediția a III-a, Iași, 1879.

pe strada „Mihail Kogălniceanu”, în apropierea caselor lui Titu Maiorescu, Calistrat Hogaș, Alexandru Phillipide, George Topârceanu și Ionel Teodoreanu. Imobilul a fost ridicat în 1839, de către mitropolitul Veniamin Costache și are o reverberație culturală deosebită. Mihai Eminescu, Veronica Micle, Titu Maiorescu, Ion Slavici, A.D.Xenopol, Ion Creangă sunt doar câteva dintre personalitățile culturii noastre naționale care au fost oaspeți frecvenți ai acestei case. Astfel, în 1874, când Eminescu fusese

numit bibliotecar și îl vizitează pe Ion Slavici la Iași, participă împreună la ședințele „Junimii” și la lecturile literare din casa familiei Poni. Este interesant de semnalat faptul că, în anii grei ai primului război mondial, această casă a găzduit valoroasele colecții ale Bibliotecii Academiei Române, iar din 1930 a locuit aici și academicianul Radu Cernătescu.

Parcul casei, cu foișorul său, constituia locul predilect dedicat „plimbărilor academice” și al „reveriei poetice”² la care participau Mihai Eminescu, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni, Ion Slavici, A.D.Xenopol, Nicolae Iorga, Ion Ionescu de la Brad ș.a.

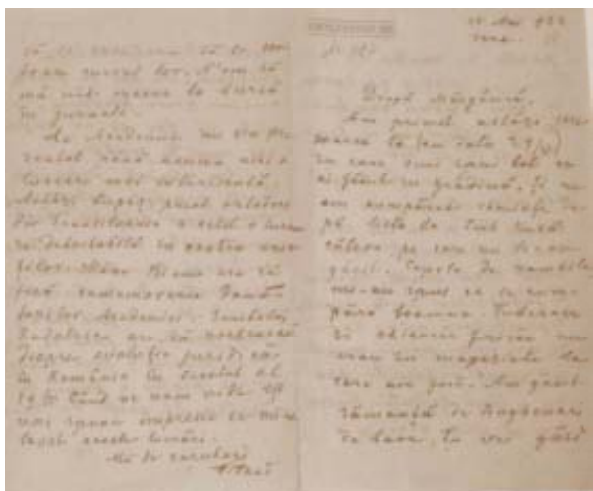

Familia Poni, alături de prieteni, în parcul casei
(1920).

Fire enciclopedică, chimistul Petru Poni a avut preocupări pentru literatură, artă, muzică ș.a., pe care le-a transmis și urmașilor săi. Aceste preocupări au fost împărtășite și întregite de o parteneră de viață distinsă, sensibilă și talentată – poeta Matilda Cugler Poni.

² Cugler- Poni, Matilda *Scrieri alese*, ediție îngrijită de Ion Nută, Editura Junimea Iasi, 1971, p.6

Între anii 1878 și 1911, Petru Poni este numit profesor la Universitatea din Iași, urmându-i lui Ștefan Micle la catedra de chimie. În 1883 înființează primul laborator de chimie anorganică pe care, în 1897, îl transferă în noua clădire a universității, unde susține și primul curs de chimie din țară însoțit de experiențe de laborator. În perioada 1878 – 1888 activează ca profesor de chimie și la Facultatea de medicină³.

Scrisoare adresată de către Petru Poni fiicei sale, Margareta (31 Mai 1922)

denumește broștenită⁴. Studiile în acest domeniu, care însumează peste 28 de ani de muncă neîntreruptă, s-au concretizat prin publicarea în anul 1900, în Analele Academiei Române, a lucrării de referință în domeniu, intitulată „Fapte pentru a servi la descrierea mineralogică a României”. Importanța acestei lucrări o relevă însuși Poni, precizând: „*Studiul acestor minerale, precum și cel al rocilor în care se găsesc, prezintă pe lângă importanța lor științifică ce o au în general aceste cercetări și un interes cu totul practic. În adevăr, parte din aceste minerale conțin mai multe metale utile ca arama, fierul, magneziul; cunoscând natura lor, condițiile în care se găsesc în sânul pământului, am putea spera ca ele să fie cândva extrase și să servească astfel, prin înființarea industriilor metalurgice, la mărirea avuției noastre naționale*”. Douăzeci de ani mai târziu, Petru Poni oferă învățământului de specialitate, monografia „*Studii asupra*

Referitor la activitatea științifică, Petru Poni își îndreaptă atenția, începând din anul 1880, asupra mineralelor din masivul cristalin de la Broșteni - unde descoperă mineralul (manganit de mangan, fier și calciu), pe care îl

Petru Poni în Laboratorul de chimie minerală de la Iași (1918).

³ Simionescu, C., Calistru C., *Petru Poni*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1957

⁴ Buțureanu, Vasile, *Ann.Sc..Univ.Iassy*, 7, 1912, p.185.

mineralele din România”, lucrare ce cuprinde rezultatele cercetării și catalogării a optzeci de minerale, printre care se numără badenita (arsenio-bismutură de Co, Ni și Fe), descoperită de autor în anul 1900. Pentru fiecare caz în parte, renumitul chimist a precizat formulele de structură, forma de cristalizare și arealele de identificare geologică⁵.

Rezultatele studiului „*Observațiuni meteorologice făcute la Iași în anii 1879 și 1880*”, publicat în anul 1882, în *Analele Academiei Române*, l-au îndreptățit pe directorul Institutului meteorologic din acea perioadă, Ștefan Hepites, să-l considere pe Petru Poni drept un „premergător al climatologiei române”⁶. Cercetările întreprinse de Petru Poni asupra compoziției chimice a petrolului din România constituie una dintre cele mai valoroase opere științifice naționale, mai ales că tehnica folosită și aparatura a fost imaginată adesea de autor. Lucrarea fundamentală „*Cercetări asupra compoziției chimice a petrolurilor române*”, publicată de Petru Poni în revista „*Analele Academiei Române*” (1900), l-a îndreptățit pe Constantin Istrati să afirme: „*Studiul petrolului l-a înscris pe veci în istoria științei românești*”⁷, iar oamenii de știință ruși concretizează apreciativ rezultatele obținute de chimistul român, conferindu-i diploma de membru al Societății de Științe Naturale de la Moscova (1909).

În 1890, Petru Poni a contribuit la înființarea, împreună cu dr. C. I. Istrati, E. Bacaloglu, G. Cobălcescu, Al. O. Saligny, a Societății de fizică din care se constituie mai târziu Societatea Română de Științe. Petru Poni este profesorul care conduce prima teză de doctorat în științe din țară, susținută de Nicolae Costăchescu în anul 1905⁸.

A avut o însemnată contribuție la dezvoltarea vieții științifice. A fost întemeietor și președinte al Societății de Științe din Iași (1900-1925), a participat la reorganizarea vechii Societăți de Medici și Naturaliști din Iași și a fondat prima revistă universitară ieșeană de circulație europeană, intitulată „*Annalles Scientifiques de l'Université de Jassy*”.

Petru Poni a îndeplinit funcția de Ministru al Instrucțiunii Publice, în mai multe rânduri: în 1891, 1910, 1895-1896, prilej cu care participă la elaborarea a

⁵ Nănescu, Monica *Petru Poni*, Repere emblematice, Cucuteni- 5000 Redivivus. Științe exacte și mai puțin exacte, Chișinău, 2008, pag.87.

⁶ Simionescu Cristofor, Petrovanu, Magda, *Figuri de chimiști ieșeni*, Editura Didactică și Pedagogică București, 1964, pag. 41.

⁷ Ibidem , pag. 42

⁸ Nicolae Costăchescu, *Gazurile cuprinse în sare și-n vulcanii de glod din România -Teza de doctorat*, Iași, 1905

Diploma de membru al Societății de Științe Naturale de la Moscova, 1909.

răzeșilor”(1921)¹⁰, o amplă monografie a situației defavorabile a țăranilor din Moldova, lucrare de referință care a pregătit drumul reformei agrare.

La 15 septembrie 1881, profesorul Petru Poni a fost numit, de către Ministrul Agriculturii, șef de birou pentru analize chimice la Vama Iași, iar ulterior în 1907 este nominalizat, prin Decret Regal, ca membru al Consiliului Superior al Agriculturii și apoi președinte al acestui for instituțional în perioada 1908-1913. În această calitate, a organizat expozițiile agricole și de economie casnică organizate la Chișinău, în 1921 și la Iași în 1923¹¹.

Pentru meritele sale deosebite, Petru Poni a fost ales în 1879, membru al Academiei Române și președinte al acestei instituții între anii (1898-1901), 1916 și (1918-1923)¹².

Deosebit de semnificativ este faptul că în anul 1902¹³ i s-a conferit diploma de membru al Legiunii de Onoare, ca o recunoaștere a contribuției deosebite aduse la organizarea Expoziției Universale de la Paris, unde a fost desemnat Comisar general din partea României. Litografia, executată pe hârtie tonată, cuprinde 647 de membri: la numărul nr.285 este semnalată, în medalion, calitatea lui Petru Poni de membru al

două proiecte importante de lege privind organizarea învățământului primar rural și contribuie la înființarea Casei Școalelor⁹. În 1895 este ales președintele „Societății pentru învățătura poporului”. Primul Congres al „Asociației pentru răspândirea și înaintarea științelor” îl conduce în 1902.

Preocupările în domeniul istoriei s-au concretizat prin publicarea lucrării „Statistica

Diploma de Membru al Legiunii de Onoare (1902).

⁹ Poni, Petru, *Proiect de lege asupra Instrucțiunii Publice*, Iași, 1891

¹⁰ Poni, Petru, *Statistica răzeșilor*, Editura Cartea Românească: Pavel Suru, București, 1921

¹¹ Lixandru, Gh., *Biografia neretușate*, Editura „Ion Ionescu de la Brad”, Iași, 2007, pag.24

¹² Ibidem, pag. 25

¹³ Alexandru, D., *Petru Poni*, București, 1958.

acestei prestigioase distincții franceze, înființată în anul 1802, de către împăratul Napoleon Bonaparte.

Pentru întreaga activitate științifică a fost distins cu numeroase ordine și medalii printre care amintim: Ordinul „Carol I”, Ordinul „Sf. Sava”, Ordinul Național Francez „Legiunea de Onoare”, Ordinul „Franz Josef” ș.a.. A format o serie de discipoli care au continuat, la Universitatea „Al.Ioan Cuza”, să ducă mai departe activitatea de cercetare în domeniul chimiei, mulți dintre ei devenind fondatori de școală superioară în specialitățile: chimie organică, chimie fizică, chimie anorganică, chimie analitică, chimia pielii ș.a.

Petru Poni s-a stins din viață la 2 aprilie 1925, lăsând posterității o bogată și importantă operă științifică care i-a îndreptățit pe urmași, să-i confere numele Institutului de chimie macromoleculară din Iași (1949).

Ordinul „Carol I”,
gradul Mare Cruce, 1902

Ordinul „Sfântul Sava”,
gradul Comandor, Serbia,
1892

Ordinul „Legiunea de de
Onoare” 1900

Închei această succintă prezentare concluzionând că marii oameni care s-au remarcat în diferite domenii ale vieții unei națiuni, printre care se evidențiază și chimistul Petru Poni, trebuie să fie cunoscuți de generațiile tinere, să le fie respectată moștenirea și memoria prin readucerea frecventă în actualitate - cu reverență și recunoștință pentru contribuția meritorie pe care au adus-o la dezvoltarea învățământului și a cercetării științifice din țara noastră.

VIAȚA MONAHALĂ ÎN EPARHIA HUȘILOR STUDIU DE CAZ: SCHITUL DOBRUȘA

Costin Clit, profesor de Istorie
Liceul Teoretic „Cuza Voda”, Husi, județul Vaslui

Abstract: *Huși diocese was founded in 1598 by Ieremia Movilă (1596-1600; 1600-1607), while his brother was the Metropolitan of Moldova, Gheorghe Movilă (1591; 1595-1600; 1600-1605). Regarding causes of founding Huși diocese, is considered demographic growth, fight against islamism, protestantism and catholicism. The leading element in founding Huși diocese is the evolution of the international relations plus the russian agent, existance of a pretty wealthy voievodal church, location in a area where it was possible supervising and others. Most of the territory where the exercise of ecclesiastical jurisdiction of the Huși diocese until 1812 is located beyond the Prut. The countrysides belonging to the Huși diocese are: Fălciu, Lăpușna, Orhei, Soroca, Hotârnicieni, Codru of Tigheci, Greceni. The toponyms and hidronyms of religious origin, relieve a monastic life throughout the territory of jurisdiction of the diocese. Monastic sanctuaries represent hotbeds of romanian culture on both sides of the Prut. It demonstrate the spiritual bonding of romanians alienated by the Treaty of Bucharest.*

Toponimele și hidronimele de origine călugărească atestă o viață monahală în cuprinsul eparhiei Hușilor. Episcopia Hușilor a fost înființată în anul 1598 de către domnul Ieremia Movilă (1596-1600; 1600-1607), mitropolit al Moldovei fiind fratele său Gheorghe Movilă (1588-1591; 1595-1600; 1600-1605). În ceea ce privește cauzele întemeierii episcopiei de Huși, se consideră a fi sporul demografic, lupta împotriva islamismului, protestantismului și catolicismului. Elementul esențial în constituirea episcopiei de Huși este evoluția relațiilor internaționale la care se adaugă factorul rus, existența unei biserici voievodale destul de bogată, amplasarea localității într-o zonă de unde era posibilă supravegherea și altele. Întemeierea episcopiei Hușilor este legată și de exercitarea autorității bisericești în spațiul dintre Prut și Nistru, ținutul Fălciului se întindea pe ambele maluri ale Prutului.

Cea mai mare parte a teritoriului unde se exercită jurisdicția eclesiastică a episcopiei de Huși se afla situat dincolo de Prut. Ținuturile care fac parte din episcopia Hușilor sunt după unii autori: Fălciu, Lăpușna, Orhei, Soroca. Eparhia Hușilor are în 1810 sub jurisdicție bisericească ținuturile: Soroca (136 de așezări urbane și rurale, 137 de biserici de mir, 3 protopopi, 281 de preoți, 30 diaconi, 144 dieci și ponomari), Lăpușna (58 de localități urbane și rurale, 59 de biserici, 1 protopop, 130 preoți, 35 diaconi, 81 dieci și ponomari), Greceni (18 localități, 11 biserici, 1 protopop, 19 preoți, 1 diacon, 8 dieci și ponomari), Codreni (17 localități, 15 biserici, 1 protopop, 23 preoți, 1 diacon, 7 dieci și ponomari), Hotârnicieni (20 localități, 21 biserici, 1 protopop, 52 preoți, 4 diaconi și 19 dieci și ponomari) și Fălciu (111 localități rurale și urbane, 113 biserici, 1 protopop, 198 preoți, 96 diaconi, 123 dieci și ponomari). Informațiile sunt oferite de protoiereul catedralei P. Cunițchi și protoiereul At. Cazacinschi.

De o foarte mare importanță este pentru abordarea acestei problematice un izvor din 13 aprilie 1812 intitulat: „Preoți și diaconi hirotonisiți și ipodiaconii țârcovnici, slujitori bisericilor ai eparhiilor sfintei episcopii Hușului” publicat de Constantin N.

Tomescu, din care reiese exercitarea jurisdicției episcopiei Hușilor asupra ținuturilor Soroca (șapte ocoale), Lăpușna (trei ocoale), Hotârnicești, Codru sau Tigheci, Greceni, Fălciu (șase ocoale) și Iași (câteva sate din ocolul Braniștii). În acest spațiu este atestată o viață monahală intensă. Încercăm să punem în valoare date succinte despre schiturile și mănăstirile din acest spațiu până la semnarea tratatului de la București din mai 1812, care dă o puternică lovitură eparhiei Hușilor.

Un *izvod de mănăstiri și schituri ce se află în eparhia sfintei episcopii Huși* din 1809, oferă informații în legătură cu așezămintele monahale, fără epuizarea lor. Astfel avem consemnate schiturile: Brădicești, Vladnicul (ținutul Fălciu), Călărășeanca, Verijăni, Rughi, Cosăuți, Soroca, Japca, Lamanova, Poiana, Dobrușa, Coșleanca, Curături (ținutul Soroca), Condrița, Suruceni, Hâncu și mănăstirea Căpriană (ținutul Lăpușna).

Documentele atestă chiar închinarea unor lăcașe monahale dintre Prut și Nistru celor din dreapta Prutului. Mănăstirea Brădicești, ocolul Crasnei, din ținutul Fălciului, întemeiată în 1691 de către episcopul Varlaam, primește danie schitul Pojoreni de pe Botna, ținutul Lăpușnii, la 25 noiembrie 1702, „*cu loc de iaz de moară și din tot locul ce să va alege parte(a)*” donatorului, a preotului Silie cu Nastasia, soția sa, Sandu și Andrei, fiii celor doi.

La 13 noiembrie 1820 mănăstirea Sfântul Nicolae de la Dobrușa se afla în ținutul Orheiului, la 17 ceasuri sau 85 vriste de Chișinău, lângă pârâul Dobrușa de la care a luat numele.¹⁴ „*Mănăstirea se află construită pe poalele unui deal, fiind umbrită din spre sud-apus de munți (sic!) acoperiți cu codri. De sub dealul pe care se află mănăstirea curg două izvoare, care adapă grădinile mănăstirii și apoi, unindu-se, formează trei lacri ceva mai jos de mănăstire. Din aceste lacuri iese râulețul Dobrușa sau cum îl numesc locuitorii Dobrușa*”¹⁵.

Întemeierea mănăstirii Dobrușa este atribuită monahului Ioasaf din Moldova.¹⁶ Se pare că întemeierea mănăstirii aparține monahului Ioasaf de la mănăstirea Probota și monahului Eufimie de la mănăstirea Curchi. Ioasaf este rechemat în Moldova. Lucrările sunt finalizate la 1785 de către Eufimie și alți monahi de la Curchi, printre care: Teofan, Pamva, Iezechil, Arsenie și Macarie. Devine schit aflat pe moșia mănăstirii Probota, unde plătește o arendă anuală de 40 de lei, redirecționată către Sfântul Mormânt de la Ierusalim după 1803.¹⁷

Ctitorii mănăstirii Dobrușa sunt considerați: Petru Rareș, care în 1527 (7035) a dăruit moșia Dobrușa mănăstirii Probota, ctitoria sa; Bogdan, fiul lui Alexandru Lăpușneanu a întărit dania lui Petru Rareș în 1569-1570 (7078) peste moșia Dobrușa și satele Dobrușa și Călugăreni ale mănăstirii Probota; Petru Șchiopul la 10 noiembrie

¹⁴ † Visarion, episcopul Hotinului, *Însemnări despre monastirile și schiturile eparhiei Hotinului, din anul 1820* în „*Arhivele Basarabiei*”, An II, nr. 3, iulie septembrie 1930, p. 261.

¹⁵ Zamfir C. Arbure, *Basarabia în secolul XIX*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1898, p. 332.

¹⁶ „*Luminătorul*”, nr. 7, 1919, p. 4.

¹⁷ Arhimandritul Visarion Puiu, *Monastirile din Basarabia*, în „*Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău*”, XI, 1919, p.87-88

1590 (7099) întărește dania satelor Moreni și Dobrușa ale mănăstirii Probota; Ieremia Movilă la 5 februarie 1604 (7112) poruncește pârcălabului de Soroca să despartă satele mănăstirii de cele ale răzeșilor – Chipeșca, Zahorna, Cotiujenii și altele; Alexandru Ghica întărește la 7 iunie 1766 stăpânirea mănăstirii Probota asupra moșiei Dobrușa, după mărturia hotarnică a vel logofătului Miron Donici; Constantin Dimitrie Moruz poruncește la 1780 hotărârea moșiei Dobrușa împresurată de răzeși.¹⁸

Oferim câteva informații și despre cei care au au fost în fruntea schitului Dobrușa.

Ieromonahul Ioasaf, considerat ctitor, amintit la 1772 în pomelnicul ctitoresc, este cu metania la mănăstirea Probota, închinată Sfântului Mormânt, de unde a venit și a înființat schitul Dobrușa.¹⁹ Antim starețul mănăstirii Probota ajută la înființarea schitului, stabilește cuantumul embaticului la 80 de lei, schitul Dobrușa fiind considerat proprietatea mănăstirii Probota. În pomelnicul ctitoresc apare la anul 1800 în calitate de ctitor.²⁰ Episcopul Visarion consideră anul 1783 ca an al întemeierii. Biserica din lemn ar fi fost sfințită în 1785. La 1820 era „*tencuită înăuntru și dinafară, acoperită cu șindrilă*”, în partea de răsărit se afla o clopotniță de lemn acoperită cu draniță, avea patru clopote.²¹

Ieromonahul Veniamin, sosit din Țara Românească, atestat la 1786 de inscripția care se păstra la catapeteasma veche, a ridicat cu ajutorul credincioșilor biserica din lemn.²²

La 1790 ieromonahul Teodosie apare ca martor într-un proces.²³ Redăm o însemnare din 12 iulie 1793 de pe o lucrare semnată de Teodor Studitul tipărită la Râmnic și care se găsea la mănăstirea Japca: „*Această carte este / a sfântului Schit de la Dobrușa / cumpărată de egumenul ieromonah Teodosie tot a Dobrușei / întru pomenirea lui la anul 1793 / Iulie în 12 de la Eși / în zilele Măriei sale Mihai Șuțul voevod / și a Preosfințitului Mitropolit Iacov / și de Dumnezeu iubit Episcop al Hușilor veniamin Negel*”.²⁴ Ajunge stareț la Jabca (Japca).²⁵

Ieromonahul Calinic (1795-probabil 1800) a fost stareț înainte de 1800, decedat la 1805, piatra de mormânt frumos lucrată a fost amplasată în peretele din exteriorul Sfântului Altar al bisericii de la schitul din deal.²⁶ Este amintit în inscripția: „*Aici odihnește robul lui Dumnezeu Calinic, ieroschimonah, egumenul sf. schit Dobrușa, care s-a mutat din viața aceasta în zilele preînălțatului Domn Alexandru*”

¹⁸ Protosinghel Glicherie Lovin, *Acte de la mănăstirea Dobrușa*, în „Arhivele Basarabiei”, An, II, ianuarie – martie 1930, nr. 1, p. 114.

¹⁹ *Ibidem*, p. 114.

²⁰ *Ibidem*, 115, respectiv 116.

²¹ † Visarion, episcopul Hotinului, *Însemnări despre monastirile și schiturile eparhiei Hotinului, din anul 1820*, p. 261

²² *Ibidem*, p. 115, respectiv 116.

²³ *Ibidem*, 116.

²⁴ „Theodor Codrescu”, An I, nr. 8, din 1 mai 1916, p. 125

²⁵ Protosinghel Glicherie Lovin, *op. cit.*, p. 116.

²⁶ *Ibidem*, p. 115.

Constantin Moruz V.V., *păstor fiind Hușului Meletie anul 1805 Ianuarie 12 zile*²⁷

Ieromonahul Serafim (1800), amintit într-un act din 1800 prin care călugării schitului solicită paharnicului Ion Onu să le acorde dreptul de a face iaz și moară pe Răut la Prodănești.²⁸

Ieromonahul Chiril (1801-1804), care în această perioadă a primit și a tuns în monahism o serie de monahi.²⁹

Ieromonahul Serafim (1804 - 1812), atestat în diferite documente. Traduce din limba rusă o carte la 1809.³⁰

În 1812 ieromonahul Victor și alți patru monahi primesc în Iași drept danie o casă.³¹

Ieromonahul Ioasaf II (1812-1817), se judecă cu paharnicul Rusu pentru moara de pe Răut.³²

Arhimandritul Irineu, devine stareț în iunie 1819. A fost egumenul mănăstirii Adormirea din „oraș”, prefect la seminarul din Chișinău, profesor de teologie în noiembrie 1819, rector al seminarului în iunie 1821, arhimandrit, asesorul Dicasteriei Duhovnicești între 1816-iunie 1821, stareț la mănăstirea Curchi din septembrie 1821, asesor între 1822-1824, apoi numai stareț la Curchi, asesor între 1825-1826, fiind și rector al seminarului și stareț la mănăstirea Curchi.³³ Atestat la 1820, când chiliile în număr de 5, cu trapeză de obște și bucătărie, construite din lemn, erau acoperite cu stuf. Mănăstirea era înconjurată de un gard de stejar. Obștea monahală era formată din 80 de călugări, exceptând frații. Mănăstirea Dobrușa plătea embaticul anual 80 piastri deoarece terenul pe care era amplasată aparținea mănăstirii Probota.³⁴

Egumenul Sinesie (din noiembrie 1824 – mai 1835), stareț la mănăstirea Hâncul (1819-1821), eclesiarh al Mitropoliei de la Chișinău din iunie 1819, arhimandrit în iunie 1821, trece stareț la mănăstirea Japca (Jabca) în septembrie 1821, asesor între 1816-1824, stareț la Dobrușa din 1824.³⁵

Arhimandritul Filadelf a fost stareț 12 ani, probabil între 1837-1849, ridică biserica de iarnă, stăreția și biserica de la schit sfințită în 1839.³⁶

²⁷ *Ibidem*, p. 116.

²⁸ *Ibidem*, p. 116.

²⁹ *Ibidem*, p. 116.

³⁰ *Ibidem*, p. 116

³¹ Constantin N. Tomescu, *Diferite știri din arhiva Consiliului eparhial Chișinău* în „Arhivele Basarabiei”, An IV, nr. 4, octombrie-decembrie 1932, p. 286.

³² Protosinghel Glicherie Lovin, *op. cit.*, p.116-117.

³³ Constantin N. Tomescu, *Conducători duhovnicești din Principate la 1811 și din Basarabia Intre 1816-1837 inclusiv*, „Arhivele Basarabiei”, Anul V, nr. 1, ianuarie-martie 1933, p. 60.

³⁴ † Visarion, episcopul Hotinului, *Însemnări despre monastirile și schiturile eparhiei Hotinului, din anul 1820*, p. 262.

³⁵ Constantin N. Tomescu, *Conducători duhovnicești din Principate la 1811 și din Basarabia Intre 1816-1837 inclusiv*, „Arhivele Basarabiei”, Anul V, nr. 1, ianuarie-martie 1933, p. 60, respectiv 63.

³⁶ Protosinghel Glicherie Lovin, *op. cit.*, p. 115.

Arhimandritul Inochentie, stareț între 1850-1868, ridică arhondicarul, probabil în 1856.³⁷

Arhimandritul Serafim II (1869-1871), bun gospodar, face un clopot la mănăstire.³⁸

Arhimandritul Irinei II (1872-1873), face un iaz în livada mare, ajunge exarh al mănăstirilor.³⁹

Arhimandritul Irinarh (1873-1883), realizează un corp mare de clădire din piatră cu peste 50 de chilii pentru a concentra monahii și realizează un zid în jurul bisericilor.⁴⁰

Biserica mare din piatră a fost ridicată de medelnicerul Toma Cozma din Iași cu ajutorul călugărilor de la mănăstire și a locuitorilor din satele vecine (1812 și 1822), dăruiește totodată moșia Șerbești de lângă Răut de pe Soloneț și mai multe dughene în târgul Iași. Alături de Toma Cozma i-a fost și Elisabeta soția sa care ajunge monahie, ce lasă mănăstirii prin testament bani pentru construcția unei biserici de iarnă, contribuie la confecționarea unui clopot, a unui rând de veșminte, auritul catapetesmei în biserica mare și alte podoabe (1812-1836).⁴¹ După decesul banului Toma Cozma din 1812 continuă construirea bisericii de către monahia Elisaveta de la Coșelauca, soția sa.⁴² Ioasaf și soborul însărcinează în 1812 pe monahul Gherontie cu supravegherea lucrărilor de zidire a bisericii din piatră aflată în lucru. După pacea de la București din mai 1812 monahul Gherontie solicită pașaport de la Mitropolia Chișinăului, necesar deplasării în dreapta Prutului la soția răposatului ctitor Toma Cozma „*pentru cheltuieli și pentru altele ci sânt trebuitoare*”.⁴³

Mitropolitul Veniamin Costachi dăruiește cărți de cult tipărite la Mănăstirea Neamțului și își oferă sprijinul în problemele judecătorești.⁴⁴

În pomelnicul ctitoresc sunt însemnate o serie de danii: Vasile Nestor (moșia Crivoaia de pe Răut, probabil înainte de 1800), Lupu Coculescu (moșia Recești pe la 1800), Simion Hotineanu din Telenești (o dugheană în Telenești pe la 1800), protoiereul Constantin Teodorovici și soția sa Anastasia, înmormântată la schitul din deal (casa din Bălți la 1821), ieromonahul Dometian (via de la Sireți, ținutul Lăpușna, la 1835).⁴⁵

Episcopul Visarion Puiu, instalat la 1923 în fruntea Episcopiei Hotinului, întemeiază la 1925 „*Scoala de cântări și seminar monahal*”, dând un imbold

³⁷ *Ibidem*, p. 116.

³⁸ *Ibidem*, p. 117.

³⁹ *Ibidem*, p. 117.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 117.

⁴¹ *Ibidem*, p. 115.

⁴² † Visarion, episcopul Hotinului, *Însemnări despre monastirile și schiturile eparhiei Hotinului, din anul 1820*, p. 262.

⁴³ Constantin N. Tomescu, *Diferite știri din arhiva Consiliului eparhial Chișinău* în „*Arhivele Basarabiei*”, An IV, nr. 4, octombrie-decembrie 1932, p. 286.

⁴⁴ Protosinghel Glicherie Lovin, *op. cit.*, p. 115.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 115.

învățămintului religios inexistent în Eparhie.⁴⁶

„*Formularnica Vedomostie a sfintii Mănăstiri Dobrușa pe anul 1809*” înregistrează printre cărțile românești manuscrise: *Divanul lumii, Pateric, Scara*. Vidomostia înregistrează și „O carte scrisă cu mâna Disiderie”, mențione ce ne indică traducerea în limba română a romanului lui Desiderie.⁴⁷

În mănăstiri, schituri și bisericile parohiale au circulat diverse scrieri patristice traduse în limba română din limbile greacă, latină și versiunile slavone din epoca slavonismului. Scrierile respective sunt multiplicat, manuscrisele au fost adesea împrumutate dintr-o parte în alta pentru a fi copiate. Schiturile și mănăstirile au devenit importante centre de răspândire a scrierilor patristice, unde puteau fi citite, examinate, alese textele necesare, traduse s-au transcrise, copiate cu atenție și măiestrie, păstrate și transmise acolo unde își făceau simțită utilitatea. În Biblioteca Națională din Chișinău se păstrează numeroase manuscrise- copii în limba română, care au la origine o traducere comună din secolul al XVII-lea sau începutul secolului al XIX-lea, realizată cu mare probabilitate la mănăstirea Dobrușa. Remarcăm traducerea din varianta greacă a lucrării *Cuvântările lui Isaac Sirul*, cu un caracter accesibil mentalului popular și colectiv. Manuscrisul a fost copiat în 1805 de către Dositei din mănăstirea Dobrușa, cu caractere chirilice, foarte frumos și citet, folosește hârtie subțire cu filigran, frontispicii, colontitluri și inițiale cu chinovar. Redăm câteva însemnări de pe acest valoros manuscris: „*Această carte iaste a mult păcătosului Visarion cel stricat de mână, iar mai pe urmă dată mie Platon...1808, iar mai pe urmă am vândut-o părintelui Visarion Monahu*”; „*Această carte iaste a mult a smeritului între monahi Varsnufie, iar după săvârșirea mea din viață va rămâne a obștii Dobrușii și am cumpărat-o drept 50 lei la anul de la H(ristos), 1814*”; „*Această carte sau prescris la anii de la Hristos 1805 de mine nevrednicul Dositei sau dat părintelui Visarion mai pe urmă mi s/au dat mie Platon. 1808*”; „*Și sânt în toată cartea 171 de coale scrise, care am plătit câte zece parale de coală, de legat și cumpăratul hârtiei 55 lei peste tot.*” La aceeași mănăstire este copiat și manuscrisul slavon intitulat *Pateric* ce se mai zice *Otecnicu*, în mărime de 36 x 22 cm, de către Manasie cântărețul la 1816.⁴⁸

Viețuitorii din mănăstiri iubeau scrisul slovelor. Se păstrează nenumărate însemnări pe carte veche care demonstrează acest lucru. Mănăstirile și bisericile din Eparhia Hușului, sub a cărei jurisdicție s-a aflat și Dobrușa până la 1812, sunt depozitare de carte, primele biblioteci formându-se în aceste așezăminte. Cercetătorii au pus în evidență acest tezaur cultural și spiritual.

În cursul cercetărilor din Arhive am identificat condica de documente a mănăstiri Dobrușa, ce conține acte în copie, cu caractere chirilice, dintre anii 1527 - 1841. Documentele de familie, în număr de 39, au fost depuse la Arhive de către

⁴⁶ *Cuvânt despre Episcopia Hotinului*, în „Cuget moldovenesc”, Anul IV, nr. 5-7, mai iulie 1935, p. 2.

⁴⁷ Paul Mihail, *Două manuscrise necunoscute*, p. 464.

⁴⁸ *Scrieri patristice în versiunea slavo- română* în Alexe Rău, Tatiana Plăcintă, *Din comorile Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova*, Album, Tomul I, Casa editorial- poligrafică „Bons Offeces”, Chișinău, 2007, p. 9- 13.

cunoscutul Visarion Puiu. Documentele identificate au fost transcrise prin „*sârghița cuvioșii sale c<h>iri<o> c<h>ir Serafim proegumen și prin ostenele monah<ului> Zinon și a diiacului Grigorie Scorțăscu*” la 1 martie 1813. Din lipsă de spațiu în continuare se prezintă doar titlurile celor mai importante scrisori:

- „*Întâia scrisoare a lui Petru V<oe>v<o>d,⁴⁹ uric de danie ce dă sfintei mănăstiri Pobrata*”.

- *A 2 scrisoare a lui Bogdan V<oe>v<o>d⁵⁰ ce întărește dania moșului său Petru V<oe>v<o>d de satele Dobrușa și Călugărenii.*

- *A 3 scrisoare a lui Petru V<oe>v<o>d, ce întărește hotărârea lui Belici vătavul, de către Duma cu răzeșii lui.*

- *A 4 scrisoare a lui Irimia Movilă V<oe>v<o>d ce scrie către părcălabii de Soroca, ca să îndrepteze hotărârea lui Belici.*

- *A 5. Scrisoare mărturie a lui Miron Donici, 2 log<o>f<ă>t*

- *A 6. Scrisoare a lui Matei Ghica V<oe>v<o>d ce volnicește pe egumenul de Probata a-și lua obicinuita dejmă din toate de pre moșia Dobrușa nesupărat de niminea.*

- *A 7. Scrisoare a lui Grigorie Alexandru Ghica V<oe>v<o>d ce întărește stăpânirea egumenului de Probata asupra moșiei Dobrușa.*

- *A 8 scrisoare a lui Alexandru Ioan Calimah Vvd., la giudecata ce-au avut răzeșii, cu mănăstire(a) Dobrușii pentru îndreptare(a) hotărâlor cum să să urmeză.*

- *A 9 scrisoare de la Calimah Vvd tot pentru această pricină.*

- *A 10. tij de la Calimah Vvd poruncitoare către ban Manolac<h>e Donici, ca să hotărască moșie Dobrușii.*

- *A 11. Hotarnica dumisali spăt<arului> Manolac<h>i Donici.*

- *A 12. De la Alexandru Neculaiu Suțu⁵¹ V<oie>v<o>d ce întărește hotărâre<a> lui Donici.*

- *A 13. Carte de judecată de la Divan care strică hotărâtura banului Arg<h>iri Cuza.*

- *A 14. De la Alexandru Costandin Moruz V<oe>v<o>d către Dimitrie Meletie vornic de poartă, ca să stâlp<e>ască moșie Dobrușa, după hotarnica lui Donici.*

- *A 15. Mărturie hotarnică a vornicului Dimitrie Meletie.*

- *A 16. O mărturie a unui Dimitrașcu Bărgan, răzăș de (.....) arătătoare de hotărâle Dobrușii.*

⁴⁹ Petru vodă Rareș (1527-1538; 1541-1546).

⁵⁰ Bogdan Lăpușeanu (9 martie 1568- ianuarie 1572).

⁵¹ Alexandru Șuțu (28 iunie 1801-19 septembrie 1802).

HOMO JURIS – PROFESORUL ALEXANDRU HERLEA (1907 – 1979)

*Elena Helerea, prof.dr.
Universitatea Transilvania din Braşov*

Abstract: Nu în toate societăţile *Homo Juris* este recunoscut, stimat, apreciat. Perioada de instaurare a regimului comunist în România este o dovadă, iar viaţa, opera şi destinul profesorului universitar doctor jurist Alexandru Herlea este mărturie vie. Lucrarea vine cu o scurtă prezentare a celui care a fost Alexandru Herlea, cărturar naţional-ţărănist, profesor, jurist, anticomunist, disident politic, poet etc.

Memento

Relaţiile de conlucrare din societatea umană sunt, într-un stat de drept, ordonate normativ prin reguli juridice, morale, religioase, tehnice şi altele, prefigurate spontan sau construite, care dau coerenţă şi consistenţă convieţuirii comunitare. Ordinea normativă, care este totdeauna şi socială, relevă mai multe dimensiuni, una din aceste dimensiuni fiind cea juridică. Din aceasta rezidă calitatea naturală a omului ca jurist, aşa cum dimensiunea morală relevă calitatea omului, de asemeni naturală, de fiinţă morală. Împărtăşim opinia că originar juridicitatea, moralitatea, religiozitatea şi tehnicitatea stau dimpreună şi evoluează împreună, configurate într-o unitate culturală, determinată de acelaşi orizont axiologic - valori şi principii.

Normele juridice sunt tot atâta de obligatorii pentru *Homo Juris* ca şi cele morale pentru *Homo Moralis*, ca şi cele pentru *Homo Ludens*. Dar, norma juridică este fie imperativă (onerativă sau interdictivă), fie permisivă, conturând spaţii particulare de libertate, prin care consacră libertatea însăşi.

Homo Juris este subiect de drept, care intră în raporturi juridice concrete, cu drepturi şi obligaţii în respectul legilor în vigoare: numai membrii unei societăţi colaborează şi convieţuiesc într-o ordine normativă juridică care dă măsura acelei societăţi cât priveşte colaborarea şi convieţuirea. Colaborarea este garantată prin organizarea prescriptivă a faptelor şi actelor subiectului de drept strâns legate de proprietate, convieţuirea este garantată prin organizarea prescriptivă a manifestărilor societale a persoanei fizice şi a celei juridice [1].

Nu în toate societăţile *Homo Juris* este recunoscut, stimat, apreciat. Perioada de instaurare a regimului comunist în România este o dovadă, iar viaţa, opera şi destinul profesorului universitar doctor jurist Alexandru Herlea este mărturie vie. Destinul său tragic este exemplar pentru oameni de asemenea anvergură morală, ce şi-au făcut un ţel din a apăra, cu propria-i viaţă, norma de drept şi legea.

1. Activitatea profesorului Alexandru Herlea

Evocarea profesorului de drept civil de la Academia Comercială din Cluj – Braşov, Alexandru Herlea, în cadrul celei de a şaptea ediţii a Simpozionului

HOMO JURIS – PROFESORUL ALEXANDRU HERLEA (1907 – 1979)

*Elena Helerea, prof.dr.
Universitatea Transilvania din Braşov*

Abstract: Nu în toate societăţile *Homo Juris* este recunoscut, stimat, apreciat. Perioada de instaurare a regimului comunist în România este o dovadă, iar viaţa, opera şi destinul profesorului universitar doctor jurist Alexandru Herlea este mărturie vie. Lucrarea vine cu o scurtă prezentare a celui care a fost Alexandru Herlea, cărturar naţional-ţărănist, profesor, jurist, anticomunist, disident politic, poet etc.

Memento

Relaţiile de conlucrare din societatea umană sunt, într-un stat de drept, ordonate normativ prin reguli juridice, morale, religioase, tehnice şi altele, prefigurate spontan sau construite, care dau coerenţă şi consistenţă convieţuirii comunitare. Ordinea normativă, care este totdeauna şi socială, relevă mai multe dimensiuni, una din aceste dimensiuni fiind cea juridică. Din aceasta rezidă calitatea naturală a omului ca jurist, aşa cum dimensiunea morală relevă calitatea omului, de asemeni naturală, de fiinţă morală. Împărtăşim opinia că originar juridicitatea, moralitatea, religiozitatea şi tehnicitatea stau dimpreună şi evoluează împreună, configurate într-o unitate culturală, determinată de acelaşi orizont axiologic - valori şi principii.

Normele juridice sunt tot atîta de obligatorii pentru *Homo Juris* ca şi cele morale pentru *Homo Moralis*, ca şi cele pentru *Homo Ludens*. Dar, norma juridică este fie imperativă (onerativă sau interdictivă), fie permisivă, conturînd spaţii particulare de libertate, prin care consacră libertatea însăşi.

Homo Juris este subiect de drept, care intră în raporturi juridice concrete, cu drepturi şi obligaţii în respectul legilor în vigoare: numai membrii unei societăţi colaborează şi convieţuiesc într-o ordine normativă juridică care dă măsura acelei societăţi cît priveşte co-laborarea şi con-vieţuirea. Co-laborarea este garantată prin organizarea prescriptivă a faptelor şi actelor subiectului de drept strîns legate de proprietate, con-vieţuirea este garantată prin organizarea prescriptivă a manifestărilor societale a persoanei fizice şi a celei juridice [1].

Nu în toate societăţile *Homo Juris* este recunoscut, stimat, apreciat. Perioada de instaurare a regimului comunist în România este o dovadă, iar viaţa, opera şi destinul profesorului universitar doctor jurist Alexandru Herlea este mărturie vie. Destinul său tragic este exemplar pentru oameni de asemenea anvergură morală, ce şi-au facut un ţel din a apăra, cu propria-i viaţă, norma de drept şi legea.

1. Activitatea profesorului Alexandru Herlea

Evocarea profesorului de drept civil de la Academia Comercială din Cluj – Braşov, Alexandru Herlea, în cadrul celei de a şaptea ediţii a Simposionului

Fig. 1. Profesorul Alexandru Herlea, înainte de prima arestare, 1949.

International intitulat REGIMURILE COMUNISTE - MEMORIE RECENTĂ PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ a fost aleasă pentru o serie de considerente.

Virgil Ierunca în emisiunea: „Despre Alexandru Herlea”, difuzată la postul de radio Europa Liberă, în februarie 1981 și publicată ulterior, în 1994, în revista „Memoria” afirma că [2]: „... m-am oprit la profesorul Herlea pentru că el constituie un caz-tip al cărturarului național-țărănist care avea să plătească cu ani de temniță și muncă forțată pentru vina de a fi crezut în democrație, de a fi militat pentru ea; după cum avea să plătească și pentru faptul de a fi fost un cărturar generos, un jurist și un istoric „cosmopolit” - cum se spunea sub staliști – colaborând cu centre de cultură occidentală. Dacă mai adăugăm că avea și o origine socială „nesănătoasă”, înțelegem și mai repede de ce profesorul Herlea avea să devină o victimă exemplară a ienicerilor staliști...».

În alegerea subiectului prezentării, am mai fost sensibilizată și de legăturile profesorului Alexandru Herlea cu Brașovul și cu învățământul superior al acestuia precum și de originile sale transilvane.

Alexandru Herlea descinde dintr-o veche familie din Ardeal, prezentă în viața religioasă, politică și culturală a vremurilor. Îi amintesc pe Nicolae Rațiu (duhovnicul lui Horea), episcopul Vasile Moga și mulți alți protopopi din aceeași familie, pe deputații din dietele Transilvaniei Grigore Rațiu, Ioan Rațiu, Ioan Balaș, pe memorandiștii Nicolae Herlea și Rubin Patița, pe ofiterii Teodor Stanislau, baronul Gheorghe Balaș și Remus Herlea, pe juriștii și înalții funcționari Iosif Pop, Gheorghe Balaș, Dominic Rațiu, Zaharie Munteanu, Constantin Moga, Alexandru Herlea, personalități din învățământ și cultură: Ioan Moga, Moise Fulea, Gheorghe Dima, Lucian Blaga, Dorin Pavel.

Dar principalul argument pentru care această comunicare își găsește locul în cadrul simpozionului este cel privitor la felul în care funcționa justiția în România și rolul criminal al Securității. Asupra acestor aspecte voi insista.

Sub influența tradiției familiare, din frageda tinerețe, profesorul Herlea se angajează în viața cetății, înțelegând să militeze pentru o evoluție bazată pe marile valori de libertate, democrație, justiție și dreptate socială.

Personalitate bine conturată, Alexandru Herlea va milita pe diverse planuri.

Politic, se situează în aripa stângă a PNT fiind candidat în mai multe alegeri parlamentare – secretar al grupului de deputați hunedoreni în Parlament (1932). Profund opus tuturor formelor de totalitarism, se angajază în denunțarea derivelor totalitare de dreapta care erau puternic prezente în viața politică de la sfârșitul anilor '30 și în timpul războiului. La Brașov este unul din cei mai activi membri ai grupării de democrați strănsi în jurul revistei „Tara de mâine”, condusă de Victor Jinga, rectorul Academiei Comerciale, unde Herlea era profesor de drept civil. Acest grup întocmește în primavara lui 1944 un manifest intitulat „Proiect de enunțări principiale și

programatice” în care se denunță războiul și toate formele de totalitarism și se expune un proiect pentru organizarea politică și socială a României după terminarea războiului. Se preconizează o societate bazată pe marile valori enunțate mai sus, cu o economie de piață unde cooperarea liberă ocupă un loc important.

Ca jurnalist, Alexandru Herlea este prezent în multe publicații ale vremii cu articole referitoare la marile probleme politice, sociale, economice ale timpului. Este redactor șef al ziarului „*Solia*” din Oraștie și membru în biroul de conducere al Sindicatului Presei din Ardeal și Banat.

Ca avocat, desfășoară o campanie susținută de apărare a micilor proprietari din Munții Apuseni, deposedați în mod abuziv de societatea „*Mica*”. Procesele „*Mica*”, în care a pledat Alexandru Herlea, ajunse la Curtea de Casație, au avut un larg răsunet, denunțând venalitatea unor organe judiciare și a unor oameni politici marcanți ai vremii. Să-mi fie îngăduit să compar aceste procese cu ce se întâmplă astăzi la Roșia Montana. Apărarea Roșiei Montana se situează pe linia continuității apărării marilor valori pentru care Alexandru Herlea a activat bătut toată viața. Angajamentul fiului său, a profesorului Alexandru Herlea junior, întru apărarea Roșiei Montana, nu face decât să afirme continuarea tradiției familiei.

Ca om de știință, cercetător și profesor [3], Alexandru Herlea este un specialist recunoscut în domeniul proprietății imobiliare și în cel al istoriei dreptului din Transilvania. Dintre lucrările sale citez:

- „*Minele de aur din Munții Apuseni și drepturile statului asupra acestor mine*” (1940);
- „*Cărțile de proprietate în Transilvania*” (1943);
- „*O falsă concepție despre proprietatea agrară medievală*” (1944);
- „*Publicitatea imobiliară reală*” (1947);
- „*Elemente umaniste în vechiul drept românesc*”;
- „*Jurisdiția în Transilvania și probele primitive*”;
- „*Relații interteritoriale între populațiile Țărilor Române*”;
- „*Justiția penală în Transilvania în secolul XVI*”;
- „*Condițiile istorice ale elaborării Constituțiilor aprobate din Transilvania și urmările lor social-politice asupra populației românești*”.

Ultimele nu vor fi publicate decât după moartea sa, în volumul intitulat „*Studii de istorie a dreptului*” (1983) [4], care vede lumina tiparului prin grija soției sale, profesoara Silvia Herlea.

„*Aprobatae Constitutiones*”, o lucrare fundamentală pentru istoriografia Transilvaniei pe care Alexandru Herlea a tradus-o și analizat-o, nu va fi publicată decât în 1998, după ce, cu un an înainte, apăruse cel de al treilea volum din «*Studii de istorie a dreptului*» [5]. Toate vor fi publicate de către editura Dacia din Cluj, sub îngrijirea lui Liviu Marcu și Valeriu Sotropa. Mai multe din lucrările sale vor fi publicate în străinătate, cum este cazul lucrării „*Sur l’histoire de la condition juridique de l’enfant en Roumanie*”, publicată la Bruxelles, în „*Recueils de la société Jean Bodin*” (1977).

Doctor în științe juridice și doctor în științe economice și politice, Alexandru Herlea nu a rămas izolat într-un turn de fildeș ci a fost și un mare pedagog și animator al cercetării. Pe lângă Catedra de Drept civil al cărui titular era la Academia

Comercială din Brașov, organizează un prestigios seminar care funcționează până în 1947, când este dat afară la primele epurări din învățământul superior.

După pensionare (de la ieșirea din a doua detenție și până la pensionare, a ocupat un modest post de documentarist la Institutul de Istorie al Academiei „Nicolae Iorga”), în anul 1974 crează „Asociația de istorie comparativă a instituțiilor și dreptului” pe care o afiliază la „Association Internationale d’Histoire du Droit et des Institutions” din Paris și la Societatea „Jean Bodin” din Bruxelles și fondează revista de limbă franceză «Recherches sur l’histoire des institutions et du droit», care continuă să apară și astăzi. Asociația regrupa un număr important de foști detinuți politici, printre care și Corneliu Coposu care, în acest cadru, a putut pentru prima dată să ia cuvântul în public după ieșirea sa din pușcărie; îi era recunoscător lui Herlea pentru aceasta [6]. Printre membrii asociației, foști detinuți politici, îi menționez pe Victor Jinga, Alexandru Constantinescu, Ovid Sachelarie, Petre Strihan, Ion Jovin, Constantin Bucșan, Corneliu Albu, Vasile Netea, Tudor Voinea, Salvador Brădeanu, George Fotino, Romulus Vulcănescu, Alexandru Valimărescu.

2. Procesul de la Brașov și prima întemnițare

Să ne oprim acum asupra celor două procese în care a fost condamnat Alexandru Herlea, la un total de 25 de ani de temniță.

Cunoscut ca un om de centru stânga, lui Alexandru Herlea i se fac, după 23 august 1944, numeroase propuneri de colaborare, începând cu cele ale lui Petru Groza și Mihail Ralea. El le refuză și se angajază cu curaj în denunțarea comunizării României și a ocupației sovietice.

În primăvara lui 1949 răspunde la solicitarea făcută de către Comitetul Național din exil condus de generalul Rădescu de elaborare a unui document care să analizeze situația politică, socială și economică din țară. Această solicitare i se trimite de la Paris lui Victor Anca; acesta informează mai mulți fruntași național țărăniști precum Eugen Hațeganu, Dumitru Gerota, Ion Lugoșianu, Bibi Popescu, Vasile Munteanu, Gabriel Tepelea și face apel la Victor Jinga și Alexandru Herlea pentru redactarea documentului. Memoriul întocmit este trimis la Paris de unde se cere un complement de informații. Această cerere este interceptată de către Securitate (care violează valiza diplomatică a Ambasadei Franței prin care se făcea comunicarea) și Anexa redactată de către Herlea și Jinga este, la rândul ei, sesizată, înaintea expedierii. Securitatea organizează două procese: unul la București, avându-l ca șef de lot pe Victor Anca și celălalt, la Brașov, cu șef de lot Victor Jinga și Alexandru Herlea. Victor Anca este condamnat la 10 ani și ceilalți membri ai lotului, până la 7 ani. La Brașov, Jinga și Herlea sunt condamnați la 5 ani fiecare iar ceilalți membri ai lotului au pedepse mai mici. Relativa clemență a tribunalului militar din Brașov s-a datorat președintelui Completului de Judecată, colonelul Lazăr, care nu a executat dispozițiile de condamnare la 15 ani date de Securitate, fapt pentru care va fi dat afară din magistratură și arestat.

Cei 5 ani de detenție sunt efectuați de Herlea la închisoarea din Brașov (1 an) și la Canalul Dunărea – Marea Neagră (4 ani), din care 3 ani în lagărul de la Peninsula – Valea Neagră. La închisoarea din Brașov este bătut crunt de către securistul Mayer care

îl rănește grav. Va fi operat numai peste un an la Canal de către doctorul deținut Achile Sari, fără anestezie și cu un bisturiu improvizat dintr-un cuțit de bucătărie. În diversele publicații despre Canal apare figura luminoasă a profesorului Herlea care s-a purtat cu multă demnitate și curaj. Menționez: „*Testamentul din morgă*” a lui Remus Radina [7], „*Morminte fără cruce*” a lui Cicerone Ionițoiu [8] și scrierile lui Nicolae Carje și Alexandru Bratu.

Familia profesorului Herlea va fi și ea persecutată în această perioadă. Soția sa, Silvia Herlea, profesoară de liceu și asistent universitar, este dată afară din învățământ și obligată să divorțeze pentru a găsi un loc de muncă într-o fabrică. Familia, mama cu cei doi copii, dintre care cel mic grav bolnav, va fi evacuată din locuință în 1952. Copilul bolnav va deceda după câțiva ani, în 1957. Să amintesc că și mama Silviei Herlea, sora profesorului Ion Lupaș (închis și el 5 ani la Sighet) a fost arestată și deținută în 1952.

3. A doua întemnitare: Inscenările Securității

Dupa eliberarea sa din închisoare, în august 1954, Alexandru Herlea lucrează un an ca cioplitor de piatră, singurul post pe care l-a putut ocupa. În toamna anului 1955 devine șeful oficiului juridic (post nou creat) al GOSTAT-ului din regiunea Brașov. Organizează acest oficiu pentru care recrutează 17 avocați, profesioniști de primă mână, majoritatea foști deținuți politici. Pentru Ministerul Agriculturii elaborează un studiu privind proprietatea imobiliară a statului, adoptat de către acesta ca bază teoretică de organizare a teritoriului.

Profesorul Herlea este, după ieșirea sa din pușcarie, urmărit îndeaproape. Securitatea recurge la tot felul de metode pentru al re-aresta. Securitatea trebuia să-și justifice existența și să mențină atmosfera de teroare în țară, mai ales după revoluția din Ungaria din toamna anului 1956.

Prima încercare de re-întemnițare a lui Herlea are loc în primavara lui 1958 când Securitatea propune unui funcționar de la Banca Agricolă (Mitan) să declare că a furat cei peste 100.000 de lei (pe care îi delapidase și pentru care, conform legii, ar fi fost condamnat la moarte) din ordinul lui Herlea, care urmărea sabotarea economiei naționale. Inscenarea fiind prea cusută cu ață albă (prof. Barba, de la Institutul Politehnic din Brașov, expert contabil, refuză să semneze constatarea, găsind-o absurdă), Securitatea imaginează un alt scenariu.

Arestează mai multe persoane și convinge pe preotul Ilie Piso din Zărnești și pe doctorul Gogonea din Sibiu să declare că Herlea a organizat o acțiune contra-revoluționară de răsturnare a regimului. Se constituie un lot de 18 persoane, cu Herlea șef de lot, Eugen Lazăr sub-șef al național-țărăniștilor și Mălușel sub-șef al legionarilor.

Ancheta este condusă de ofițerii de securitate Urzică și Alexandrescu care nu recurg numai la puneri în scenă dar și torturează fizic și moral. Ambii, ajunși la gradul de generali, au beneficiat după decembrie 1989 de pensiile indecente, atribuite ofițerilor de securitate. Unul din aceștia, care mai este și astăzi în viață, continuă să se bucure de toate privilegiile, în timp ce foștilor deținuți politici și familiilor lor li se

acordă compensații derizorii pe motivul că statul nu are bani. Are însă bani să plătească exorbitantele pensii ale criminalilor.

Dar, să revenim la proces. Asupra lui Herlea se fac presiuni brutale pentru a-l determina să declare că a acționat din ordinul lui Mihai Popovici (unul din importanții vice-președinți ai PNT) și a înscena astfel un mare proces național. Profesorul Herlea nu cedează, și atunci, după doi ani de anchetă, se deschide la Brașov procesul lotului format din cele 18 persoane. Procurorul cere condamnarea la moarte a lui Herlea. Acesta păstrase însă un alibi hotărâtor pe care nu-l va divulga decât în ziua procesului, știind prea bine că Securitatea putea oricând să modifice orice. Dosarul constituit de Securitate afirmă că ședința de constituire a organizației contra-revolutionare a avut loc în vara lui 1954, de ziua onomastică (Sfântul Ilie – 20 iulie) a preotului Piso, în locuința acestuia de la Zărnești. Ori, Herlea a fost eliberat de la Canal în august 1954, aflându-se, deci, în ziua cu pricina în închisoare. Este condamnat totuși la 20 de ani de temniță, în ciuda evidentei înscenării. Ulterior, doctorul Gogonea care se afla închis împreună cu Herlea (grav bolnav) la Jilava revine asupra falsei mărturii, informând procuratura că în privința lui Herlea a mințit. Părintele Piso refuză însă să retracteze.

În acest proces mulți inculpați au avut o atitudine demnă și morală. Avocatul Mălușel și economistul Lazăr, cei doi sub-șefi de lot, în ciuda torturilor, nu s-au pretat la declarații false și nu au făcut jocul Securității. Ei au fost condamnați la câte 18 ani fiecare. Cei care nu au putut rezista torturilor fizice și morale și nu au revenit nici la proces asupra falselor declarații au fost și ei răsplătiți cu câțiva ani de temniță.

În aceeași zi cu procesul Herlea s-a judecat la tribunalul militar din Brașov un alt proces politic, al cărui șef de lot era profesorul Victor Jinga. Acesta, învinuit de propagandă împotriva statului, a fost condamnat la 10 ani închisoare.

3. Din fișa de penitenciar

Consemnăm mai jos Fișa de penitenciar a profesorului Alexandru Herlea, extrasă de pe site-ul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc [9].

Herlea Al. Alexandru, n. în 24 iunie 1907 la Vinerea, Alba, fiul lui Alexandru și Dora, dom. Orăștie, Huneadoara, contabil (), prof. univ., fără avere/dr. în Drept, căs. Silvia I băiat, PNȚ, arestat în 15 VIII 1949, P. Or. Stalin (15 X 1949), cond. de TM Stalin (541/50) la 5 ani cor. pt. uneltire, Poarta Albă (20 II 1951), Valea Neagră, Poarta Albă (6 V 1951), Valea Neagră (13 V 1951), Poarta Albă (26 XI 1953), elib. în 13 VIII 1954. Cu. dom. la Brașov, str. S. Pârvulescu 7, jurisconsult Trust GAS Brașov (prof. univ.), fără avere, arestat în 16 III 1959, Codlea (22 III 1961), cond. de TM Reg. III Cluj (68/1961), la 20 ani MS pt. uneltire, Jilava (8 VIII 1961), Văcărești (21 VIII 1962), Jilava (27 X 1962), Văcărești (14 XI 1962), Jilava (29 XII 1962), elib. în 16 I 1963, grațiat D. 5/ 1963. [FJ].

4. Pro memoria

De o mare sensibilitate, Alexandru Herlea a fost și poet. Cu puțin înainte de a muri a reușit să scoată la editura „Litera” trei plachete de poezii intitulate „La porțile gândului”, „Pe puntea întrebărilor” și „Cronica neliniștii”. Peste o mie de poezii i-au

fost confiscate de Securitate și nu au fost încă găsite. Cum i-au fost confiscate la diferite percheziții alte manuscrise cu caracter memorialistic sau științific care nici ele nu au fost recuperate. Mai există însă, din fericire, câteva manuscrise, memorii și amintiri, pe care Alexandru Herlea le-a redactat spre sfârșitul vieții și care se află în posesia fiului său.

În concluzie, doresc să subliniez că profesorul Alexandru Herlea, demn continuator al familiei sale, a fost la rândul său, un cărturar deschizător de drumuri, un exemplu de luptător pentru identitatea națională și pentru marile valori ale civilizației europene. Probitatea sa științifică și umanismul său au marcat profund pe cei care l-au cunoscut.

Mulumiri

Aduc mulțumiri fiului profesorului, profesor dr.ing. Alexandru Herlea junior⁵², care mi-a pus la dispoziție o bogată documentație, mergând de la publicații la unele documente din dosarele CNSAS. Ele mi-au permis să realizez această comunicare. Doctor honoris causa a Universității *Transilvania* din Brașov, fost ministru al Integrării Europene, Alexandru Herlea junior a jucat un rol eminent în procesul de deschidere a negocierilor de aderare a României la Uniunea Europeană, prin care România, depășind vicisitudinile istoriei, a revenit în marea familie europeană, pe care n-ar fi trebuit s-o părăsească niciodată.

Mulțumesc, de asemenea, profesorului Florentin Olteanu, președintele Fundației Culturale Negru Vodă din Făgăraș, care mi-a furnizat numeroase informații de spre calvarul întemnițărilor și deportărilor din România.

Bibliografie

1. Gheorghe M. *Homo juris – Patrimonium technicus*. Sesiunea CRIFST Medias, iunie 2012 (în curs de publicare).
2. Ierunca V. *Despre Alexandru Herlea*. Evocare la postul de Radio Europa Liberă, februarie 1981, Memoria, Revista gândirii arestate, editată de Fundația Culturală Memoria, sub egida Uniunii Scriitorilor din Romania, Nr. 12, p. 37-46.
3. Dumitrescu T., Mircea V. *Monografiile și biografiile corpului profesoral al Academiei de Inalte Studii Comerciale și Industriale și al ISEP-ului Brașov (1927/1929 – 1948 și 1948-1950)*. Vol. 3, ASE București.
4. Herlea A. *Studii de istoria dreptului. Organizarea de stat*. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983.
5. Herlea A. *Studii de istoria dreptului*. Vol.3. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997.
6. Bălescu F. (născută Coposu). *Scrisoare către Alexandru Herlea junior*, București, 1996.
7. Radina R. *Testamentul din morgă*. Editura Jurnalul Literar, București, 2008.
8. Ionițoiu C. *Morminte fără cruce*. Jon Dumitru Verlag, Munchen, 1982.
9. Fise de penitenciar, http://www.crimelcomunismului.ro/ro/fise_detinuti_politici/

⁵² Alexandru Herlea junior a donat Bibliotecii Universității *Transilvania* din Brașov biblioteca tatălui său, care conține și multe din publicațiile acestuia.

FISA PERSONALA 19

Intocmită de Direcția, Serv. Județean Reg. de Sec. Brașov

Numele și prenumele: Alexandru Alexandru

Cu porecla: Sandicu

Nume fals: Herlea

Semnătura infractorului: Alex. Herlea

Felul infracțiunii:		C.N.S.A.S. 16. IUN. 2010 S.I.P.R.D.
ocupațiunea:	<u>profesor Universitar</u>	
originea socială:	<u>intellectual</u>	
afilierea politică:	<u>ne însușit</u>	
Avere:	<u>n' are</u>	
Vârsta:	<u>42 - ani</u>	
Anul nașterii, comuna, județul, țara: <u>24 Iunie 1907 - ca. Vinerea - Huni doara</u>		
Ultimul domiciliu: comuna, județul, țara: <u>Branov. R. G. Poprici NEZ</u>		
Domiciliul anterior: <u>Orăstie</u>		
Naționalitatea:	<u>Român</u>	EXPUNEREA REZUMATIVĂ A INFRAȚIUNII: Sugestia lui Victor Anca i-a transmis lui Victor Jiga în urma căreia fapt împreună cu Jiga au întocmit două me- morii cuprinzând si- tuatia politică, economi- că și socială din țară, ducând aceste memorii lui V. Anca, pentru a fi trimise la Paris lui Augustin Popa.
Conștiința:	<u>Român</u>	
Religiunea:	<u>Ortodox</u>	
A fost	Fotografiat de <u>M. Stănescu</u>	
	Cliseul Nr. <u>20/5</u>	
	Dactiloscopia de <u>Al. Stănescu</u>	
Studii:	<u>Latîn și Drept</u>	
Limba ce posedă:	<u>român, engl. franceză</u>	
Situația militară:	<u>sot în rezervă</u>	
Specialitatea ca infractor:		
Formula dactiloscopică: _____		
FOTOGRAFIA		

Fig. 2. Fișa personală a Prof. Alexandru Herlea, de la CNSAS, la prima arestare, în 1949.

în anul 1907 luna ianie ziua 24
 în America raionul Orădie
 în Hunedoara fiul lui Alex.
Dora domiciliat în comuna Or.
Stalin strada Suzana Pivulocani 7
Stalin regiunea Stalin

profesia : la data arestării Jurist Consult
 în trecut Profesor

loc de muncă Inst. 9115 Or. Stalin

deținutului : la data arestării nu are
 în trecut nu are

soție : în prezent divorțată Domiciliul Or. nr. 142. Pivulocani nr. 7.
 în trecut nu are

soț : în prezent nu are
 în trecut nu are

părinții : în prezent Eta de. Mama Leonie Domiciliul Orădie Str. Karl Marx 8.
 în trecut funcționar

părinții : în prezent nu are
 în trecut nu are

ocupația : funcționar studiul dr. în drept

naționalitatea Română Dacă posedă Pașaport _____

civilă : Cosălonț Numele soției Beatrix Silvia Copii băieți 1
7 fete 1

militar ctg. 1907 gradul, unitatea cărui aparține Gr. Com. Mil. Or. Stalin

mența politică : La data arestării Reședinț
 în trecut S.N.T.

fizice : Talia 1.69 m., Fruntea lată Nasul drept Gura mică Bărba nu are
meada Ochii capru Părul castaniu Sprințele oriente Barba roșie
 Urechile nu are Mustăți roșie
 Semne particulare : nu are

sănătății : _____

acte penale : 15.04.1949. la 13.04.1954

arestare : în ziua de 16.11.59. pe baza mandatului de arestare nr. 40. din 16.11.1959.
 emis de U.M. Or. Stalin pentru faptul de conștinț. înveșin. art. 209 p. i. cp.
 erez pe scurt a faptului : _____

rețineri : _____

arestare : depus în ziua de _____ pe baza adresei nr. _____ din _____

măsură : _____

măsură : provizorii sau definitive : _____

măsură : cerat pentru _____ la _____ în ziua de _____

măsură : _____ la _____ prins din evadare la _____ în ziua de _____

Fig. 3. Fișa personală a Prof. Alexandru Herlea, de la CNSAS, la a doua arestare, în 1959.

**GAVRIL TROTUȘAN –
MARE DEMNITAR AL MOLDOVEI ÎN PRIMA JUMĂTATE A
SECOLULUI AL XVI^{-LEA}**

*Mihai Bocancea, profesor gradul I
Lazăr Croitor, preot
sat. Părhăuți, com. Todirești, jud. Suceava*

Abstract: *Gavril Trotusan, one of the greatest boyars of Moldavia, from the first half of the 16th century, held high dignities during the reign of several waiwodes. In 1500, Stefan the Great and the Holy appoints him sword bearer, during the reign of Bogdan 3rd (1504 - 1517) he fulfills the position of treasurer as of 1506 and then that of great treasurer. The same ruler awards him the dignity of great bailiff in 1515, being one of the few literate boyars. In 1523 Stefanita Voda (1517 - 1527) removes him from the Ruling Council after the rebellion of the boyars from the same year. During the first reign of Petru Rares he is again appointed in the Ruling Council, being the second councilor. Stefan Lacusta awards him the position of great bailiff.*

He had control over several villages near Suceava, the capital of Moldavia, having his manor house in Parhauti, Suceava County, today. He was a good and faithful Christian, a proof being the fact that he built in Parhauti the stone church with the name of „Sunday of all Saints”, he made several donations to the churches and the monasteries, he repaired the defense walls and the monastery cells from Pantocrator Monastery on Mount Athos, where he built a well too. He was part of the political events of that time, getting a vast experience after 40 years of high dignities, during which the rulers he served called him in most of the documents: „our most honest and faithful boyar”, „our most faithful Trotusan bailiff” etc.

It is supposed that through the family of his infant child he was related to Stephen the Great and Holy's mother. He grew distant from Petru Rares, who during his second reign, punished Gavril Trotusan and other high boyars by beheading them in the city of Roman on the 11th of March 1541. The whereabouts of his tomb are not known.

Între marii boieri ai Moldovei, care au îndeplinit un șir lung de ani înalte dregătorii și au făcut parte din sfatul domnesc (aproape 40 de ani), Gavril Troțușan ocupă un loc important.

În documentele vremii, numele său apare în mai multe forme: Troțușanu, Troțușan, Totrușan, Totrușanu, Tutrușan. Se presupune că ar fi originar de pe valea Troțușului, probabil din Târgu Troțuș.

Bunicul său a ridicat o biserică la Borzești [1], iar tatăl său, se crede că a luptat alături de Ștefan cel Mare în bătălia de la Războieni (1476).

În biserica de piatră din Părhăuți, ctitorită de Gavril Troțușan, una dintre pietrele de mormânt este a lui Anjinco Vameșul, despre care N. Stoicescu presupune că a fost tatăl lui Gavril Troțușan [2]. Alți cercetători sunt rezervați privind acest grad de rudenie, chiar și cu cel de tată vitreg.

Maria Magdalena SZEKELY în lucrarea *Sfetnicii lui Petru Rareș* (pag. 423), făcând studii aprofundate, trage concluzia că Anjinco Vameșul, originar de pe Valea Troțușului, a fost cu adevărat părintele lui Gavril Troțușan, iar jupâneasa lui, Maria, era descendentă din familia lui Fădur Parhovschi, boierul care a stăpânit satul Părhăuți.

Așa se explică mormântul lui Anjinco Vameșul în biserica de lemn de la Părhăuți și apoi strămutarea acestuia în biserica de piatră. Dacă Anjinco a fost vameș la Troțuș și dacă mama lui Ștefan cel Mare era originară de pe acele meleaguri, este posibil ca panul Gavril Troțușan să fi fost înrudit cu familia domnilor Moldovei, pe filiera mamei lui Ștefan cel Mare. De aceea implicarea în răscoala boierilor din 1523, nesupunerea față de Petru Rareș din 1538 și alăturarea față de Alexandru Cornea în 1540 poate fi socotită ca o expresie a dreptului său, conferit de înrudirea cu domnia țării (cf. Maria Magdalena SZEKELY).

Fig. 1. Gavril Troțușan. Detaliu din tabloul votiv de la biserica din Părhăuți.

Fig. 2. Gavril Troțușan în viziunea realizatorului Emisiunii „Restaurare”, realizată de TVR 1.

A fost căsătorit cu Ana, fiica cea mai mică a lui Luca Arbure. Încă de la sfârșitul domniei marelui voievod Ștefan cel Mare, a început să îndeplinească importante dregătorii, în primul rând, cea de spătar(al doilea sau al treilea) (1500-1503). În această calitate, a fost trimis la Brașov, pentru a cumpăra anumite mărfuri de trebuință pentru curtea domnească. Spătarul Gavril Troțușan a primit o scrisoare de la voievodul Moldovei, care îi roagă pe brașoveni să ajute trimisul său în misiunea ce o avea de a cumpăra scări de șa, arme și funii și să-l scutească de vamă, ceea ce ar arăta că era un priceput negociator, dar și un cunoscător de armament (cf. N. GRIGORAȘ).

Domnul Moldovei s-a adresat brașovenilor printr-o scrisoare, scrisă la 13 septembrie 1501, după cum urmează: „Io Ștefan voievod din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovlahiei, scrie domnia mea prietenilor domniei mele, birăului și tuturor bătrânilor din Brașov.

Iubiți și buni prieteni, Domnia noastră știți că a trimis acolo la domnia voastră pe credinciosul nostru boier, pe dumnealui Troțușan spătarul, cu marfă de-a noastră, ca să cumpere de acolo ce ne este de trebuință. De aceea ne rugăm de domnia voastră

să-i fiți cu toții de ajutor și să nu ne luați vamă, căci eu sunt al vostru pe viață și bucuros voi face pe voia voastră oricare ar fi voia voastră”[3].

Din 14 februarie 1506 devine vistiernic în subordinea marelui vistiernic Isac. După Isac, Gavril Troțușan ajunge mare vistiernic și rămâne în această dregătorie până la 21 decembrie 1515 [4]. A fost numit în continuare, de către Bogdan al III-lea, în dregătoria de mare logofăt, menținându-se în această funcție până la 25 martie 1523, în timpul lui Ștefăniță Vodă, când a fost înlăturat din Sfatul Domnesc al Moldovei, dintre dregători [5] și închis, fiind socotit tulburător de pace între Moldova și bistrițeni. Menționăm că după răscoala boierilor din 1523 împotriva lui Ștefăniță, pe lângă alți boieri implicați în acest eveniment, se pare că a fost și Gavril Troțușan, care s-a refugiat la Bistrița, unde l-a folosit pe un anume Toma Aurarul pentru a provoca dezbinare între Bistrița și Moldova. Bistrițenii au întrerupt legăturile comerciale cu moldovenii, din cauza lui Toma, omul logofătului Troțușan [6]. Au fost închiși amândoi la 8 septembrie din acel an, dar domnitorul l-a iertat, fiindcă nu i s-a putut dovedi vinovăția, scoțându-l din închisoare pe Gavril Troțușan, însă fără a-l mai include în Sfatul domnesc. Se crede că s-a retras la moșiile sale de unde a revenit în viața politică în 1530 în timpul primei domnii a lui Petru Rareș când apare din nou în Sfatul domnesc, fără titlu, fiind al doilea consilier domnesc (din 22 august 1520 până în septembrie 1537). Din 24 mai 1539 până în martie 1541, a fost din nou mare logofăt [7] în vremea lui Ștefan Lăcustă.

Nesupunerea față de turci a lui Petru Rareș, neplata birului, intențiile acestuia de a lupta împotriva acestora, l-au făcut pe sultanul Soliman Magnificul (1520-1566) să-și îndrepte privirea împotriva Moldovei.

În 1538, când voievodul încearcă să lătească hotarele țării și să ridice prestigiul Moldovei s-a trezit dușmănit de toți vecinii și de unii dintre marii boieri.

Acest moment hotărâtor pentru situația Moldovei și a lui Petru Rareș este descris și de istoricul Ștefan S. Gorovei: *„O parte din boieri, în frunte cu bătrânul logofăt Troțușan – care în 1523 abia scăpase de sabia gădelui și pe care, totuși, Rareș îl păstrase în fruntea sfatului, ca pe unul din cei ce slujise și pe Ștefan cel Mare – și cu Mișu, portarul Sucevei, au arătat domnului că nu poate fi vorba de o luptă, „că nu se poate spera un ajutor” de nicăieri, întrucât „norocul și-a întors fața de la noi”, și că singura soluție ar fi împăcarea cu turcii. Domnul nu a fost de acord cu cele propuse și în consecință și-a pierdut tronul. După fuga lui Petru Rareș, sarcina grea de a trata cu sultanul încheierea păcii fără a știrbi vechile drepturi ale Moldovei a revenit lui Gavril Troțușan și lui Mișu, portarul de Suceava. Ei au mers în tabăra lui Soliman pentru a stabili condițiile împăcării și dacă Moldova nu a fost atunci transformată în pašalâc înseamnă că cei doi au știut ce, cum și cât să trateze. Impresia lăsată turcilor nu a fost dintre cele mai bune, ceea ce înseamnă că nu s-a comportat umil, ca niște învinși în fața învingătorului, de aceea cronicarul turc i-a numit că sunt „răi din fire”*(cf. Maria Magdalena SZEKELY p. 432-433).

În perioada când Petru Rareș a pierdut domnia (1538-1541), Gavril Troțușan și alți boieri au fost de acord ca pe tronul Moldovei să fie aduși domni fie de către turci sau de marii boieri. Astfel a fost Ștefan Lăcustă, trădat de aceiași boieri care la început au fost de acord cu el. Despre Ștefan Lăcustă se știe că s-a născut la Constantinopol,

unde a trăit până la 25 de ani, fiind protejatul oficial al Porții. El a venit cu expediția turcească, organizată împotriva lui Petru Rareș, sub numele turcesc de Cetne. Acesta de dragul domniei, obligat de turci, a cedat unele părți din țară sultanului, între care cetatea Tighina cu olatul dimprejur. Marii boieri văzând situația creată au început să regrete ceea ce au făcut, fapt pentru care l-au ucis.

Alt domn sprijinit de aceiași boieri a fost Alexandru Cornea (decembrie 1540 – februarie 1541), lângă care au rămas, fiind împotriva lui Petru Rareș, când acesta a venit în a doua domnie. Vasile Cărăbiș, în lucrarea „*Un domn al Moldovei Alexandru Vodă-Cornea*” din 1946, consideră că în împrejurările tragice în care se afla țara, o parte din boierii devotați lui Rareș, pentru a salva interesele țării, cu bune intenții au trebuit să-l părăsească și să ducă o politică alături de turci. Logofătul Gavril Troțușan, bătrân demnitar, cunoscător al relațiilor politice, împreună cu alți boieri, dacă este să ne luăm după același autor au văzut în Alexandru Cornea un demn urmaș „*al marilor voievozi*” și de aceea ei s-au alăturat acestuia.

Cu toate că la intrarea în țară, în a doua domnie, Petru Rareș a jurat înaintea mitropolitului că va ierta pe toți cei care s-au făcut vinovați de pierderea tronului, prin trădare, fapt care nu a fost valabil pentru Gavril Troțușan și alți dregători care și-au pierdut capul în cetatea Romanului, la 11 martie 1541, fiind socotiți *hicleni* (trădători), din porunca domnitorului. Prin lichidarea lui Gavril Troțușan, care se înrudea cu familia Mușatinilor, socotit prea periculos, Petru Rareș a dorit să-și asigure o domnie liniștită, fără spaima permanentă a înlocuirii. Mi se pare că aceasta este o direcție pe care s-ar putea merge în viitor, pentru a căuta explicații complicatelor întâmplări din anii 1538-1540(cf. Maria Magdalena SZEKELY).

Am menționat cele de mai sus deoarece atunci când a îndeplinit unele dregătorii, începând din vremea lui Ștefan cel Mare și până la Petru Rareș (în timpul primei domnii) a fost trimis în misiuni importante sau a asistat ca martor la întocmirea unor importante documente ale cancelariei domnești, de danie sau de vânzare.

În încheierea acestor documente, atunci când a îndeplinit funcția de logofăt, domnul Ștefăniță Vodă a folosit pentru Gavril Troțușan următoarea formulă: „*pentru mai mare întăritură a tuturor celor de mai sus scrise am poruncit credinciosului și cinstit boierului nostru, dumisale Troțușanul să scrie și a noastră pecete către această carte să o lege*”[8]. Alteori domnul îl numea „*credinciosul nostru boier jupân Troțușan logofăt*”[9], „*cinstitului și credinciosului boierului nostru*” sau „*credinciosul nostru pan Troțușan logofăt*”. În această calitate pe multe dintre actele de cancelarie emise de voievozii Moldovei se menționează că „*a pus pecetea domnului*” sau că „*Troțușan logofăt a atârnat pecetea*”[10].

Una dintre cele mai importante informații despre Gavril Troțușan o găsim în documentele emise de Ștefăniță Vodă, la 20 decembrie 1519 în care se specifică în încheiere: „*... poruncit-am credincios boierului nostru Troțușan logofătul, să scrie și către adevărata cartea noastră această pecete a noastră să o lege*” și cel din 1522, prin care voievodul scutește Mănăstirea Putna pentru trei majă de pește primăvara și trei majă de pește toamna, de vamă, care le aducea de la Dunăre. Documentul se încheie în felul următor: „*A scris și legat pecetea Troțușan logofăt*”[11]. Gavril

Trotușan era printre puținii cunoscători de carte ai acelor timpuri și în primul rând al limbii slave.

Fiind mare boier și îndeplinind importante dregătorii a cumpărat în apropierea Sucevei (reședința Moldovei) mai multe sate, pe rând, – ce făceau parte dintre „*satele înfloritoare care se aflau în preajma Sucevei, capitala*”[12] – între care și satul Părhăuți, unde și-a stabilit reședința, construind curtea boierească și apoi biserica, cu hramul *Duminica Tuturor Sfinților*, ca loc de închinare și necropolă pentru familia sa, în 1522. Înainte de a zidi biserica, dăruiește Mănăstirii Voroneț (1516) un prețios epitaf iar înainte de a o zugrăvi, el ctitorește la Muntele Athos, la Mănăstirea Pantocrator, o fântână și niște chilii (Doina MÂNDRU, istoric).

Fig. 3. Biserica din Părhăuți, ctitoria lui Gavril Trotușan.

Fig. 4. Epitaful dăruit de Gavril Trotușan Mănăstirii Voroneț.

Istoricul rus Porfirie Uspenski nota în 1877 „*nici un popor nu a făcut atâta bine pentru Athos, cât au făcut românii*”. Ajutoarele pentru Sfântul Munte încep în secolul al XIV-lea și continuă până la Alexandru Ioan Cuza [13]. „*Mănăstirea Pantocrator*” de pe muntele Athos din Grecia (fig. 5) a fost întemeiată în anul 1357 și are hramul „*Schimbarea la Față a Mântuitorului*”. După căderea Constantinopolului, în 1453, în mâinile turcilor, mănăstirea a fost ajutată de mai mulți domni și demnitari români. Printre aceștia se numără și marele boier Gavril Trotușan, care a avut contribuții importante în repararea zidurilor de apărare, construcția unor chilii și a unei fântâni (fig. 6). În 1698, Ion Comnen, care a fost în pelerinaj la Sfântul Munte scrie lucrarea Proschinatarul Sfântului Munte Athos, care a fost tipărită în 1701, în care sunt prezentate ajutoarele românești date Sfântului Munte Athos. Când a fost prezentată Mănăstirea Pantocrator, între altele nota „*zidul de apărare din afară fiind dăruit în mai multe părți din cauza vechimii, l-a reînnoit marele logofăt Barbu și Gavril (Trotușan, n.n.) din Țara Românească (corect din Țara Moldovei, n.n.), sfetnici cinstiți și evlavioși în cele divine*”[14]. Într-o altă scriere se arată că Gavril Trotușan a zidit chiliile mănăstirii, cum reiese din inscripția păstrată pe o placă de marmură în mijlocul arcadelor din fața katolikonului, deasupra unei fântâni, placă ce a fost reîntrebuințată

într-o clădire nouă, în care inscripție se vorbește de cheltuiala și truda pentru fântâna aceasta și chiliile acestea a preacinstului boier Gavril Troțușan, mare logofăt al

Fig.5. Muntele Athos din Grecia, Mănăstirea Pantocrator în zilele noastre.

Fig. 6. Fântână de la Mănăstirea Pantocrator.

Moldo-Vlahiei, 7045 (1537) [15]. Despre contribuția la Mănăstirea Pantocrator a lui Gavril Troțușan a scris și englezul Paul Rycant în anul 1679: „O inscripție pe o placă de marmură aflată în aripa apuseană a mănăstirii și în fața ușii apusene a pronaosului” indică următoarele „7045 (1537) zidul exterior și aducerea apei acesteia de către actualul demnitar domnul Gavrilă Trușianu (corect Troțușan, n.n.) și Barbu mare logofăt al Moldovei”[16]. Deci se confirmă că zidul exterior al mănăstirii și aducerea apei potabile în aceasta s-a datorat celor doi demnitari români, Gavril Troțușan și Barbu, despre care se crede că a fost unul dintre marii bani ai Craiovei.

Prin documentul din 4 martie 1507, vistiernicului Gavril Troțușan i se confirmă că acesta a cumpărat de la descendenții vistiernicului Onișor și ai fratelui acestuia, Bâzdăgă, satul Berindești pe gura Costânei, ținutul Sucevei [17]. Se arată în acest act de vânzare și cumpărare că aceștia „au vândut dreapta lor ocină din dreptul lor uric, un sat la gura Costânei, anume Berindești și cu moara ce este pe Costâna, slugii noastre credincioase pan Gavril Troțușan, vistier, pentru șase sute zloți tătărești”[18].

A mai cumpărat satele „Costâna, la Gura Costânei, de partea asta a apei”,

Fig. 7. Fragmente de cahle, de la curtea lui Gavril Troțușan, descoperite „Pe Beci”. Se găsesc în colecția școlii.

satele Părhăuți și Todirești. Toate aceste posesiuni i-au fost confirmate de voievodul

Petru Rareș prin documentul din 7 martie 1531, emis la Vaslui: „Din mila lui Dumnezeu, noi Petru Voievod, domn al Țării Moldovei facem cunoscut cu această carte a noastră tuturor celor ce o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că acest credincios pan al nostru, Gavril Troțușanul, fost logofăt a slujit mai înainte sfântrăposatului părintelui nostru Ștefan Voievod, iar astăzi ne slujește nouă, drept și credincios.

De aceea noi văzând slujba lui drept credincioasă către noi, l-am miluit pe dânsul cu deosebita noastră milă, i-am dat și i-am întărit de la noi, în țara noastră, în Moldova, dreptele lui ocine și cumpărături și danii ale părintelui domniei mele Ștefan Voievod și ale lui Bogdan Voievod și de la nepotul de frate Ștefan Voievod satele: Parhovții, ce a cumpărat acest sat de la Sima și de la frații lui, de la Ioan și de la Petre și de la Scedrica și de la Vasca, de la copiii lui Ivanco Parhovschi, nepoții lui Fădur Parhovschi și din privilegiul de mărturie, ce a avut de la străbunicul domniei mele Alexandru Voievod. Și satul de la Gura Costânei, anume Berindești cu moară, ce a cumpărat acest sat de la Marica, fiica lui Alb și rudele ei. Și satul, pe Soloneț, anume Todireștii... de la Marena, fiica lui Fădur Pițurcă, de la nepoata lui Toader Badevici și din privilegiul ce a avut de la străbunicul nostru, de la Alexandru Voievod”[19].

Tot în acest document al lui Petru Rareș se arată că Gavril Troțușan a stăpânit și satul Costâna „pe care i l-a luat acest sat părintele domniei mele Ștefan voievod”, precum și satul Dumbrăvița, mai jos de Baia și via, ce este la Cotnari.

Satul Costâna nu mai apare în întregime în proprietatea lui Gavril Troțușan, deoarece Ștefan cel Mare a dăruit jumătate din acesta Mănăstirii Sfântul Ilie. Această danie a fost întărită de Petru Rareș prin uricul din 21 aprilie 1546, prin care se spune: „că partea de jos a satului a fost a noastră din veci, ca să fie a sfintei mănăstiri, unde este hramul Sfântul Ilie, dreaptă ocină cu toate veniturile... și hotarul acelei jumătăți de sat cu mori este jumătate din tot satul Costâna”[20]. Se cuvine remarcat faptul că Troțușan și-a constituit, prin cumpărare, un frumos domeniu tocmai în zona Sucevei. Cum legătura nu s-a făcut prin tatăl său, este de presupus că mama sa Maria, cobora din vechi proprietari în zonă și era înrudită cu alții, poate cu aceia de la care avea să cumpere satele [21]. Mai stăpânea Iasnovețul în ținutul Orhei, dăruit de Ștefan cel Mare lui și vameșului Anjincu [22]. La 24 mai 1539, Ștefan Lăcustă, domnul care a urmat după Petru Rareș, a confirmat în proprietatea lui Gavril Troțușan o moară pe Toplița pe care a cumpărat-o cu 100 de zloți și apoi a donat-o Mănăstirii Moldovița „pentru sufletul său”[23].

Satul Soloneț a fost cumpărat la 17 ianuarie 1517 de Luca Arbure. În felul acesta cei doi mari boieri și mari dregători, socru și ginere, Luca Arbure și Gavril Troțușan se învecinau cu proprietățile lor.

După cum am arătat mai sus Gavril Troțușan a ridicat curte boierească la Părhăuți, de fapt în partea de S-E a satului medieval, între satele Părhăuți, Costâna și Berindești. Astăzi locul, unde se afla curtea boierească, este cunoscut sub numele „Pe Beci”. Credem că era una dintre clădirile impunătoare ale vremii respective, cu multe acareturi și beciuri mari, din moment ce între localnici se spune și astăzi, că în acel loc se găsesc fostele beciuri ale lui Gavril Troțușan.

Pe lângă locuitorii satelor, pe care le stăpânea Gavril Troțușan, a mai avut și robi tătari, întăriți printr-un uric de la Ștefăniță Vodă [24].

Bibliografie

1. **IORGA N.** *Istoria Bisericii Românești*, vol. I, Editura Ministerului de culte, 1928, p. 108;
2. **STOICESCU N.** *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 332;
3. **BOGDAN I.** *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, p. 446;
4. **STOICESCU N.** p. 332;
5. Ibidem, p. 332;
6. **URSU Horia I.** *Moldova în contextul politic european (1517-1527)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 84-85;
7. **STOICESCU N.** Op. cit., p. 332;
8. **BALAN T.** *Documente bucovinene*, vol. I, 1507-1563, Institutul de arte grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1933 , p. 24;
9. **BALAN T.** Op. cit., p. 15;
10. *Din tezaurul documentar sucevean, 1393-1849*, București, 1983, p. 58;
11. Op. cit., pag. 58;
12. **IORGA N.** *Istoria lui Ștefan cel Mare pentru poporul român*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. 35;
13. **DURĂ I.** , preot prof. dr. *Românii și Athosul*, Bârda, Editura „Cuget Românesc”, 2002, p. 43;
14. **DURĂ I.**, preot prof. dr. Op. cit., p. 62;
15. Ibidem, p. 62;
16. Ibidem, p. 140;
17. **BALAN T.** Op. cit., vol. I, p. 1;
18. *Documentele privind Istoria României, veacul XVI, A, Moldova*, vol. I (1501-1550), Editura Academiei Republicii Populare Române, 1953, p. 64;
19. Op. cit., pp. 326-328;
20. **BALAN T.** Op. cit., vol. I, p. 40;
21. **SZEKELY Maria Magdalena.** *Sfetnicii lui Petru Rareș – Studiu prosopografic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2002, p.424;
22. **GRIGORAȘ N.** *Biserica Părhăuți, ctitoria marelui logofăt Gavril Troțușan*, în: „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, LII (1976), 5-6, p. 21;
23. **GRIGORAȘ N.** Op. cit., p. 22;
24. **SZEKELY Maria Magdalena.** Op. cit. p. 436.

UN FABRICANT AUTOHTON

Iurie Colesnic,
Scriitor, Republica Moldova

Abstract: Stefan Sarbu, graduated the Liceum nr.1 in Chisinau and the Tehnological Institute from Sain Petersburg. He is considered to be the founder of the heavy industry in Basarabia. As a municipal adviser he helped to change the image of Chisinau. He died tragically, being killed by burglars in 1918.

Numele de familie Sârbu în Basarabia a avut o largă răspândire. Se datorează acest fapt relațiilor speciale care au existat între Serbia și Rusia, iar Basarabia era capul de pod de unde sârbi își pregăteau eliberarea de sub jugul otoman. În Chișinău a existat o mahala sârbească, iar unul dintre principii sârbi Cara-Gheorghe e înmormântat la cimitirul Central de pe str.Armeană.

A fost un poet Ioan Sârbu din Mășcăuți, boiernaș care în timpul ocupației țariste și-a tipărit opera în limba română. A existat și serie de revoluționari care au purtat același nume de familie Sârbu. Așa s-a remarcat în lupta din ilegalitate Elena Sârbu și Constantin Sârbu fiind în opoziție drastică față de autorități. Iar la finele sec.XX numele Sârbu a fost din nou foarte popular grație unui

mare pictor născut la Chișinău, Andrei Sârbu.

Dar nicăieri nu se pomenește despre un om neobișnuit, despre un bun inginer Ștefan Sârbu care în anele de arhivă se întâlnește sub numele de Stepan Ivanovici Serbov sau Serbov-Sârbu. Absolvent al Gimnaziului nr. 1 din Chișinău, promoția 1868, el și-a făcut studiile superioare la Institutul Tehnologic din Sankt Petersburg, unde a învățat până în 1873. În 1876 a efectuat o călătorie în America, la renumita expoziție de la Philadelphia, iar în 1884 a construit la Chișinău prima uzină mecanică cu turnătorie de fontă, o întreprindere care a fost bunică uzinei de tractoare de astăzi.

A condus această întreprindere până în 1900, când a dat-o în arendă unui alt om de afaceri, el fiind preocupat mai mult de treburile obștești: consilier municipal, consilier la Zemstvă, judecător de pace, președinte al Secției Chișinău a Societății tehnice din Rusia și al Secției Societății muzicale imperiale.

Aceste date biografice capătă o altă rezonanță în momentul când sunt scrise chiar de Ștefan Sârbu, care a răspuns rugăminții primite din partea preotului Nicolae Lașcov care avea misiunea să editeze o ediție aniversară „*Kishinevskaya oblastnaya, vposledstviu gubernskaya, nyne pervaya gimnaziya (12.09. 1833 – 12.09.1908)*” (Chișinău, 1908).

În scurtele evocări memorialistice autorul remarcă: „*Absolvind gimnaziul în 1868 am fost admis la Institutul Tehnologic din Petersburg, secția mecanică, în care se studia timp de 4 ani. În 1872 a fost prelungit cursul de studii până la cinci și*

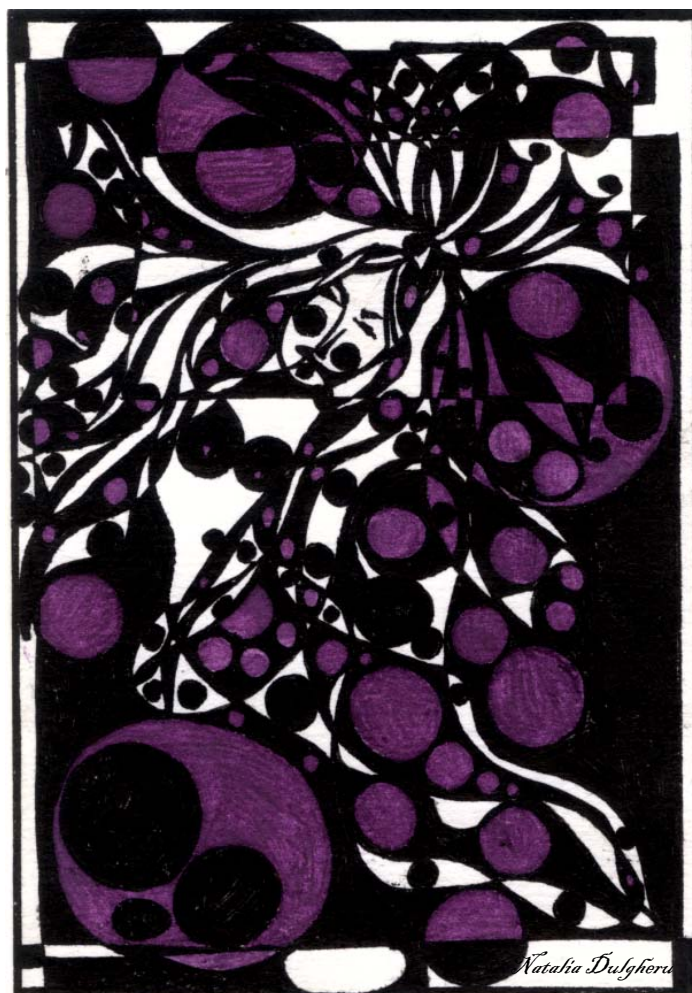
doritorii puteau să-și continue învățătura. Restul putea pleca după anul patru. Eu am rămas la anul cinci, absolvind studiile în 1873, primind gradul de tehnolog categoria I-a, iar peste un an am fost recunoscut ca inginer-tehnolog”.

Curios este faptul că în Chișinău s-au mai păstrat obiecte fabricate la uzina mecanică a lui Ștefan Sârbu. Chiar scările de fontă din blocul Rectoratului al Universității Tehnice a Moldovei au fost turnate la uzina lui, fapt consemnat pe inscripția respectivă de pe scări.

După ce a demisionat din postul de inspector-tehnolog a mai absolvit a doua facultate, cea de drept, obținând și licența de jurist.

A murit la Chișinău și odihnește somnul de veci într-un modest mormânt de la Cimitirul Central de pe str. Armeană și numai întâmplarea m-a ajutat să-l descopăr și să-i descifrez biografia.

**III. 200 DE ANI DE LA
OCUPAREA BASARABIEI
DE CĂTRE RUSIA**

DOUA SECOLE DE LA PRIMA OCUPARE RUSEASCA A TERITORIULUI MOLDOVEI DINTRE PRUT SI NISTRU

*Alexandru Herlea, profesor emerit la
Universitatea de Tehnologie Belfort-Montbéliard (UTBM) – Franta,
președinte al Casei Românești din Paris,
fost ministru al Integrării Europene al Guvernului României.*

*Cuvânt de deschidere la conferința – dezbatere: „Bessarabie 1812 –
2012 de l’annexion à l’intégration européenne” organizată la Paris, pe 20
mai 2012 de catre „Clubul Libéral – Moldova” în colaborare cu „ La
Maison Roumaine”, la care au participat:
Vasile Calmatui, Matei Cazacu, Alexandru Herlea, Nicolae Trifon*

Abstract: *The introductory speech at the round table dealing with the first Russian occupation, two centuries ago, of the eastern part of the territory of Moldova situated between the rivers Prut and Dniester, emphasized the following aspects:*

- *The importance of the commemoration of this event in Paris, this city playing a particular role in mass-media and information circulation.*
- *The role of France in south-east Europe starting with the Napoleon’s wars, which obliged Russia to limit its expansionists projects, till nowadays when several countries of the area, including Moldova and Romania, are members of the “l’Organisation Internationale de la Francophonie - OIF”.*
- *The different manifestations which took place in Moldova and Rumania to commemorate this event, emphasizing that in Moldova those who are claiming their Romanian identity are more and more numerous and determined in their choice and that in Romania the people, including all the political forces, condemn the occupation by Russia of Moldova’s territory between Prut and Dniester.*
- *The obligation to study the history of Bessarabia and other territories occupied by Russia, emphasizing the terrorist and criminal actions of russification of the Romanian population which arrived at their climax during the soviet occupations of 1940 and of that which occurred after 1944. It has to be also shown that the denunciation of the pact Molotov – Ribbentrop became reality in the Baltic State, but not in Moldova.*
- *The necessity to point out the imperialist attitude of Putin’s Russia which refuses to withdraw its army from Transnistria and is very active in Moldova’s internal affairs.*
- *The importance of supporting the building of a State of law based on the values of freedom, democracy, justice, solidarity, on which the European Union is built as well. The Republic of Moldova has to give up ambiguous attitudes: it can’t at the same time be a member of the EU and of ICS (Independent States Community). A choice has to be made knowing that the integration into the EU means a real progress in the reunification of the Romanian cultural space.*
- *The obligation to help the Romanians living outside the Romania’s and Moldova’s borders, namely the north of Bucovina, Herta county and south of Bessarabia and who experienced the same tragedies and even worse (they are confronted today with the loss of their identity), like the inhabitants of the Republic of Moldova.*

Îmi revine onoarea să deschid această reuniune de comemorare a tragicului eveniment de acum doua secole: ocuparea de către Rusia țaristă a teritoriului Moldovei

dintre Prut și Nistru. Pentru organizarea ei trebuie felicitat neobositul Vasile Călmățui, animatorul Clubului Liberal al Moldovenilor din Paris. Ea se înscrie într-un lung șir de manifestații desfășurate cu acest prilej în România și Republica Moldova și are o semnificație deosebită prin locul unde se desfășoară: Parisul.

Să ne amintim de rolul pe care l-a jucat Franța în sud – estul Europei de mai bine de două secole. Presiunile exercitate asupra Rusiei de către războaiele napoleoniene au făcut ca pretențiile imperiului Țarist să se reducă și ca acesta să renunțe la asezarea frontierei sale sud - vestice pe Dunare, ocupând în întregime nu numai Moldova ci și Țara Românească. La negocierile de pace din 1812, desfășurate la București între Rusia și Turcia, aceasta din urmă, tratată de către propriul ei negociator, a cedat un teritoriu (denumit de acum eronat Basarabia), pe care nu-l posedea. Franța era mai degrabă de partea Turciei cu toate ca generali francezi ocupau poziții importante în armata țaristă. Alexandre-Louis Arnault de Longeron a fost implicat direct în negocierile de pace de la București. În 1856, în urma războiului Crimeii, în care Franța împreună cu Anglia s-a angajat în stoparea expansionismului rusesc, Moldova recuperează o parte a teritoriul pierdut (județele Cahul, Bolgrad și Ismail), pe care îl va păstra până în 1878.

În a doua jumătate a secolului XIX statul francez (Napoleon III) și cunoscute personalități franceze (Edgar Quinet, Emile Olivier și alții) au susținut revendicările Românilor, care doreau să se unească într-un singur stat. Franța a sprijinit, de asemenea, unirea Basarabiei cu Țara Mama în 1918. Misiunea militară franceză, condusă de către generalul Berthelot, a jucat un rol important în reorganizarea armatei române care, odată refăcută, a restabilit ordinea în regiune, ordine amenințată de anarhia bolșevică. Între cele două războaie mondiale, când Moldova dintre Prut și Nistru era parte integrantă a Regatului României, influența franceză, legăturile României cu Franța au fost deosebit de importante. Odată cu implozia Uniunii Sovietice și independența Republicii Moldova relațiile cu Franța a acestei (de-acuma) țări n-au făcut decât să se întărească și să se dezvolte. Din 1995, Republica Moldova este membră a „*L'Organisation Internationale de la Francophonie – OIF*”.

Astăzi, atât în România, cât și în Republica Moldova se comemorează prima ocupare a Basarabiei de către imperiul rus. Numărul și tonul manifestațiilor este revelator pentru evoluțiile, care s-au produs în ultimul sfert de secol, atât în rândul opiniei publice, cât și pe plan politic.

Putem constata că în Republica Moldova cei care își revendică identitatea românească sunt din ce în ce mai numeroși și că aceasta se afirmă din ce în ce mai hotărât. Menționez acțiunile organizate de Partidul Liberal și de Primăria Chișinăului: drapelul Moldovei în bernă, flori la monumentul comemorativ din piața Marii Adunări Naționale. În discursul ținut cu acest prilej, președintele Partidului Liberal, Mihai Ghimpu, a calificat drept crimă uitarea suferințelor și a afirmat: „*libertatea nu se cersese, se cucerește*”. El îl parafraza pe Ioan Rațiu, care declarase cu ocazia procesului Memorandului ca: „*existența unei națiuni nu se demonstrează, ea se afirmă*”. Și ea s-a afirmat definitiv pentru Transilvania și se va afirma definitiv și pentru Basarabia. Este ceea ce a sugerat prezența la Chișinău a cântărețului brașovean Horia Brenciu, care a susținut un spectacol cu această ocazie. Comemorările nu au avut loc însă numai în capitală, ci și în provincie. La Soroca ele au strâns numeroși

tineri. Din păcate, în Republica Moldova partidele politice cu excepția PL nu au participat la manifestații și au refuzat ca ziua de 16 mai să fie declarată zi de doliu național.

În România există deja un consens (cel puțin aparent) al tuturor forțelor politice cu privire la condamnarea anexării teritoriului dintre Prut și Nistru de către Rusia. O firavă rază de lumină în sumbrul peisaj al politicii românești - cu condiția ca aceste atitudini să fie sincere și să nu reprezinte abile manipulări în scopuri electorale. Aceste atitudini sunt în orice caz îmbucurătoare. S-a parcurs un drum lung de la poziția președintelui României, I. Iliescu și a partidului său în prima jumătate a anilor '90 la cea de astăzi a președintelui T. Băsescu – care este foarte apreciată de către basarabeni. Chiar și urmașul lui Iliescu la conducerea partidului, Victor Ponta, a declarat, cu prilejul actualei aniversări, în calitate de prim ministru: *„consecințele anexării jumătății de est a Moldovei de către imperiul Tarist are urmări politice și sociale care raman în continuare dominante în existența Moldovei și României”*. La sediul Parlamentului, anexarea pământului românesc, ce a avut loc acum două secole, a fost comemorată printr-o dezbateră organizată de către *„Comisia Romanilor de Pretutindenii”* a Senatului și câteva asociații și fundații: *„Fundatia Romanilor de Pretutindenii”*, *„Consiliul National al Reintegrării”*, *„Actiunea 2012”*, *„Consiliul Romano-American”*. S-a afirmat că drumul cel mai scurt de integrare a Moldovei în UE este unirea cu România.

Cele două Academii și instituții de învățământ superior au fost, de asemenea, prezente la aceasta comemorare. Academia Română (filiala Iași a Institutului de Istorie) și Academia Moldovei (Institutul de Istorie a Statului și Dreptului) au organizat împreună un colochiu intitulat: *„Basarabia 2012 – probleme nationale și implicatii internationale”*. La Academia Militara a Republicii Moldova *„Alexandru cel Bun”* s-a desfasurat, de asemenea, o sesiune comemorativa la care s-a afirmat că *„neutralitatea”* și *„moldovenismul”* nu sunt decât fațete ale jocului hegemonic rusesc.

Aceste evoluții trebuie impulsionate și adevărul trebuie făcut cunoscut atât pe plan național, în România și Moldova, cât și pe plan internațional.

Trebuie amintit fără încetare că teritoriul dintre Prut și Nistru a fost anexat ilegal de Rusia Țaristă în 1812. Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparținea. Moldova nu era teritoriu turcesc, chiar dacă plătea tribut Porții. Pacea de la Iași din 1792 înregistra ocuparea teritoriului Transnistriei de către imperiul rus și afirma că granița vestică a acestuia se situează definitiv pe Nistru. Trebuie amintit, de asemenea, faptul că numele de Basarabia era dat numai sudului teritoriului dintre Prut și Nistru (legat de numele Basarabilor, domnitori în Țara Românească, cărora le aparținea acest teritoriu în sec. XIV) și că Rusia țaristă l-a extins întregului teritoriu dintre cele două râuri pentru a crea confuzii și a facilita anexarea juridică a jumătății de est a principatului Moldovei.

Acțiunile teroriste de rusificare practicate în ultimele două secole au început imediat după 1812 în același timp cu exodul masiv al românilor. Sunt numeroase mărturiile strainilor, în special francezi, pentru secolul XIX. Ororile ocupațiilor sovietice (adevărate genociduri) din 1940 (zeci de mii de morți) și '44 (120 de mii) trebuie denunțate fără preget. Aceste cifre nu sunt decât o primă aproximație, cercetările trebuind continuate, iar blocajele și obstacolele întâmpinate depășite. Istoria Basarabiei de după cel de al Doilea Război Mondial rămâne a fi studiată și rescrisă.

Ratarea reunificării, care ar fi putut avea loc în 1991-92 (imediat după implozia Uniunii Sovietice), constituie un alt important subiect, a carei analiză se impune.

Trebuie, de asemenea, prezentat tratamentul discriminatoriu pe care regimul bolșevic l-a rezervat Basarabiei în comparație cu toate celelalte teritorii pierdute de Imperiul Țarist între 1917 - 21: este singurul teritoriu, a cărui pierdere nu este recunoscută. Aceeași discriminare există și pe plan internațional. Chiar dacă după Primul Război Mondial Societatea Națiunilor recunoaște unirea Basarabiei cu România, după căderea zidului Berlinului, Republica Moldova nu se va bucura de același tratament ca Țările Baltice. Denunțarea pactului Molotov – Ribbentrop (Stalin – Hitler) va deveni realitate în aceste țări și va rămâne fără urmări pentru Basarabia.

Se impune denunțarea cu toată vigoarea a actualelor manipulări rusești și a comportamentului imperial al Rusiei lui Putin. Aceasta trebuie obligată să-și respecte angajamentul luat la Istanbul, în 1999 și reiterat în mai multe rânduri și să-și retragă trupele din Transnistria. Moldovenismul nu este de altfel decât o formă mai subtilă a rusificării.

Dar lucrul cel mai important rămâne susținerea integrării Moldovei în Uniunea Europeană. Moldova trebuie ajutată să progreseze pe calea construcției unui stat bazat pe aceleași mari valori de libertate, democrație, justiție, solidaritate, pe care se bazează și construcția Uniunii Europene. Este de dorit ca ea să avanseze cât mai repede pe calea îndeplinirii criteriilor care să-i permită să acceadă la statutul de țară candidată la integrarea în UE. Ultimele evoluții legate de această prioritate sunt încurajatoare. Victoria recentă a Alianței pentru Integrarea Europeană și alegerea noului președinte al Moldovei, după o criză care a durat aproape 2 ani, sunt purtătoare de speranță. Cum pozitivă este întărirea relațiilor cu UE: participarea Moldovei la Acordul de Liber Schimb Centru – European, Acordul special de cooperare cu UE, etc.

România, membră a UE, constituie un atu și un ajutor important pentru Moldova. Acquis-ul comunitar există deja în limba română. „*Romania va ajuta Republica Moldova în procesul integrării europene*” a afirmat, acum câteva zile, Primul Ministru V. Ponta și această atitudine nu este recentă. Deja în 1998, în vizita oficială, pe care am făcut-o la Chișinău, în calitate de ministru al integrării europene, am oferit interlocutorilor mei toată asistența, pe care o putea acorda ministerul pe care îl conduceam.

Republica Moldova trebuie însă să renunțe la ambiguități: nu poți fi membră în același timp în CSI (Comunitatea Statelor Independente) dominată de Rusia și în UE (Uniunea Europeană). Ea trebuie să aleagă, știind că integrarea în UE înseamnă implicit un mare pas înainte în reunificarea spațiului cultural românesc.

Nu voi încheia această cuvânt introductiv fără să amintesc de faptul că teritoriile care sunt parte integrantă ale principatului Moldovei: nordul Bucovinei, ținutul Herței și sudul Basarabiei (Basarabia istorică cunoscută și sub numele de Bugeac) se găsesc astăzi în afara granițelor României sau Moldovei. Românii din aceste teritorii au cunoscut aceleași vitregii ale soartei (unii dintre ei începând numai cu 1940), ca și frații lor din Republica Moldova. Ei sunt astăzi cei mai amenințați cu pierderea identității și de aceea solidaritatea noastră, în ceea ce-i privește, trebuie să se exprime, să se manifeste cu toată determinarea.

ISTORIA, COMPONENTĂ DEFINITORIE A IDENTITĂȚII NAȚIONALE. RĂPIREA BASARABIEI ÎN CONCEPȚIA LUI MIHAI EMINESCU

Adrian Jicu, dr.conf.univ.⁵³
Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău

Abstract: Starting from a semiotic model of national identity, I will deal in this paper with one of its main elements: history. However, my text won't cover only theoretical aspects, but I will also apply them to a symbolic case for Romanian nationalism: Mihai Eminescu's journalistic activity. His articles are extremely relevant for defining Romanian national identity throughout the 19th century and not only. In his opinion, history is a main argument for preserving national identity and this idea makes him often refer to Basarabia as an example for Romanians' struggle to defend their territories.

I. Identitatea națională. Un (posibil) model semiotico-procedural

Complexa problemă a identității naționale a generat numeroase controverse, acaparând interesul unor discipline dintre cele mai diverse, care au încercat să-i delimiteze specificul. Specialiști în filosofie, studii culturale, studii politice, imagologie, mitologie, istorie sau antropologie oferă tot atâtea perspective asupra unui concept ofertant, care nu se lasă ușor definit. În contextul globalizării și al interogațiilor asupra destinului umanității, discuțiile asupra identității devin tot mai presante, concretizându-se într-o uriașă bibliografie de specialitate.

Construirea unui model semiotico-procedural care să ilustreze componentele esențiale ale identității naționale e o sarcină dificilă, dată fiind diversitatea punctelor de vedere exprimate și nevoia de generalizare a conținuturilor, astfel încât produsul rezultat să-și demonstreze funcționalitatea indiferent de specificul nației căreia îi este aplicat. Peter Alter consideră că naționalismul se hrănește din conștiința identității naționale, reductibilă la limbă, cultură, conștiință istorică, obiceiuri, comunicare socială, religie și obiective politice⁵⁴. În schimb, autorii *Enciclopediei del Nacionalismo* restrâng componentele definitorii ale identității naționale la trei elemente, puse în relație cu mitologia națională: „Între elementele cele mai potrivite pentru a fi supuse mitizării, și care prin deschiderea lor împrumută cel mai bine aceste funcții sunt cele trei care, prin tradiție, au servit pentru a descrie identitatea națională:

⁵³ Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Valorificarea identităților culturale în procesele globale”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758. This paper is supported by the Sectorial Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number SOP HRD/89/1.5/S/59758”.

⁵⁴ Peter Alter, „What is Nationalism?”, in *Nationalism*, translated by Stuart Mckinnon-Evans, London, Edward Arnold, 1989, pp. 3-10.

*limba, rasa și caracterul național*⁵⁵ În definirea conceptului poate fi invocat chiar Stalin, citat de E. J. Hobsbawm pentru o afirmație privitoare la „națiune”, care include ceva din sensul „identității naționale”: „O națiune este o comunitate istoric evoluată și stabilă de limbă, teritoriu, viață economică și alcătuire psihologică manifestată într-un cadru cultural.”⁵⁶

Pornind de la premisa că un stat se inventează, Michel Metzeltin sugerează următoarele etape în procesul de legitimare a acestui construct: conștientizarea (atribuția elitelor), teritorializarea, istoricizarea, standardizarea unei limbi naționale, canonizarea unor texte, instituționalizarea (prin simboluri ca stema, steagul, imnul etc.), medializarea (școli, armată, monumente etc.) și globalizarea.⁵⁷ Chiar dacă sfera noțiunii este astfel lărgită considerabil, prin înglobarea unor noi categorii, ea nu acoperă zone precum credințele religioase sau folclorul, care, la rândul lor, pot contribui la definirea identității unei națiuni.

Mai mult, chiar cu aceste completări, suntem departe de rezolvarea problemei, întrucât identitatea națională nu este o chestiune unidirecțională, statică, ci trebuie privită ca proces de interrelaționare, prin trimitere la imagologie. Din acest unghi, identitatea se contruiește prin raportare la ceilalți, ca rezultat a ceea ce gândim noi despre ceilalți și, deopotrivă, a ceea ce gândesc ceilalți despre noi.⁵⁸ Vintilă Mihăilescu, autor al unui studiu intitulat *România: simptome gastro-identitare*, consideră că ipostazele identității sunt: **a.** identitatea ca fapt de conștiință (act intențional, implicând căutarea de sine); **b.** identitatea ca structuri discursive, tributară practicilor discursive ale unui anumit context; **c.** identitatea ca act de putere; **d.** identitatea ca alteritate (presupune un public la care se raportează); **e.** identitatea ca act de legitimare; **f.** limba e componentă structurală, nu simplu mijloc de manifestare a identității; **g.** strategia identitară urmărește asigurarea apartenenței și evitarea excluderii.⁵⁹ Similar privește problema Constantin Schifirneț, care identifică șase criterii în funcție de care se definește identitatea românească. Ele sunt: **a.** religios: ortodoxia; **b.** lingvistic: limba română; **c.** cultural: cultura populară; **d.** economic: agricultura și păstoritul; **e.** psihologic: tolerant, ospitalier, sceptic, zeflemist, fatalist,

⁵⁵ *** *Enciclopedia del Nacionalismo* (editor: Andrés de Blas Guerrero), Madrid, Tecnos, 1997, p. 230.

⁵⁶ I. V. Stalin, *Marxism and the National and Colonial Question*, apud E. J. Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780*, Cambridge University Press, 1990, p. 5 (traducerea mea).

⁵⁷ Michel Metzeltin, *România: stat-națiune-limbă*, București, Univers Enciclopedic, 2002.

⁵⁸ Sugestii interesante în acest sens găsim la Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie*, Iași, POLIROM, 1999, Andrei Oișteanu, *Imaginea evreului în cultura română*, ediția a III-a, Iași, POLIROM, 2012, sau Caius Dobrescu, *De la marginalitate la excentricitate. Politici de euroinsolitare a identității românești*, în volumul *Identitatea românească în context european*, coord.: Vasile Boari, Ștefan Borbély, Radu Murea, Cluj-Napoca, „Risoprint”, 2009.

⁵⁹ Vintilă Mihăilescu, *România: simptome gastro-identitare*, în volumul *Cine sunt românii?*, coord.: Vasile Boari, Natalia Vlas, Cluj-Napoca, „Risoprint”, 2009, p. 42.

inactiv, adaptabil și *f.* geopolitic: sinteză între Orient și Occident.⁶⁰

Sintetizând, se poate construi un model semiotico-procedural al identității naționale reductibil, din rațiuni metodologice, la următoarele componente: limbă, sentimentul apartenenței, credință, conștiință istorică, valori voluntar împărtășite, obiceiuri și tradiții moștenite. Dincolo de limitele sale inerente, el își găsește aplicabilitatea în analiza discusului identitar, după cum vom vedea în paginile următoare dedicate publicisticii eminesciene.

II. O controversă istorică: anul 1812

Orice s-ar spune, așa-numita problemă a Basarabiei rămâne controversată. Istoricii români susțin apartenența incontestabilă a teritoriului la Moldova și, implicit, la România, în vreme ce majoritatea celor ruși pretind că acest teritoriu nu mai aparținea românilor când a fost cucerit de armatele rusești. Problema adevărului istoric fiind și ea discutabilă, soluția rezonabilă mi se pare citarea unor surse exterioare, mai credibile prin lipsa de partizanat. Cercetătorii străini care s-au ocupat de acest episod din istoria Moldovei recunosc la unison că, în ciuda evoluțiilor politice sinuoase, Basarabia este un teritoriu românesc prin tradiție. Diferențele survin însă la nivel terminologic, actul din 1812 fiind catalogat drept „*răpire*” sau „*anexare*”. Aceeași istorici găsesc însă explicații diferite pentru modul cum a reușit Rusia o înțelegere avantajoasă cu Imperiul Otoman, chiar dacă se afla într-o situație disperată din cauza iminentului atac al armatelor napoleoniene.

Iată cum explică Keith Hitchins situația Basarabiei la începutul secolului al XIX-lea și interesul Rusiei pentru această zonă aparent neînsemnată: „*Rusia era cea mai agresivă dintre aceste puteri în urmărirea intereselor ei speciale în Moldova și Țara Românească. Între 1786 și 1812, a purtat trei războaie cu Imperiul Otoman, slăbind suzeranitatea otomană la sfârșitul fiecăruia dintre ele și sporindu-și propria influență asupra Țărilor Române. Arareori lipsea din calculele oamenilor de stat ruși ideea anexării directe.*”⁶¹ El analizează în termeni obiectivi contextul premergător și cauzele care au stat la originea cedării Basarabiei de către Imperiul Otoman Rusiei: „*În toamna anului 1811 a avut loc o schimbare politică hotărâtoare la Dunărea de Jos. Țarul Alexandru, care voia să-și elibereze armatele pentru bătălia finală cu Napoleon, a semnat un armistițiu cu otomanii la 28 octombrie. Negocieri ulterioare au condus la semnarea Tratatului de la București la 28 mai 1812. Confruntat cu coaliția antirusă condusă de Napoleon și sigur de iminența unui atac, Alexandru își redusese pretențiile teritoriale asupra Principatelor la acea parte a Moldovei ce se întindea între Nistru și Prut, teritoriu ce va fi cunoscut sub numele de Basarabia.*”⁶²

⁶⁰ Constantin Schifirneț, *Identitatea românească în contextul modernității tendențiale*, în volumul *Cine sunt românii?*, coord.: Vasile Boari, Natalia Vlas, Cluj-Napoca, „Risoprint”, 2009, p. 74.

⁶¹ Keith Hitchins, *Românii (1774-1866)*, traducere de George G. Potra și Delia Răzdolescu, București, „Humanitas”, 1998, p. 62.

⁶² *Ibidem*, p. 71.

Dacă lucrările lui Keith Hitchins abordează problema Basarabiei tangențial, cartea semnată de George F. Jewsbury rămâne până astăzi cea mai completă cercetare în domeniu. Lucrarea istoricului american propune o abordare inedită, accentul căzând nu pe descrierea relațiilor diplomatice sau a luptelor politice, ci pe dificultățile de guvernare, pe diferențele între ruși și români. În ceea ce privește evenimentele din 1812, el este explicit, vorbind despre „anexarea” de către Rusia a unui teritoriu românesc: „Pentru Kotuzov tratatul era un succes strălucit. Mai târziu, negociatorii turci au fost decapitați pentru că semnaseră pacea într-un moment defavorabil. Țarul câștigase cel puțin parțial pariul. Rusia obținuse din nou câștiguri teritoriale.”⁶³

III. Eminescu despre răpirea Basarabiei

Atitudinea lui Mihai Eminescu privitoare la evenimentele din 1812 trebuie înțeleasă într-un dublu registru: unul realist, istoric, și altul simbolic, ca discurs identitar fondator. Altfel spus, modul cum privește Eminescu anexarea Basarabiei se raportează atât la postul de redactor la „*Timpu*”, cât și la concepția sa generală privind ideea de românitățe. Cum teoretizările explicite lipsesc din articolele sale, singura soluție la îndemână rămâne identificarea valorilor pe care le promovează, care devin, astfel, componentele unei gândiri de factură naționalistă.

Seria de articole consacrate de Eminescu relațiilor dintre România și Rusia nu e deloc conjuncturală. Punctul de plecare a fost „*chestiunea orientală*”, un subiect de presă pe care, ca profesionist, nu avea voie să îl rateze. Abordarea lui însă îl separă de majoritatea ziarștilor contemporani, orientați spre actualitate. Eminescu trece dincolo de acest nivel strict informativ, întrucât, pentru el, istoria nu se reducea la consemnarea întâmplărilor de moment, ci presupunea recursul la trecut, căutarea cauzelor care au generat situația prezentă. De aceea, în relatările sale, el trimite la arive și la documente, ca garanție a veridicității celor scrise.

Câtă vreme eforturile Moscovei țin de sprijinirea revoltelor din Serbia și Muntenegru și nu afectează interesele României, atitudinea lui Eminescu este solidară cauzei ortodoxe. Când ziaristul descoperă însă că adevăratele intenții ale imperiului vecin țin de reocuparea sudului Basarabiei, Eminescu își modifică radical atitudinea, devenind un adversar înverșunat al politicii expansioniste. Modificarea de optică nu echivalează cu un act duplicitar, ci demonstrează, mai degrabă, dimensiunea ideal-utopică specifică ziaristicii sale. Convins de bunele intenții ale Rusiei, el se trezește în fața unei amenințări care viza chiar ființa națională a românilor. Respingerea fermă a oricărui compromis are valoare simbolică întrucât Basarabia reprezenta pentru el parte integrantă a Moldovei și, implicit, a identității noastre naționale, în formă concretă, teritorializată.

În articolul („*Cestiunea retrocedării...*”) el avertizează în legătură cu importanța simbolică a acestui teritoriu, atrăgând atenția asupra atitudinii românilor față de Rusia: „*Dar dacă ne dăm bine seamă, nici nu e vorba să pierdem ori să păstrăm Basarabia:*

⁶³ George F. Jewsbury *Anexarea Basarabiei la Rusia: 1774-1828*, traducere de Alina Pelea, Iași, POLIROM, 2003, p. 43.

*vorba e cum o vom pierde ori cum o vom păstra. Nenorocirea cea mare ce ni se poate întâmpla nu este că vom pierde și rămășița unei prețioase provincii pierdute; putem să pierdem chiar mai mult decât atîta, încrederea în trăinicia poporului român.”*⁶⁴ Esențială, așadar, este identitatea națională, conștiința că suntem un neam: „*Statul român de astăzi a trecut însă prin mai multe zguduiri și rămâne statoric, fiindcă are două temelii: conștiința românilor și încrederea marilor națiuni europene. Dacă vom câștiga de trei ori atît pămînt pe cât avem și vom pierde aceste temelii, statul român, fie el oricît de întins, va deveni o creațiune trecătoare; iar dacă ne vom păstra temelile de existență socială, Rusia ne poate lua ce-i place și pierderile ne vor fi trecătoare.”*⁶⁵ Motiv pentru care tranzațiile propuse de Rusia sunt respinse tranșant: „*Rusia voiește să ia Basarabia cu orice preț: noi nu primim nici un preț. Primind un preț, am vinde; și noi nu vindem nimic! Guvernul rusesc însuși a pus cestiunea astfel încît românii sunt datori a rămânea până în sfârșit consecuenți moțiunilor votate de către Corpurile legiuitoare; nu dăm nimic și nu primim nimic. Românul care ar cuteza să atingă acest principiu, ar fi un vânzător.”*⁶⁶

Ceea ce s-ar putea numi în publicistica eminesciană bătălia pentru Basarabia poate fi explicat prin trimitere la sintagma lui Thomas Hylland Eriksen, promotorul ideii de „*identitate negociabilă*”, care se construiește.⁶⁷ Ideea, nu neapărat nouă⁶⁸, dobândește valoare prin asociere cu domeniul imagologiei, autorul raportând-o la relația cu ceilalți: „*Ca și alte identități etnice, identitățile naționale se construiesc în relație cu alții; însăși ideea de națiune implică faptul că sunt și alte națiuni sau cel puțin oameni care nu fac parte din ea.*”⁶⁹ Așadar, în analiza atitudinii lui Eminescu față de problema Basarabiei se impune și discutarea polemicii cu presa rusă.

Într-o dispută cu ziarul oficial „*Nordul*”, care, afirmă Eminescu, „*reprezintă în Europa ideile și tendințele politice rusești*”, gazetarul de la „*Timpul*” demontează argumentele jurnaliștilor ruși: „*Populațiunea musulmană-tătărăscă locuind sub corturi, formând o entitate politică în mijlocul Europei și la începutul secolului al XIX- [lea], este o ingenioasă descoperire a corespondentului „Nordului”, pentru care ar*

⁶⁴ Mihai Eminescu, („Cestiunea retrocedării...”), în „*Timpul*”, III, nr. 3, 10.02.1878, în volumul *Opere*, X, p. 46.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Iată cum privește Eriksen construcția identității: „*Antropologii au fost preocupași de modurile în care simbolurile istorice și culturale sunt manipulate în crearea de identități și forme de organizare etnice. Un asemenea interes implică faptul că identitatea etnică este într-o mare măsură construită*” (traducerea mea). În Thomas Hylland Eriksen, *Ethnicity & Nationalism*, London, Pluto Press, 1993, p. 69.

⁶⁸ Unul dintre specialiștii consacrași în domeniul naționalismului, Benedict Anderson, propunea, încă din 1983, o idee revoluționară, aceea potrivit căreia: „*Națiunea este o comunitate politică imaginată, limitată inerent, dar în același timp suverană.*” (traducerea mea) Benedict Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*, 2nd edition, London, Verso, 1991, p. 6.

⁶⁹ Thomas Hylland Eriksen, *op. cit.*, p. 111.

trebui să solicite un brevet de invențiune.”⁷⁰ Revenind asupra chestiunii, Eminescu demască falsul și încercarea de mistificare a rușilor: „Ceea ce se numește Basarabie rusească au binevoit rușii s-o numească astfel, dar aceea, afară de părțile de la sud, e Moldovă curată și anume jumătatea țării Moldovei.”⁷¹ Aducând numeroase dovezi istorice, poetul demonstrează că Basarabia aparține Țării Românești încă din sec. al XIV-lea, trecând ulterior la moldoveni și că ea nu a fost cucerită niciodată cu armele de ruși de la tătari, „așa cum pretinde un domn X, în articolul său trimis, chipurile, din București”. Polemica nu avea să se oprească aici. Eminescu continuă lupta împotriva ziarelor prorusești „Le Nord” și „Viedomosti”, cu argumente de factură istorică, juridică și chiar toponimică: „Însuși numele Basarabia țipă sub condeiele rusești. Căci Basarabia nu însemnează decât țara Basarabilor, precum Rusia înseamnă țara rușilor, România țara românilor.”⁷²

O mențiune specială se cuvine făcută în legătură cu numele Basarabia, Eminescu sesizând aici o abilă manipulare a Rusiei, care a transferat numele unei regiuni din sudul Moldovei asupra întregului teritoriu dintre Prut și Nistru pentru a-și justifica astfel pretențiile: „Dar, lăsând Valahia de o parte, ce se numește astăzi Basarabia? Trăgând o linie de la Hotin, din Nistru până în Prut, avem o lature, de la amândouă capetele ei tragem câte o linie până în Marea Neagră, una de-a lungul Nistrului, cealaltă de-a lungul Prutului; iar capetele acestor două linii le încheiem cu o a patra linie formată prin țărmurii Mării Negre. Acest quadrilater cam neregulat se numește azi Basarabia, deși fără cuvânt. (...) Deci nu întreaga țară dintre Prut și Nistru e Basarabia, ci aceasta e numai o fâșie spre sud, hotărâtă și mică, așa cum ne-o arată Cantemir în *Descriptio Moldaviae*. Iată deci marginile reale ale Basarabiei reale: trage o linie curmezișă de lângă Nistru, de la Bender până în vârful lacului Ialpuș la Bolgrad și ai o lature, apoi ia-o de la Bolgrad până în Reni, ai a doua lature, de la Reni pe Dunăre în sus până la Chilia, a treia lature, apoi luând malul Mării Negre până la Cetatea Albă la gura Nistrului, a patra lature; apoi în sus pe Nistru de la Cetatea Albă până la Bender, a cincea lature. Numai pământul coprins între aceste cinci linii s-a numit cu drept cuvânt Basarabie; tot ce-i dasupra e Moldovă curată, războțată de la 1812 încoace.”⁷³

Esențial însă pentru înțelegerea concepției lui Eminescu privitoare la rolul istoriei în conștiința națională rămâne ciclul „Basarabia”, o serie de articole consacrate explicării statutului acestui teritoriu pretins de ruși drept compensație în Războiul din Balcani. Gazetarul simte importanța chestiunii și se documentează temeinic, apelând la surse istorice și documentare de primă mână. El consultă, după cum arată D. Vatamaniuc⁷⁴, *Istoria critică a românilor și Arhiva istorică a României*, de B. P. Hașdeu, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*, de Eudoxius Hurmuzachi, cronicile

⁷⁰ Mihai Eminescu, („În numărul nostru de vineri...”), 19.02.1878, în volumul *Opere*, X, p. 49.

⁷¹ Mihai Eminescu, („Venim încă o dată asupra scrisorii...”), 22.02.1878, în volumul *Opere*, X, p. 53.

⁷² *Idem*, („Argumentul de căpetenie...”), 1 martie 1878, în volumul *Opere*, X, p. 54.

⁷³ *Idem*, „Basarabia”, 3, 4, 7, 8, 10 și 14.03.1878, în volumul *Opere*, X, p. 58.

⁷⁴ D. Vatamaniuc, *Comentarii*, în Mihai Eminescu, *Opere*, X, p. 497.

lui Ureche și Costin, editate de Mihail Kogălniceanu, *Chronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, de P.S.S. Părintele Melchisedek, episcopul Dunărei de Jos și texte memorialistice, redactate de călători sau diplomați care au avut legături cu Țările Române. Materialul istoric este tratat diacronic, Eminescu încercând să demontreze drepturile incontestabile ale românilor asupra Basarabiei.

Eminescu se dovedește, în termenii de astăzi, un fin analist politic, subliniind importanța geostrategică a Basarabiei în contextul politicii sud-est-europene: „*Acest petec de pământ pe care „Le Nord” ar voi să-l sacrificăm prieteniei noastre cu Rusia nu are pentru noi nici un echivalent în lume. El însemnează misiunea noastră istorică, tăria noastră. Pe câtă vreme Basarabia este în mâinile noastre, Rusia nu va putea cuceri Orientul. Căci, după cât dăm noi cu socoteala din ciudatele teorii a frontierelor naturale, a barierelor ostile de învins și a victoriilor repurtate la Cahul și Ismail, cam asta este intenția puternicului nostru vecin.*”⁷⁵ Dincolo de sublinierea lui Eminescu din text, m-aș opri asupra unei alte fraze, „*El însemnează misiunea noastră istorică, tăria noastră.*”, semnificativă din perspectiva valorii simbolice a acestui teritoriu disputat cu Rusia.

Dacă ținem cont de modul cum privește Zdzislaw Mach chestiunea identității, vom avea o explicație pertinentă a vehemenței limbajului eminescian din articolele privind Rusia: „*Identitatea se construiește ca o imagine de sine în procesul comunicării cu ceilalți, care, la rândul lor, exprimă propria lor imagine despre acel individ.*”⁷⁶ Așadar, episodul incriminat, anexarea Basarabiei din 1812, reprezintă un caz de identitate alterată, în care ambele tabere caută să-și justifice pozițiile. De aceea, trebuie să privim lucrurile obiectiv și să înțelegem dedesubturile articolelor care mistificau episodul de la începutul veacului al XIX-lea. Să nu uităm că și pentru Rusia, Basarabia însemna un teritoriu vital, în politica ei de expansiune spre gurile Dunării și spre Balcani. Din acest motiv, imperiul de la răsărit nu făcea decât să-și urmărească interesele, revanșându-se după deciziile care o dezavantajaseră în urma Tratatului de la Paris din 1856.

IV. Locul istoriei în concepția lui Mihai Eminescu despre identitatea națională

Cât de importantă este istoria ca element definitoriu al identității românești se vede, încă o dată, într-unul dintre cele mai vehemente articole, în care mânia eminesciană se dezlănțuie împotriva trădării de neam și a străinilor din Parlament, pe care îi portretizează în tușe groase, caricaturale. Eminescu trimite, din nou, la trecutul istoric și la atitudinea demnă de odinioară, pe care le compară cu josnicia politicianilor contemporani, pe care îi crede vinovați de vânzarea intereselor românești: „*Când s-a luat Bucovina nu s-a găsit un singur român, de la Domn pân-la plugar, de la mitropolit pân-la popa cu opinci care să consimtă a o da, încât guvernul austriac s-a*

⁷⁵ *Ibidem*, p.60.

⁷⁶ Zdzislaw Mach, *Symbols, conflict and identity*, New York, State University of New York Press, 1993, p. 3.

văzut silit să dispenseze pe români de jurământul de fidelitate către împăratul. Când la 1812 rușii au luat Basarabia nu s-a găsit un singur român carele să fi căzut sub ispitele Rusiei. Un fanariot a vândut-o, trădând Poarta și Moldova totodată. Un fanariot, C. A. Rosetti, o dă și astăzi muscalilor sub o ploaie de decorații rusești; dar n-o dă singur. Azi puii de fanarioți și tot ce ulița au avut mai corupt și mai înrăutățit se unesc spre a consfinși în mod îndoit vânzarea pământului patriei.”⁷⁷ Este unul dintre pasajele-cheie pentru înțelegerea concepției eminesciene privind rolul istoriei în ecuația identității naționale. Pe lângă funcția argumentativ-persuasivă, binomul trecut-prezent vizează, prin construcția sa antitetică, forjarea unui imaginar identitar aflat într-un stadiu incipient, care se cerea consolidat printr-un discurs mobilizator. Cum însă prezentul trebuia să apară în culori întunecate (să nu uităm că Eminescu scrie la o gazetă a opoziției), argumentele nu puteau fi extrase decât din trecutul neamului, care devine valoarea supremă, către care se îndreaptă năzuințele jurnalistului-poet.

Gazetarul „*Timpului*” acordă istoriei un loc privilegiat în paginile pe care le scrie, intuind că ea (și mai ales cunoașterea trecutului de către cititori) constituie un element esențial în apărarea identității naționale. Așa se explică de ce trecutul dobândește, în opinia sa, valoare ideală. Eminescu crede în destinul nației sale și devine unul dintre constructorii identității naționale. Arjun Appadurai considera că „*Nicio națiune modernă, indiferent de cât de benign este sistemul său politic sau elocvente sunt vocile sale publice în legătură cu virtuți precum toleranța, multiculturalismul sau integrarea, nu e străin de ideea că suveranitatea sa națională e construită pe o temelie a geniului etnic.*”⁷⁸ Este exact cazul publicisticii eminesciene: autorul crede în geniul neamului său, în destinul său exemplar și construiește un mit al românismului. Mit în care istoria joacă un rol central, alături de limbă și credință.

⁷⁷ Mihai Eminescu, („Astăzi se deschide Adunarea...”), 16.09.1878, în volumul *Opere*, X, p. 113.

⁷⁸ Arjun Appadurai, *Fear of small numbers (an essay on the geography of anger)*, Durham and London, Duke University Press, p. 3.

TRATATUL DE LA BUCUREȘTI DIN 1812 ȘI ANEXAREA BASARABIEI

Vasile Vasilos, conf. univ. dr.
Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *The expansionist policy of territorial annexation promoted by the Great powers in southeastern Europe, common in eighteenth century, was continued in nineteenth century. In November 1806 started a new russo-turkish war, ended with a peace treaty, signed in Bucharest on 16/28 May 1812. By this treaty, Russian Empire annexed half of Moldova Principality (the lands between the Prut and Dniester rivers), later renamed Bessarabia. Occupation of Bessarabia by tsarist Russia was illegal, illegitimate and unfair. It was committed in violation of basic principles of international law. Thus, promoting an aggressive expansionist policy in southeastern Europe, the Russian Empire, in 1812, managed to transfer it's borders on the Prut and Danube, annexing a foreign territory in terms of ethnic, historical, geographical, political and cultural terms. Eastern Moldova, with 44,422 km² and about 500 000 inhabitants, is transformed into „oblast” (region) Bessarabia.*

După cum bine se cunoaște, anul 2012 marchează o dată istorică importantă și anume 200 de ani de la anexarea Basarabiei la Imperiul Rus. Acest eveniment a marcat istoria ulterioară a românilor dintre Prut și Nistru și al cărui impact se mai resimte puternic și în prezent. Despre istoria Basarabiei s-au publicat multe studii și cărți de certă valoare științifică în diferite perioade istorice. Majoritatea din ele reiesă din adevărurile istorice incontestabile despre Basarabia ca un teritoriu românesc, populat de moldoveni-români, rupt din trupul Țării Moldovei, la 1812, de către Imperiul Rus. Totodată, unele lucrări, manifestând disprețul față de orice adevăr, contestă românitatea moldovenilor basarabeni, precum și dreptul istoric românesc asupra Basarabiei, prezintă Rusia în chip de binefăcătoare, vorbesc despre răpirea Basarabiei în 1812 ca despre o reunire, o alipire, o dezrobire de sub turci (unii chiar afirmă că Basarabia este o provincie rusească). *Problema Basarabiei* n-ar fi fost atât de actuală astăzi, dacă n-ar mai fi existat istorici, politicieni și alte categorii de persoane care susțin această poziție. După cum menționează istoricul Gheorghe Cojocaru, de la 1812 încoace „*acest rapt istoric a generat abordări și interpretări controversate în mediile politice, diplomatice, științifice, culturale și informaționale*”.

Astfel, această problemă, ce ține de trecutul istoric, a primit astăzi o conotație politică, etnică, lingvistică, ideologică dacă vreți, cu o largă și controversată gamă de opinii și aprecieri care aduce la disensiuni în societatea moldovenească, la împărțirea societății pe criterii etnice.

Lucrarea de față este o prezentare privind trecutul spațiului românesc dintre Prut și Nistru, o încercare să readucem în memoria noastră împrejurările în care Basarabia a fost ruptă de la Moldova. Noi reieșim din valabilitatea unui principiu fundamental: *Drepturile trebuie afirmate permanent și pretutindeni, în caz contrar ele se sting!*

Anexarea Basarabiei în 1812 a fost rezultatul unor noi raporturi de forțe care s-au creat către sfârșitul sec. al XVII-lea în Europa de Sud-Est și care au influențat hotărâtor evoluția Țărilor Române. Spațiul românesc, aflat într-o zonă strategică unde se ciocneau interesele geopolitice ale Marilor puteri, care concureau la moștenirea posesiunilor otomane, a devenit arena de confruntări militare, rezultatul cărora a fost cotropirea și anexarea de către forțele străine a unor teritorii românești.

Imperiul Otoman devenise „omul bolnav al Europei”, nu mai putea stăpâni imensele teritorii și popoare creștine pe care le cucerise începând din secolul al XIV-lea. Cauzele erau propriile slăbiciuni interne, criza profundă a societății otomane, dorința de emancipare a popoarelor, precum și disputele dintre marile puteri pentru preluarea moștenirii sultanilor. *Imperiul Habsburgic*, care încerca să profite de slăbiciunea otomanilor, considera că numai stăpânirea Țărilor Române, și în primul rând a Munteniei, i-ar deschide larg drumul spre Constantinopol. În același timp *Rusia*, începând cu secolul al XVIII-lea, se implică și ea vizibil în viața popoarelor ortodoxe din această parte a Europei (începând din 1711, când trupele rusești și-au făcut pentru prima dată apariția pe pământul românesc și până în 1944, acestea au invadat teritoriile românești de 12 ori).

Pe parcursul a mai bine de două secole Țările Române au fost teatru de război între armatele a trei imperii: otoman, habsburgic și țarist. Aceste mari puteri se confruntau pentru rezolvarea **Problemei orientale** – chestiune internațională, care includea un set de probleme de caracter geopolitic de la sfârșitul sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea privind posesiunile europene ale Turciei, controlul asupra strâmtorilor Mării Negre și lupta de eliberare națională a popoarelor sud-est europene. Fiind o problemă a echilibrului european, ea capătă contururi diplomatice bine definite în timpul negocierilor *Păcii de la Karlowitz* (1699). Pe fundalul de recul al Imperiului Otoman, Austria devine și o putere balcanică, iar Rusia țarului Petru I – o putere europeană. Concomitent cu creșterea influenței Rusiei și Austriei, Anglia și Franța vor opta pentru menținerea Imperiului Otoman, transformând *Problema orientală* într-o chestiune strategică fundamentală a echilibrului european în cadrul căreia Principatele Române au avut un rol important. Teritoriul românesc, situat la limita contactului dintre Marile Puteri, va deveni teatru de confruntare între concurenți și obiect de compensare. De această confruntare țin rapturile teritoriale și pierderile umane și materiale suferite de Țările Române (inclusiv și geneza *Problemei basarabene* la 1812).

Numărul războaielor, care s-au derulat pe parcursul a circa 100 de ani, de la 1710 și până la 1812, între Turcia, de o parte, Rusia și Austria, de altă parte (acționând separat sau în alianță), se ridică până la șase, având o durată de aproape 24 de ani și cu o mare parte a operațiunilor militare desfășurate pe teritoriile Moldovei și Țării Românești.

Războaiele din secolul al XVIII-lea: *1710-1713, 1716-1718, 1735-1739, 1768-1774, 1787-1791*, purtate de Rusia și Austria pe teritoriul Țărilor Române, urmăreau scopul instaurării dominației lor aici, prin eliminarea suzeranității otomane. Pe parcursul acestor războaie Principatele erau tratate drept *obiect*, și nu *subiecte* ale relațiilor internaționale. Soarta lor urma să fie determinată de către Marile puteri rivale. Această situație a *Problemei românești* a perpetuat și în secolul următor.

Astfel, politica expansionistă de anexări teritoriale promovată de Marile puteri în Europa de Sud-Est, caracteristică pentru sec. al XVIII-lea, a fost continuată și în sec. al XIX-lea. Rusia, continuându-și expansiunea în direcția strâmtorilor turcești, dorește să-și impună protectoratul asupra Moldovei, Țării Românești și teritoriilor locuite de slavi și greci în Balcani. Totodată, la cumpăna secolelor XVIII-XIX intervine un factor nou

– ascensiunea Franței și implicarea ei în rezolvarea *Problemei orientale*. Politica tradițională franceză de susținere a Porții este schimbată prin acțiuni îndreptate spre dezintegrarea Imperiului Otoman în Orientul Apropiat și în bazinul Mării Mediterane. Această situație a declanșat o reorientare a diplomației otomane spre o alianță cu fostul său inamic tradițional – Rusia. La 3 ianuarie 1799 este semnat *acordul de alianță ruso-turc*. Prin acest act, Poarta permitea flotei militare ruse să treacă prin strâmtoarele Bosfor și Dardanele în Marea Mediterană, iar Marea Neagră este declarată închisă, interzicându-se navigarea în ea a vaselor unei terțe părți. Tratatul prevedea acordarea ajutorului militar de către Rusia Imperiului Otoman în caz de o eventuală intervenție a Franței împotriva lui.

Guvernul țarist a folosit noua conjunctură politică pentru a-și consolida influența în sud-estul Europei și în special în Principatele Române. Țarul *Alexandru I* (1801-1825) a inițiat, în vara anului 1802, negocieri cu Poarta otomană privind drepturile și privilegiile Țărilor Române. Aceste negocieri s-au soldat cu promulgarea de către sultan a două *hatti-șerifuri* – unul pentru Moldova (19 septembrie 1802) și altul pentru Țara Românească (29 septembrie 1802). Prin aceste documente se reconfirmau și se extindeau privilegiile acordate Principatelor Române în perioada precedentă și se stabilea termenul de domnie a domnilor la 7 ani. În acest răstimp, domnii puteau fi destituiți numai cu consimțământul Rusiei și numai în cazul dacă au săvârșit crime grave. Conform *hatti-șerifurilor* din 1802, Rusia și-a întărit considerabil pozițiile în principate, căpătând și posibilitatea de a promova la domnie persoane devotate ei (domnii Constantin Ipsilanti și Alexandru Moruzi). Astfel Principatele Române sunt plasate sub dublu protectorat: al Imperiului Otoman și al Rusiei.

„*Prietenia*” ruso-turcă a durat până în anul 1806. Între timp, împăratul Franței Napoleon I Bonaparte (1804-1815) în scopul de a contracara influența crescândă a Rusiei în sud-estul Europei, intervine cu provocări la Poartă împotriva țarismului rus. Diplomația franceză depunea eforturi pentru obținerea bunăvoinței Turciei și a inițiat un nou război ruso-turc. Sebastian, trimisul Franței la Istanbul, bucurându-se de mare influență la curtea sultanului, reușește să convingă Poarta să închidă strâmtoarele Bosfor și Dardanele pentru vasele militare ruse. La insistența Franței, la 12 august 1806, sultanul Selim al III-lea, încalcând *hatti-șeriful*, îi destituie pe domnii principatelor, adepți ai Rusiei, înlocuindu-i cu domni francofili (Alexandru Suțu și Scarlat Callimachi).

Acest fapt servește pentru Rusia drept pretext de intervenție militară în Țările Române. Motivul adevărat însă a fost altul – răspândirea influenței rusești asupra tuturor popoarelor creștine din Imperiul Otoman și zădărnicierea influenței franceze la Constantinopol.

La 10 noiembrie 1806, fără a declara război, armata rusă sun conducerea generalului Michelson trece Nistrul și pătrunde pe teritoriul Moldovei, atacând prin surprindere cetatea Hotin. Într-un timp scurt, practic fără lupte, trupele ruse au ocupat Principatele Române. Drept urmare, la 24 decembrie 1806 Poarta a declarat război Rusiei.

La această etapă țarul afirma că nu urmărește anexiuni teritoriale și că ocuparea militară a principatelor este temporară. Rusia intenționa să susțină formarea, prin

unirea Moldovei și Țării Românești, a unui stat „tampon” între imperiile habsburgic, rus și otoman. În fruntea ambelor principate a fost instalat Constantin Ipsilanti. Acesta însă se lovește de opoziția boierilor, iar mai apoi și de suspiciunea autorităților rusești.

Noua orientare în relațiile ruso-franceze, intervenită în 1807, a deschis o nouă etapă în politica țarismului rus față de Principate. În iulie 1807 la Tilsit între Napoleon și Alexandru I a fost încheiat un *tratat de alianță ruso-francez*, care fixa un nou raport de forțe în Europa. Rusia revine la politica de divizare a Imperiului Otoman, declarându-și intenția de a anexa Moldova și Țara Românească.

Ca urmare a acordului de la Tilsit, la 12 august 1807, la Slobozia, prin medierea Franței, a fost semnat un *armistițiu* între Rusia și Turcia. El prevedea încetarea operațiunilor militare și evacuarea armatelor otomane și ruse din Principate. Rusia, însă, hotărâtă să-și stabilească frontiera pe linia Dunării, a târăgănat îndeplinirea acestor stipulații, declarând teritoriile cucerite supuse jurisdicției sale. Guvernul de la Petersburg îl destituie definitiv pe Constantin Ipsilanti (17 februarie 1808), iar în fruntea principatelor, ca și în războaiele precedente, impune Divanuri prezidate de generali ruși, mai întâi Kușnikov, care se instalează la Iași împreună cu funcționarii ruși, apoi Krasno-Milașevici.

În același timp, prin intermediul ambasadorului său la Paris – contele Tolstoi – Alexandru I insistă la consimțământul lui Napoleon de a anexa Moldova și Țara Românească. Împăratul Franței nu se grăbea să soluționeze *Problema orientală* în favoarea Rusiei prin cedarea Principatelor, dar între timp, insuccesul din Spania și pericolul unui război cu Austria l-au determinat să fie mai conciliant cu Rusia.

La 30 septembrie 1808 la Erfurt, în urma întrevederilor dintre Napoleon I și Alexandru I, a fost semnată *Convenția secretă de alianță* între Rusia și Franța. Conform acordului atins, Franța renunța la rolul de mediator în soluționarea litigiului ruso-turc și recunoștea dreptul Rusiei la anexarea Principatelor Române, precum și a Bulgariei până la munții Balcani (cât și a Finlandei); Franța urma să primească Albania, Tesalia, Moreea și acceptarea de către Alexandru I a dominației franceze în Spania; Austriei îi revenea Bosnia și Serbia. Astfel, Marile puteri – Franța și Rusia – împărțeau Europa în *sfere de influență*.

De întărirea pozițiilor Rusiei în Orient erau nemulțumite Austria și Anglia. Ultima a semnat o alianță militară cu Turcia și a introdus flota în strâmtoarele Bosfor și Dardanele. Aceasta a zădărnicit tratativele de pace ruso-turce. Poarta otomană, având sprijinul celor două mari puteri, s-a opus cedării principatelor. În martie 1809 armistițiul de la Slobozia a fost încălcat. Operațiile militare dintre Rusia și Turcia au fost reluate. Rușii imediat au ocupat Ismailul, apoi în sudul Dunării, în 1810, cuceresc Turtucaia, Bazargicul și Silistra. La 15 aprilie 1810 ei au declarat oficial încorporarea Principatelor Române. Pentru țarismul rus problema era ca și rezolvată. Într-un comunicat din 19 aprilie 1810 a ministrului american la Petersburg J.Q.Adams (viitorul președinte) se spunea: „Împăratul Alexandru dorește foarte mult terminarea acestui război, dar, la încheierea păcii, consideră indispensabil să obțină întreaga suveranitate asupra provinciilor Moldova și Valahia”. La 31 iulie același an J.Q.Adams arată „Valahia și Moldova, după cum putem observa din extrasele gazetelor rusești, sunt deja anexate la Imperiul Rus”. Într-o afirmație a contelui

Rumeanțev din 20 iulie 1810 se spune: „*M.S. Împăratul, considerând Moldova și Valahia ca provincii ale imperiului său, și care, prin urmare, vor fi administrate cu legile imperiului său, a hotărât să suprimă în aceste teritorii executarea drepturilor ce sunt practicate numai în Turcia (...) orice individ născut în aceste provincii nu trebuie să fie considerat altfel decât un supus rus*”. Deci, pentru țarismul rus anexarea Principatelor Române era ca și un fapt împlinit.

Totodată, către mijlocul anului 1811 se înrăutățesc considerabil relațiile ruso-franceze. Conform înțelegerii cu Napoleon, Alexandru I declară război Austriei, împotriva căreia lupta Franța. Dar de fapt armata rusă practic nu întreprindea nimic împotriva austrieilor. Din acest moment relațiile ruso-franceze au început să se răcească și au ajuns la o rupere definitivă către luna august 1811.

Napoleon se pregătea de campania militară spre răsărit și intenționa să folosească Imperiul Otoman în calitate de aliat împotriva Rusiei, silindu-l să continue războiul. Guvernul țarist, la rândul său, dorea cât mai repede să semneze pacea cu Turcia, pentru a transfera armatele la hotarele de nord-vest, împotriva lui Napoleon. Tratatul de pace însă, era conceput de Rusia doar de pe pozițiile puterii învingătoare cu însemnate achiziții teritoriale. De aceea, țarul Alexandru I, fiind nemulțumit de cel deal doilea comandant al armatei dunărene, generalul Bagration, îl înlocuiește cu bătrânul și experimentatul general-feldmareșal *M.I.Kutuzov* (1745-1813). Acestuia i s-a pus sarcina să forțeze distrugerea militară a turcilor și să-i așeze la masa de tratative.

Sosind la Dunăre, noul comandant reia ofensiva și reuși, în a doua jumătate a anului 1811, să răstoarne raportul de forțe în favoarea Rusiei. Cu trupe numeric inferioare, în bătălia de la *Rusciuk* (22 iunie / 4 iulie 1811), rușii înfrâng armata turcă condusă de vizirul Ahmed, ulterior încercuind trupele otomane în lagărul lor de la *Slobozia*, de pe malul stâng al Dunării. La 23 noiembrie 1811 otomanii au capitulat. Poarta a acceptat reluarea negocierilor.

În *toamna anului 1811* (19 octombrie – 21 noiembrie) la *Giurgiu* s-au început tratativele de pace între Rusia și Turcia, care în faza inițială n-au dat nici un rezultat. Kutuzov cerea instaurarea hotarului pe Dunăre, cu care turcii nu erau de acord. Franța, care se pregătea de război cu Rusia, exercita presiuni asupra Porții să nu cedeze Rusiei. Marile puteri ale Europei încercau să atragă Imperiul Otoman de partea lor în ajunul războiului franco-rus (iunie 1812).

În aceste condiții internaționale complicate, comandantul suprem al armatei ruse, primind noi instrucțiuni din Petersburg, cere de la Poartă doar Moldova, apoi cedează și cere doar o parte a Moldovei, cu instaurarea graniței pe râul Siret. Imperiul Otoman nu mai era în stare din punct de vedere militar să continue războiul, dar profitând de divergențele ruso-franceze se străduia cât mai mult să târăgăneze tratativele pentru a obține mai puține pierderi teritoriale. La 21 noiembrie 1811 turcii declară că cedează teritoriul doar până la Prut. Marele vizir Laz Ahmed Pașa, la cererea lui Kutuzov de a accepta hotarul pe Siret, i-a ripostat, declarând: „*Vă dau Prutul, nimic mai mult! Prutul ori războiul!*”. După aceasta negocierile de la Giurgiu s-au întrerupt.

Deoarece războiul cu Napoleon devenea inevitabil (marea armată franceză se concentra pe râul Neman, la nord-vestul Imperiului Rus) țarismul se grăbea să încheie cât mai curând pace cu turcii. În acest scop, în primăvara anului 1812, Kutuzov

întreprinde câteva operații militare reușite împotriva otomanilor. Mai multe detașamente rusești trec Dunărea, creând astfel impresia că pornesc spre capitala Turciei. Poarta a fost nevoită să ceară pace.

În rezultatul a 19 conferințe ruso-otomane, părțile beligerante au ajuns la înțelegere: hotarul se stabilea pe râul Prut. Tratatul a fost semnat la **16 (28) mai 1812 la București**, de către Galib Effendi și generalul-feldmareșal rus M.I.Kutuzov. Acest tratat a fost ratificat de Alexandru I la 11 (23) iunie 1812 la Vilno, doar cu o singură zi înainte de năvălirea lui Napoleon.

Tratatul de pace ruso-turc includea **16** articole de bază, dintre care articolele **4 și 5** vizau în modul cel mai direct soarta Principatului Moldovei, care a fost hotărâtă de Rusia și Turcia fără a lua în considerație doleanțele populației. Astfel, articolul 4 stipulează: „Primul articol al tratatelor prealabile, semnat deja, prevede ca Prutul, care intră în Moldova și se varsă în Dunăre, până la gura Chilia și până la mare, să fie hotarul dintre cele două imperii”.

Guvernul țarist, fiind presat de pericolul iminent al conflictului militar cu Franța, de opunerea Marilor puteri occidentale și de rezistența diplomației otomane și-a redus substanțial pretențiile teritoriale. Astfel, dacă inițial a cerut ambele *Principate*, după care a insistat asupra *Principatului Moldovei*, mai apoi a pretins la *Moldova până la Siret*, ca în final să se limiteze la *Moldova dintre Prut și Nistru*. Conform instrucțiunilor secrete pe care generalul Kutuzov le-a primit de la Alexandru I, „în cel mai rău caz, Prutul va fi acceptat ca frontieră”. După cum a menționat istoricul Casso: „Rusia a fost nevoită să caute acum (la tratativele de la București = n.n.) nu echivalentul sacrificiilor depuse, ci măcar mângâierea pentru visurile ei nerealizate și speranțele pierdute”.

Astfel, țarismul rus și-a realizat la 1812 doar parțial planurile, „mulțumindu-se” cu partea din Moldova cuprinsă între Prut și Nistru, impropriu numită de noii stăpâni – *Basarabia* (numele istoric doar al părții de sud a Moldovei, dintre Dunăre și Nistru). Conform unor opinii, termenul *Basarabia* este legat de stăpânirea de către domnii munteni – *Basarabii* – a unei fâșii de pământ la nord de Dunăre (lângă portul Chilia).

Tratatul de pace de la București, încheiat în favoarea rușilor a fost un act de trădare a intereselor românilor din partea Turciei protectoare. El încălca practica internațională și normele de drept existente la moment. Imperiul otoman ceda ținuturi care nu-i aparțineau și care făceau parte dintr-un stat vasal, dar autonom, cu care imperiul avea un tratat care garanta frontierele de atunci.

Această hăcuire a teritoriului Țării Moldovei, care a adus atâta tristețe și îndurerare în sufletele mai multor generații de moldoveni a fost apreciată de țarul Alexandru I, în manifestul din 5 august 1812, în felul următor: „Această pace, dăruită nouă de Dumnezeu, a adus Imperiului Rus câștiguri însemnate, încorporând în hotarul său un teritoriu roditor și cu populație numeroasă (...), cuprinzând renumitele cetăți Hotin, Bender, Chilia, Ismail, Akkerman și multe alte orașe negustorești. Asemenea câștiguri mari, datorite Patriei de această pace îmbucurătoare, aduc inimii Noastre o nespusă plăcere”.

Marele istoric Nicolae Iorga aprecia în felul următor rezultatele păcii de la București: „Prin tratatul de la 28 mai (stil nou) 1812 turcii cedau, fără să cunoască

măcar limitele exacte, un teritoriu care nu le aparținea și care făcea parte dintr-o țară a cărei integritate teritorială se angajaseră s-o respecte”.

Ocuparea Basarabiei de către Rusia țaristă a fost ilegală, nelegitimă și neloială. Ea a fost săvârșită prin încălcarea principiilor elementare ale dreptului internațional

În „*Note despre români*”, Karl Marx evocă trecerea Basarabiei la Rusia în 1812 ca încălcare a statutului Moldovei de către Imperiul Otoman: „*Turcia nu putea ceda ce nu-i aparținea, deoarece Poarta Otomană nu a fost niciodată stăpână peste Țările Române. Acest fapt s-a confirmat în timpul tratatului de la Karlowitz, când Poarta, presată de polonezi să cedeze Moldova, a răspuns că nu are dreptul să facă această cedare teritorială neavând drept de suzeranitate*”. La rândul său, Fr. Engels, în lucrarea „*Politica externă a țarismului rus*”, considera: „*Dacă pentru cuceririle Ecaterinei șovinismul rus găsisse unele pretexte – nu vreau să spun justificare, ci scuză – pentru cuceririle lui Alexandru I, nici vorbă nu putea fi de așa ceva. Finlanda este finlandeză și suedeză, Basarabia este românească, iar Polonia Concesului – poloneză. Aici nu poate fi vorba de unirea unor neamuri înrudite, risipite, care poartă nume de ruși; aici avem de-a face pur și simplu cu o cucerire prin forță a unor teritorii străine, pur și simplu cu un jaf*”.

Astfel, promovând o politică expansionistă agresivă în sud-estul Europei, Imperiul Rus a reușit la 1812 să-și strămute hotarul pe Prut și gurile Dunării, anexând un teritoriu străin lui din punct de vedere etnic, istoric, geografic, politic și cultural.

Moldova Orientală, cu 44.422 km² și aproximativ 500 000 de locuitori, este transformată în oblastia (regiune) Basarabia. Răpirea teritoriului Moldovei dintre Prut, Nistru și Marea Neagră a avut un șir de **consecințe** de ordin: istoric, economic, politic, social, demografic, lingvistic, cultural etc.

Efectele anexării din 1812:

- Dezmembrarea Țării Moldovei, scindarea în jumătate, deoarece teritoriul anexat (48%) era cu 7.400 km² mai mare decât cel rămas sub oblăduirea domnului Moldovei (41%). Bucovina anexată la Habsburgi la 1775 alcătuiă 11% din suprafața Principatului.

Spațiul Moldovei dintre Prut și Nistru, răpit de Rusia țaristă, număra cinci cetăți întărite: Hotin, Bender (Tighina), Ismail, Chilia, Akkerman (Cetatea Albă), la care se mai adăuga și vechea cetate a Sorociei, 17 orașe și târguri, 683 sate. Referitor la numărul populației din teritoriul pruto-nistrean la timpul anexării, aceasta rămâne a fi o problemă discutabilă în istoriografie, deși datele statistice ruse indică cifra de cca 300-340 mii de oameni, altele de cca 500 mii.

- Odată cu dezmembrarea țării au fost divizate familiile și proprietățile, distrămată piața economică unică și integritatea acestui teritoriu cu restul spațiului românesc. Întreruperea bruscă a relațiilor comerciale cu piețele din vest a dus la degradarea economică a Basarabiei.

- Ca un răspuns raptului de la 1812 a fost exodul populației românești în Moldova de peste Prut. Acest exod este confirmat într-o scrisoare a mitropolitului Gavriil Bănulescu Bodoni, care menționa că după 28 mai 1812 „*s-a neliniștit aproape întregul popor (din Basarabia – n.n.), care pleca din această provincie, alipită la*

Rusia, în Moldova de peste Prut...”. Astfel, din Basarabia au emigrat, doar până la 1815, mai mult de 5.000 de familii de băștinași, aceasta fiind o formă firească de protest față de politica anexionistă a Rusiei.

- Cel mai grav a fost izolarea românilor basarabeni pentru o perioadă de 106 ani de restul neamului românesc, excluderea lor din circuitul vieții naționale firești. Această izolare a fost urmată de efortul depus de regimul de ocupație pentru înstrăinarea acestui teritoriu prin deznaționalizarea și rusificarea populației băștinașe.

- La scurt timp după anexarea Basarabiei a demarat politica de colonizare a acestui teritoriu. Colonizarea Basarabiei s-a efectuat sub lozincă valorificării acestor pământuri „libere”. Ademeniți cu promisiuni tentante de către țarism, din teritoriile de la sud de Dunăre au venit zeci de mii de persoane de etnie bulgară și găgăuză; din guberniile centrale ale Rusiei și Ucrainei, de pe pământurile moșierilor, au început să vină în număr mare țărani șerbi fugari. Nefiind satisfăcută de colonizarea stihinică autoritățile ruse au recurs la colonizarea organizată. În 1823, la propunerea contelui Voronțov, din guberniile centrale ale Rusiei au fost strămutați în Basarabia peste 20 de mii de țărani de stat. A fost inițiată și susținută de guvernul țarist și așezarea în ținut a coloniștilor germani, evrei, francezi, elvețieni, greci, sârbi, polonezi ș.a. După 1812 țarismul a transferat în sudul Basarabiei sute de familii de cazaci. Au fost întemeiate 10 stanițe de cazaci, din care s-a format așa-numita „oastea căzăcească de pe Dunăre”.

Geneza problemei basarabene. Tratatul de pace de la București din 16 (28) mai 1812 a fost un compromis în procesul de rezolvare a crizei *Problemei orientale*. În conjunctura internațională complicată acest compromis a fost realizat pe contul Moldovei. Aceasta a generat în cadrul *Problemei orientale* o nouă problemă – *Problema Basarabiei*.

Esența noii Probleme constă în anexarea teritoriului Moldovei dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus. Acest act s-a produs în urma tacticii diplomatice otomane, care a exploatat la maximum încordarea raporturilor franco-ruse, pentru a ceda cât mai puțin și tacticii diplomației ruse, care a optat pentru cucerirea unor noi teritorii, dar și pentru a elibera armata sa de la Dunăre. Corelația acestor tactici a fost un *compromis*, în rezultatul căruia Țara Moldovei a fost scindată în două. Deși țarismul rus și-a realizat planurile parțial, el a reușit totuși să încorporeze un teritoriu, mai mare decât cel rămas în componența Țării Moldovei și să capete ieșire la gurile Dunării.

Problema Basarabiei, ulterior, pe parcursul secolelor XIX-XX, încă nu o singură dată se va plasa în centrul atenției opiniei mondiale. Astfel, ea a fost lansată din nou în urma slăbirii Imperiului țarist în războiul din Crimeea (1853-1856). Puterile europene, la Congresul de Pace de la Paris din 30 martie 1856, i-au impus Rusiei obligația să retrocedeze Moldovei trei județe din sudul Basarabiei – Cahul, Ismail și Bolgrad. Prin Pacea de la Berlin din 1878 Rusia a reușit să reanexeze acest teritoriu, încorporându-l în gubernia Basarabia. La 27 martie 1918, prin hotărârea Sfatului Țării, Basarabia s-a unit cu România. În anii 20-30 ai sec. al XX-lea Problema Basarabiei a fost în centrul disputelor politice dintre diplomația română și cea sovietică.

Generalizând cele expuse, conchidem că în condițiile războaielor ruso-austro-turce din sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea, soarta Principatelor Române a fost pusă totalmente la discreția *Marilor puteri* care disputau *Problema orientală*,

generându-se, totodată, la 1812, o nouă problemă internațională – *Problema Basarabiei*. Beneficiari în aceste războaie au fost Austria și Rusia, teritoriile cărora au cunoscut creșteri substanțiale. Principatele Române s-au ales cu trunchieri de teritorii, pierderi materiale și suferințe omenești. În Moldova și Țara Românească au fost lichidate domniile pământene și s-au instaurat regimuri fanariote. Transilvania, Banatul și Bucovina, corespunzător în 1699, 1718, 1775 au fost anexate la Austria și acolo a fost instaurat regimul habsburgic. Spațiul dintre Nistru și Prut, numit apoi Basarabia, a fost anexat de Rusia, la 1812, și aici s-a instaurat regimul țarist.

Bibliografie

1. *Istoria românilor. Chișinău, Civitas, 1999.*
2. **Ciobanu Șt.** *BASARABIA (populația, istoria, cultura). Chișinău, Știința, 1992.*
3. **Ciobanu Șt.** *Basarabia. Chișinău, Universitas, 1993.*
4. **Xenopol A.D.** *Cum s-a răpit basarabia în 1812. Patrimoniul, 1990, nr. 1*
5. **Nouzille J.** *Moldova istoria tragică a unei regiuni europene. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2005.*
6. **Dr Pop. I.** *Basarabia din nou la răscruce. București, Editura DEMIURG, 1995.*
7. **Nistor I.** *Istoria Basarabiei. Chișinău, Cartea moldovenească, 1991.*
8. **Boldur A.** *Istoria Basarabiei. București, 1992.*
9. **Bruhîs M.** *Rusia, România și Basarabia: (1812, 1918, 1924). Chișinău, Universitas, 1992.*
10. **Moraru A.** *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993). Chișinău, Universul, 1995.*
11. **Poștarencu D.** *O istorie a Basarabiei în date și documente (1812-1940). Chișinău, CARTIER, 1998.*
12. **Scurtu I.** (coordonator). *Istoria Basarabiei de la începuturi până la 1998. București, Editura SEMNE, 1998.*
13. *Basarabia și basarabenii. Chișinău, 1991.*
14. *Istoria românilor (coordonatori: Ion Agrigoroaiei, Ion Toderașcu). Iași, 1996.*
15. **Iorga N.** *Neamul românesc în Basarabia. București, Editura Fundației culturale române, 1995.*
16. **Constantin I.** *România, Marile Puteri și problema Basarabiei. București, Editura enciclopedică, 1995.*
17. **Pop I.-A.** *Istoria românilor. Chișinău, 2010.*
18. **Mischevca V.** *Moldova în politica Marilor puteri la începutul secolului al XIX-lea. Chișinău, Civitas, 1999.*
19. **Cernovodeanu P.** *De dragul păcii, Rusia nu va restitui nimic, Magazin istoric, București, 1991, nr. 5.*
20. *Conferința “Basarabia – 1812. Problemă națională, implicații internaționale”, Chișinău-Iași, 14-16 mai 2012. Materiale.*

ANUL 1812 REFLECTAT IN CARTEA DE PATRIMONIU

Maria Danilov, conf. dr.
Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, Chișinău

Abstract: *Bibliophilic patrimony of National Museum of Archeology and History of Moldova contains collections of old and rare books that reflect both the context of Bessarabian annexation by Russian Empire after Bucharest Peace Treaty (May, 16/28, 1812) and official celebration of 100 years from the annexation of province in 1912. Books edited by General Staff of tsarist army are very valuable, as well as those edited by Russian historians of the time (Alexandr Michailovski-Danilevski, maiorul Liprandi). Bessarabian publishing was strongly supported by the fellows from the other side of Prut: for the first time, M. Eminescu's articles on Bessarabian issue were collected and published, in March 1878 in Bucharest newspaper Timpul (nr. 49, 50, 52, 53, 55, 58). Although M.Pacu, the publisher, only presumed that these belongs to poet as his articles were unfamiliar to Romanian public. Thus, 1878 articles of M. Eminescu were of the highest actuality in 1912 and these are still up-to-date for Romanians from Bessarabia in 2012.*

Patrimoniul bibliofil al Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei conține importante colecții de carte veche și rară care reflectă, atât contextul anexării Basarabiei de către Imperiul Rus, în urma tratatului de Pace de la București (16/28 mai 1812), cât și evenimentul comemorării de către administrația țaristă a provinciei, în 1912 a sutei de ani de la „alipire”. Nespus de prețioase sunt cărțile editate de Statului Major al armatelor țariste, sau cele ale istoricilor ruși din epocă (Alexandr Michailovski-Danilevski, maiorul Liprandi).

Instituția Zemstvei din Basarabia a fost printre primele, care și-a anunțat concursul în pregătirea și editarea unor materiale privitor „la centenarul alipirii Basarabiei către Rusia”. În 1907, deputatul gubernial A.N. Krupenski apare în rol de inițiator al evenimentului de comemorare a sutei de ani. Acesta a înaintat către Upravva zemstvei un program de amploare. În acest scop a fost elaborat proiectul unor subiecte tematice cu caracter istoric, geografic, politic, economic și cultural. Neapărat trebuiau reflectate: „alipirea Basarabiei și importanța Păcii de la București în contextul politicii orientale rusești; traiul moldovenilor basarabeni (cultura populară, tradiții, cântece); organizarea Eparhiei Chișinăului și activitatea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni; nobilimea basarabească și primele alegeri la începutul secolului XX; reforma agrară în Basarabia; moșiile mănăstirești din Basarabia, coloniștii în Basarabia; cercetările geologice în Basarabia; săpături arheologice în Basarabia”.

În vederea pregătirii volumului aniversar, adunarea zemstvei guberniale în ședința din 21 decembrie 1907 a ales o comisie de lucru în următoarea componență: A.N. Krupenski, P.V. Dicesul și P.V. Sinadino. Ulterior, au fost invitați în calitate de membri ai comisiei, prof. Leon Casso; președintele Comisiei de Arhivistică Paul Gore, misionarul eparhial Gurie, nobilul Nicolae Krupenski, protoiereul Nicolae Lașkov și Ioan Halippa, inspectorul școlilor din Basarabia. Comisia de lucru a mai lansat un apel către membrii altor societăți culturale din Chișinău, ca acestea să colaboreze în elaborarea unor studii privitor la viața Basarabiei în „curgerea celor o sută de ani”. În baza unei decizii speciale (12 octombrie 1910) s-a

stabilit termenul limită de depunere a materialelor către data de 1 ianuarie 1911; volumul nu trebuia să depășească 40-50 coli de autor, iar pe copertă și pagina de titlu s-a hotărât să fie aplicate stema de stat și a celor opt județe basarabene; titlul volumului va cuprinde cuvintele: „*Basarabia. Culegere editată de Zemstva gubernială din Basarabia către suta de ani de la alipirea acestei provincii la Imperiul Rus*”.

Nu în ultimul rând, cu ocazia contra serbării centenarului anexării Basarabiei la Imperiul Rus, publicistica basarabească a fost susținută prin eforturile conjugate ale confrăților de idei din dreapta Prutului: pentru prima dată au fost adunate și retipărite în volum articolele cu tematică basarabească ale lui Mihai Eminescu, apărute în luna martie 1878 în *Timpul* bucureștean (nr. 49, 50, 52, 53, 55, 58). Deși cel care le publicase, în 1912, M. Pacu, presupunea doar că, acestea sunt ale marelui poet, publicistica eminesciană nefiind valorificată încă la acea vreme și, deci, necunoscută încă publicului larg românesc. Astfel publicistica eminesciană, scrisă la 1878, era la fel de actuală în 1912, cum de altfel și la alt moment de cumpănă pentru neamul românesc din Basarabia, în 2012.

FĂURITORII UNIRII – ÎNTREGITORI DE NEAM

*Elina Romanciuc, masterandă FIEB
Universitatea Tehnică a Moldovei*

Abstract: *În lucrarea de față mi-am propus să abordez lungul drum parcurs de românii din provinciile istorice spre înfăptuirea visului de veacuri al tuturor românilor – Marea Unire de la 1918, evidențiind rolul și aportul personalităților de vază ale vremii la marea operă a Unirii. Lucrarea cuprinde, retrospectiv, evenimentele derulate în legătură cu înfăptuirea celor trei pași în procesul de unificare a Țărilor Române: de la 1600, 1859 și 1918. Întrucât actul Marii Unirii este deopotrivă și operă izvorâtă din patriotismul basarabenilor, mi-am propus și unele reflecții asupra a ceea ce se numește conștiința națională la românii moldoveni, care au înaintat din rândurile lor un șir de personalități politice marcante, adevărați patrioți și luptători pentru cauza națională. Prin această lucrare am încercat să subliniez adevărul privind aceeași origine etnică (daco-romană), aceeași limbă maternă (română), aceeași istorie națională (a românilor), aceleași tradiții și valori culturale și spirituale comune pentru toți românii din spațiul românesc.*

În viața națiunii noastre au existat momente de referință, evenimente istorice de cea mai mare importanță. Un astfel de moment foarte important îl considerăm a fi anul 1918, anul de grație, anul crucial al românilor, care ne marchează existența de neam pe parcursul a nouă decenii deja împlinite, anul care, rând pe rând, importante provincii românești: Basarabia – la 27 martie 1918, Bucovina – 14 octombrie 1918 și Transilvania – la 1 decembrie 1918, după ce au obținut autonomia și apoi independența, prin voința proprie au cerut și realizat Unirea lor cu Regatul României.

Potrivit Dicționarului de Psihologie Socială, „conștiința națională este conștiința de sine a unei comunități naționale; conștiința apartenenței la comunitatea națională bazată pe comunitatea de origine etnică, limbă, cultură și civilizație, teritoriu, tradiții de luptă socială și națională pentru păstrarea culturii și ființei naționale. Conștiința națională poartă pecetea epocilor și evenimentelor istorice, reprezentând forța motrice ideală a identității naționale”. În baza argumentelor istorice, aș adăuga: conștiința națională include, în mod obligatoriu, și manifestări concrete de atitudine, de eforturi și acțiuni conștiente ale persoanelor și comunităților întru promovarea și apărarea identității lor etnice, a drepturilor naționale legitime, inclusiv a dreptului națiunii la autodeterminare.

Constituită în curs de secole, conștiința națională românească a depășit frontierele geografice și politice, devenind forța motrice a mișcării naționale pan-românești în lupta pentru eliberarea națională și realizarea idealului național suprem – Unirea tuturor românilor într-un singur stat național românesc. Dovadă incontestabilă a fermei conștiințe naționale românești la moldoveni servește faptul că Unirea românilor la 1859 și 1918 a pornit din Moldova, românii moldoveni jucând rolul de primă vioară în realizarea idealului politic național.

Prima Unire a Țărilor Române. Ideea Unirii în cugetele românilor este veche, precum istoria lor. Pentru unitatea națională au trăit, au luptat, au suferit și au murit marii bărbați ai neamului. **Mihai Viteazul**, primul român care, după Decebal, a condus

din nou Dacia Mare, viitoarea Românie, și întâiul care a dovedit supremația acestei împliniri de secole visată. Pe 5 octombrie 1599 Mihai și trupele valahe pătrund în Ardeal pe două aliniamente, prin Pasul Buzăului Mihai și prin Valea Oltului – frații Buzești. După bătălia de la Șelimbăr, Mihai pătrunde în cetatea Alba Iulia pe 1 noiembrie 1599, iar în primăvara anului 1600 armata condusă de Voievod pătrunde prin pasul Oituz și după câteva ciocniri Moldova revine în granițele firești ale Daciei după 1325 de ani! Pe întreaga perioadă a domniei și chiar dinaintea proclamării acesteia, Vodă i-a avut alături pe cei trei frați de cruce ai săi **Radu, Preda și Stroie Buzescu** – trei boieri, trei generali, trei diplomați, trei războinici credincioși, pe care domnitorul s-a bazat și în războaie, și în diplomatie, și în strângerea de informații și fără de care istoria României s-ar fi scris altfel.

Deși izbânda lui Mihai a fost temporară, întrucât a căzut ucis mișelește la Turda, în august 1601, ca victimă a intereselor contradictorii din zona Europei, Unirea celor trei Țări Românești a însemnat punctul de vârf al rezistenței în lupta pentru independență și un precedent important pentru posteritate. Mesajul său istoric a întărit credința nestrămutată a românilor în reeditarea acelei fapte ce a dus la făurirea pentru prima dată a statutului lor propriu: „*Asta-i pohta ce-am pohtit: Moldova, Ardealul și Țara Românească. Asta-i moștenirea ce voi eu s-o las!*”.

După Unirea efemeră realizată de Mihai Viteazul la 1600, visul unei singure țări pentru toți românii a traversat secolele până când acest vis a devenit realitate.

Anul 1859. Unirea cea Mică. O nou val de trezire a conștiinței naționale a fost marcat de mișcarea țărănească desfășurată în Transilvania în 1784 sub conducerea lui Vasile Ursu Nicola, Ioan Oargă și Marcu Giurgiu, cunoscută și ca răscoala lui **Horea, Cloșca și Crișan**. Evenimentul are loc în timpul guvernatorului Transilvaniei Samuel von Brukenthal și împăratului Iosif al II-lea de Habsburg, iar contextul acestuia a fost iozefinismul – formă a absolutismului luminat, îndreptat împotriva privilegiilor nobiliare și eclesiastice. Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan marchează intrarea poporului român în epoca modernă, prin trezirea conștiinței naționale, contribuind la căderea orânduirii feudale și anunțând pe plan internațional, alături de alte mișcări sociale și naționale, Marea Revoluție Franceză. De fapt, răscoala de la 1784 a cristalizat primul program de luptă a românilor din Transilvania: „*Supplex Libellus Valschorum*”.

Ulterior, **Revoluția de la 1821** a marcat începutul unei noi schimbări în procesul de modernizare a Principatelor Române, proces care își găsește originea în ultimul sfert al sec. XVIII pe fundalul confruntărilor militare ale imperiilor otoman, rus și habsburgic ce-și disputau teritoriile spațiului românesc. Figura emblematică a revoluției a fost **Tudor Vladimirescu**, sluger (dregător) în Oltenia. Aflându-se în fruntea răscoalei, Tudor a purtat tratative cu boierii Țării Românești și reprezentanții societății Eterea. Însă odată cu moartea lui, în mai 1821, revoluția se sfârși, rămânând neconsumată.

De ce?

Revoluția a fost pregătită din timp, Tudor asigurându-și, pe de o parte, sprijinul Comitetului de ocârmuire, constituit de Domnul Țării Românești Alexandru Șuțu și, pe de altă parte, al Eteriei. Însă el nu este independent în acțiuni, fiind delegat de boieri

(ceea ce denotă o anumită subordonare), iar eterii obligându-l să lucreze „*de comun acord*”.

Tudor și-a exprimat clar poziția în Proclamația de la Padeș, emisă la 23 ianuarie, prin care chema să reacționeze în fața abuzurilor „*tot norodul omenesc din București și celelalte orașe și sate ale Țării Românești*”. Erau criticați reprezentanții unui sistem defectuos impus de Poartă, fanariot, nu însă sistemul însuși, sistem care trebuia înlocuit, în viziunea lui Tudor. Totodată, răscoala nu s-a construit pe baza luptei de clasă dintre boieri și țărani. Folosind țărănimea ca masă de manevră și solicitând sprijinul boierilor și pandurilor, Tudor și-a propus un scop limitat: de a schimba sistemul fanariot și nu a prevăzut rivalitatea pentru putere dintre cele două tabere. Astfel, revoluția de la 1821 nu a fost desăvârșită: ea a arătat deficiențele sistemului pe care erau construite structuri arhaice, dar nu a reușit să înainteze potențiale schimbări în direcția modernizării Principatelor dunărene.

Hotărârea românilor de a-și apăra dreptul sacru la libertate își găsește cea mai strălucitoare expresie într-o serie de mari realizări, între 1848 și 1849, avându-l ca erou pe **Avram Iancu**, remarcabilă figură a **Revoluției de la 1848** din Transilvania. O conotație deosebită a acestei revoluții rezidă în fixarea culorilor drapelului național al românilor din cele trei Țări Românești, care avea trei culori: *albastru, galben, roșu*, iar deviza scrisă pe steaguri, monumentele și decretele publice era compusă din două cuvinte: *Dreptate, Frăție*.

Generația care a înfăptuit Revoluția de la 1848 și va înfăptui marele ideal al Unirii din 1859 avea în frunte înflăcărați patrioți ca: **Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Costache Negri, Alexandru Ioan Cuza, C. A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu, Nicole Bălcescu** s.a.

Oamenii politici ai timpului, adepți și luptători pentru Unire, au acționat cu mult curaj și înțelepciune, alegându-l pe 5 ianuarie 1859 domnitor al Moldovei pe Alexandru Ioan Cuza, comandantul oștirii și participant la Revoluția de la 1848. Când Cuza a depus jurământul, Kogălniceanu i-a vorbit în numele națiunii, îndemnându-l să fie „om nou” pentru „*o epocă nouă*”. Faptele s-au precipitat la București, în zilele următoare, astfel încât la 24 ianuarie 1859 Cuza a fost ales domnitor în unanimitate și pentru Țara Românească. Această dublă alegere însemna Unirea Principatelor Române – Moldova și Țara Românească – într-un stat unitar – România, arătând lumii maturitatea politică a unui popor ce devenea exemplu pentru Europa. Alexandru Ioan Cuza a devenit personalitatea cuceritoare a istoriei moderne, al cărui nume, intrat în legendă, se leagă pentru totdeauna de înfăptuirea Unirii Principatelor Române.

Anul 1918. Făurirea Marii Uniri. Evenimentul de la 1 decembrie 1918 – ziua în care s-a vestit lumii, prin hotărârea Adunării Naționale de la Alba Iulia, Unirea tuturor românilor – trebuie interpretat drept o urmare firească a unei pregătiri istorice de sute de ani, în cursul cărora poporul român a izbutit să-și apere cu uimitoare stăruință „*sărăcia și nevoile și neamul*”.

1 decembrie 1918 este ziua în care s-a consfințit Unirea Transilvaniei cu România. După ce în martie 1918, Sfatul Țării de la Chișinău (for reprezentativ al Basarabiei autonome, care adoptase la 2 decembrie 1917 Declarația de constituire a Republicii Federative Moldovenești) a declarat Unirea cu România și, în noiembrie,

Bucovina s-a alăturat Regatului, cei 1228 de delegați din provinciile românești și din Transilvania s-au adunat pe 1 decembrie, la Alba Iulia, pentru a vota Unirea. Astfel, Actul de la 1918 reprezintă cea mai importantă realizare a românilor din toată istoria lor.

Pentru prima oară s-a reușit crearea unui stat durabil, care să-i aibă împreună pe românii din toate provinciile românești și crearea României Mari.

Pe răbojul acestei perioade de glorie a neamului au fost înscrise zeci, sute de nume de referință, nume-simbol. Sunt oameni care au făcut istoria Țării, deoarece consider că istoria Unirii înseamnă deopotrivă și istoria Țării. Marele artizan, căruia i-a revenit o sarcină foarte delicată și complicată, după război el asumându-și rolul de organizator al statului desăvârșit, a fost **Ionel Brătianu**. Trebuie să recunoaștem și meritele comandanților militari **Averescu, Grigorescu, Prezan**. În Ardeal, s-a evidențiat **Iuliu Maniu**. O viziune profundă a problemelor sociale o avea **Vasile Goldiș**. **Vaida Voevod** a avut un rol important, mai ales în perioada finală, a bilanțului, la Conferința de Pace de la Paris (1919). În Bucovina s-a evidențiat **Iancu Flondor**, iar în Basarabia putem vorbi despre o majoritate a Sfatului Țării.

Unirea este un exemplu de strălucită identificare dintre vorbă și faptă, dintre vocație artistică și atitudine civică și de aceea trebuie evocată pentru a-i întregi semnificația de sărbătoare, prin care se onorează legitimitatea poporului român.

200 DE ANI DE RĂSTIGNIRE A BASARABIEI

Valeriu Dulgheru, *prof.dr.hab.*,
Universitatea Tehnică a Moldovei

*„Și strânge legătura înăscută/ Cu țara ta și inima-ți întreagă/
Tu dăruiește-i-o, căci în pământu-i/Sînt rădăcinile puterii tale”
(Schiller, „Wilhelm Tell”)*

Românii basarabeni au urmat întotdeauna acestui îndemn. Poate acest nestăvilit dor de patrie ia făcut să reziste atâtor intemperii. Deznaționalizați prin implantarea sub toate formele (inclusiv prin religie) a slavismului, înjumătățiți numeric, decapitați de floarea națiunii și de cei mai buni gospodari (până astăzi, după 20 de ani de așa-numită independență, țaranul nostru nicidecum nu poate reveni la esența sa de până la a doua ocupație rusească din 1940) această așchie de popor român totuși a rezistat. Drept că de fiecare dată au ieșit foarte șifonați din îmbrățișările „frățești” ale ursului (a se înțelege ale rusului) atât țarist cât și comunist.

Cât de crunt a fost jugul țarist, cu care a fost înlocuit cel otoman, ne vorbește exodul masiv al moldovenilor în 1812 după anexarea Basarabiei la Rusia. Fenomenul migrației masive a populației românești din Basarabia avea la bază mai multe motive. Unul dintre ele a fost teama țaranului moldovean de eventuala introducere a șerbiei în provincia ocupată. Din această cauză au fost cazuri în care sate întregi, în frunte cu preoții lor, au fugit piste Prut. Abandonarea Basarabiei de către miile de români era dictată și de maltratările și umilirea la care erau supuși românii basarabeni din partea autorităților țariste. Fărădelegile cazacilor și soldaților ruși, încartiruiți pe la casele băștinașilor, comportamentul discriminatoriu al poliției rusești față de populația românească din târgurile și satele basarabene, a constituit o altă cauză a acestui exod.

Despre cruzimea adusă uneori până la absurd a ocupanților ruși ne vorbesc și mărturiile martorilor oculari străini. Iată doar câteva mărturii spicuite din rapoartele consulilor și agenților francezi: „Rusia cere Moldovei să predea 24.000 cetverturi de făină, 58.500 de ovăz, 2450 de crupe, 560.000 oca de carne și 4.000 vedre de rachiu. Numărul trupelor care în acest moment este evaluat la 90.000 oameni. Dacă se ține seama de faptul că o armată atât de numeroasă n-a fost până astăzi urmată de nici o casă de bani, de nici o subzistență, nici măcar de o singură cutie de medicamente, și că toate trebuințele ei, până chiar și solda trupelor, sunt îndestulate pe cale de rechiziție militară, își poate face cineva o idee de împovărarea locuitorilor acestei nenorocite țări? Pe lângă rechizițiile de hrană, țaranii au fost și ei rechiziționați pentru transporturi și săpatul tranșeelor, chiar în perioada lucrărilor de pe câmp, așa încât recolta a fost compromisă. Rușii a mai cerut, în plus, și 5.500.000 puduri de fân, confecționarea a 80.000 potcoave, pentru a potcovi 40.000 boi rechiziționați tot de la țaranii români în scopul transportării prin Balcani, a artileriei rusești, după care, boii înșiși trebuie să servească drept hrană soldaților ruși...Toate aceste lucruri nu costă Rusia nimic. Sunt rechiziționate și alcătuiesc numai o mică parte din ceea ce românii sunt îndatorați să furnizeze” mărturisește în raportul său Hugot către Laferronnays pe

30 mai 1828. „Când boii lipsesc sau, ceea ce se întâmplă des, mor sub jug, se înjugă în locul lor țărani” (Viollier către Polignac, 30 iulie 1829). „...Moldovei I se mai cer 24 – 25.000 de care pentru transportul a 100.000 cetverturi de făină de pe malurile Prutului pe acelea ale Dunării. Toate carele din țară vor fi rechiziționate pentru acest transport. Lipsa oricăror produse va duce la scumpiri excesive. O căruță de lemne de foc va ajunge, de la 3 lei la 24. Generalul Jeltuhin administra prin lovituri de sabie, întemnița, surghiunea, maltrata pe toți cei care nu erau ruși” (Hugot către Portalis, 6 iulie 1829).

Armatele țariste și-au arătat întregul potențial al samavolnicilor: abuzurile, jafurile sistematice, dimpreună cu rechizițiile, confiscările de bunuri și animale transformaseră Principatele noastre în țări cu un înalt grad de mizerie. Când nimic nu mai era de luat, oștile imperiale se întorceau acasă, spre a reveni de cum se întrema situația în Principate. Diplomatic, în tot acest timp, Rusia, în concurență cu Austria, manevra întru alipirea Principatelor dunărene, etapă necesară în drumul către Constantinopol – și, cum s-a văzut, excelente vaci de muls.

Între anii 1828-1834 are loc cea de a șasea invazie rusească. „*Campania rusească din 1828 a adus, în același timp, tot felul de nenorociri: foamea datorită uriașelor rechiziții ale armatei invadatoare, ciurma adusă din Turcia, o iarnă grea cu o epidemie printre animale care a făcut ravagii, țăranii fiind folosiți ca vite de povară; alții au fost luați cu forța în Bulgaria, pe câmpiile pustii și bântuite de ciumă ori în flăcări, pentru a recolta grâul părăsit de turci*”. Cea de a șaptea invazie se produce în anii 1848-49. Amestecul rușilor lui Kiseleff în înăbușirea revoluției a fost hotărâtor. În spatele represiunii și a măsurilor guvernamentale românești antirevoluționare au fost rușii, la originea deportărilor, arestărilor și maltratărilor. Prilej, totodată, pentru nesătula împărăție de a pretinde sume uriașe pentru întreținerea trupelor, 11 milioane de franci pentru Țara Românească și 2 milioane și jumătate pentru Moldova.

La începutul războiului Crimeii, pentru liniștirea populației, o proclamație a țarului Nicolae I justifica ocupația Principatelor române „*pentru chestiuni de onoare*”. Se mai afirma în acel act neamestecul asigurat în afacerile interne „*exact ca Ministrul Molotov peste 90 de ani*”. Considerând Moldo-Vlahia ca și anexată, pusă sub oblăduirea baronului Budberg, oficialitățile militare ruse au trecut la ocupația preferată: jaful. Anii 1877-78 marchează a noua invazie și cea de a doua răpire a Basarabiei. Perioada 1940, cea de a zecea, răpire, încheind lista. De fapt astăzi tentațiile de refacere a imperiului sovietic a noii Rusii a lui Putin sub orice nume (Uniunea vamală euro-asiatică sau altceva) se pot realiza în a 11 ocupație a Basarabiei.

Era o situație foarte neclară. De jure principatele românești Moldova și Muntenia se aflau sub suzeranitatea Turciei dar de facto erau guvernate de ruși prin intermediul controversatului Regulament Kiselev. „*Ni paix, ni sécurité en Europe avec la Russie telle qu'elle est (Nici pace, nici securitate în Europa cu Rusia așa cum este)*” scria contele Walewski, fiul lui Napoleon Bonaparte, la acea vreme, ministru de Externe al Franței. În textul cărțuliei se mai afla și o caricatură, pe care era reprezentat un cazac călare, trăgând cămeșoiul de pe un țaran pe cale de a rămâne despuiat. Textul suna: „*Encore ce petit sacrifice, mon cher Moldo-valaque, et je m'en vais (Încă un mic sacrificiu, dragă Moldova și Țara Românească, și eu mă duc*”. Se referea la acea

ocupație rusească a Țărilor Române, de pe urma căreia acestea încetaseră a mai fi mari producătoare/exportatoare de vite, o dată ce generalul rus cutare raporta superiorului său că nu mai dispune de nici atâta „*provision*” cât să-i pună la fript un biftek.

Așa a fost pe parcursul aproape a întregului secol 19, Țările Românești fiind în permanență sub cizma muscalului. Perioada de după cotropirea rusească de la 1940 a fost și mai cruntă. Metodele moderne bolșevice de deznaționalizare, exterminare, îngenunchere a așchii de popor român au fost și mai diabolice. Și totuși în perioada de dezgheț gorbaciovist Basarabia a fost prima care a ridicat capul. La început timid, prin câteva sute de patrioți, mai apoi mii, zeci de mii, ca să culmineze cu peste 700 de mii (la o populație de peste patru milioane) prezenți la Marea Adunare Națională de la 31 august 1989 când a fost proclamată limba română cu grafie latină drept limbă de stat. Mișcarea populară era foarte puternică. Dorința de reunire cu Țara era foarte mare (nu însă și la guvernării de atunci de pe ambele maluri ale Prutului).

Acest lucru nu-l înțeleg unii dintre frații noștri de peste Prut (de fapt nu-i poți numi frați fiindcă cum spune reputatul poet, publicist și om politic Nicolae Dabija „...*suntem aceeași* (rupți în jumătate la 1812-n.n.). *Frații pot fi de la diferiți tați, de la diferite mame*”. De altfel, nici nu-l pot înțelege, fiindcă ei nu au fost în pielea noastră. Unica șansă de a ne coborî de pe cruce este unirea cu Patria-mamă. Luând în considerație însă situația actuală când mai mulți români basarabeni, debusolați de-a binelea prin politica de spălare comunistă a creierilor pe parcursul a peste 50 de ani și a peste 20 de ani de așa numită independență, când în vârful politicii mai tuturor guvernelor (atât comuniste cât și democratice) s-a aflat un soi de moldovenism primitiv, declară că nu vor unirea cu România, unica șansă a noastră este integrarea în Uniunea Europeană și unirea spirituală ulterioară.

Până nu demult problema unirii Basarabiei cu Patria-Mamă era doar de natură politică și spirituală. Câteva articole și comentarii apărute recent în unele mijloace de informare în masă din Țară au scos această „*problemă*” la nivel economic. Subiectul costului eventualei reuniri a Basarabiei cu România a fost preluat și mai puțin comentat de ziarle chișinăuene. Încerc să vin cu un mic comentariu asupra acestei probleme dureroase pentru basarabeni. Dintr-un punct de vedere, apariția acestor articole în presă și discuțiile în jurul lor demonstrează însăși posibilitatea reunirii Basarabiei cu Patria-Mamă, într-un fel pregătește societatea pentru acel moment, mult așteptat de românii de peste Prut. Mă miră puțin modul ales de abordare a acestei probleme extrem de sensibile pentru basarabeni, care au fost de atâtea ori uitați, trădați, vânduți. Încerc să aduc câteva extrase din presă privind subiectul costurilor unirii. „*Nota de plată a românilor pentru reunirea Basarabiei cu România ar fi cam între 30 și 35 miliarde de euro în primii 5 ani. Ne putem permite oare să susținem unificarea în condițiile în care noi înșine avem nevoie de sute de miliarde de euro pentru a integra cu adevărat România în spațiul european?*” – scrie ziarul „*Cotidianul*”. „*Din acest calcul ar ieși o cheltuială de 5% din PIB, sumă pe care România nu și-o poate permite. Este foarte mult în comparație cu posibilitățile noastre și ar fi foarte probabil să ne destabilizăm economic. Imaginați-vă o familie care are doi copii și care în aceste condiții nu ducea lipsă de nimic. Mai face unul. Și tot ar reuși să se descurce, dar cu eforturi mari. În schimb dacă face patru, poate nici unul nu va merge la școală*” – a explicat ministrul

finanțelor Sebastian Vlădescu. Exemplul domnului ministru cu patru copii este, în opinia mea, unul neadecvat, chiar amoral, așa spune, față de românii basarabeni. Eu așa aduce un alt exemplu: „Într-o familie normală, unul dintre copii a fost pe nedrept judecat și surghiunit. După eliberare vine acasă la mama sa și mama nu-l respinge numai pentru faptul că va trebui să împartă bucățița de pâine cu el, la obținerea căreia el nu a participat. Este acceptat împreună cu ceilalți copii”. Cifrele prezentate mi se par exagerate, chiar dacă au fost luați în considerație toți factorii obiectivi și subiectivi. Dar chiar dacă ele ar fi reale, oare această frântură de popor român – basarabeni - nu merită acest sacrificiu din partea poporului român? Aici așa aduce cuvintele cunoscutului om politic și jurnalist francez Jules Michelet: „*Națiuni ale Europei! Prosperitatea de care vă bucurați o datorăți poporului român, care a stat în calea tuturor năvălitorilor*”. Parafrazând-o, așa spune „*Popor român! Prosperitatea relativă de care vă bucurați o datorăți Basarabiei care, deseori, a fost o monedă de schimb în marea politică*”. La 1812 partea vechii Moldove dintre Prut și Nistru, numită de ruși impropriu Basarabia, a fost jertfită, poftele rușilor fiind mult mai mari – întregul principat al Moldovei, dar și Muntenia. 100 de ani de asuprire țaristă cumplită, de s(c)lavizare acerbă, de deznaționalizare cruntă nu au șters dorul de Patria-Mamă al „*fiicei*” jertfite. La 1918, datorită cunoscutei generații de aur basarabene a Unirii, condițiilor prielnice (căderea bruscă a imperiilor austro-ungar, rus și al Germaniei) și previziunii politice clare a conducerii României de atunci, a avut loc Unirea Basarabiei cu Patria-Mamă. Un răgaz de 22 de ani (1918-1940) a fost extrem de benefic pentru vindecarea rănilor. Dacă nu ar fi fost acest răgaz, am fi ajuns la gradul de deznaționalizare din Transnistria. În 1940 Basarabia iarăși este cedată fără rezistență Imperiului Rus (Sovietic). Puțini români din Regat știu prin ce calvar îngrozitor a trecut această frântură de popor român din Basarabia: lichidarea florii intelectualității basarabene chiar în primele zile ale ocupației sovietice, deportările în vagoane pentru vite din 1940, 1949-1953 a peste 200.000 de oameni (bătrâni, copii, femei) în străfundurile Siberiei reci la direct și la figurat; exodul masiv peste Prut în 1944, în special al intelectualității, care se estimează la cca 700.000 de oameni; foametea organizată din 1946-1947, care a dus la dispariția a încă cca 300.000 de oameni, ajungându-se și la cazuri de canibalism; colectivizarea forțată din 1949-1950; deznaționalizarea diabolică în perioada sovietică 1944-1990 (cunosc frații noștri că în or. Chișinău, inclusiv în majoritatea centrelor raionale și a orășelelor, care au fost rusificate până la refuz, până în 1959 n-a existat nici o școală cu predare în limba română?) ș.a. Basarabia a fost abandonată și în 1991, când apăruseră unele condiții prielnice de reunificare. Își pot închipui așa ceva frații noștri de peste Prut, care s-au apucat să calculeze cât va costa Neunirea noastră (vorba maestrului Dabija), ce jertfe imense au fost aduse pe altarul neamului de către basarabeni?

Cunosc oare frații noștri că în or. Chișinău (nemaivorbind de majoritatea centrelor raionale și orășelelor, care au fost rusificate până la refuz) până în a. 1959 n-a existat nici o școală cu predare în limba română? Basarabia a fost abandonată și în a. 1991, când apăruseră unele condiții prielnice de reunificare. Își pot închipui așa ceva frații noștri de peste Prut, care s-au apucat să calculeze cât va costa Neunirea noastră - vorba maestrului Dabija (conform calculelor unor „*contabili*” de la București unirea

Basarabiei cu România i-ar costa pe români „*cel puțin 30-35 mlrd Eur în primii cinci ani*”) ce jertfe imense au fost aduse pe altarul neamului de către basarabeni? E de mirare că s-a mai păstrat spiritul românesc la această frântură de popor român după atâtea chinuri și nevoi (mă refer la deșteptarea din anii 1988-1989, care i-a trezit și pe frații noștri de peste Prut).

Abandonată încă o dată de către frați, Basarabia va fi mult mai lesne atrasă în sfera de influență rusească (din care, de fapt, nici nu a ieșit). Se vorbește tot mai mult de un nou plan Kozak de reglementare a așa-numitului „*diferend transnistrean*” (de fapt, în 1992 a fost o invazie a Rusiei asupra Republicii Moldova, ocupând partea de peste Nistru). Dacă în 1940 România nu a putut înfrunta colosul asiatic u.r.s.s., astăzi e o altă situație internațională. Rusia cu imensul său arsenal atomic este însă un imperiu pe picioare de lut, cu o mulțime de probleme interne. În această nobilă misiune de reîntregire a Neamului, România, la sigur, va fi susținută și de organismele europene, inclusiv financiar. Astfel, povara reîntregirii va fi suportată economic nu numai de România. Mai există și interesele geopolitice ale NATO și Uniunii Europene în această zonă. Nobila declarație a președintelui Băsescu a fost primită cu mare entuziasm de către basarabeni. Cca 200.000 de semnături au venit în susținerea acestei declarații. Circa 400.000 de cereri de redobândire a cetățeniei române au fost înaintate Ambasadei României la Chișinău. Sângele apă nu se face.

Cu regret actualul parlament nu a fost la înălțimea acestei comisii, nu a acceptat deocamdată discutarea și votarea propunerilor Comisiei în parlament. Să sperăm că în acest colț de țară, aflat „...*în calea tuturor relelor*” (vorba poetului), totuși va avea loc condamnarea comunismului. Este o problemă mai mult morală, necesară, în primul rând, victimelor regimului comunist, aflați încă în viață, în pofida infernului, prin care au fost trecuți. Când ne vom debarasa de această lenevie intelectuală, de indiferența specifică basarabeană, de frica cronică, care încătușează mentalitatea basarabeanului. Să sperăm că viitorul parlament va da dovadă de mai multă maturitate și responsabilitate. Nu putem aspira la valorile europene fără a ne debarasa de acest trecut dubios generat de regimul totalitar comunist. „*Este al naibii de complicat să-i ceri unui rus din Moldova să-ți vorbească limba. Orice încercare de acest fel este aspru sancționată. Dacă le ceri rușilor să învețe româna ești “un porc fascist”. Culmea, majoritatea moldovenilor sunt de acord cu asta. Sunt dispuși să “găvărească” stâlcit în rusă, să se facă de râs în fața celor care o vorbesc nativ, deci bine, dar nu vor pune piciorul în prag. Am observat un paradox ciudat! Le-am vorbit atât de mult rusa încât și în limba noastră, româna, pasărim cu topică rusească, cu expresii rusești. Vorbim o limbă română foarte urâtă, schilodită. Noi, dar mai ales rușii, ne dăm seama de aceasta. Așa că muscalii, conștienți că ne jenăm de handicapul nostru verbal, ne consideră PROȘTI!*” scrie cu durere în suflet jurnalistul Vitalie Cojocar. Vă puteți imagina ca în Franța, Germania sau în altă țară, rusul să ceară să i se vorbească în limba rusă. La noi se poate și de vină suntem noi că le permitem. S(c)lavul din noi ne joacă festa și ne va juca în continuare dacă nu ne vom debarasa de acest viciu nedemn.

Deosebit de importante pentru generațiile de azi și de mâine, care nu au cunoscut urgiile războiului și „*marile succese ale socialismului*”, sunt concluziile regretatei

Eufrosinia Kersnovski, trecută prin întreaga mașinărie diabolică stalinistă: desproprietărire – deportare – închisoare – lagăre de concentrare. „Acum, când viața unei generații întregi ne separă de sfârșitul războiului totul este privit altfel. Mănuind dibaci foarfecele și cleiul orice operă literară poate fi totalmente modificată. O carte de istorie poate fi schimbată și mai mult. La dispoziția celor care o redactează sunt nu numai foarfecele și cleiul, dar și „amintirile” scrise la comandă, chiar și „literatura artistică”, care îndeplinește aceeași misiune. O metodă și mai însemnată de influență asupra sentimentelor este filmul. Cinematografia este o forță mare, care impune nu prin logică, ci vizual, aproape instinctiv, să fie recepționat ceea ce se dorește a fi luat drept real. „Nimic nu este uitat, nimeni nu este uitat” – aud aceste cuvinte foarte des. Aceste cuvinte mândre înfrumusețează monumentele, sunt folosite drept epigrafe. Cu părere de rău, totul este uitat, toți sunt uitați. Oamenii de vârsta mea țin minte cum au fost falsificate evenimentele, destinele oamenilor, faptele. Însă ei tac. Așa e mai liniștit și sigur. Mai trec câțiva ani și noi, ultimii martori ai revoluției și NEP-ului, colectivizării și a terorii staliniste – vom muri și nimeni nu va putea spune: „Nu! A fost cu totul altfel!” De aceea încerc să „fotografiez” ceea ce am văzut cu ochii proprii. Oamenii trebuie să cunoască adevărul, pentru ca repetarea acestor atrocități să devină imposibilă”. Importanța acestor concluzii este cu atât mai mare cu cât ele sunt ale unei basarabence de origine rusă, sunt propriile impresii reținute pe propria persoană. Istoria acestei doamne, istoriile cunoscute ale altor mii de basarabeni trebuie să-și găsească locul în acea „carte neagră a comunismului”. Este datoria generațiilor, care i-au urmat, pentru viitorul cărora s-au jertfit.

Mai avem o datorie morală – să condamnăm la nivel oficial ideologia criminală comunistă așa cum au procedat România, Lituania ș.a. țări europene. **“Comunismul nu poate fi iertat. El încă nu a murit”** ne avertizează membrul Academiei Române academicianul Gleb Drăgan (basarabean de origine), unul din victimele regimului comunist stalinist. Grație eforturilor președintelui interimar DI Mihai Ghimpu, deseori lăsat de unul singur în lupta cu hidra comunistă internă și avocații ei din exterior, în sfârșit, după vreo douăzeci de ani de ezitări, carul s-a mișcat din loc în problema aprecierii crimelor regimului comunist în Basarabia. Comisia Cojocarului a făcut un lucru extraordinar de important, adunând un material factologic deosebit de vast și efectuând o inventariere a crimelor, ororilor, atrocităților, abuzurilor și nedreptăților comise de regimul totalitar comunist între anii '20-'90 ai secolului XX, dintre care prezentăm cele mai importante:

- instituirea unui mecanism diabolic de represiune (CeKa, GPU, OGPU, NKVD, NKGB, MGB, KGB, Justiție și Procuratura) și aplicarea terorii în masă;
- decretarea și aplicarea unei legislații discriminatorii anti-umane;
- impunerea unei ideologii a urii de clasă, a urii față de ființa și demnitatea umană, exacerbarea propagandei anticreștine și a xenofobiei;
- mutilarea spirituală a moldovenilor prin impunerea unei limbi artificiale, străine de limba română, și a unei identități contrafăcute ideologic;
- interzicerea cugetului liber, a dreptului de asociere, a liberei inițiative, exterminarea și marginalizarea intelectualității;

- lichidarea țărănimii ca clasă prin colectivizarea forțată și deportările de la începutul anilor `30 ai secolului XX;
- foametea cumplită din anii 1932-1933;
- declanșarea represiunilor împotriva așa-numitelor „elemente antisovietice” și „naționaliste” de la mijlocul anilor `30 ai secolului trecut, deportarea și exterminarea în masă a oamenilor prin deciziile unor instituții extrajudiciare, ale așa-numitelor „troica”;
- ocuparea, prin dictat, la 28 iunie 1940, a Basarabiei, Nordului Bucovinei și ținutului Herța, în urma tranzacției sovieto-germane din 23 august 1939 și a înțelegerilor secrete ulterioare dintre URSS și Germania nazistă;
- realizarea unui transplant de sistem sovietic în teritoriile românești ocupate și impunerea cu forță a regimului totalitar comunist;
- exodul forțat al zecilor de mii de oameni, intelectuali, în primul rând, din teritoriile ocupate de URSS;
- formarea abuzivă a R.S.S. Moldovenești și sfârtecarea teritorială a Basarabiei;
- anularea abuzivă a dreptului la cetățenia română prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS cu privire la restabilirea cetățeniei sovietice de către locuitorii Basarabiei și la dobândirea ei de către locuitorii Bucovinei de Nord din 8 martie 1941;
- deportarea în regiunile îndepărtate ale URSS a zecilor de mii de oameni nevinovați la 13 iunie 1941;
- mobilizările forțate antebelice și postbelice a zecilor de mii de tineri pe șantierele de muncă (FZO) din URSS și înrolarea lor în Armata Sovietică;
- arestările și epurările operate de organele sovietice de represiune în primii ani postbelici;
- foametea organizată din 1946-1947;
- deportarea în regiunile îndepărtate ale URSS a zecilor de mii de oameni nevinovați la 6 iulie 1949;
- lichidarea proprietății private, confiscarea bunurilor materiale ale țăranilor și colectivizarea satului;
- prigoana împotriva Bisericii și a slujitorilor cultelor, închiderea, profanarea și demolarea locașurilor de cult;
- ofensiva ideologică și propagandistică împotriva scriitorilor și valorilor noastre naționale;
- sovietizarea, rusificarea și deznaționalizarea populației prin sistemul de educație și cultură, aparatul administrativ, mass-media și propagandă;
- manipularea și deformarea conștiinței identitare prin falsificarea istoriei, impunerea unor ritualuri, monumente și simboluri străine firii noastre;
- negarea identității românești a populației majoritare și inocularea românofobiei;
- instrumentarea unui regim al „terorii memoriei”, al controlului, al constrângerilor și al persecuțiilor individualității umane pentru cea mai mică încercare de gândire liberă în raport cu regimul totalitar comunist;

- *formarea unei caste privilegiate a aparatului de partid, a nomenclaturii, care a confiscat și a concentrat puterea absolută, a profitat de aceasta și a parazitat pe spatele cetățenilor simpli, servind interese străine”.*

În baza celor expuse Comisia constată univoc că regimul totalitar comunist a fost de la început și până în ultimul moment al existenței sale un regim criminal și represiv, abuziv și inuman, lipsit de orice urmă de legitimitate, propune condamnarea oficială a regimului totalitar comunist din R.A.S.S.M. și R.S.S.M. drept unul, care a comis acte de genocid și crime împotriva umanității, prin teroare în masă, represiune politică, foamete organizată, deportări, violarea demnității umane și drepturilor fundamentale ale omului și face următoarele propuneri pentru a fi discutate în parlament:

“Având în vedere necesitatea debarasării de moștenirea grea a regimului totalitar comunist, a distanțării ireversibile de acest regim, în spiritul recomandărilor în materie ale Consiliului European, OSCE și Uniunii Europene, Comisia formulează următoarele propuneri:

- *condamnarea regimului totalitar comunist din R.A.S.S.M. și R.S.S.M. drept unul care a comis crime împotriva umanității, precum și condamnarea morală a acțiunilor tuturor acelor persoane, care au participat la comiterea crimelor regimului totalitar comunist;*

- *interzicerea utilizării noțiunii de „comunist” și a derivatelor acesteia în titulaturile formațiunilor politice, în denumirile unor instituții și întreprinderi publice și private, precum și interzicerea utilizării și propagării în scopuri politice în spațiul public a simbolurilor totalitare, deopotrivă, comuniste și naziste, în conformitate cu Rezoluția OSCE din 2009 cu privire la reunirea Europei divizate prin promovarea Drepturilor Omului și Libertăților Civile în sec. XXI;*

- *elaborarea și adoptarea neamânată a Legii Lustrației;*

- *repunerea victimelor regimului totalitar comunist și a urmașilor lor în drepturile lor juridice, morale și materiale depline prin amendarea cadrului juridic în vigoare sau adoptarea unei legi noi;*

- *eternizarea memoriei victimelor regimului totalitar comunist și a participanților la mișcarea de rezistență prin ridicarea în orașul Chișinău a unui complex memorial, deschiderea unor muzee locale, instalarea unor plăci comemorative în locurile comiterii crimelor și ororilor comuniste;*

- *declararea zilei de 23 august ca Zi Europeană a Comemorării Victimelor Regimurilor Totalitare și Autoritare, care să fie marcată cu demnitate și imparțialitate, în consens cu Rezoluția din 2009 a Parlamentului European cu privire la conștiința europeană și totalitarism;*

- *declararea zilelor de 13 iunie (1941), 6 iulie (1949) și 1 aprilie (1951), în care au avut loc deportări masive, drept zile naționale de comemorare a victimelor regimului totalitar comunist;*

- *formarea unei comisii de experți, care să evalueze daunele materiale pricinuite de regimul totalitar comunist;*

- *aprobarea unui program de stat pe termen lung privind investigarea în profunzime a regimului totalitar comunist;*

- elaborarea unui manual de istorie a regimului totalitar comunist și introducerea în sistemul de instruire și educație preuniversitară a unui curs de istorie a totalitarismului;

- încurajarea desfășurării în mass-media a dezbaterilor publice privind esența inumană a regimurilor totalitare, comuniste și naziste;

- abrogarea Legii nr. 546-XV din 19 decembrie 2003 privind adoptarea Concepției politicii naționale a R. Moldova, concepția fiind una tributară trecutului și ideologiei totalitare, incompatibilă cu parcursul european al societății noastre.

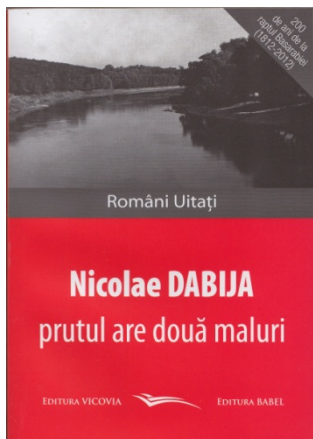
Comisia face un apel la bunul nostru simț și la memoria noastră colectivă. Nu avem dreptul să uităm, nu avem dreptul să fim indiferenți. Prin asumarea și însușirea adevărului istoric, nu vom permite niciodată nimănui să pună la îndoială dreptul nostru la o viață demnă și liberă într-o societate liberă, prosperă și democratică. O reconciliere civică este necesară, dar o reconciliere civică este posibilă numai prin asumarea adevărului istoric, oricât de greu și de amar ar fi acesta”.

**V. PREZENTARE
DE
CARTE**

Prof.dr.hab. Valeriu Dulgheru
Prezentarea cărții „Prutul are două maluri: români uitați”
Autor Nicolae DABIJA

*„De la noi și pân’la voi/ca de-aici și pân’la Lună –
Cad zăpezi și pică ploi / ca să nu fim împreună”*

Este doar o strofă din minunatele versuri (cântate tot atât de expresiv de bardul Marcel Zgherea – un Tudor Gheorghe al Basarabiei), cu care autorul cărții maestrul Nicolae Dabija deschide această primă carte din seria „200 de ani de la raptul Basarabiei (1812-2012)”. Este un trist adevăr că fiind atât de aproape spiritualicește, fiind de același sânge, despărțiți doar de un râuleț cu „două maluri”, în același timp s-a făcut tot posibilul din partea vecinului din est să nu fim împreună. Cartea este scrisă în baza unei serii de articole publicate de autor într-o perioadă deosebit de incertă de guvernare comunistă ajunsă la apogeul ei, când Voronin se considera veșnic, când presa electronică și scrisă era strangulată, când existau doar câteva ziare (unul dintre care „Literatura și Arta”, pe care îl editează autorul), care spuneau adevărul.

În stilul său inconfundabil N. Dabija defăimează conducerea comunistă, lacheii acesteia („Timpul lichelelor”, „Iarna cu ciori”, „Trădătorii emerți”, „Muzeul trădării”, „Asasinii”, „Jigodii Naționale”, „Românofobia”, „În agonie”, „Cât costă o minciună”, „Bolșevicii și biserica”, „Călăi cu fața umană”, „Paranoia”). În aceasta perioadă, când partidele democratice erau foarte slabe, când societatea civilă era practic inexistentă, când guvernarea comunistă controla absolut totul, Nicolae Dabija fondează Forul Democrat al Românilor din Moldova, expresie a societății civile, care a reluat flacăra Deșteptării Naționale aflată pe cale de a se stinge. Pentru acest „păcat” guvernarea comunistă și-a asmuțat toți dulăii asupra lui N. Dabija.

Drama Basarabiei autorul a descris-o foarte corect prin expresiile „Basarabia este o lacrimă independentă de ochiul care a plâns-o”, privind-o ca pe „o localitate care nu are biserică și are numai cimitir”, dar o astfel de localitate „...e una în care doar se moare și nu se nădăjduiește”. Prin versurile „Iar la Prut, pe partea stângă. / Într-un zid lung nicio ușă, /Și-n icoane, stă să plângă, /Dumnezeu prins în cătușă” maestrul deplânge soarta crudă a așchiei de popor ruptă de la trupul mamei. Zidul lung este cortina de fier, este sârma ghimpată de la Prut păzită cu atâta strictețe de grănicerii sovietici ai lui Voronin. Dispariția acestui zid sau cel puțin tăierea unei uși spre Europa în zidul lung de pe Prut maestrul o vede posibilă doar prin apropierea Basarabiei de Uniunea Europeană („Prutul are două maluri”, „Tristețe de răs”, „La reclădirea Țării”, „Moldova europeană”, „Războaie de țesut, războaie de murit”, „Patriotism antinațional”), dar această apropiere trebuie făcută din ambele părți, de pe ambele maluri. Prezentând în articolul „Prutul are două maluri” lozincă scandată de mulțimi la manifestarea de la 1 ianuarie 2007 din fața Președinției și Ambasadei României la

Chișinău, legată de intrarea României în UE dl N. Dabija menționează că totuși Prutul are două maluri: nu poți da jos sârma ghimpată doar de pe un mal, ca să poți trece liber Prutul în Europa. În același articol autorul menționează că cele peste 200000 de adeziuni la UE venite în adresa FDRM sunt ale săracilor, care se vor în Uniunea Europeană, iar guvernării „...de ce și-ar dori acest lucru, când ei și așa o duc bine”. Dorul nestins de Țară, îndemnul de unire cu Patria-mamă ca unică soluție de salvare a acestei așchii de popor maestrul îl descrie în seria de articole „Un președinte pentru toți românii”, „Voim să fim ceea ce suntem”

Deosebit de dramatică este mentalitatea basarabeanului de astăzi atât de mult deformată de tăvălugul comunisto-sovietic. Într-un alt ciclu de articole maestrul descrie cu durere în suflet mentalitatea Basarabeanului care a rămas la cea „Homo Sovieticus” altoită pe acea mai veche de „Homo balcanicus”. Mentalitate, care i-a fost formată de „...cei care s-au lăsat peste noi, care au făcut o selecție inversă, decapitând, deportând, marginalizând oameni deștepti, intelectualii, bunii gospodari și stimulând scursurile societății: bețivarii, desfrânații, hoții, leneșii”. Autorul scrie că timp de 50 de ani ocupația ruso-comunistă a altoit la basarabeni trăsături de caracter străine neamului nostru pe parcursul istoriei multimilenare, până a dat această molimă ruso-comunistă peste noi („Schimbare de mentalități”): lipsa de caracter și demnitate, neunirea, lingușeala, lichelismul, duplicitatea, lipsa conștiinței naționale, cultul bârfei, hoția, beția, hoția, trândăvia, corupția. Basarabeanul a încetat să mai vadă, să mai audă glasul strămoșilor săi, aflat în interminabile certuri fratricide. „Parcă și cerul stă să cadă / acum cu ultima zăpadă, / peste-un popor ce, pus pe sfadă, / a încetat să le mai vadă...” scrie autorul în poezia „Iarna cu ciori”, făcând o directă aluzie la iarna comunistă a lui Voronin.

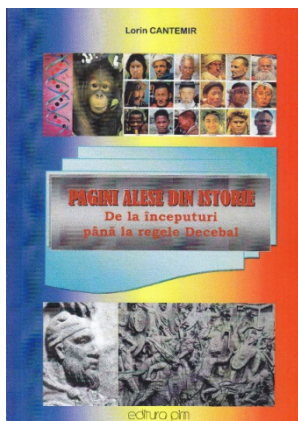
Nicolae Dabija se întreabă dezamăgit în poezia sa „Despre oștirea noastră bravă”: „Unde-i oștirea noastră bravă, / cândva cu steagurile-n slavă, / acum cu steagurile rupte, / armata –nvinsă fără lupte?”, versuri scrise în frigurosul decembrie 2007, când puterea comunist voronistă devenise absolută.

Dar în pofida acestei situații dramatice N. Dabija nu este un pesimist, crede în revenirea la situația din anii 90'. „Și parcă aud: cu jaf, cu foc, / barbarii cum înaintează, / și oastea noastră cea vitează / cum se adună-ncet la loc...”. Era sfârșitul lui decembrie 2007. Maestrul prevedea de atunci sfârșitul guvernării comuniste, prevedea „adunarea oștii noastre” tinere în a. 2009 și sfârșitul guvernării comuniste .

Prof.dr.hab. Valeriu Dulgheru

Prezentarea cărții „Pagini alese din istorie. De la începuturi până la regele Decebal”

Autor Lorin CANTEMIR

Profesorul Lorin Cantemir, părintele spiritual al Simpozionului inițiat de el, este un mare împătimit de istoria multimilenară a Neamului nostru. Este ferm convins, ajungând la această idee pe cale logică inginerescă, că poporul nostru a fost latin înainte de a fi fost cucerit de romani, că rădăcinile poporului nostru se pierd în negura culturilor Cucuteni, Hamangia, Petrești, și vine direct din neamul pelasgo-traco-dacic. Toate aceste concepții, gânduri, observații prof. L. Cantemir le-a adunat în prima parte a cărții „Pagini alese din istorie: de la începuturi până la regele Decebal” editată recent.

Misiunea acestei cărți autorul o vede în readucerea în atenția opiniei publice a adevăratei istorii a Neamului nostru. Monografia este o radiografie a unei perioade lunși de la apariția speciei umane până la cotopirea Daciei de către romani.

Scrisă într-un stil accesibil cu accente pe originile Neamului, bazată pe o bibliografie amplă și modernă, fiind bine documentată cu cele mai noi descoperiri în domeniu, cartea este destinată, în primul rând, tinerei generații, care vor înțelege astfel mai bine istoria Neamului, importanța pentru popor a respectului de neam și glie.

Autorul a structurat prezenta lucrare pe trei capitole distincte, ultimile două dintre care sunt dedicate istoriei Neamului. Prin multiplele exemple preluate din diferite surse prof. L. Cantemir pune la îndoială teoria despre migrarea indoeuropenilor de pe podișul iranian în Europa. „Adevărul este că o populație „nou venită” nu putea asimila triburile aborigenilor neolitici despre existența cărora pe aceste pământuri ne vorbesc atâtea artefacte cu mare vechime (de la Hotin, Ucraina – 45000 de ani; recenta descoperire a picturilor din Peștera Coliboaia, Bihor, România – 30000 ani, Mitoc, România – 25000 ani, Cosăuți, Republica Moldova – 18000 ani ș.a.). Oare aceste urme atât de vechi pot fi șterse atât de ușor doar de dragul așa numiților „indoeuropeni” și presupusa lor invazie în spațiul european? Autorul nu pune la îndoială faptul că cel puțin civilizația europeană a apărut în spațiul Carpato-Balcano-Pontic.

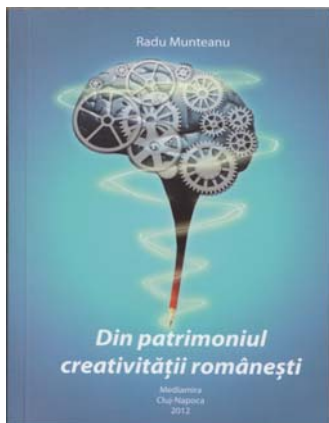
Înainte neamurilor cunoscute de astăzi – greci, celți, germani, au fost pelasgii, apăruiți în jurul a. 6000 î.Hr., care cunoșteau deja scrisul, chiar înaintea sumerienilor vreo mie de ani. De la ei, acești „hiperborei divini” cum îi numeau grecii, pe lângă diverse obiecte de muncă, de apărare, de cult, cetăți, ziduri, cel mai important a rămas de la ei limba, acea limbă unică – limba prelatină sau protolatina. „Limba valachă este aceea a pelasgilor, ea este formată de 30 de secole. Este vorbită în Pind cu peste 100 de ani înaintea cuceririi lui Traian...Este incontestabil că pelasgii au contribuit la întemeierea Romei. De ce să te miri atunci că un număr atât de mare de autori au afirmat că pelasgii panonieni, pelasgii bruteni din Tesalia, din Macedonia, din Epir

și pelasgii din Dacia au vorbit și conservat dialectul lor național, dialectul valac – pelasgic, care în Italia a purtat numele de latin” scrie cunoscutul cercetător francez F. Colson. Iar conform clasificării celor opt zone culturale ale vechii Europe neolitice (din mileniul al VII^{-lea} până la mijlocul mileniului al II^{-lea}, elaborată de cercetătoarea americană de origine lituaniană Marija Gimbutas, Vechea Civilizație Europeană este în zona a II^{-a} și include un bloc cultural cu 7 variante sau civilizații: egeeană, adriatică, central balcanică, central dunăreană, est Balcanică (Gumelnița - Karanovo), transilvăneană (Petrești), moldovenească - vest ucraineană (Cucuteni - Tripolie).

Capitolul III al cărții autorul l-a dedicat studiului celei mai reprezentative ramuri a tracilor – geto-dacii („*cei mai vitegi și mai drepți între traci*”), divizați și ei într-un număr mare de triburi. Un spațiu important autorul i-a acordat celui mai mare rege al primilor daci, numit și „*regele regilor*” Dromichete, contemporan cu Alexandru cel Mare la începutul secolului al III^{-lea} î.Hr. a unit sumedenia de stătuțe tribale geto-dacice într-un stat mai puternic. Unificarea atâtor triburi războinice, care nu se supuneau cu ușurință altor șefi decât celui din partea locului, n-a putut fi făcută decât de o căpetenie cu calități deosebite și poate până atunci neîntâlnite de-a lungul secolelor, în această parte a spațiului tragic. Profesorul Lorin Cantemir menționează mulțimea petelor albe în istoria Neamului, inclusiv nu este cunoscut cine l-a urmat direct pe Dromichete. Oricum, urmașii lui au fortificat acest stat, transformându-l în unul dintre cele mai puternice din regiune.

Însă cel mai mare conducător al dacilor tuturor timpurilor a fost marele Burebista, care a creat cel mai mare imperiu al dacilor. Contemporanii săi l-au asemuit cu Alexandru cel Mare. Autorul cărții i-a acordat un rol important acestui mare conducător al dacilor care, împreună cu Marele Preot Deceneu, a creat un stat de drept, a creat sau a readus în componența satului o brătară de cetăți precum Olbia de la gurile Bugului, Tiras (ulterior Cetatea Albă) de la gurile Nistrului, cetatea Histria de pe malul Mării Negre, mai apoi Tomis, Callatis, Odessos (Varna de astăzi), Mesembria, Appolonia, cu alte cuvinte întreaga coastă tragică a Mării Negre. „*Ajungând în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, getul Burebista l-a înălțat atât de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, încât în câțiva ani, a făurit un stat puternic...Ba încă a ajuns să fie temut de Romani...*” este o imagine a operei politice a lui Burebista cuprinsă de Strabo în operele sale. Cu regret Burebista cade răpus de conjurați, fără să fi ajuns să-și consolideze opera după propriile idei, iar imperiul său este împărțit în 5 părți. Cotiso, Comosicus, Scorilo, Diurpaneus s-au opus extinderii Imperiului Roman în regiune, însă cel mai mare succes l-a avut Decebal, nepotul lui Diurpaneus, despre care Dio Casius spunea: „*Era priceput în ale războiului și iscusit la faptă, meșter în a întinde curse, viteaz în luptă, pentru care lucru el a fost mult timp pentru Romani un potrivnic de temut*”. Înfrânți la început de Decebal „*care cu forțe mici a făcut fapte mari*” până la urmă romanii conduși de marele Traian i-au înfrânt pe daci, dar i-au trata nu ca pe înfrânți sau prizonieri. Acest lucru este evident din marele monument al dacilor construit de romani – Columna lui Traian de la Roma. În finalul acestei prime părți prof. Lorin Cantemir ne amintește înflăcărata sintagmă eminesciană „*La trecutu-ți mare mare viitor*”, dar și că „*...marele viitor nu vine de la sine ci prin eforturile pe care trebuie să le facem noi, oamenii de astăzi și de mâine*”.

Prof.dr.hab. Valeriu Dulgheru
Prezentarea cărții „Din patrimoniul creativității românești”
Autor Radu MUNTEANU

Profesorul Radu Munteanu este cunoscut publicului UTeMist prin gândurile sale filozofice privind rolul educației, cunoașterii, creativității asupra progresului societății, auzite de la tribună, citite de pe paginile ziarelor și revistelor. Profesorul se întreabă „Cum ar fi o lume fără școală?”. „Poate cam așa” răspunde el: „Autoritatea fără școală, te face tiran./ Munca fără școală, te face sclav / Vorbele fără școală, te fac introvertit./ Succesul fără școală, te face arogant...”. În același stil profesorul Radu Munteanu a ținut și cuvântul de deschidere de la Simpozionul Internațional „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte”. Dar aceasta nu a fost totul.

Profesorul Radu Munteanu a ținut cu tot dinadinsul ca la momentul deschiderii acestui Simpozion să iasă de sub tipar cartea Domniei sale „Din patrimoniul creativității românești”, care are o frumoasă dedicație „În semn de aleasă prețuire academicianului Ion Bostan, rectorul Universității Tehnice și colegilor săi de care mă simt atât de aproape”. Deopsebit de filozofică este percepția autorului asupra unei cărți despre inventatori și invenții. „O carte despre inventatori și invenții se poate scrie pentru eternitate fiindcă amintirea seamănă în noaptea trecutului cu o candelă ce cu vremea se stinge. Dar dacă ne amintim de fapte și lucruri atunci când trebuie, candela nu se stinge, iar amintirea participă la o creație continuă...”

Drept motou autorul cărții a ales o expresie foarte sugestivă a poetului englez Byron: „Pentru a fi original trebuie să gândești mult și să citești puțin, dar aceasta este cu neputință, deoarece înainte de a fi învățat să gândești trebuie să fi citit”. Este ca un îndemn la carte pentru tinerii, care au făcut primii pași prin această junglă a științei și creației.

În prefața cărții cu un sugestiv titlu „Știință, Creație, Invenție” prof. Radu Munteanu prezintă esența creației și rolul ei în dezvoltarea societății, un scurt istoric al evoluției umane care, „pornind de la „erectus”, devine „sapiens”, și mai apoi „faber” care coexistă pe un drum fără sfârșit cu „homo metricus””. Interesantă este și definiția ființei umane „ca o ființă inconstantă prin definiție, care se rotește mereu în jurul adevărului, evaluând, căutând și cercetând”, dată de autor. Și esența invenției este prezentată de autor într-o formă originală: „Începutul invenției este rațiunea, iar începutul rațiunii este răbdarea, dar inventica în sine este o cunoaștere bazată pe argumente, o grupare de ipoteze coerente și logice, validate operațional prin experiență și observație obiectivă”. Toate acestea sunt rodul experienței acumulate și a gândirii filozofice a autorului asupra activităților intelectuale umane, el singur fiind un inventator consacrat.

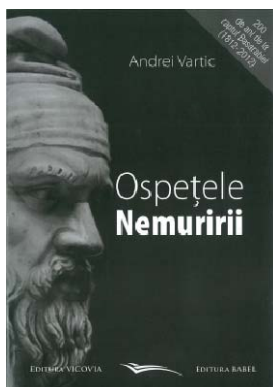
Convins că civilizația viitorului va fi bazată pe inteligență, având ca resursă informația, că civilizația reprezintă o expresie a progresului material și tehnic al culturii, evidențiindu-și existența prin tehnică și tehnologie, prin creație și inovație autorul consideră deosebit de oportune exemplele grăitoare ale marilor inventatori pentru dezvoltarea creativității și inovării.

În România, preocupările pentru invenție datează de aproximativ 150 de ani, deși creatorii și inventatorii au existat mereu. Autorul remarcă că în unele domenii inventatorii români au stat chiar la geneza lor: Conrad Haas (1509-1579) care a conceput racheta cu trei trepte reactive și Herman Oberth –considerat fondatorul astronauticii moderne. Cu Traian Vuia, Aurel Vlaicu, Henri Coandă România, alături de Franța, SUA, Germania, Marea Britanie și Rusia, a contribuit esențial la constituirea aviației mondiale. Marele inventator român George Constantinescu este plasat de revista engleză „*The Graphyc*” alături de A. Einstein, G. Marconi, Th. Edison, M. Curie ș.a. între 17 dintre cei mai mari oameni de știință ai acelei perioade. Elie Carafoli a fost un mare inventator în domeniul aerodinamicii. Urmează prezentarea altor nume reprezentative din știința și creația tehnică românească: Petrache Poenaru, Traian Vuia, Ștefan Procopiu ș.a.

În cartea profesorului Radu Munteanu, care nu este prima la această temă, este prezentată mai mult decât o simplă înșiruire a unor personalități de vază în cercetare și invenție și a rezultatelor activității lor creative. În prezentarea fiecăruia din cei aleși cu acuratețea și meticulozitatea care-l caracterizează autorul vine cu o abordare filozofică a modului cum au creat aceste personalități, care au fost impulsurile spre creație.

În final prof. Radu Munteanu relatează că exemplele inventatorilor arată că creativitatea este o sursă nepuizabilă, dar ne avertizează că în același timp „*este și fragilă, fiindcă orice constrângere o distrugă*”. Este un îndemn către cei, care sunt chemați să stimuleze creativitatea tinerilor, să nu uite de acest avertisment.

Prof.dr.hab. Valeriu Dulgheru
Prezentarea cărții „Ospețele nemuririi”
Autor Andrei VARTIC

„E dat acestui trist norod/ Și oul sterp ca de mâncare,
/Dar viul ou, la vârf cu plod, /Făcut e să-l privim la soare..”

(Ion Barbu)

Regretatul Andrei Vartic, fizician de formație și împătimit de istoria Neamului de vocație, a părăsit această lume prematur răpus de o boală cruntă. S-a aflat permanent pe baricadele luptei de Eliberare Națională. În a. 2006 s-a aflat alături de N. Dabila la formarea Forului Democrat al Românilor din Moldova în calitate de prim vicepreședinte. Organizator de excepție a diferitor manifestări cu caracter național. A participat activ la diferite ediții ale Simpozionului „Cucuteni 5000 Redivivus: științe exacte și mai puțin exacte”. La prima ediție din a. 2006 a participat cu o explicație originală a simbolisticii picturii cucuteniene, „dezgropând” de sub stratul uitării vestigii ce atestă vechimea Neamului cum ar fi „Amuleta de la Brânzeni” de 36000 de ani, „Amuleta de la Cosăuți” de 18000 de ani, complexul de la Hotin de 45000 de ani ș.a. La cea de-a doua ediție a Simpozionului A. Vartic a prezentat impresionantul studiu al Complexului monastic rupestru de la Țâpova sub aspectul descifrării informației lăsate de strămoși. La cea de-a treia ediție a participat cu incitantul studiu „Paradoxul dacic”, în care pe lângă interesantele explicații ingineresti ale construcțiilor dacice, interpretările scenelor de pe Columna lui Traian, explicațiile cum au ajuns la Roma cele peste 150 de statui gigantice de tarabostes (daci), vine cu un impresionant studiu al așa numitelor cuie dacice, puritatea cărora este de 99,97% Fe, acoperită cu o peliculă care le protejează de rugină, procedeu încă nedescifrat până astăzi.

Cartea „Ospețele nemuririi” din seria „200 de ani de la raptul Basarabiei (1812-2012)” este o continuare a descifrărilor paradoxurilor dacice din punct de vedere științific. Cartea este structurată pe trei părți. În prima parte autorul demonstrează de ce Traian n-a cucerit Dacia la 101 ci doar în 106? De asemenea, misterele lui Zalmoxis, Sanctuarul cu Sarmisegetusa Regia, Sarmisegetusa Ulpia Traiana, Principiile etice ale dacilor, Entropia este ASăgeata timpului (Sarmis+getusa), explicațiile Marelui Spațiu Zalmoxian, cunoscutul șir zalmoxian păstrat sub diferite forme în tradițiile populare (Călușarii, Meșterul Manole, Miorița – „cel mai tainic, mai misterios, mai tragic poem popular al românilor, poem prezent absolut în toate zonele lor de locuire”). Partea I finalizează cu explicațiile tăblițelor de la Tărtăria, cu noua explicație a înscripției DECEBALUS PER SCORIO ca „Decebalus preche Scorilor”. Partea a II^a începe cu „Aritmetica lui Zalmoxis”, continuă cu „Lumile virtuale ale lui Zalmoxis”, „Unda de timp” și se termină cu „Lupta cu Moartea” (Krishna, Atlantida, Cortul lui Moise, Templul lui Solomon, Ieroglifele lui Cantemir, Dacul de la Buridava). În partea a III^a „Oul dogmatic” autorul încearcă să explice chiar facerea lumii de pe poziții științifice.

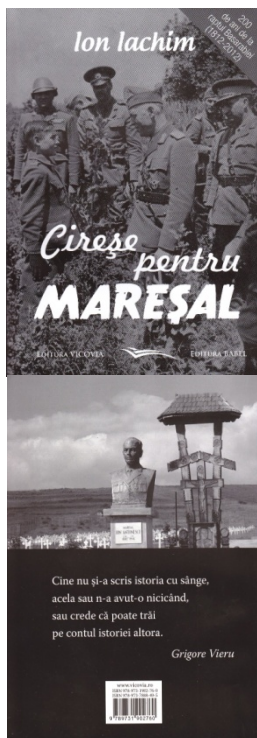
Într-o formă destul de explicită autorul prezintă o listă din 89 elemente chimice formate posibil în urma unui Big-Bang. „*Minunea constă, probabil, în faptul că actul Creației s-a făcut liniar prin dezvoltarea eponențială rapidă a unui poligon cu 25 de laturi, dotat cu toată energia necesară existenței de mai departe a Cosmosului*”. O explicație cu adevărat miraculoasă autorul acordă numărului π , considerându-l „*cel mai genial soft din Univers*”, descriind fenomenalele lui proprietăți, considerându-l „*poate un cod a tot ce există*”. În continuare, pornind de la zicerea lui Platon că „*...la baza Cosmosului stă Triunghiul*” autorul desenează un triunghi isoscel, în care „*...se așează perfect dumnezeescul șir de la Grădiște*”.

Întreaga lucrare este scrisă cu o puternică amprentă matematică, multe explicații ale misterelor dacice fiind matematizate, înțelese bine doar având o anumită pregătire matematică. Impresionantele explicații ale calendarului dacic mult mai perfect decât cel Iulian. Explicațiile multor mistere dacice autorul le vede și prin prisma unui cunoscut fenomen fizic - entropia.

În final autorul se întreabă: „*Există un paradox dacic? Cu certitudine. Dar pentru a-l transforma în discernământ și carte de căpătâi pentru generațiile care vin este necesar să ne scoatem cu toții ochelarii ignoranței și să chemăm cercetarea multidisciplinară contemporană în ajutorul arheologului și istoricului. Numai așa strămoșii noștri nu ne vor privi ironici din trecutul lor de glorie și filosofică, și tehnologică, și militară, și religioasă*”.

Este poate și cazul „*Simpozionului Cucuteni 5000 Redivivus*” care încearcă să-i adune împreună pe cercetătorii din diferite domenii, împărțiți artificial în caste, căci cum spune autorul „*Cei vechi nu aveau multe științe, ci numai una singură*”.

Prof.dr.hab. Valeriu Dulgheru
Prezentarea cărții „Cireșe pentru MAREȘAL”
Autor: Ion IACHIM

*„Cine nu și-a scris istoria cu sânge,
acela sau n-a avut-o nicidecum,
sau crede că poate trăi pe contul istoriei altora”*
(Grigore Vieru)

Este o carte din seria „200 de ani de la raptul Basarabiei”, protagonistul romanului fiind cel care a scris sau, cel puțin, a încercat să scrie istoria cu propriul sânge – mareșalul Ion Antonescu. Dat uitării pe nedrept autorul romanului Ion Iachim încearcă să-l repună la locul binemeritat, fiind conștient de faptul că unii îl vor aprecia, iar alții îl vor critica dur. Printre ultimii vor fi, în primul rând, urmașii „eliberatorilor” de la 1940. Autorul menționează cu durere în suflet că nu va plăcea nici unor rătăciți moldoveni cu simțul național strivit de tăvălugul rusesc la început de cel țarist la 1812, apoi și de cel sovietic la 1940, 1944 mult mai dur, mult mai satanic.

Romanul descrie o întâlnire imaginară a Mareșalului Antonescu cu un copil basarabean pe nume Alistar Vărzărescu teleportat din a. 1961, care îi dă un pumn de cireșe „fârlădane” Mareșalului înainte de execuție. Iar acest Alistar este fiul unui ostaș basarabean Evdochim Vărzărescu care, alături de ostașul oltean Blaj, a luptat în armata română din momentul eliberării Basarabiei la ordinul Mareșalului „Ostași!. Vă ordon: treceți Prutul” înaintând până la Cotul Donului și apoi retrăgându-se până la Prut în vara lui 1944 când olteanul Blaj cade răpus pe ultima redută din Basarabia, iar Vărzărescu cade prizonier la ruși, fiind dus într-un lagăr din Ural.

„Mareșalul Ion Antonescu nu putea să meargă în cel de-al II^{-lea} Război Mondial alături de Stalin din foarte multe considerente. Dar el niciodată nu ar fi atacat URSS, dacă aceasta nu ar fi rupt bucăți din țară – Basarabia și Nordul Bucovinei” scrie autorul. Este un adevăr evident. Numai cei cu memoria serios deformată nu doresc să-l observe. În continuare autorul se întreabă: „Pentru cine rușii au o aversiune mai mare: pentru finlandezi sau români?” Pentru noi, românii, consideră autorul. „Acest dispreț șovin nu este o invenție a mea – îl simt pe parcursul a șase decenii de viață” explică autorul. Istoria acestei uri este mai veche. În calea realizării visului de aur al rușilor de a ieși la gurile Dunării în Balcani și de a se uni cu frații lor de sânge - slavii s-au aflat românii, înrădăciniți aici de la facerea lumii, spre deosebire de triburile slave migratoare, care au apărut pentru prima oară în Balcani doar în secolul al VI^{-lea}, d.Hr.

„Pentru a ne înălța în ochii noștri, și în ochii altor popoare trebuie să spunem răspicat: noi avem un Mareșal al nostru, un Erou, un Martir, pe care trebuie să-l

respectăm” ne spune autorul. Din păcate se face puțin, foarte puțin pentru al readuce pe Mareșal pe pedestal.

În așteptarea zilei execuției Mareșalul repeta ca o rugăciune cuvintele lui Alexandru Ioan Cuza, după ce Domnitorul Unirii Principatelor a fost detronat: „*Să dea Dumnezeu să-i fie Țării mele mai bine fără mine decât cu mine*”. Din păcate Țării nu ia fost mai bine sub 50 de ani de comunism importat de ruși, iar Basarabiei ia fost și mai rău sub diabolicul regim sovietic, care a trecut-o prin închisori, gulaguri, foamete organizată, colectivizare forțată înjumătățindu-i numeric populația.

În final autorul remarcă că „...*el nu se poate liniști atât timp cât mai există consecințele a. 1812. „Ca să-mi trezesc conașionalii am strigat la ei cu eseul „O istorie a expansiunilor rusești” și cu acest roman despre Mareșal*”. Auzi-vor oare conașionalii noștri acest strigăt de deznădejde?

Vasile George Puiu
Prezentarea cărții „Fiii alambicului”
Autor: Ștefan DINCESCU

Cea mai simplă figură geometrică plană, ca perimetru, triunghiul, poartă în sufletul său adevăruri fundamentale ale științei: cel al lui Pitagora, al înălțimii sau al catetei. Oricât de mari sau mici ar fi laturile sale suma unghiurilor într-un triunghi este constantă. Asta în cazul geometriei clasice sau euclidiene. Dacă laturile triunghiului se curbează (convex ori concav) această sumă nu mai este o sută optzeci de grade și se pătrunde în zona neeuclidiană de unde cerul ne oferă toate bucuriile și durerile vieții.

Gândurile de mai sus m-au adus, iată, în perimetrul poetic (ce poate fi de data aceasta, un triunghi) prin superbul volum de poeme „Fiii alambicului”, ultimul semnat de poetul Ștefan Dincescu.

Volumul, în exuberanța lui, trădează știința cuvântului stăpânit total de adevăratul profesor de limba română, „stăpână a sufletului meu deplină”. Sunt prezentate nouăzeci și patru de poeme cu mesaje precise, dar foarte diferite, închise ori eliberate spre neant în conturul a trei versuri, fiecare redus la înțelepciune și meserie. „Zvârcolirile stelelor”, „răcnetul anonimului”, „tărăța soarelui”, „scriptorii cu visul adormit pe țevă”, „Grasa Dinapoiă”, „Maria croșetează azur pe o limbă de câine”, „o femeie îți fierbe țâțele-n vis”, „penița vântului”, „Poetul recitește Evanghelia melancoliei”, „damblagii se dau în țiteică”, „menade tărcate”, „fiii alambicului răsând în hohote” și... mă opresc aici pentru că fiecare poem are în construcția lui mesaj propriu și imagini poetice remarcabile.

Este greu de conturat coordonatele poetice ale unui om de cultură erudit și poet talentat cum este Ștefan Dincescu. Oricum, fiecare exprimare a sa, scrisă ori vorbită, fac din personalitatea poetului o enigmă estetică de invidiat și, mai ales, de prețuit.

Vasile George Puiu
Prezentarea unui set de cărți
Autor Ștefan DINCESCU

Anul 2011 a adus, în „piața” băcăuană de carte, antologia de autor „*Metaforă tăiată la gât*”, semnată de Ștefan Dincescu și publicată la Editura Amphion. După ce a debutat editorial în antologia „*Prier*” (Editura Cartea Românească, 1988), Ștefan Dincescu a tipărit volumele de versuri: „*Turnir cu Demostene*” (Editura Eminescu, 1991); „*Viață în pielea goală*” (Editura Plumb, 1993); „*Lancea lui Ahile*” (Editura Amphion, 2002); „*Cel de pe urmă Laocoon*” (Editura Amphion, 2003); „*Ultimele rubaiate ale lui Omar Khayyām în traducere imaginară de Ștefan Dincescu*” (Editura Amphion, 2004); „*Jeșirea din cetate*” (Editura Amphion, 2005); „*Decesul trompetei*” (Editura Amphion, 2005); „*Fiu al Maicii Lot*” (Editura Amphion, 2005); „*Pandaliile fericitului Iov*” (Editura Amphion, 2006); „*Se spânzură condeiu!*” (Editura Amphion, 2007); „*Clóțele Șeherezadei*” (Editura Amphion, 2009); „*Fiii alambicului*” (Editura Amphion, 2009); „*Jelind mălinii viscolii. Serghei Esenin. Traducere imaginară*” (Editura Amphion, 2010); „*Adio, Mister Bashô!*” (Editura Amphion, 2010). Să facem o precizare necesară. „*Lancea lui Ahile*”, „*Jeșirea din cetate*”, „*Pandaliile fericitului Iov*” și „*Clóțele Șeherezadei*” sunt tot antologii de autor, fapt care deconspiră o căutare de sine obsesivă, specifică acestui scriitor. Cine are răbdarea lecturii integrale va observa că „*părintele*” acestor antologii – absorbit de imaginea pe care i-o livrează destinatarului, adică „*fățarnicului frate*” al lui Charles Baudelaire – acționează în trei direcții. El, Ștefan Dincescu, elimină unele poezii și adaugă altele în funcție de recente sale apariții editoriale, operează modificări la nivelul unor structuri lirice, dar și extinde sfera referințelor critice prin articole inedite, care, grație procesul receptării creației sale, i-au parvenit recent.

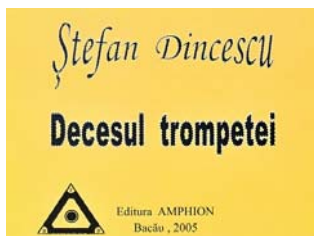

De unde provine titlul acestei antologii de autor („*Metaforă tăiată la gât*”)? Din cartea „*Viață în pielea goală*” (1993), în care o poezie, cea dintâi, se intitulează astfel; o variantă a ei am descoperit-o mai târziu, în 2009, în „*Clóțele Șeherezadei*”, la pagina 59: „*Aș fi putut să fiu / privighetoare fășnind / dintr-un cântec într-altul. // Aș fi vrut să fiu / soare pârguind îngerii, / sângerii, saltul. // Veacul mi-a decis / să rămân doar atât: / vădană metaforă tăiată la gât!*” Același titlu („*Metaforă tăiată la gât*”) l-a utilizat, după 1993, profesorul, criticul și istoricul literar Dumitru Micu (vezi „*Literatorul*”, nr. 2, 1994), când a scris despre „*Viață în pielea goală*”, cel de-al doilea volum al lui Ștefan Dincescu.

Antologia „Metaforă tăiată la gât” se organizează în microstructuri lirice, toate provocatoare prin substanță și prin formă, dar și prin titluri metaforice: „La umbra ștreangului în floare” (din „Prier”); „La țâța Clitemnestrelor petreci” (din „Turnir cu Demostene”); „Să vină Ioan Botezătorul!” (din „Turnir cu Demostene”); „Lancea lui Ahile” (din „Viață în pielea goală”); „Coiful în cap, lancea în mână!” (din „Cel de pe urmă Laocoon”); „Rubaiatele lui Khayyām Dincescu” (din „Ultimele rubaiate ale lui Omar Khayyām în traducere imaginară de Ștefan Dincescu”); „Ahile ațipise” (din „Decesul trompetei”); „Fie-vă milă, privighetori!” (din „Fiu al Maicii Lot”); „La rișcă, Doamne, m-am jucat!” (din „Se spânzură condeiful!”); „Nu Dumnezeu, ci Dracul se uită prin ferești!” (din „Se spânzură condeiful!”); „V-ați damblagit viitorul” (din „Fiii alambicului!”); „Rupt de căteaua poezie” (din „Jelind mălinii viscolii. Serghei Esenin. Traducere imaginară”); „Mucles, frate!” (din „Adio, Mister Bashô!”). „Metaforă tăiată la gât”, după cum ne așteptam, „se închide”, dintr-o irepresibilă nevoie de iluminare a figurii spiritului său creator, prin „Referințe critice”. Aici, în spațiul referințelor critice, te întâmpină „condeie” indeniabile ale literaturii noastre. Din „Referințe critice” extragem trei fragmente, fiindcă în „oglinzile” lor semnatarii proiectează – și precis, și elocvent – „chipul” insurgenței literare, al dramei poetului și a poeziei sale: „Având sentimentul de a se fi născut într-un veac idiot, într-un veac jumătate porc, jumătate câine, poetul se regăsește în jălbarul Iov și, lăsându-se cuprins de pandaliile năpăstuitului biblic, vede pretutindeni orori, hidoșenii, monstruoziități, manifestări ale răului. Ale unui rău nu doar social, ci ontologic, chiar metafizic. Asemenea expresioniștilor, autorul «Pandaliilor fericitului Iov» semnaleză ubicuitatea manifestărilor desacralizării totale.” (Dumitru Micu, 2006); „Masca proteică și tragică a poetului ascunde strigătul ființei istovite de a lua mereu alt chip, de a se manifesta într-o succesiune de personaje iluzorii, substituindu-se de fiecare dată omului capabil să renască din propria-i cenușă. Cu nostalgia și paradoxul Iov, preferința poetului se îndreaptă spre poema satirico-meditativă, spre elegia livrescă, distinsă, cu metafora tăiată la gât, spre un discurs liric de o densitate ideatică și simbolică inconfundabilă, în care cititorul avizat citește semnele veacurilor, potrivit expresiei evanghelice, adică semnele precursorare ale sfârșitului unei lumi ce nu poate fi vreodată altceva decât sfârșitul unei iluzii.” (Petre Isachi, 2006); „În Bacău – orașul adoptiv al acestui oltean năruș și abrupt, care este Ștefan Dincescu – ar fi, cred, imposibil ca printre cei ce mai citesc poezie să se afle cineva care să nu se fi speriat de limbajul frust și de spontaneitatea versurilor lui: ele scuipă flăcări și împrăștie fecale peste alcătuirea ipocrită a lumii noastre. Cu apucături și gesturi pandurești, Ștefan Dincescu are darul concretizării brutale și tăria de a spune lucrurilor pe nume cu o naturalețe pe care, de regulă, poezia o evită, iar interpreții ei o detestă. Nu ți-e ușor, citindu-i poeziile, să rezști asaltului neostenit de cuvinte vechi și de mult uitate, smulse din somnul lor și readuse la suprafață din cotloanele graiurilor oltenești și nu numai, din limba veche bisericească și din cea

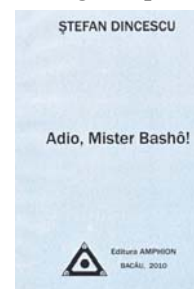

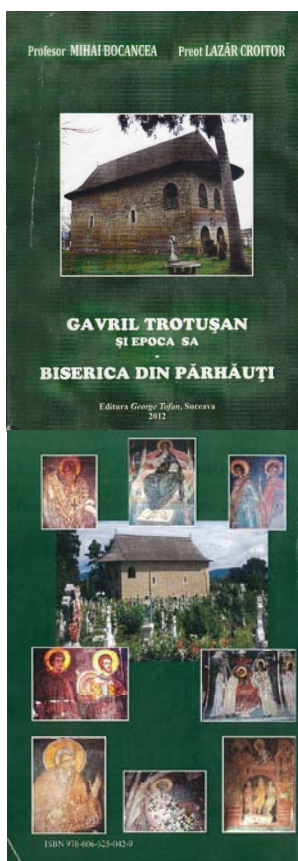
cronicărească” (Eugen Negrici, 2010).

În vreme ce pericolul prostituării generale a imaginației creatoare îl oripilează („Cică niște găinari, / pațachine, sangvinari / strecurau, rânjind, prin sită / fantezia fleșcăită, / preparând din armăsar / alifii de buzunar, / să se ungă-ntre picioare / proletare domnișoare.” – „Drogherie”), iar sentimentul permanentizării stării de anonim și al jertfirii ființei indocile îl ipostaziază prometeic („Poetul învârtește la manivelă / să demareze miracolul îngrășat cu surogate. / Ai să mori, fărădecreierule, ai să plesnești / sub roțile crimei teleghidate! // Până la gât anonimatul mă încape / și epoca asta, negreșit, va sări din țâțâni. / Niciodată nu voi ajunge, niciodată, / prâsnel zapciilor stăpâni!” – „Fărădecreierule”), Ștefan Dinescu, solitar „arzând” în divorțul cu Lumea, și-a asumat, și-a perfecționat strategia camuflării violenței asediului poetic prin frecvența repliere în cultural: „Să nu adorm! Să nu sting lampa! / Calhas jupoaiie țapul cherchelit. Ulise fierbe zgură. Epeios surăde. În covălii cu foiul aurit / se roagă Agamemnon în costum de găde. / Să nu / adorm! Să nu sting lampa! // Să nu adorm! Să nu sting lampa! / Treziți-vă, cotarle, chișorani, / că păduchează între voi / Ulise cu tarafuri de golani / să colecteze piei pentru cimpoi. / Treziți-vă! Ignatul este-n toi. / Să nu adorm! Să nu sting lampa!” („Veghe”)

După ce examinăm vigilant acest „edificiu verbal”, această „metaforă tăiată la gât”, concluzionăm că vocea poetului Ștefan Dinescu s-a construit îndârjit în vremuri strâmbe, sufocante, literar caricaturizate apăsate („Veacule, dragule, ești șic! / Ai învățat să tragi din buric. / Nălbarii-ți cârpiră șezutul. / Ai exersat marxismul, barbutul. // Te căpțușiră anagnoștii, / șperțarii, vampele și proștii. / Vai, fantezia ți-a chelit un pic! / Veacule, dragule, ești șic!” – „Veac”), între cei doi poli, primul fiind al infatigabilei răzvrătiri sociale, iar al doilea fiind al izbânzii poetice târzii, sângerânde, ambii fiind marcați ostentativ de către „Io, Ștefan Dinescu, domn peste anonim” (din „Turnul cel mai strâmt”): „Mă simt pătat, trădat și asediat / din toate părțile. / N-am să capitulez niciodată! / N-am să trăiesc, picotind, cu limba rețezată! // Despre acest război / cine va scrijeli, Doamne, o strofă, un rând?! Uneori mă trezesc plângând, alteori – tremurând, / cu bestii lingându-mi joarda spinării, / gâtul plăpând. // N-am să capitulez niciodată, / deși mi-au prădat cărțile, pirogile și hărțile! / Chiar dacă lacom sunt trădat, / pângărit și asediat din toate părțile, / n-am să capitulez niciodată!” („Din toate părțile”); „Drujba retează gâtul subțire, / mâna zidind cu fum și angoase. / Apophis zâmbește. Otravă-n potire. / Din fir de mătase orbul mă coase. // Caut o lampă. Un gemăn. O carte. / Mă iscălesc pe ficiații leoaicei flămânde. / Am învins o cetate cu mințile sparte / și zeități amare și hâde.” („Cetate”). În finalul acestei lapidare prezentări a „Metaforei tăiate la gât”, să recitim: „Vă osândesc cu limbă de moarte pe toți / să nu uitați niciodată / că-ntr-un veac jumătate porc, jumătate câine / am scris, gemând, cu inima agățată / de-o coajă de pâine” („Pe toți”).

Vasile George Puiu
Prezentarea cărții „Gavril Troțușan și epoca sa. Biserica din Părhăuți”
Autori: Mihai BOCANCEA, Lazăr CROITOR

Între marii boieri ai Moldovei, care au îndeplinit un șir lung de ani înalte dregătorii și au făcut parte din sfatul domnesc (aproape 40 de ani), Gavril Troțușan ocupă un loc important. Să ne punem întrebarea: câți dintre noi au știut despre acest lucru? Nu cred că sunt mulți. Personal, spre marea mea rușine, am aflat pentru prima oară din cartea prof. Mihai Bocancea și a preotului Lazăr Croitor „Gavril Troțușan și epoca sa. Biserica din Părhăuți”.

Biserica din satul Părhăuți - Suceava, zidită în 1522, din piatră, monument istoric - arhitectural și de artă, ctitoria lui Gavril Troțușan, mare boier și mare dregător în Sfatul Domnesc al Moldovei, aniversează în 2012, 490 de ani de existență.

Cu această ocazie autorii prezintă unele aspecte referitoare la vremurile când a fost zidită biserica, la personalitatea atât de controversată a lui Gavril Troțușan și, în primul rând, la biserică, locaș de închinare și necropolă, de asemenea, viața religioasă desfășurată aici de-a lungul timpului, de la ctitorirea ei până în zilele noastre.

Gavril Troțușan, mare boier, stăpân a mai multor sate în zona Sucevei, a îndeplinit înalte slujbe în Sfatul Domnesc al Moldovei aproape 40 de ani, în prima jumătate a secolului al XVI-lea. A avut curtea boierească la Părhăuți.

Perioada amintită a fost tulbură, turcii stăpâneau Moldova, tătarii atacau deseori aceste ținuturi, s-au purtat lupte cu Țara Românească și cu polonii. În țară, partidele boierești erau în conflict, între ele și chiar cu domnul. În aceste vremuri, Gavril Troțușan s-a menținut între mai marii țării, sub mai multe domnii începând cu Ștefan cel Mare până în 1541, când voievodul Petru Rareș I-a pedepsit cu moartea prin tăierea capului. Dacă în trecut Gavril Troțușan a fost prezentat doar ca un iubitor de averi și bogății și ca un trădător de țară, în prezent, în urma unor studii aprofundate a unor documente din arhivele naționale și din străinătate, mai mulți istorici înclină să demonstreze că acest mare boier, care într-adevăr era foarte bogat, la fel ca toți marii dregători, a fost un bun creștin, a fost primul dregător din Moldova care a zidit mai multe chilii, un zid de apărare și o fântână la Mănăstirea Pantocrator de la Muntele Athos. A dăruit Mănăstirii Voroneț un foarte valoros epitaf. De asemenea, a făcut danii și altor mănăstiri. Dar cea mai valoroasă dovadă a credinței sale a fost zidirea monumentalei biserici de la Părhăuți, în 1522, în vremea lui Ștefan Vodă.

A fost un boier cult, cunoscător de carte și al picturii renascentiste. Se presupune că tatăl său ar fi fost înrudit prin mama lui Ștefan cel Mare cu familia domnitoare din Moldova.

Se crede că a fost și un bun patriot, a fost nemulțumit că Ștefan Lăcustă a cedat părți din Moldova turcilor. Apoi l-a sfătuit pe domnul Petru Rareș, în 1538, să renunțe la luptele cu turcii, pentru că avea dușmani din toate părțile și nu-i va răzbi. Domnul nu a ascultat și Moldova cu Cetatea Sucevei au fost ocupate și jefuite cumplit. În aceste condiții grele, Mișu Hatmanul și Gavril Troțușan au dus tratative cu turcii, dar nu cu umilință sau ca supuși. De aceea turcii i-au numit „răi din fire”.

Revenind la putere în Moldova Petru Rareș a decapitat mai mulți boieri între care și Gavril Troțușan, nu pentru faptele lui rele, ci mai ales că, fiind înrudit cu familia domnitoare, putea să influențeze viața politică și în felul acesta Petru Rareș și-a asigurat liniștea.

Pentru a prezenta viața politică a Moldovei în prima jumătate a secolului al XVI^{-lea}, personalitatea marelui boier Gavril Troțușan și existența bisericii de piatră din Părhăuți, de-a lungul timpului, autorii au studiat multe documente, cărți, reviste la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași, Biblioteca Județeană „I.G. Sbiera”, Biblioteca Universității „Ștefan cel Mare”, Biblioteca Muzeului Național al Bucovinei, Fondul Documentar al Casei Memoriale „Simion Florea Marian”, Biblioteca Seminarului Teologic „Dosoftei”, toate din Suceava. De asemenea, au studiat unele documente de la Arhivele Statului, Filiala Suceava, precum și cele existente în Arhiva Parohiei Părhăuți. Autorii recunosc că „...informațiile aflate din izvoarele istorice consultate au fost adunate în această modestă lucrare, care oricând poate fi îmbunătățită prin studierea de noi documente, pe care noi nu le-am găsit”.

Autorii cărții menționează că Gavril Troțușan era printre pușinii cunoscători de carte ai acelor timpuri și în primul rând al limbii slave, iar istoricul rus Porfirie Uspenski nota în 1877 „nici un popor nu a făcut atâta bine pentru Athos, cât au făcut românii”. Ajutoarele pentru Sfântul Munte încep în secolul al XIV-lea și continuă până la Alexandru Ioan Cuza. „Mănăstirea Pantocrator” de pe muntele Athos din Grecia a fost întemeiată în anul 1357 și are hramul „Schimbarea la Față a Mântuitorului”. Când a fost prezentată Mănăstirea Pantocrator, între altele se menționa „zidul de apărare din afară fiind dărâmat în mai multe părți din cauza vechimii, l-a reînnoit marele logofăt Barbu și Gavril (Troțușan, n.n.) din Țara Românească (corect din Țara Moldovei, n.n.), sfetnici cinstiți și evlavioși în cele divine”. Într-o altă scriere se arată că Gavril Troțușan a zidit chiliile mănăstirii, cum reiese din inscripția păstrată pe o placă de marmură în mijlocul arcadelor din fața katolikonului, deasupra unei fântâni, placă ce a fost reîntrebuințată într-o clădire nouă, în care inscripție se vorbește de „...cheltuiala și truda pentru fântâna aceasta și chiliile acestea a preacinstului boier Gavril Troțușan...”.

Cartea „Gavril Troțușan și epoca sa. Biserica din Părhăuți” a autorilor M. Bocancea și L. Croitor reprezintă una dintre petricelele, care urmează să contribuie la reconstruirea zidului Istoriei Neamului.

Prof.dr.ing. Vasile George Puiu
Prezentarea cărții „200 de ani de răstignire a Basarabiei”
Autor Valeriu DULGHERU

„Obcinile întinse legate în cunună / frânte de rana Sucevei în Sus / uitând dinainte să spună / ce-aveau mai demult să fi spus ... / (...) / Cine n-a fost încă / aproape s-o fi zis / ‘nainte ca vremea să treacă / peste iarbă căzând sub o coasă de vis / că nu este iarbă să tacă ... /’” .

Când scriam aceste versuri, cu mult înainte de '89, mă durea din străfundul copilăriei rana de pe trupul Bucovinei noastre Sfinte. Pe atunci nu bănuiam că durerea din apa Sucevei se va contopi, în sufletul meu, cu cea din a Prutului despărțitor de neam. Mă gândeam la marele cărturar Ion Nistor și la suferințele lui pentru cele două istorii ale Basarabiei și Bucovinei. Mă întrebam atunci, retoric, sau nu, dacă voi apuca ziua în care să apară un alt intelectual român, de mare ținută și deschidere spirituală, istorică, într-o întregire a neamului românesc.

Și iată că, în urmă cu un deceniu, am avut șansa să-l întâlnesc, să-l cunosc și să ne exprimăm din același context. Desigur, am avut emoții, ce nu pot fi descrise, când am citit în „*Literatura și Arta*” (marea noastră nădejde de cultură națională) sub titlul articolului „*Urcarea pe cruce a Basarabiei*”, versurile mele despre Basarabia și frânta Bucovină care, de 200 de ani încoace, arată istoriei nedrepte o infirmitate monstruoasă a României, venind dinspre est.

Reputat inginer și profesor universitar în științele tehnicii, inventator recunoscut, Valeriu Dulgheru confirmă, prin cărțile sale din seria „*Basarabie răstignită*”, dar, cel mai recent, prin monumentalul volum „*200 de ani de răstignire a Basarabiei*”, vocația sa culturală de istoric și om al cuvântului scris, destinat documentului istoric. Pentru că în această carte dureroasă, durerea se simte în fiecare pagină, titlu ori cuvânt. Nu, nu este o stare emoțională, pe care autorul ar voi-o, nu! Este o însumare de fapte istorice, transpuse cu rigoarea științifică a cercetătorului conștient că menirea sa este de a descoperi și reda oamenilor adevărul.

Cu o meticulozitate severă și exprimare elevată prin limbaj și citate inspirat alege, autorul propune o tehnologie istorică conturată sugestiv de la „*primele apariții ale rușilor la gurile Dunării*”, preambulul răstignirii, crucificarea Basarabiei, guvernizarea Moldovei de est, coborârea de pe cruce a teritoriului sudic și re-răstignirea din 1878, după care renașterea Basarabiei în România Mare (1918-1940).

De aici, odată cu 28 iunie 1940, din nou pe cruce. Autorul este consternat de starea continuă a unei „*Golgote*” după 1991.

Fără îndoială că ultima scriere „*1812 – Eliberare sau cotropire?*” reprezintă vectorul rezultat al cărții, prin care autorul sintetizează toate componentele, de orice natură și recompune substanța cognitivă pe coordonate valorice, atât de necesare acum dar, mai ales, în perspectivă. Om de cultură de prim rang, autorul introduce între texte dimensiunea culturală estetică, citând din Eminescu, Schiller, Vieru, Păunescu, dar și Ion Costin, Ion Filipoiu sau chiar Karl Marx. Cu alese gânduri de recunoaștere / recunoștință pentru demersul imens contextual (istoric, cultural, politic) cu care autorul se înobilează publicând această carte, cred în mesajul ei și o consider reper al existenței și identității noastre românești.

Vasile George Puiu

**Prezentarea cărții „Ierarhi ai mitropoliei Basarabiei în perioada interbelică”
autor: Ștefan PLUGARU**

Istoria bisericească a spațiului românesc cuprins între râurile Prut și Nistru, cu referire directă la perioada dintre cele două războaie mondiale, a început să fie prezentată publicului larg, nespecializat cu acest domeniu, abia în ultima perioadă de timp. Subiect tabu în perioada stăpânirii sovietice, vreme în care s-a căutat combaterea pe toate căile a credinței creștin-ortodoxe și românității etno-lingvistice, mergându-se până la lichidarea fizică a preoților, credincioșilor și lăcașurilor bisericești, a fost folosit pe post de sperietoare în vremea guvernării comuniste pseudo - democratice a Republicii Moldova, pentru care reactivarea Mitropoliei Basarabiei, sub păstorirea î. P.S. Petru Păduraru și oblăduirea Patriarhiei

Ortodoxe Române, trecea spaima unei posibile uniri a Republicii Moldova cu România, adică pierderea de către foștii nomenclaturiști ruși și mankurți a funcțiilor privilegiate deținute în „statul moldovean”, ieșirea acestui spațiu de sub dependența politică, canonică, economică etc. a „fratelui mai mare” rus.

În ultimii ani, în special după 2009, tot mai multe informații despre trecutul interbelic al bisericii românești din Basarabia se coagulează într-o serie de volume, articole în diverse publicații, postări pe site-uri și bloguri de internet, în special după deschiderea unor fonduri arhivistice de pe întregul spațiu românesc și nu numai, care vin să aducă lumină asupra unei pagini mult prea puțin cunoscute din istoria spirituală a poporului nostru.

Prezenta lucrare prezintă activitatea și rolul jucat de înalții ierarhi români, care au păstorit Mitropolia Basarabiei în perioada interbelică. Diversele biografii întocmite foștilor arhieriei cuprind vagi informații privind activitatea acestora în spațiul creștin ortodox dintre Prut și Nistru, în Transnistria, și, în consecință, considerăm că este de datoria noastră să aducem puțină lumină asupra activității desfășurate de acești „sfînți părinți” ai ortodoxismului într-o perioadă marcată de ofensiva ateistă comunistă dar și sectară, cedări teritoriale și un înfiorător conflict militar mondial care a dus la însângerarea lumii și a spațiului românesc. Facem acest demers pentru că, din păcate, rolul fețelor bisericești în istoria Basarabiei a fost ignorat, pe nedrept, prea multă vreme. Dacă despre diverse personalități politice, oameni de cultură etc. s-a tot vorbit și scris foarte mult în decursul timpului, despre mitropoliți și episcopi, oameni ai lui Dumnezeu, s-a scris foarte puțin în raport cu locul pe care aceștia îl merită și care au făcut foarte mult pentru păstrarea spiritului creștin ortodox și a românismului în Basarabia.

Reactivarea Mitropoliei Basarabiei de care aminteam mai sus, sub păstorirea I.P.S. Petru Păduraru, a făcut posibilă revigorarea vieții bisericești din Republica

Moldova, asupra căreia se întinde jurisdicția Mitropoliei, conform canoanelor religioase, și înființarea, pe lângă alte structuri religioase absolut necesare vieții eparhiale, a unor noi episcopii, care își împart spațiul Basarabiei interbelice. Astfel, Adunarea Eparhială a Mitropoliei Basarabiei a hotărât, acum ceva vreme, reînființarea a două Eparhii în sudul și nordul provinciei, cu sedii episcopale la Cahul și Bălți, care au existat în aceste zone în perioada interbelică, prima cunoscută sub denumirea de Episcopia Ismail - Cetatea-Albă, cea de-a doua ca Episcopia Hotinului. Pentru că geografic aceste spații nu mai sunt astăzi, integral, în teritoriul Moldovei de la est de Prut, în baza noilor realități istorice, sudul Basarabiei fiind încorporat astăzi în Republica Ucraina, așezarea celor două Episcopii se va face în alte centre administrative din aceeași zonă, respectiv Cahul și Bălți. Rămâne ca în vremea care urmează să se purceadă la alegerea episcopilor și astfel, după întronizarea acestora, să se continue activitatea de păstorire desfășurată de iluștrii lor predecesori, pe care îi prezentăm în paginile care urmează.

Acest volum este unul de popularizare și se adresează atât clerului Mitropoliei Basarabiei, dar și publicului larg, celor preocupați de viața spirituală desfășurată în acest teritoriu între anii 1918 - 1944, cu o pauză de un an (1940 - 1941), atât timp cât Basarabia a făcut parte din granițele României Mari.

Realizată în baza informației prezentate de autor.

Vasile George Puiu
Prezentarea cărții „Spațiul carpato-danubiano-pontic, spațiul limbii protoindo-europene - continuitate multimilenară”
Autori: Sebastian VÎRTOSU, Anișoara MUNTEANU

Sebastian Vîrtosu
Anișoara Munteanu

SPAȚIUL CARPATO-DANUBIANO-PONTIC,
SPAȚIUL LIMBII PROTOINDO-EUROPENE
- CONTINUITATE MULTIMILENARĂ -
Scurt eseu etimologic
2012

Autorii eseului „Spațiul carpato-danubiano-pontic, spațiul limbii protoindo-europene - continuitate multimilenară” susțin teza unei continuități neîntrerupte a unei populații carpato-danubiene, cu multe milenii înainte de Hristos, până în zilele noastre. Aceasta înseamnă că modelul lor prezice, ca o consecință a tezei afirmate, că limba acestei populații va fi omogenă pe întregul areal, omogenitatea provenind din faptul că acea limbă va fi fost vorbită mii de ani neîntrerupt în acel spațiu.

Asta nu înseamnă că această limbă nu va suferi schimbări și alterări în timp, fiind o limbă vie, însă aceste schimbări nu vor altera ființa intimă a limbii.

Susținând această teză a continuității neîntrerupte autorii se opun, în același timp, unor teze consacrate, din care cea mai importantă este aceea a romanizării populației din Dacia, în urma cuceririi ei de către legiunile romane, conduse de împăratul Traian. Modelul propus de această teză se lovește de un impediment serios, pe care trebuie să-l explice satisfăcător, și anume, omogenitatea limbii române pe tot arealul geografic al Daciei, în condițiile în care lipsa unui stat timp de peste o mie de ani a lăsat populația sub influențele a numeroase popoare migratoare, fiecare cu limba sa. Acest lucru ar fi trebuit să conducă la formarea unor limbi și dialecte diferite în arealul carpato-danubian, întrucât romanizarea, petrecută într-un timp prea scurt (165 de ani) și cu ocuparea doar a unei treimi din Dacia, de către armatele romane, nu ar fi putut opune o limbă gata formată, puternică, stabilă, în fața limbilor diferite ale popoarelor migratoare, în final cedând și amestecându-se cu acestea din urmă, în proporții diferite, după regiunea geografică.

Autorii acestui eseu și-au propus să facă o arheologie lingvist-etimologică, săpând în adâncul cuvintelor, căutând fondul comun protoindo-european. Nu este vorba de o etimologie a cuvintelor, în sensul aflării originii unui cuvânt într-o limbă sau alta, ci de găsirea aceluși fond comun unic primordial. Nu știm dacă este prima limbă apărută în istorie, însă este limba mamă din care au pornit toate limbile indo-europene.

În cadrul acestei lucrări, autorii folosesc termenul încetățenit „*indo-european*” doar pentru a numi populațiile ariene, însă sintagma „*indo-european*” nu are o bază științifică, întrucât nu s-a dovedit științific o migrație din Asia a rasei albe. Orice migrație lasă în urmă populația originară, nu migrează toată populația *in corpore*. Ar fi primul caz din istorie să se întâmple așa ceva. Prin urmare, dacă rasa albă a migrat din Asia, unde este zona originară plină cu albi din Asia, care să existe și în prezent? Această lipsă, în zilele noastre, a unei populații originare albe în continentul asiatic înseamnă că doar Europa este leagănul rasei albe. Putem observa că cele două Americi

sunt leagănul rasei roșii, Africa și Australia, leagănul rasei negre, Orientul Mijlociu, leagănul rasei semite și al populațiilor din India, Pakistan, Irak, iar Asia, leagănul rasei galbene. De ce Europa nu ar fi leagănul rasei albe? Dacă nu a fost o migrație a rasei albe din Asia în Europa, poate că în sens invers, adică din Europa în Asia, a fost? Arheologii chinezi au descoperit în deșertul Gobi câteva zeci de mumii de rasă albă, cu vârste cuprinse între 2000 și 4000 de ani. Așadar, cine vizita Asia acum patru milenii?

Locul nașterii rasei albe este în Europa. „*Dar unde anume*”, se întreabă autorii? Se știe că ultima glaciațiune, Wurm, cca 75.000 - 12.000 î. Hr., s-a încheiat în urmă cu cca 12.000 de ani și că stratul gros de gheață și zăpadă ajungea până la paralela 45, prin urmare, oamenii și animalele puteau trăi mai jos de această paralelă. În România se putea trăi de la Ploiești spre Dunăre. Pentru a trăi, oamenii au nevoie și de alte elemente, cum ar fi: o apă curgătoare, o câmpie pentru a putea crește animale și a clădi case și sate, rezerve de sare pentru sănătatea oamenilor și animalelor, păduri etc. Care zonă din Europa avea toate aceste elemente la îndemână? Poate că unele din elemente se mai aflau și în alte părți ale Europei, dar toate la un loc nu se găseau decât într-un singur loc, și anume, în zona carpato-danubiano-pontică. Doar acolo puteau afla oamenii un CĂUȘ, unde să poată rezista vremurilor aspre. Dunărea, râurile, lacurile, pădurile, munții, câmpiile și sarea erau la îndemână, ușurând transportul, munca și viața. În general, marile civilizații au apărut lângă fluvii importante, Egiptul lângă Nil, hindușii lângă Gange, strămoșii noștri lângă Dunăre.

Demersul autorilor nu se vrea un patriotism sec și enclavizant, ci se dorește a se regăsi în Marea Orchestră europeană, cu demnitate și cu încredere în valorile naționale. Nu poți fi universal fără a fi fost mai înainte național. Dacă până acum țărănimea a fost păstrătoarea valorilor și tradițiilor neamului nostru, a venit vremea intelectualității să dea înapoi ce a primit și să ajute la renașterea țaranului român, încheind un ciclu complet de renaștere a poporului român. Lucrarea autorilor nu este un dicționar complet, ea nu poate acoperi toate cuvintele din lexicul limbilor analizate, însă cititorul, folosind algoritmul propus de autori, poate găsi mai departe, singur, alte etimologii, alte cuvinte, probând și experimentând metoda.

Bazându-se pe aceste teze, modelul autorilor prezice următoarele:

- existența unei limbi omogene vorbite în tot arealul carpato-danubiano-pontic, urmare a vorbirii acestei limbi multe milenii, putându-se astfel omogeniza;
- existența unor vestigii ale limbii unice protoindo-europene primordiale, în limbile indo-europene existente azi;
- omogenitatea genetică a populației trăitoare în arealul carpato-danubiano-pontic, urmare a multelor milenii de viețuire în același spațiu;
- inexistența unei populații originare de rasă albă în Asia, în zilele noastre, ca punct de plecare în trecut a unei migrații masive către Europa;
- existența unei migrații de mică amploare a rasei albe dinspre Europa către Asia.

Există suficiente informații că pe aceste meleaguri carpato-danubiano-pontice a ființat și s-a format o civilizație străveche, care nu a apărut din senin, ci a fost rodul creației unor ființe spirituale extrem de avansate de tip umanoid.

Realizată în baza informației prezentate de autori.

Prof.dr.hab. Valeriu Dulgheru
Prezentarea cărții „Dor de Țară”
Autor: Ion PARASCHIVOIU

„N-am uitat foșnet de codrii / Nici susurul de izvor.
Porți în tine doina Țării / Porți și grija de popor.”
(Ion Paraschivoiu)

Este strigătul unui român, plecat în străinătate de mult timp, permanent mistuit de dorul de Țară, chiar dacă acolo în străinătate s-a realizat în plan profesional și social foarte bine. Este Ion Paraschivoiu prof.dr.ing. la Ecole Polytechnique de Montreal, Canada, specialist recunoscut în lumea întreagă în domeniul aerodinamicii. Poate acest dor de țară l-a impus să caute conaționali pe continentul american, aducându-l în comunitatea românească, care întrunește români din lumea întreagă – Academia Română-Americană de Arte și Științe ARA. Poate acest neconținut dor

Reputat profesor și cercetător, discipolul savantului cu renume mondial în aerodinamică Elie Carafoli, emigrat în Canada din 1976, conferențiar universitar din 1984, profesor titular din 1987, iar din 1990 prin concurs internațional obține titlul de „Chair Professor” al catedrei „I.A.Bombardier”, excelent expert în aerodinamica turbinelor eoliene.

L-am cunoscut pe prof. Ion Paraschivoiu de mai mult timp ca pe un bun inginer, profesor, savant recunoscut. Nu i-am cunoscut până acum latura poetică. De fapt o vorbă înțeleaptă spune că „...nu există un inginer care să nu fi scris în viața sa măcar o poezie”. Inginerul Ion Paraschivoiu a scris o întreagă carte de poezii, adunate pe parcursul a peste 30 de ani, având sugestivul titlu „Dor de Țară”.

Prima poezie „Scrisoare de dor” a scris-o în 1978, la doar doi ani de „evadare” a Patriei (este soarta multor români evadați în perioada ceaușistă. În acest sens cunosc un alt mare român evadat de mult timp în Germania – Florin Ionescu). „N-am uitat nici pe bunicul aranjând mustața, / Nici bunica ce torcea șănă, făcând ață; / N-am uitat nici mâța neagră jucând motocei, / Nici căsuța cea bătrână, colț cu ghiociei... / Atunci voi fi ferice ca îngerul ceresc / Căci m-am jucat aeeva, în graiul românesc”. Poezia „Limbii române” scrisă în a. 1980 este o odă adusă frumoasei limbi materne: „O scumpă avuție din Daci și din Români, / Ce un popor formară de două mii de ani, / Lăsând ca moștenire cea mai de preț comoară / O limbă românească, curată, unitară...”. „Unde-i mama ce veghea la fereastră după mine? / Unde-i codru, ce-mi vorbea muza lui să mă inspire? / ...Unde e credința sfântă ce-o purtăm sfioși în sânge? / Unde e iubirea noastră celui drag, celui ce plânge? / ...Limba noastră românească s-o păstrăm în armonie / Departe de țara dragă să fim toți o Române!”. Frumoase, vibrante versuri. Din păcate diaspora românească nu sunt toți „O Românie”.

UNDE-I ȚEPEȘ, UNDE-I ȘTEFAN?

Par-la-ment și gu-ver-nanți,
Virtuoși la spus minciuni,
Doi de Vlad și nici un Țepeș,
Unde mergem, oameni buni?

Când unu-njură, altul fură,
De-s cherceliți, asta cum vine,
Atunci când urcă la volan,
Nu ne fac Țara de rușine?

Sunt și care-mpușcă oameni,
C-așa-i primit, în cot îi doare,
În fața legii spun minciuni,
Că ei, n-au fost la vânătoare.

De-așa eroi nu ducem lipsă,
Din cei nebuni să se jertfească,
Doar dacă s-ar găsi un sponsor,
Bogat și gata să plătească.

Oameni lași și oameni mici,
Precum ar fi la fund o bubă,
Pentru-o sumă... frumușică,
Ei gata sunt să stea la dubă.

Doamne, ai lipsit o vreme,
Poate că ai uitat de noi,
Și dacă nu, pe cei cu buba,
Du-i la groapa de gunoi.

Dacă poți, adu-l pe Ștefan,
Și pe Țepeș, pari găsim,
În pădure la Domneasca,
Doar un pic să-i ascuțim.

Câte unul în toată ziua,
Tras în par, perfect să fie,
Țepeș... va avea de lucru,
Iar pe Ștefan... la domnie.

VicCo - 2013

Spicuri din volumul 2 de versuri „Prologul marilor iubiri”

NICIODATĂ NU-I TÂRZIU

Îngropat între patru pereți,
De pe foi de culoarea zăpezii,
Chip de lut, rătăcit prin nămeți,
Felinar, ard la marginea străzii.

Va dori cineva să-mi asculte,
Tot ce-n suflet cu anii am strâns,
Am a spune atâta de multe,
Și mai multe la umăr de plâns.

Niciodată nu este târziu,
Să respir în duet cu Pământul,
Despre care atuncea când scriu,

SĂRUT FEMEIE

Sărut femeie mâna ta,
În ea-i atâta gingășie,
Atâta dragoste eternă,
De Mamă, soră și soție.

Ce ochi senini, ce ochi albaștri,
De unde-n tine atâta toamnă
Un Univers fără de margini,
Ascuns în chipul tău de Doamnă.

Privirea ta mă buimăcește,
Mai rătăcește printre nori,
Ce nu te-ntreb, răspunsu-i
Da! La invitația... să zbori.
Drept icoană-mi servește
cuvântul.

CE ESTE VIAȚA

Uneori... mă plictisesc,
De atâta viață bună,
De atâta viață rea...
Ca și mine... o nebună.

Uneori eu fug de ea,
Alteori și ea de mine,
Ne-ntâlnim de obicei,
Plângem și ne este bine.

PE ALEEA CU SALCÂMI

Pe alea cu salcâmi,
Unde ne plimbam în doi,
Toamna vine și se duce,
Lasă-n urmă vânt și ploi.

Ași mai sta cu ea la vorbă,
Întrebări să-i pun... o mie,
De ce pleacă-așa devreme,
Numai ea răspunsul știe.

Pe alea cu salcâmi,
Bânci pustii, copacii goi,
Toamna azi, ca o străină,
A trecut pe lângă noi.

SUB SCUTUL IERNII

“Arta de a muri”

Rămân de-a iernii alb sedus,
Prin inocența-i an de an...
Sub scutul iernii doarme dus,
Un parc... în stil bacovian.

Sub dealuri albe de zăpadă,
Se-ascunde zarea, e pustiu,
Moi pana-n călimara iernii,
A iernii farmec să-l descriu.

Înșir cuvinte, alb pe alb,
Poate cândva le va citi,
Un cineva cu suflet mare,
Ce multe am a-i povesti.

E paragraful cel din urmă,
Când tot ce-a fost nu va mai fi,
Așa e omul, viață-ntreagă,
Învață... „Arta de-a muri”.

PEGAȘI

Herghelii de pegași
Stele pasc din poezie,
Înhămați, mai buni trăpași,
Muza până azi nu știe.

NINGE - NINGE

Ninge, ninge și iar ninge,
Taina ochilor smeriți,
Focu-n vatră rar se stinge,
Între doi... îndrăgostiți.

Ninge, fulgi-n loc nu stau,
Ei se-așează peste tot,
Ninge peste nu mai vreau,
Ninge peste nu mai pot.

Ninge, ninge cu petale,
De cais și flori de măr,
Dealul alb a curs la vale,
Sa oprit la mine-n păr.

Ninge, ninge și iar ninșe,
Anul marilor schimbări,
Lumea bea să se îmbete,
Eu mă-băt cu sărutări.

ULTIMUL HOTAR

Ceva-mi oprește pasul,
Doi ochișori întrebă:
Așa-i că sunt frumoasă,
De unde-atâta grabă?

Oprește-te pe-o clipă,
Sunt cea din Paradis?
Încetinește-ți pasul,
Să-ți împlinești un vis.

Distanța î-ți permite,
Să mă admiri și doar,
Cămașa de pe mine,
E ultimul... hotar.

Dacă te simți ostaș,
Să intri-n luptă gata,
Curaj, încarcă-ți arma,
Să lup pe cinste-s gata.

Mă poți lua ostatec,
Și împușca, de vrei,
Am doar o rugămintă:
- Cu tine să mă ei.

MAMA

Femeia, pe care am iubit-o,
Dacă-i să stau să mă gândesc,
A fost și va rămâne... Mama
Ea nu-i, dar eu o mai iubesc.

CE-I SĂRUTUL

Ce-i sărutul de femeie,
Cu fiori de prima oară,
Când se-mparte tot în două,
Făcând inima să stea,
De bătut, ca mai apoi,
În alt ritm să bată iară.

Ce-i sărutul de femeie,
Ce gust are la-nceput,
Ea, amețitor de dragă,
Foc aprins dintr-o scânteie,
Eu o știu cu gust de fragă,
Vin din care-am mai băut.

Spicuri din volumul 3 de versuri „Magna”

SÂNGELE APĂ NU SE FACE

Nu poate spune „L” și „R”,
Îi spune Magda, nume sfânt,
Nu are margini Universul,
Cu-a ei venire... pe Pământ.

O iau în brațe, mă cuprinde,
De mă topesc, ca lumânarea,
Să spun ce simt, nu am cuvinte,
Mi se oprește..., răsuflarea.

Abia aștept ca să-mi revin,
Să conștientizez momentul,
C-am strâns la piept un îngerăș,
Cu el marcând evenimentul.

Moi pana-n stelele din cer,
Apoi un pic o moi în Soare,
Și-n infinit, fără să-l tulbur,
Ca versului să-i dau culoare.

Să-l fac să sune, să trăiască,
În timp, o urmă de rămâne,
Î-mi pune-o viață în valoare,
Cel mai de preț: și azi, și mâine.

Buneu Victu (Bunelul Victor), nu-i
nici o greșală.

Sângele apă nu se face,
Oriunde n-ar sări surcica,
Cum nu există pentru mine.
Nimic mai scump ca nepoțica.

PÂINEA NOASTRĂ... CEA DE TOATE ZILELE...

Sus, în palma dealului
Crește floarea soarelui,
Dimineața-ntoarce capul
Și salută mândră satul,

Seara pleacă la culcare
Închinându-se la Soare,
Și-așa face zi de zi,
Fără a se obosi.
Soare-n cer și pre Pământ,
Soare-n suflet și-n cuvânt.

Soare, Soare-frățioare,
Raza ta din cer coboare,
Și prin geam pătrundă-n casă,
Lângă Pâinea de pe masă,
A noastră, cea de toate zile,
Sfințit să-i fie numele,
La locul ei de cinste,
Lângă un boț de sare,
Caldă, rumenă, gustoasă,
Ajungă pentru fiecare.

PRIMA POEZIE

A mea primă poezie,
Cer albastru, Lună, stele,
Coborâte pe hârtie,
Le închin Măicuței mele.

Celei care m-a născut,
Oricât nu ia fost de greu,
Celei care m-a crescut,
Cu credință-n Dumnezeu.

Tot de ce a fost în stare,
Su-fle-tul și i-ni-ma,
Le-a amestecat cu Soare,
Pentru mine, Mama mea.

Vie fie-i amintirea,
Despre scumpa Mama mea,
Mamele din toată lume,
Veșnică, de-a pururea.

CINE M-A IUBIT MAI MULT?

- Cine m-a adus pe lume?
- Explicați-mi adevărul,
- M-a crescut, mi-a dat un nume,
- Mama mea... cu ochi ca cerul.

- Cine lungi povești mi-a spus,
- Pe genunchi m-a legănat?
- M-a urcat pe umeri sus,
- Tatăl meu... cel mai Bărbat.

- Cine m-a iubit mai mult?
- Până azi să nu-mi dau seama,
- De-am ajuns să fiu cărunt,
- Scumpii mei: Tata și Mama.

- Cine m-a adus pe lume,
- Rândul meu să-i pomenesc,
- M-au iubit, mi-au dat un nume,
- Nume scump, Dumnezeiesc.

- Părinții mei: Tata și Mama,
- Ai mei Părinții: Tata și Mama.

SOARE-SOARE

Soarele-i rotund și copt,
Numai bun e de mâncare.
Iar nepoți la masă... opt,
Toți î-l roagă să coboare.

Musafir... de zile mari,
E poftit să intre-n casă,
Căci așa-i la gospodari:
Intri-n casă, șezi la masă.

Doar că Soarele e Soare,
Veșnic este ocupat
N-are poftă de mâncare,
Și de-aici... ia refuză.

Soare, Soare, Soricică,
Dacă să cobori nu poți,

Mai așteaptă-olecuțică,
Vin la tine... opt nepoți.

Vin pe jos și de-a călare
Vin la tine, Crai ceresc,
Cu povești prin buzunare
Ca să-și spună: Te iubesc!

VRĂBIUȚA CIP-CIRIP

Prin perdeaua de la geam,
Slab răzbate Soarele,
După geam e Primăvară,
S-au umflat pâraiele.

Până mai ieri șuvițe mici,
Azi au ieșit din albie,
Într-un pom, albit de flori,
Cip-cirip... o vrăbie.

Cip-cirip de dimineață,
Gălăgie, forfoteală,
Parcă-ar fi o clasă-ntâia,
De elevi... la școală.

FIRICEL DE IARBĂ

Firicel de iarbă crudă,
Firicel de iarbă-aleasă,

Ploaia creștetul îi udă,
Care este bun de coasă.

Soarele, când sa trezește,
Î-și spală cu roua fața,
De iarbă se-ndrăgostește,
Iarbă! Bună dimineața!

Bună dimineața, Lume,
Cordial salut la toți,
Soarele e pus pe glume,
Iarba-i cea mai cu nepoți.

DOUĂ VRĂBII

Două vrăbii pe-o crenguță,
Drept de draga dimineață,
De la, care-i mai frumoasă,
Se sfădesc parcă-s la piață.

Și spre marea lor rușine...
Una-i mare, alta-i tare,
De la „care-i mai frumoasă”,
Sfada..., a luat amploare.

Zboară zeci de pene-n aer,
Sar scânteii..., ca la pojar,
Până la urmă se împacă,
Dar sunt vrăbii, totu-i clar.

Simpozionul
„Cucuteni 5000 Redivivus: Științe exacte și mai puțin exacte”
Deschidere. Universitatea Tehnică a Moldovei, 13.09.2012

Deschiderea Simpozionului. Rectorul UTM, președinte Comitet de Organizare.
Foto : D. Saranciuc, 13.09.2012.

Cuvânt de salut: acad. Alexandru Moșanu, dr.hab. în istorie, ex-președinte al
Parlamentului Republicii Moldova. Foto: D. Saranciuc, 13.09.2012.

a.

b.

c.

d.

e.

f.

Cuvânt de salut: a) A. Șalaru, ministru, Republica Moldova; b) acad. V. Canțer, președinte al CNAA, Republica Moldova; c) R. Munteanu, prof.dr.ing.D.H.C.UTM, UT Cluj Napoca, România; d) A. Graur, prof.dr.ing.,D.H.C.UTM, Univ. „Ștefan cel Mare”, Suceava, România; e) I. Paraschivoiu, prof.dr.ing., președinte ARA, Ecole Polytechnique de Montreal, Canada; f) N. Dabija, poet, președinte al FDRM, Republica Moldova. Foto: D. Saranciuc, 13.09.2012.

a.

b.

c.

d.

e.

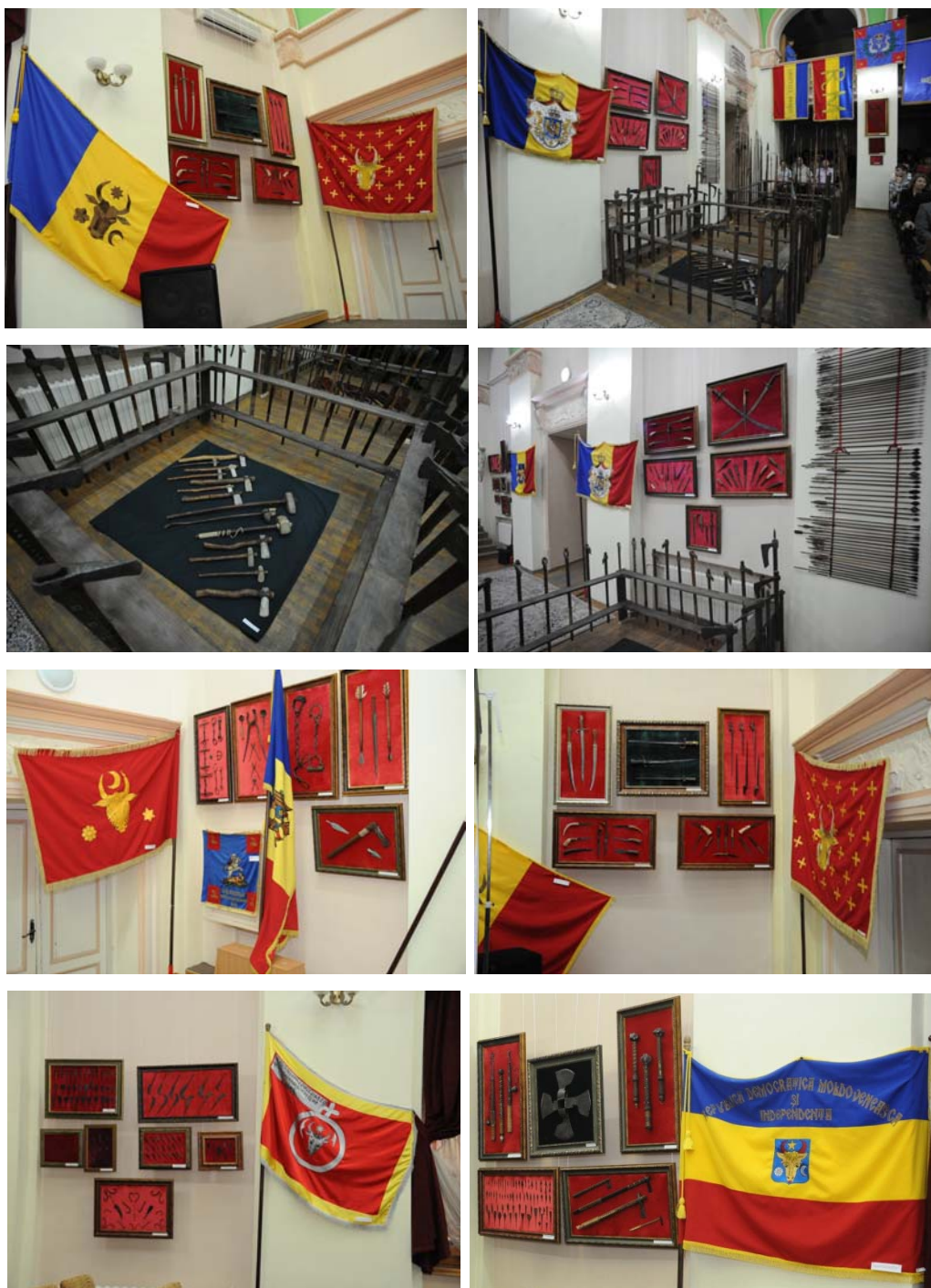
f.

Cuvânt de salut: a) Ș. Grigoraș, UT „Gh. Asachi”, Iași, România; b) L. Cantemir, prof.dr.ing.,D.H.C.UTM, UT „Gh. Asachi”, Iași, România, părintele spiritual al Simpozionului; c) V. Puiu, prof.dr.ing., Univ. „V. Alecsandri”, Bacău, România; d) Ș. Dincescu, poet, profesor, Univ. „V. Alecsandri”, Bacău, România; e) I. Sandu, prof.dr.ing., Univ. „A.I.Cuza”, Iași, România; P. Costin, director muzeu Serviciu Vamal, Republica Moldova, autorul expoziției de arme și drapele vechi prezentată în aula festivă a UTM . Foto: D. Saranciuc, 13.09.2012.

Cucuteni – 5000 REDIVIVUS

Secvențe lucrări Simpozion. Foto: D. Saranciuc, 13.09.2012.

Secvențe de la expoziția „Arme vechi și Drapele moldovenești” organizată de P. Costin, director muzeu Serviciu Vamal. Foto: D. Saranciuc, 13.09.2012.

*Simpozionul
„Cucuteni 5000 Redivivus: Științe exacte și mai puțin exacte”
Ziua a doua, 14.09.2012. Cetatea Sorocii*

Ștefan cel Mare binecuvântând deschiderea celei de a doua zile a Simpozionului în Cetatea Sorocii. Foto: V. Cobzac.

Un minunat concert realizat de colectivele Colegiului de Arte din Soroca în fața participanților la Simpozion în interiorul cetății Soroca. Foto: I. Caliniuc.

Un frumos spectacol al unei nunți moldovenești din perioada de aur a lui Ștefan cel Mare. Foto: V. Cobzac.

Cunoscutul interpret de muzică folk Marcel ZGHEREA (sus) și interpretul Alexandru Cazacu, fost membru al legendarei formații „Noroc” (jos). Foto: V. Cobzac.

Cele mai tinere participante la Simpozion: interpreta Andreea TIMOTIN (foto sus) și tânăra poetesă Teodora PUIU (foto jos). Foto: V. Cobzac.

Ștefan cel Mare înmânând gramote dascălilor de la cetățile științelor tehnice din Chișinău, Cluj Napoca, Suceava, Iași, Bacău. Septembrie 14 zile, anul 2012 de la Hristos. Foto: V. Cobzac.

Elevi ai Colegiului de Arte din Soroca – promotori ai meșteșugurilor populare moștenite din moși-strămoși. Foto: V. Cobzac.

Elevi ai Colegiului de Arte din Soroca – promotori ai meșteșugurilor populare moștenite din moși-strămoși. Foto: I. Caliniuc.